*•• Editor:

V irginia Carianopol

tel. 331.64.63
tel/fax 666.49.27

; drepturile asupra acestei ediţii aparţin
Editurii ELION

MIHAI PELIN

Diplomaţie de război

România-Italia
1939-1945

Editura ELION
Bucureşti • 2005

'• ;'io:.Y;
'•< a' vi'i H)"

^

sî|srno?qici

ISBN 973-8362-25-3

„In războaiele impuse de dictaturi, numai onoarea dictatorilor este în cauză, nu şi aceea a popoarelor."

RENATO BOVA SCOPPA

„Hitler, vorbind cu mareşalul Antonescu despreManiu şi alţi opozanţi, i-a declarat sec, aproape incitându-1 să-i urmeze exemplul: *pe opozanţii mei, eu i-am ucis!* La care mareşalul, privindu-1 pe Fiihrer în ochi, a răspuns laconic: *eu nu! "*

MIHAI ANTONESCU

„Când o naţiune a fost învinsă, facila ştiinţă a viitorului, în care şi-au luat doctoratul anumiţi critici făţarnici, pronunţă mereu sentinţe de condamnare, chiar de tipul celei care a ordonat asasinarea lui Mihai Antonescu. Insă astfel de jurişti, fără valoare, îşi permit atâtea pentru că, în momentul în care împrejurările impuneau decizii fatale, ei nu se aflau printre cei cărora le revenea teribila datorie de a le lua. Când faptele sunt împlinite, când totul s-a petrecut, este tot atât de uşor, pe cât e de josnic, să strigi că a fost adoptată chiar acea hotărâre care trebuia evitată şi să tratezi drept criminal pe cel ce s-a încărcat cu răspunderea."

GIUSEPPE BASTIANINI

mib ob.3?.t;;."i -.
S,.E:»'JK i;„ ti;i .i')ii

-ft'-' ')
i/nq

JtH-

••n o',
631 '

V ' 'INTRODUCERE

i *f't<:f'>'* <ntf! , i.; i , ; ,

în anii celui de-al doilea război mondial, mai mulţi diplomaţi italieni au avut rezidenţa în România, au traversat România sau au avut contacte cu oameni de stat români, la Bucureşti sau la Roma. Unii din ei au aşternut pe hârtie impresiile lor despre personajele cunoscute, despre fapte şi circumstanţe trăite, impresii cu o vădită valoare istorică. Pe faţa aceasta a lucrurilor, în studiile apărute la noi, Renato Bova Scoppa a fost evocat cel mai des, dar alţii au fost trecuţi sub tăcere, fie din necunoaştere, fie din dezinteres, în cartea pe care o prezentăm acum cititorilor este vorba de mult mai mulţi memorialişti ai acelei epoci. Iar această prefaţă are doar rostul să completeze unele afirmaţii eliptice sau să semnaleze unele derive de la adevăr.

Primele amintiri despre ce s-a întâmplat în această ţară, imediat după declanşarea celui de-al doilea război mondial, aparţin lui Alceo Valcini, ziarist şi ataşat de presă pe lângă Legaţia Italiei de la Varşovia. Relatările lui despre exodul polonezilor spre România au fost redactate cu o sensibilitate aparte şi într-un respect remarcabil al realităţii, în ceea ce îl priveşte, o singură chestiune trebuie pusă la punct: în finalul unei secvenţe, Alceo Valcini se referă la salvarea tezaurului Băncii Poloniei şi la depozitarea lui „într-o ţară prietenă". Trebuie să precizez că această ţară prietenă era chiar România, însă, probabil, dominat şi atunci când nu mai era cazul de reflexele de prudenţă din anii războiului, Alceo Valcini nu-i divulga numele. Sau, pur şi simplu, nu dispunea de cunoştinţe exacte despre acest episod. Din România, cea mai mare parte a tezaurului Poloniei a fost îmbarcată pe motonava britanică *Eocene* şi evacuată în Occident. Mai multe casete cu lingouri de aur, bijuterii şi alte valori au fost adăpostite în subsolul Băncii Naţionale a României, fiind restituite statului polonez după încheierea ostilităţilor.

Nici despre ataşatul de presă al Legaţiei italiene de la Bucureşti, Giovanni Costa, nu sunt prea multe de spus. Din nefericire, spre deosebire de Alceo Valcini, talentul de ziarist nu-l prea dădea afară din casă. Reportajele lui, destinate cunoscutului cotidian milanez *Corriere della Sera,* sunt calate pe amănunte interesante din punct de vedere istoric, dar nu reuşesc să surprindă esenţialul.

cu precădere în reportajul pe care 1-a dedicat aşa-zisei
Ibtura navigaţia pe Dunărea românească în cel mai sensi-
lle de Fier, în amonte de cataractele de la Vârciorova.
Jles că era în discuţie un *bluff* englezesc, menit să atragă
ra României şi asupra Balcanilor.
in aprilie 1940, la Giurgiu. Din cauza stării precare a că-
nlvania şi din Ungaria, majoritatea cantităţilor de petrol
Italienilor era transportată spre Reich în convoaie de şle-
tte spre a închide navigaţia pe marele fluviu, într-o zonă
(micii au format un convoi de nave, încărcate cu cantităţi
i şi armament. Apoi 1-au pornit din Sulina, prin Galaţi şi
iin amonte. La 3 aprilie 1940, convoiul britanic a acostat
l aprovizionării cu combustibil. La controlul vamal, s-a
kmintit. Prin indiscreţii deliberate, vestea a ajuns şi laLe-
pureşti şi a început un scandal de toată splendoarea. Toţi
lânia acelui timp au sosit în viteză la Giurgiu şi întreaga
Be reportajele lor alarmiste. Numai în *Corriere della Sera*
patastrofice despre tentativa britanicilor de a bloca navi-
inată de Giovanni Costa, iar celelalte trei de reporteri de
îşi Paolo Monelli. De asemenea, articole incendiare au
|nţa, Marea Britanie, Belgia, Olanda şi, în primul rând, în

|ealizat imediat că britanicii nici măcar nu intenţionau să
departe de Giurgiu. Singurul scop al manevrei lor era
[laiul internaţional mediatic la care ne-am referit. Dacă ar
|unce în aer versanţii stâncoşi din amonte de Cataracte,
lire cu combustibilul necesar ca să ajungă la destinaţie
jid totodată orice control vamal. Apoi, cantităţile de ex-
|e englezeşti erau derizorii de-a dreptul. Porţile de Fier
Iturii, apele Dunării atingeau acolo o adâncime de 90 de
Jera de cel puţin zece mii de metri cubi pe secundă, iar
laluri nu pot fi năruiţi cu câteva kilograme de dinamită.
Jimp era o penurie acută de minţi lucide şi nimeni nu s-a
|e acel truc penibil, prin care eram din nou semnalaţi ca o
germani.
Ia Berlin nu s-a sesizat nimeni că trupele Wehrmachtului
pe englezi spre Balcani, cât mai departe de Canalul Mâ-
Jndrei. Şi până când nu i-au văzut pe germani la Capul
reta, englezii nu s-au lăsat, în amintirile lui Pellegrino
l strategică de mare amploare nu este tratată în mod expli-

cit, dar se subînţelege. Se pare că generalul Ion Antonescu a intuit că englezii se salvau pe spinarea altor naţiuni şi că germanii erau sistematic ademeniţi să se împleticească în nişte spaţii de unde nu-i ameninţa nici un fel de primejdie. Nu e adevărat! - afirmă unii istorici. Este, ne permitem să spunem noi. Marea Britanie a promis Iugoslaviei ajutor militar, dar când aceasta s-a confruntat cu invazia a patru armate, nu i 1-a oferit. Câştigul scontat la Londra fiind realizat: pentru toata durata războiului: Wehrmachtul s-a împotmolit cu 17 divizii într-un teritoriu ostil. La fel, englezii au debarcat simbolic în Grecia, stârnindu-i din nou pe germani, şi abia după ce Berlinul a început să împingă alte şi alte divizii spre sudul extrem al Balcanilor, şi-au retras jucăriile militare de pe ţărmul Mării Egee, plasate acolo exclusiv ca momeală.

Preluând observaţiile pertinente ale generalului Ion Antonescu, Pellegrino Ghigi a scris cu o simpatie nevoalată despre români şi despre motivele lor reale de a se angaja în război. Opinia lui, pe care n-o putem contrazice, este că la Bucureşti s-a dorit cu ardoare războiul. Este ceva ce nu se poate pune la îndoială, aşa cum au făcut-o şi încă o fac istorici de ieri şi din zilele noastre. Cum nu plutesc dubii nici asupra faptului că şi păturile largi ale populaţiei au aprobat declanşarea campaniei din răsărit, cel puţin în fazele ei iniţiale, până la căderea Odessei. Faptul că Piaţa Palatului Regal de la Bucureşti, în dimineaţa zilei de 22 iunie 1941, devenise o mare de oameni căzuţi în genunchi, neaduşi acolo cu sila, spune mai multe decât orice analiză critică a trecutului românesc. Unde greşeşte Pellegrino Ghigi este acolo unde apreciază represiunile antievreieşti din primele faze ale războiului exclusiv prin prisma comunicatelor oficiale emise în epocă de autorităţile de la Bucureşti. ;V v

Masacrul evreilor de la Iaşi, săvârşit de trupe româneşti şi germane, la sfârşitul lui iunie 1941, nu se poate justifica prin acte de ostilitate ale evreilor. Asemenea acte n-au existat. Ceea ce s-a întâmplat în Capitala Moldovei a fost o răbufnire atroce şi oarbă de ură antisemită, cu rădăcini în climatul din România ultimilor ani antebelici, dar lămurită doar parţial din punctul de vedere al contextului în care s-a consumat şi al scânteii care a declanşat-o. Şi asta pentru că, de mai multe decenii, istoriografia românească nu face nimic altceva decât să paseze orice vinovăţie pe umeri germani. Oricum, şi masacrul de la Iaşi, şi masacrul evreilor din Odessa, din octombrie, acelaşi an, la care Ghigi nu se referă, nu reprezintă motive de glorie pentru armata română.

Reprezentantul Agenţiei *Ştefani* la Bucureşti, Franco Trandafilo, a scris o carte întreagă despre români, din care am reprodus doar secvenţa referitoare la invazia sovietică în Basarabia şi Bucovina de Nord, din iunie 1940. Nu încap comentarii pe marginea textului ei, deoarece informaţiile furnizate ziaristului italian de autorităţile româneşti au fost exacte şi certe. Aici au apărut şi primele date despre biografia reală a lui Boris Ştefanov, secretar general al comuniştilor din Ro-

l, un aventurier de o speţă dintre cele mai joase. Indiscuta-
iico Trandafilo a făcut un serviciu substanţial României şi
după căderea lui Mussolini, nu s-a rupt de fascism şi a ac-
la Bucureşti constituie o chestiune pe care nu e chemat s-o
ibabil au judecat-o demult italienii, cum era şi firesc,
spaţiul antologiei noastre e ocupat de memoriile ministrului
>coppa, acreditat la Bucureşti din iulie 1941 până la sfârşitul
ri pentru oricine, întocmai ca un pom de Crăciun, diplomatul
ten al lui Mihai Antonescu, alături de care a complotat, ca să
aterea simultană a Italiei şi României din conflagraţie. Şi au
ţi în iniţiativele lor, de vreme ce au ajuns să-şi promoveze
ui Mussolini. Dacă modul lor performant şi abil de a acţiona
es, s-a întâmplat aşa şi nu altfel pentru că nimic nu este mai
ert decât un dictator ajuns pe ultima sută de metri,
ii faptul că Bova Scoppa nu aminteşte nimic în memorialis-
tul în care, împreună cu Manfred von Killinger, în numele
ei, la 12 decembrie 1941, a somat autorităţile româneşti să
or Unite ale Americii. După persecuţiile nedemne şi crimi-
triva evreilor, aceasta a fost a doua mare eroare săvârşită de
Ion Antonescu. Aşa încât diplomatul peninsular ar fi putut
ilul de mesager al celor ce au împins România într-o între-
:chibzuită, ci şi extrem de periculoasă, pentru care am plătit
azul când ar fi ştiut să evite aceste erori capitale, România
jnescu ar fi ieşit cu o demnitate de necontestat dintr-o con-
u provocat-o, dar la care am fost nevoiţi să participăm,
itoriile răpite de ruşi şi spre a supravieţui ca naţiune şi stat.
aprecierile ministrului italian cu privire la Manfred von
ntul Reichului german de la Bucureşti. Nu este adevărat că
'e Ion Antonescu, după rebeliunea din ianuarie 1941, să-i
în structurile de conducere ale ţării. Există documente ger-
are atestă cât se poate de clar că Manfred von Killinger a
în îndepărtarea din România a agenturii Gestapoului lui
mai datorită faptului că aceasta îi susţinuse pe legionari fi-
t. Aberantă este şi afirmaţia că ministrul german, imediat
î la 23 august 1944, ar fi tras de la ferestrele propriei sale
ineşti. Oricând s-ar fi găsit un avion care să-1 scoată pe
• din situaţia ingrată în care a fost surprins de evenimente,
:omplotiştii care au încercat să-1 lichideze pe Hitler la
:, acelaşi an, 1-au obligat să rămână pe loc. In Reich îl aş-
izurătoarea şi a preferat să se sinucidă.

în rest, faţă de scrierile lui Bova Scoppa mai sunt de formulat o sumă de amendamente, mai mult sau mai puţin importante. Insistenţele diplomatului italian de a susţine ideea unor conflicte ireductibile între Ion şi Mihai Antonescu nu avea nici un fundament în realitatea zilelor de atunci. Divergenţele lor erau inventate de opoziţia liberală şi ţărănistă, care făcea războiul în saloanele restaurantului *Capsa* şi se hrănea exclusiv cu ficţiuni şi zvonuri de cafenea. De altfel, diplomatul italian ne oferă el însuşi exemple concrete menite să împingă asemenea zvonuri în desuetudine, înainte de a pleca să discute cu Mussolini ieşirea solidară a ţărilor lor din război, Mihai Antonescu a discutat spinoasa chestiune cu Ion Antonescu, la reşedinţa acestuia de la Predeal. Cu alte cuvinte, ministrul de externe al României avea mandat de la şeful regimului să propună Ducelui ceea ce i-a propus şi să trateze cum a tratat. De asemenea, mareşalul a fost permanent de acord cu Mihai Antonescu asupra protecţiei acordate chiar lui Renato Bova Scoppa şi a membrilor numeroşi ai legaţiei sale, fapt lipsit de echivalent în alte state satelite ale Germaniei sau ocupate de Wehrmacht. Amintirea mareşalului Ion Antonescu are destule de dus pe umeri şi nu are sens să-l mai încărcăm cu vinovăţii care nu-i aparţin.

în schimb, sunt neîndoielnic adevărate afirmaţiile diplomatului italian relative la conflictul dintre Ion Antonescu şi Suveran. De altfel, un asemenea conflict era, pur şi simplu, inevitabil. De regulă, atunci când sub o Monarhie se instalează o Dictatură, ale cărei hăţuri se află în mâinile unei alte persoane decât aceea a Suveranului, se deschide un drum larg spre divergenţe de toate calibrele. Cum s-a deschis şi în relaţia dintre Vittorio Emanuele al III-lea şi Mussolini. însă faptul că Ion Antonescu nu agrea anturajul regal, nu-l îndreptăţea pe Mihai să-i vândă lui Bova Scoppa minciuni la pachet, între altele, şi minciuna că nu ar fi fost înştiinţat cu privire la declanşarea campaniei împotriva Rusiei sovietice. Mihai, Regele României, ştia foarte bine ce urma să se întâmple. Poate nu era la curent cu data exactă a debutului acelei campanii, şi asta din cauză că Serviciul Special de Informaţii român ştia foarte bine că printre oamenii Regelui unii aveau gura spartă, iar alţii se aflau în relaţie directă cu spionajul britanic. Şi viaţa a sute de mii de ostaşi români nu putea fi lăsată la discreţia imprudenţelor unor inşi care trăncăneau mai mult decât trebuia sau jucau cu aşii în mânecă. Minciunile debitate de Rege lui Bova Scoppa sunt contrazise şi de faptul că Suveranul nu s-a ţinut departe de războiul pe care pretindea că l-ar fi detestat. A fost şi pe frontul din Basarabia, fiind martor la luptele purtate pentru eliberarea acestui străvechi pământ românesc, şi a fost şi la Sevastopol, la scurt timp după cucerirea complexului fortificat din Crimeea.

O altă rafală de neadevăruri i-a fost servită de Rege lui Bova Scoppa şi în ceea ce privea evenimentele de la 23 august 1944. De bine, de rău, Mihai Antonescu îi sondase pe aliaţii occidentali, pentru ieşirea României din confla-

a, la Madrid şi la Lisabona. Ion Antonescu tratase direct
ai ţării, la Stockholm, prin ministrul român din Suedia,
naţional-ţărănistă şi naţional-liberalâ, cu acordul lui Ion
b i sari la Cairo, în persoana Prinţului Barbu Ştirbey, secon-
atul Constantin Vişoianu. însă Regele a angajat unilateral
piţiu himeric, fără să trateze cu nimeni, nimic, în primul
'•ei cu care pretindea că ar fi încheiat armistiţiul. Şi a
n proclamaţia lui radiodifuzată, redactată de un comu-
răşcanu e vorba -, că armistiţiul era perfectat. Când, de
; :>rocit, care nu era decât o capitulare, a fost semnat abia
ia fel de grav era faptul că Regele nu a avertizat armatele
Iva şi Basarabia asupra gestului său, minţindu-i şi pe co-
In proclamaţia la care m-am referit, că ar fi fost în discuţie
j ce a avut drept urmare căderea în prizonierat sovietic, în
130 000 de ofiţeri, subofiţeri şi ostaşi români, dintre
:iai întors niciodată acasă, într-o ţară normală, guvernată
• România a încetat să mai fie după 23 august 1944, Re-
linară în faţa unui tribunal militar.

?i anumite aproximaţii prin care Renato Bova Scoppa a
ciudăţenii, unele contradicţii pe care el însuşi le-a pro-
a şi unele intervenţii pe care pretinde că şi le-ar fi asu-
u le găsim o acoperire în adevăr. Relatarea diplomatu-
lui ultimei conversaţii a lui Ion Antonescu cu Hitler,
este absolut fantezistă. Nimic nu se potriveşte cu reali-
Itceva decât îşi închipuia Bova Scoppa. Apoi, ideea
guvernul de la Bucureşti ar fi trebuit să organizeze o
e să lupte împotriva guvernului care o finanţa, ni se
: ttravagantă, ca să nu spunem mai mult. Poate diplo-
ij avea că românii nu au avut niciodată vocaţia de a
;e putea să însemne o organizaţie de „patrioţi", ostilă
;hiar de guvern? Un alibi în faţa celor ce invadau Ro-
ai serioşi!

: de o parte, diplomatul italian afirma că tagma clandes-
jingura forţă politică organizată din România. Pe de altă
nsecutivă, acelaşi considera că ponderea comuniştilor în
L era extrem de anemică. Prea departe de adevăr nu era,
zezi o sută dau două de lumpeni, decât nişte formaţiuni
pe mii de adepţi. Şi aşa, din aproape în aproape, ajungem
} Bova Scopa cu aşa-zisul diplomat rus Lavricev. Opinia
i fost inventat, din dorinţa lui Bova Scoppa de a-şi da im-

portantă. Nu am întâlnit nici un Lavricev în documentele referitoare la membrii marcanţi ai Comisiei Aliate (sovietice) de Control, în afară de asta, în România, în septembrie 1944, nimeni nu ar fi îndrăznit să vorbească unui sovietic cu putere de decizie în epocă în termenii în care pretinde că ar fi vorbit diplomatul peninsu-

Iar. De-a dreptul enervantă este opinia lui Renato Bova Scoppa că sovieticii s-ar fi comportat cum s-au comportat în România, dedându-se la crime şi jafuri apoca-

liptice, deoarece ar fi văzut cum s-ar fi comportat românii în teritoriul dintre Nis-

tru şi Bug. Insă, şi în Ungaria, şi în Bulgaria, şi în Slovacia, ruşii s-au comportat exact cum s-au comportat pe teritoriul român, în ciuda faptului că nici ungurii, nici bulgarii şi nici slovacii nu administraseră Transnistria în anii războiului.

Asupra sfaturilor oferite de Bova Scopa Suveranului României, ca şi asupra capitolului final al cărţii *Colloqui con due dittatori,* pe care îl socotim inutil, nu are sens să mai insistăm, în primul caz, diplomatul italian avansa un set de soluţii care nu aveau nici un fel de suport în situaţia politică şi socială determinată de ocupaţia militară sovietică. Renato Bova Scoppa nu avea de unde să ştie că soarta României fusese hotărâtă demult, între sovietici şi aliaţii occidentali, ultimul târg pertractându-se chiar la Moscova, în octombrie 1944, între Churchill şi Stalin. Orice ar fi întreprins Regele nu putea presupune decât un efort zadarnic. Iar predicţiile italianului cu privire la evoluţia relaţiilor internaţionale postbelice nu s-au împlinit decât într-o măsură lipsită de relevanţă. Totuşi, trebuie s-o spun, mi-a produs o nedumerire profundă partizanatul excesiv al lui Bova Scoppa faţă de anumite iniţiative sovietice, care erau, de fapt, agresiuni ordinare. De pildă, diplomatul afirmă că Uniunea Sovietică, în 1939, ar fi fost obligată să-şi regleze „relaţiile militare cu Finlanda". Am rămas sideral, pur şi simplu. Oare cine o fi obligat Uniunea Sovietică să pornească război împotriva Finlandei? Apoi, cu un indicibil regret, Bova Scoppa constata că Uniunea Sovietică, din nefericire, nu putea conta pe nici o ţară prietenă din jurul frontierelor ei. Să nu fi ştiut Bova Scoppa că Uniunea Sovietică, asupra a absolut tuturor vecinilor ei, de la îndepărtata Japonie şi până la Finlanda amintită mai sus, exersase frenetic raptul de teritorii? Şi atunci cum ar fi putut japonezii, chinezii, afganii, iranienii, turcii, românii şi finlandezii să promoveze relaţii de solidaritate cu nişte briganzi?

Spre deosebire de Renato Bova Scoppa, Giuseppe Bastianini şi Armando Odenigo, consideraţi diplomaţi sută la sută fascişti, nu se arată interesaţi să pună omenirea la cale şi nici să elaboreze strategii pentru un viitor încă tulbure. Cu o mare putere de compasiune, cel dintâi se referă la destinul unui om învins de istorie, respectiv la Mihai Antonescu, iar la doilea se lansează în introspecţii operate cu precizia unui chirurg. Unde ne-am fi aşteptat să întâlnim numai trufie şi rigiditate, în strictă conformitate cu literatura istorică promovată de învingătorii din cel de-al doilea război mondial, dimpotrivă, constatăm că gestează o sensibilitate de o stranie nobleţe. Potenţată şi de talentul literar al celor doi diplomaţi,

îşi resemnată a unor oameni trădaţi de evoluţia intempes-
jjfapt, nu ar fi exclus să asistăm chiar la clipa în care con-
însuşi sufletul protagoniştilor ei. Prin evocările lui
rmando Odenigo, antologia alcătuită de noi, dincolo de
lontestabilă, se investeşte şi cu o dimensiune umană,
Ble tragice ale unui război nemilos.

pare de zvonuri, diplomatul Luigi Villari era convins că
tnia şi aliaţi ar fi fost tratat de Prinţesa Martha Bibescu la
rbu Ştirbey la Londra, într-adevăr, Prinţul Barbu Ştirbey
In asemenea scop, însă nu a ajuns la Londra, ci la Cairo,
|te tratative, ci un ultimatum sever. Sub presiunea sovieti-
li nu au acceptat nici o negociere. Mai mult, în timp ce
i Turcia, postul de radio Londra a lansat în eter amănunte
ple, în intenţia de a-i alarma pe germani, determinându-i
a, întocmai cum au procedat în Ungaria. Despre o misi-

I Bibescu la Istanbul nu avem cunoştinţă,

samblul memorialistic pe care îl prezentăm cititorilor do-

:r-o perioadă tulbure şi deosebit de periculoasă a istoriei
nportanţi şi devotaţi printre italieni, în amintirile lor,
pe sus, nu s-au întrecut în a ne da lecţii şi, chiar şi atunci
i din ceea ce se întâmpla în această ţară, ne-au tratat cu
Jă cu o stenică compasiune. Dacă Europa postbelică ar fi
gim de normalitate, viitorul imediat al relaţiilor italo-ro-
. şi din anii '50, ar fi beneficiat de o platformă de deco-
, acest viitor a survenit mult mai târziu, are alte culori din
azi, şi noi nu am făcut nimic altceva decât să dezgropăm
|:ute generaţiilor actuale.

MIHAI PELIN

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Memoriile şi documentele referitoare la România, redactate de mai mulţi diplomaţi italieni şi incluse în această antologie, au fost fragmentate de o asemenea manieră încât să poată fi prezentate într-o ordine cronologică, în introducere am emis observaţiile pe care le-am considerat necesare relative la conţinutul lor. Apoi le-am adăugat unele documente din arhivele româneşti, în măsură să completeze o imagine de ansamblu. In secvenţa de note expunem informaţii diverse despre protagoniştii italieni evocaţi de memorialişti. Nu am insistat asupra biografiei lui Mussolini, existentă în toate enciclopediile lumii, aşa cum nu am insistat asupra biografiilor lui Ion şi Mihai Antonescu, de regulă cunoscute cititorilor din România. Atunci când se referă la *preşedintele Antonescu,* Renato Bova Scoppa îl are în vedere pe Mihai Antonescu nu pe Ion Antonescu. Calitatea şi funcţiile altor personaje, mai mult sau mai puţin importante, le precizăm în indicele de nume.

M.P.

VI

TRAGEDIA POLONIEI

Sniatyn, ultima gară poloneză, mică, plină de flori, curată. Aici se termină Polonia, la hotarul ei meridional. Feroviarii şi localnicii ne-au asediat cu întrebări. E adevărat că Varşovia este în flăcări? Gara din Lwow a fost distrusă? Este adevărat că Czestochowa a căzut? Credeţi că vor veni şi aici? Când trenul a plecat, eram toţi emoţionaţi. Pe neaşteptate, un grup de tineri bulgari, ieşiţi la ferestre, au strigat într-un glas: „Trăiască Polonia!" şi au intonat imnul naţional polonez, Surprinşi şi mişcaţi, luându-şi seama, feroviarii rămaşi pe peron ne-au adresat un salut militar. Chipurile vibrau sub emoţie. Trăiască Polonia!

Trenul şi-a mărit viteza. Am văzut o stemă în mozaic, alcătuită din pietricele candide, răsărind din smaraldul pajiştei: acvila poloneză. Frontiera. Trenul a trecut peste ea în răbufniri insolente de fum. Pe tarlalele imense de porumb am văzut pentru prima dată cămăşile albe ale ţăranilor români. Am înţeles că eram într-o altă ţară, unde oamenii vorbeau altă limbă şi trăiau într-o lume din afara războiului. Băiatul de la restaurant nu te-ar întâmpina cu un respectuos „sunt la dispoziţia dumneavoastră", ci ţi-ar propune să schimbi dolari în atâţia lei, la un curs avantajos, aşa cum mi s-a întâmplat şi mie când am sosit la Orăşeni, prima escală pe pământ românesc, unde nu ne mai apăsa ameninţarea incursiunilor aeriene. Din Orăşeni ne-am îndreptat către Cernăuţi, centrul cel mai important al Bucovinei, unde am ajuns la apusul soarelui. După ce mi-am lăsat valizele Ia hotel, am alergat la un bărbier, la doi paşi de gară. M-am uitat în oglindă, aveam o barbă de vreo trei zile, trei zile de drum pentru a ajunge în România, în loc de douăsprezece ore, ca în vremurile normale. Trecând lama briciului printr-un dezinfectant cu acid fenic, a început să-mi vorbească despre frumoasele vremuri ale Austriei, când sceptrul lui Franz Josef îşi prelungea umbra până la Cernăuţi. „De atunci - mi-a spus,

mers deloc bine..." „E normal" - am răspuns, numai
Ies că nu se ocupa de barba unui ins adormit. Şi m-am
a Austrie şi la briciul micului bărbier, care-mi readucea
chipul răzbit de oboseală şi pârlit de arşiţe,
sărit, coloana fugarilor curgea fără nici o escală. Nu mai
n, compact şi flexibil, ca în primele zile ale lui septem-
)ţiase, mulţi rămăseseră pe drum şi aflaseră adăpost în
Iţii avuseseră un moment de căinţă şi alergaseră să în-
rătorilor Capitalei; alţii, în grupuri izolate, se înghesuiau
română. Nici unul nu avea şi mulţi erau de-a dreptul ne-
paşaport. Funcţionarii români îşi exprimau părerea de
au intrarea în România. Nenorociţii îşi plecau capetele,
neagră disperare, în şiruri şi pe familii, mergeau totuşi să
iţă, în lungul Ceremuşului, afluent al Prutului, care des-
, între polonezul Kuty şi Vijniţa românească. Dar au ve-
Ite instrucţiuni, cele mai potrivite momentului; barierele
t ridicate, România le acorda azil dizgraţiaţilor polonezi,
fugiaţilor, care râvnise această clipă, a avut un moment
dincolo. Puternic, ataşamentul faţă de un pământ s-a tre-
Era vorba despre a parcurge numai câteva sute de metri,
cient pentru a spune adio, poate pentru totdeauna, Polo-
iliei rămase departe. La Kuty erau cetăţeni polonezi, la
giaţi. Primele care au rupt această delicată ezitare a con-
otoasele maşini ale Ministerului de Externe, grăbite să se
.ilţimea le-a urmat.
am instalat la *Grand Hotel.* Era un hotel modern, în capă-
tere care urcă de la gară până pe un platou împânzit cu
, unde îşi avea sediul şi Consulatul general al Poloniei,
apteze la expansiunea pe un teren colinar şi pe planuri
oraşul resimte în caracterul arhitectonic influenţa Aus-
Cernăuţi un centru însemnat, cu palate arătoase, cu edi-
ton armat, cu pieţe flancate de scuaruri şi fântâni artezi-
i bogăţie în magazine, cu cafenele, cu localuri de noapte
une, *Grand Hotel* şi *Pajura Neagră.* Populaţia din Capi-
atal înrâurită de apropierea Basarabiei, Ucrainei, Poloniei
•dul de viaţă, în port şi în limbaj. Din satele de jur-îm-
Cernăuţi ţărani în costume pitoreşti, rupând monotonia
5 paletă de culori vii. Aceştia erau Cernăuţii, oraşul care a

dat polonezilor rătăcitori, fără patrie, cale liberă spre numeroasele drumuri ale Europei. Era punctul lor de plecare, era trambulina spre un destin poate mai puţin ingrat. Toţi emigranţii polonezi din septembrie îşi vor aminti graţiosul oraş şi primele lacrimi vărsate.

La Consulatul general al Poloniei, fără să ştiu că se aflau acolo, am găsit două doamne cunoscute. Soţia consulului, doamna Irena, şi contesa Walewska, strănepoata Măriei, romantica prietenă a lui Napoleon. Nu o amintea în nici un fel pe străbunică; această contesă Walewska era başoldie, obeză, bătrână, cu singura virtute că ştia la perfecţie mai multe limbi. Cu câţiva ani în urmă, lucra la Ambasada Italiei şi nu fără stupoare am găsit-o în acele momente în România, în consulat, toţi ascultau emisiunea slabă a postului de radio Varşovia şi erau într-o stare emoţională de înţeles, datorită evoluţiei catastrofale a războiului dintre polonezi şi germani.

Primii polonezi care au traversat frontiera au trecut aproape neobservaţi; nu au zăbovit la consulat, nu aveau nevoie de sfaturi sau de ajutor, aveau bani din plin, conturi în băncile de la Londra şi Basel. Nu se ştie nici dacă vor fi stat să prindă puteri şi dacă vor fi dormit la Cernăuţi. Au prins câte unul, câte doi trenul de noapte spre Bucureşti şi acolo şi-au procurat bilete pentru Milano şi Paris. Apoi, evadările din Polonia s-au înmulţit într-un ritm accelerat. Care cu automobile, care cu căruţe de ţară, care pe jos, treceau frontiera, îndreptându-se spre Capitala României. Erau zeci, sute, mii de oameni înfometaţi, obosiţi, cu viziunea constantă a bombardamentelor înaintea ochilor, căutând un liman liniştit pe un pământ străin. Unităţi de soldaţi polonezi treceau şi ele frontiera, depunând armele care se adunau în monstruoase grămezi sclipitoare. Mitraliere uşoare, baionete, pistoale, măşti antigaz, totul era aruncat la repezeală, la întâmplare, trădând graba şi nerăbdarea de a se elibera de harnaşamentul războinic. In respectul regimului de neutralitate al României, militarii polonezi trebuiau adunaţi şi internaţi în lagăre de concentrare înfiinţate în acest scop; dar aparatul de supraveghere destinat de autorităţile româneşti nu era suficient pentru a controla o masă atât de impunătoare de refugiaţi. Chiar şi sosirea la Cernăuţi a ministrului de Interne, generalul Gabriel Marinescu, nu putea să dea rezultate mai bune. Germania era totuşi atentă şi prezentă şi la Cernăuţi, spre a cere respectarea clauzelor neutralităţii şi rigida lor aplicare. Era reprezentată de consulul ei general, un individ cu părul spălăcit, cu obrazul roşu, care învârtea un baston cu o măciulie masivă de argint, în supravegherea refugiaţilor şi a personalităţilor politice care ajungeau la Cernăuţi, se servise şi de un ziarist german care trăise câţiva ani la Varşovia şi care era în măsură să semnaleze superiorului său pe polo-

=i. A rost surprins şi poate agasat să mă întâlnească la
prezenţa lui la Cernăuţi erau de altă natură,
'a, generalul Marinescu şi biroul său au ocupat câteva
Iul meu. Şi de dimineaţa până seara, ca şi în timpul
fonişti, curieri, ofiţeri alergau în sus şi în jos pe scări,
-iurtând ordine, dând dispoziţii. Şi camera mea era la
i de aceea a lui Marinescu. Personajul care făcea cel
i ministrul român era consulul Germaniei: avea mereu
un incident de semnalat, o infracţiune de relevat. Per-
u imediata internare a unei anumite unităţi poloneze
îrei sau cutărei personalităţi politice sau militare, des-
multe ori, însuşi generalul Marinescu nu ştia dacă in-
'ul român, dar despre care, dimpotrivă, vicleanul con-
ică în holul de la *Grand Hotel,* avea deja cunoştinţă şi
^e frontiera şi unde fusese încartiruită. Germanii aveau
să faclă imposibilă formarea unui guvern polonez în
nui centru irident, cu sprijin englez sau francez. Româ-
încurcată. Carol începea să se împartă între simpatia
terile democratice şi solemnele promisiuni şi garanţii
ninistrul său de Externe, Gafencu. Generalul Marinescu
german, dar proceda de o asemenea manieră ca să nu

ui polonez ajunsese deja la Kuty. Evenimentele se pre-
, ajunsese la Kuty întregul corp diplomatic, mai puţin
• Karanov, care, după o scurtă discuţie cu Beck la
,eîn mod misterios. Şi, până una alta, la 17 septembrie,
lea în aplicare măsurile de protecţie faţă de populaţia
1 din Polonia şi înainta de la frontierele răsăritene în te-
unicatul sovietic informa: „în dimineaţa zilei de 17 sep-
tei sovietice au trecut frontierele pe toată linia occiden-
, până la fluviul Nistru. Respingând slabele rezistenţe
trdă şi ale rezervelor armatei poloneze, trupele sovietice
>okie, gara din Parafianovo şi au pus stăpânire pe nodul
ecznoe şi pe oraşul Volezyn. în sud, în Ucraina apu-
:e au ocupat oraşele Rowno, Dubno, Zbaraz, Tarnopol,
>vietică a doborât şapte avioane de vânătoare poloneze,
rimeşte trupele sovietice cu entuziasm."

în acelaşi timp, la Moscova, comisarul pentru Afaceri Externe, Molotov, înmâna ambasadorului Poloniei, Grzybowski, o notă în care, între altele, se spunea: „Guvernul de la Moscova nu poate să tolereze ca fraţii săi ucrainieni şi beloruşi, trăitori în teritoriul polonez, să fie abandonaţi, fără nici o protecţie. Din aceste consideraţii, guvernul sovietic a ordonat comandamentului suprem al Armatei Roşii să treacă frontiera, cu scopul de a proteja populaţia şi averile ei din Ucraina şi din Belorusia occidentală." Ambasadorul polonez a refuzat să primească nota, care a fost ulterior comunicată corpului diplomatic acreditat la Moscova. Acţiunea nu a reprezentat o surpriză, încă din zilele premergătoare se remarcase rechemarea sub arme a rezerviştilor sovietici şi reuniunea consiliului militar suprem de la Kremlin. Ritmul războiului german lipsise de autoritate pactul de neagresiune polono-rus din 1932, convalidat printr-o declaraţie comună din 26 noiembrie 1938. Rusia încerca să pună capăt expansiunii germane cât mai departe posibil de frontierele ei şi, în acelaşi timp, îşi satisfăcea aspiraţia pentru acele părţi din Belorusia şi Ucraina cuprinse între frontierele Poloniei, în tot cazul, faptul cel mai surprinzător pentru întreaga Europă era că, la 17 septembrie 1939, pentru prima dată, noua generaţie sovietică, în uniformă, încălca hotarele politice ale unui stat, mărşăluind înspre Occident.

Astfel, rezistenţa organică a Poloniei se frângea. Supravieţuiau nucleele încercuite în fortăreaţa din Modlin şi la Varşovia. La Lwow, rezistenţa era organizată de generalii Sikorski şi Sosnkowski. Dar Polonia, ca stat, încetase să mai existe. Ministrul Jozef Beck primea între timp diplomaţii care îl urmaseră pe periculosul parcurs, mulţumindu-le şi considerând încheiată misiunea lor pe lângă guvernul legal al Poloniei. Momentul era emoţionant, plin de dramatism. Dincolo de podul de lemn de la Kuty se vedeau casele româneşti din Vijniţa: drumul exilului, în acele ore din 17 septembrie mă aflam la Vijniţa şi am fost martor al debutului ultimului act al tragediei poloneze. Spre Cernăuţi, se puseseră în mişcare coloane interminabile de maşini, stârnindu-i pe românii curioşi şi uimiţi, ieşiţi în praguri şi la ferestre. Dincolo de pod, pe teritoriul român, se opriseră trei autocamioane acoperite cu foi de cort, care transportau arhivele ministeriale poloneze. Funcţionari, impiegaţi, dactilografe, curieri traversau cu capul plecat podul de la Vijniţa. Păreau larve umane, lipsite de orice voinţă, între aceşti oameni, care treceau frontiera în pâlcuri sau în şir indian, am văzut-o, şi am tresărit amândoi de surpriză, pe frumoasa doamnă Kemplic, soţia directorului agenţiei guvernamentale AŢE. Alături de soţ, încerca să se pună puţin la punct. M-a rugat s-o însoţesc într-un restaurant, în căutarea unei supe calde, ceva ce nu mai văzuse de multe zile. Ne priveam fără să vorbim, tăceam ca să nu spunem banalităţi.

izibilă în toţi, încât orice expresie s-ar fi dovedit mes-
ilonul restaurantului intra din când în când câte un di-
: aşeza cu şoferul să bea o bere sau să înfulece un sand-
iţe cunoscute. Şi o priveam pe doamna Kemplic şi mă
n ultima dată în ambianţa frivolă şi strălucitoare a baru-
3 toaletă albă şi seducătoare. Şi gândurile mele alergau
>e murea pentru onoarea Poloniei,
restaurant, refugiaţii ajungeau unul câte unul în Româ-
izit deja pe urmele lor tancurile sovietice. Cu căruţele
cărau bagaje, şiruri de automobile se îndreptau către
)ri de praf. I-am urcat pe cei doi Kemplic în maşina pe
Cernăuţi. S-a pus încet în mişcare, urmând câteva sute
care forma frontiera. Doamna Kemplic a întors capul şi
jre patria ei. Mi-a arătat un săculeţ cu pământ. „E pă-
i 1-am adunat. Am să-1 port totdeauna cu mine" - mi-a
lată şi cu ochii plini de lacrimi. Ziaristul iugoslav care
Nu vă pierdeţi curajul, în Polonia ne vom întoarce, cu
[1] întorci totdeauna."

;rau de nerecunoscut. Se transformase într-un oraş polo-
spăruseră, păreau să se fi dat la fund, să se fi risipit în
n fără patrie, tristă, inconsolabilă, care nu ştia unde să se
lucă, cuprinsă de teroarea că o va sfârşi într-un lagăr de
mai putea să se mişte din loc. Hotelul meu devenise un
îl general al diplomaţiei din Varşovia, în hol aproape nu
are se învârtea nervos printre munţi de valize abando-
•a lor, care aştepta să telefoneze, care îl chema pe care în
i du-te vino de servitori, de hamali, de camerişti. Toţi
rupere, alte şi alte bagaje din automobilele supraîncăr-
intuhli de la *Grand Hotel* din Cernăuţi nu văzuse nicio-
iu va rnai vedea vreodată, o reuniune mai importantă de
la. La diverse mese, puteau fi văzuţi ambasadorul brita-
.adorul Franţei, Noel, Ambasadorul Italiei, Baronul Di
oi secretari, Di Stefano şi Soro; la o altă masă, ministrul
n fumoar 1-am întâlnit pe ministrul Ungariei, Hory, pe mi-
raianov, cu cele două fiice ale sale. Era aici toată Varşo-
:are îşi da întâlnire la balul anual al presei, în nebunia car-
eala de *\aAdria.* Misiunea tuturor se încheiase într-un oraş
L era din nou în război şi Polonia era prima victimă. '•'

Abia revenisem în cameră când m-a făcut să tresar un zgomot puternic de motoare care se apropiau. Zburau la joasă înălţime şi trebuia să fi fost vorba de câteva escadrile. Nu era greu de înţeles, erau aparate poloneze; mărturia prăbuşirii militare. Avioanele poloneze, înghesuite din toate părţile, scoase din toate ascunzişurile, ca prepeliţele stârnite de câinii de vânătoare, treceau în teritoriul neutru. Totul de acum se termina, se spărgea în ţăndări, se spărgea în aerul impalpabil, în freamătul produs de zumzetul motoarelor.

M-am dus la Consulatul polonez, în căutare de informaţii pentru reportajul pe care ziarul mi-1 cerea în fiecare seară. Jur-împrejurul clădirii era o mulţime de oameni animaţi de speranţa unui aranjament. In holul vast, civili şi militari, femei şi copii aşteptau aşezaţi pe podea, unul lângă altul, în curtea garajului, alţi oameni, retraşi în penumbră, fumau în tăcere. La parter, o droaie amestecată invadase încăperile şi împingea în mesele dinaintea funcţionarilor care umpleau foi după foi cu numele refugiaţilor. Aveau nevoie de totul, de la un pat până la o supă caldă, de paşaport şi de bani românești. Zloţii ascunşi în ciorap nu mai aveau valoare. Oamenii erau neliniştiţi, se mişcau dintr-un loc în altul, îi priveau pe noii veniţi cu teamă, dar şi cu speranţa de a regăsi un chip familiar sau prieten. Din când în când, din freamătul mulţimii ţâşnea câte un strigăt de bucurie: întâlniri întâmplătoare între camarazi de arme, întâlniri miraculoase între mamă şi fiică, între frate şi soră.

împresurată de artilerie, fulgerată din cer de aviaţie, Varşovia nu se preda. Radio Varşovia II, postul principal de radio căzuse în mâinile germanilor, anunţa cetăţenilor: „Bombele germane au dărâmat şi transformat în cenuşe Teatrul Letni. Le mulţumim germanilor pentru faptul că ne-au scutit de o osteneală, îl vom reconstrui, mai elegant şi mai modern." Teatrul Letni era o masivă şi butucănoasă construcţie din lemn, din timpul stăpânirii ţariste, într-un colţ umbros al parcului Saxonia. Păstrarea sau demolarea lui stârnise multe discuţii. Afectat, publicul făcuse să prevaleze voinţa lui. Bombele germane tranşaseră drastic o controversă îndelungată. Dar printre aceste accese de zeflemea şi de aroganţă se strecurau şi veşti mult mai dureroase, asemeni aceleia despre distrugerea Palatului Regal, care adăpostea inestimabile valori artistice, între care şi frescele lui Luigi Belotti, zis Canaletto, care transmiteau în posteritate imaginile Varşoviei anilor '700.

Am coborât scările consulatului şi, ajuns în coridor, am găsit-o aşezată pe o ladă înaltă, cu picioarele atârnând, pe una dintre cele mai mari actriţe poloneze, Irena Eichlerowna. Cu o lună în urmă, o admirasem în *Madame Sans-Gene,* pe scena Teatrului Letni. în seara aceea, Eichlerowna era aici, în exil, şi Teatrul Letni nu mai era decât o grămadă de ruine. Am ieşit în stradă,

> piaţă, am ajuns în holul hotelului, care semăna cu un
|>sirea unui transatlantic. Era aici încă o mare agitaţie, oa-
.iere, care voiau să mănânce, să bea, ofiţeri români care
piroul generalului Marinescu, ofiţeri polonezi neliniştiţi
larii lor.

a început prin Cernăuţi cursa coloanelor motorizate de
nezi, care, după ce trecuseră de Kuty, se desfăşurau prin
, coborau marea arteră iluminată, spre satele româneşti,
ii departe. Nu erau semnele unei înfrângeri militare, ci,
riile unui dezastru naţional. Autocamioane particulare,
j)rt cu două locuri, maşini de curse, maşini de şcoală, ne-
ictorizate, pe roţi, care se descurcau cum puteau, urmau
| coloană, pufăind, claxonând, încinse până la explozie.
:e minute, cortegiul de maşini se mişca iar din loc. Apoi
|înnoroiate, de nerecunoscut, unele cu parbrizul spart, al-
i ţăndări, altele cu caroseria ciuruită de mitralierele ina-
aceleaşi maşini murdare şi obosite care trecuseră cu o
|distratîntr-un carusel al disperării jur-împrejurul hotelu-
3rin faţa ochilor mei consternaţi numeroasele şi bine cu-
| Varşovia, treceau autocamioanele cunoscutelor societăţi
Jcii renumitelor creme de ghete: *Dobrolin, un luciu fără*
eea nu cărau cremă de ghete, ci o grămadă de omenire
|ită. Sute şi sute de maşini se scurgeau practic fără întreru-
egal, de ape care şi-au rupt stăvilarul. Şi ar fi trecut toată
i se grăbească. Poate chiar în ziua următoare, înaintarea
|n urmă şi ar fi închis frontiera polono-română definitiv.
î, orele 23,50, şi-a făcut intrarea în România preşedintele
loscicki, împreună cu familia sa. Era cu el şi fiica sa,
i, pe care o cunoscusem la Monfalcone, cu prilejul lan-
lotonave poloneze, *Pilsudski,* şi cu care dansasem cu un
; farmec al Lauranei. Trecând peste Prut, şi aceştia au re-
amân la însemnele puterii, pentru se se retrage în umbră,
i nivelul reportajului, nu se ridicase la înălţimea istoriei,
snţială şi guvernamentală se compunea din 26 de maşini,
iţii româneşti, la intrarea în România, guvernul polonez
Jozef Beck, care nu va mai apuca să vadă sfârşitul răz-
a, pentru că va muri în vara lui 1944, în România, părea
niforma sa de colonel. Intre mulţi miniştri, a ajuns aici

şi cel al războiului, Kosorzycki, cu soţia sa Sofia Kajserowna, o tânără şi frumoasă actriţă poloneză, pe care o cunoscusem la începuturile carierei sale, când Varşovia mustea de viaţă artistică şi cînd mignona actriţă nu se gândise să mizeze în cartea destinului ei pe un personaj de prim plan al vieţii naţionale. La 3 dimineaţa, fără a avea curajul să urmeze exemplul unui ofiţer superior din suita sa, care pe podul de la Kuty şi-a zburat creierii, a trecut frontiera şi mareşalul Edward Rydz-Smigly. Văduva şi cele două fiice ale mareşalului Pilsudski precedaseră cu câteva ore exodul în masă al refugiaţilor şi plecaseră mai departe, spre Bucureşti. Anterior, subsecretarul de la externe, Arciszewski, se înţelesese cu guvernul român. Sosiseră informaţii de la Bucureşti, după o discuţie între Regele Carol şi primul său ministru, Armând Călinescu, că oamenilor politici polonezi li se acorda azilul cerut, fixându-li-se domiciliu obligatoriu în nordul Moldovei sau în sudul Bucovinei, în timpul acelei nopţi, s-a înţeles că tragedia poloneză ajunsese la apogeul ei.

„ ; „a „ . A. ALCEO VALCINI,// *Calvariodl Varşovia, 1939-1945,*
,u „ „.., Garzanti, Milano, 1945

FILE DE JURNAL

6 septembrie 1939.... Villânyi vine să-mi vorbească în numele lui Csâky despre pericolul unei cereri germane de tranzit pentru trupe. Ei s-ar opune, chiar şi prin forţă, însă ar accepta, totuşi, dacă germanii vor consimţi să meargă împotriva României. Una dintre obişnuitele fantezii ale lui Csâky, căreia eu şi Ducele i-am acordat puţin credit. Cu toate acestea, trebuie supraveghiat îndeaproape, pentru că este un inconştient vanitos şi agitat, care poate să provoace necazuri...

16 septembrie 1939.... Acum, se pare că Germania vrea să atace România: ceea ce tulbură somnul franco-britanicilor. Dar şi mai mult ar trebui să-i tulbure faptul că Rusia se pregăteşte să intervină. Acum, când acordul cu Japonia e încheiat sau aproape, sovieticii au mâinile libere în Europa. Ducele crede că Ungaria va face o mişcare din interior, va proclama republica bolşevică şi va intra în federaţie cu Moscova. Orice intervenţie rusească va fi astfel justificată... L-am văzut şi pe Şir Percy Lorraine. Era destul de abătut şi chiar şi informaţiile sale confirmau apropiata lovitură germană în Româ-

ia cu a da foc Balcanilor şi va face, probabil, de nesus-
Iloastră.
1939. în noaptea aceasta, ruşii au intrat în Polonia. Sub
Hdeca dezordinea la frontiere, bolşevicii au trecut graniţa.
|oarecare rezistenţă: dar ce mai pot să facă acum? Ducele
i în sensul că situaţia democraţiilor se agravează din ce în
gate prin obligaţiile pactului, el nu crede că Franţa şi An-
boi Sovietelor. Ducele nu crede nici că Germania vrea să
||se va mulţumi s-o aservească din punct de vedere econo-
i în discuţiile de la Berghof, Hitler, de cel puţin două ori,
l va trebui să plătească scump pentru asasinarea lui
(partea mamei, avea sânge german. Nu m-ar surprinde ca
iele socotelile...[2]

IALEAZZO **CIANO,** ***Diario,*** *1937-1943,* **Rizzoli, Milano, 1980**

DUPĂ CĂDEREA CORTINEI

asuri în care mai puteau să se salveze refugiaţii întârziaţi,
: mărginaşe din extremitatea sudică a Poloniei. Trecând
jri, starea de haos şi anarhie ar fi încetat, prin sosirea pri-
Betice şi a soldaţilor ruşi, care înaintau în întâmpinarea
Bteaguri albe, manifestându-şi intenţiile paşnice.
de somn, mi-am dat seama că temperatura scăzuse, dar
nina străzile şi pieţele Cernăuţilor. Dacă ratase apăsătorul
poloneze din timpul nopţii, acel soare benefic îi punea
Jctorii dramei, într-o noapte, Cernăuţii se transformaseră
, cum putea să fie Kielce sau Radom. Pe străzi, în loca-
?indu-se decât poloneza. Chiar şi poliţiştii şi poliţistele,
Rastru închis, se agitau în grupuri prin Cernăuţi, ca şi cum
de ordine publică la Varşovia. Automobile înmatriculate
^wow, Cracovia staţionau goale, abandonate în pieţe, în
ar, în faţa intrărilor în restaurante. Ofiţeri şi soldaţi dezar-
temea nu departe de consulat. Femei din Gdynia, din
tce se învârteau cu basmale în cap, înnodate strâns sub
J ţineau o blană şi în cealaltă genţi grele.

Intre marile lor misiuni de acelaşi gen, autorităţile poloneze mai aveau o problemă arzătoare de rezolvat: aceea de a dejuca supravegherea românească, dar mai ales pe aceea germană, şi de a face să emigreze în Franţa şi Anglia un număr cât mai rnare posibil de piloţi, ofiţeri, soldaţi, tehnicieni, mecanici, oameni care ar fi servit la constituirea nucleului noilor forţe poloneze din străinătate, în fapt, se ştia deja că ambasadorul polonez din Franţa, Lukasziewicz, prevedea mobilizarea tuturor cetăţenilor polonezi rezidenţi acolo. Chiar şi durii şi tăcuţii mineri polonezi din Belgia porneau către Franţa, pentru a forma noile unităţi ale armatei naţionale. Pentru că, deşi polonezii erau sfârşiţi de oboseală şi de emoţii, deşi îşi pierduseră patria şi trebuiseră să accepte amara ospitalitate a altor naţiuni, în toţi exista convingerea că războiul nu era decât la dramaticul lui început şi că Polonia va rămâne în picioare, fie în interiorul ei, fie în străinătate. Animaţi de această încredere şi de această nouă speranţă, se angajau în cele mai curioase şi fantomatice travestiri. Toţi deveneau civili şi ordinul peremptoriu era acela de a continua rapid călătoria dincolo de hotarele României.

Câţi refugiaţi erau, la câţi se ridicau femeile şi copii? Consulatul nu putea să-mi răspundă. Nu toţi se prezentaseră la consulat, mulţi se prezentaseră la ambasada de la Bucureşti, alţii luaseră trenul spre Italia sau Franţa, înjur de zece mii de polonezi, ajunşi la frontiera subcarpatică, trecuseră în Ungaria, în România fuseseră deja organizate unele lagăre de concentrare pentru internaţii civili şi militari, întrucât nu toţi putuseră să eludeze severul control german. Consulul german, extrem de surescitat în acele seri, alerga mereu la generalul Marinescu, cerând aplicarea integrală şi fără discriminări a clauzelor neutralităţii. Radioul ne furniza informaţii asupra încăpăţânatei rezistenţe a trupelor poloneze închise în punga de la Kutno şi a apărătorilor Varşoviei. La 18 septembrie, armata sovietică ocupa Vilno şi, aflând vestea, gândurile mi s-au întors la cadrilaterul simetric al cimitirului Rossa, unde fusese depusă într-o urnă inima lui Pilsudski, alături de mormântul mamei sale. Fusesem prezent la ceremonia aceea, dar îmi aminteam numai defilarea de steaguri, cântecele religioase de sub efigia Madonei de la Ostra Brama şi străzile cu pavajul stricat, şi căruţele caraghioase cu roţi de automobil.

Zalescik şi Kuty fuseseră ocupate. Şi, totuşi, prin ochiurile destul de largi lăsate deschise de ocupaţia motorizată sovietică, continuau să se reverse spre Cernăuţi noi şi noi refugiaţi. Aşa a trecut întreaga coloană a celor de la Polski Radio, cu toate serviciile tehnice şi cu tot personalul, în timp ce această coloană se apropia de frontiera română, fusese ajunsă din urmă, la o răscruce, de un grup de blindate uşoare sovietice. Momentul a fost dramatic.

tie, cele două coloane şi-au continuat drumul una alături

111 se priveau de aproape, cu curiozitate. Şeful coloanei pul prin fereastra autocamionului şi a strigat: „Sunteţi aţa Roşie." „E în regulă, noroc!" - a răspuns polonezul, semn de salut cordial; apoi coloana sovietică şi-a conti- polonează a luat-o spre stânga şi, după câţiva kilometri, a intrat pe teritoriul român.

anţilor era fluctuantă: era clasicul val care atingea cea Sa Cernăuţi, spre a se sparge de-a lungul văilor româneşti, nenii pe care-i întâlneai seara nu mai era aceiaşi din di- Cernăuţii erau locul de tranzit, de amestec, nu un loc de ii ziariştii se mai aflau încă la Cernăuţi, dar cei dintâi te. Chiar dacă politicos, şeful român al protocolului invi- iplomatic acreditat pe lângă guvernul polonez să pără- mai repede. Misiunea era încheiată şi rămânerea lui în rovoace guvernului român necazuri serioase din partea [icolo de dezagregarea internă a Poloniei, doreau şi elimi- lităţi de supravieţuire politică şi diplomatică a guvernu- :a. Din cauza asta, diplomaţii se pregăteau să plece, ari din zilele precedente împiedecaseră pe refugiaţi să şi consecinţele fugii lor. Datoria, panica, haosul îi con- ze pe pământ românesc, departe de obişnuinţele lor, de Bacă nu fusese săvârşit cu inimă uşoară, acest act i-a silit jirând toate necunoscutele unei vieţi de exil, fără a avea î. După exultarea slăbiciunilor şi a prostraţiei, realitatea la responsabilitate. Acesta era efectul care se dedu- pe cei aproape o sută de mii de refugiaţi, pe care îl că- blineşte, în durere, întrebându-se cum de s-au regăsit, sa seama, dincolo de frontieră. Cu un raţionament rece, leze la ora aceea posibilităţile şi să-şi calculeze puterile /iată nouă. Nu era vorba numai de refugiaţi politici, de lltundeva gloria armelor - istoria Poloniei este bogată în l exil al şefilor militari, al poeţilor, al militanţilor politici -, sre o masă amorfă de familii întregi, de femei, de copii, Jle terorii aeriene, anihilată şi obsedată, se lăsase purtată şăsindu-se în mizerie într-o ţară străină şi trebuind să se siu în altul. Prin intermediul ziarelor noastre, disperarea în întreaga Europă. j t

Dar chiar şi problemele întâmplătoare sau imediate treceau uneori într-un plan secund, când se răspândea câte o veste bună. Şi era suficientă o ştire pentru a le ridica tuturor moralul, asemeni aceleia despre colonelul Matuszewski. Cu mult devotament, acesta reuşise să salveze tezaurul Băncii Poloniei şi să-l depoziteze într-o ţară prietenă...

ALCEO VALCINI,// *Calvario di Varsavia, 1939-1945,*
Garzanti, Milano, 1945

FILE DE JURNAL

19 septembrie 1939. . . .Din România parvine informaţia că, în urma unei cereri germane, şefii militari şi politici polonezi au fost practic internaţi. Cum s-ar spune, aliaţi . . . Weniawa, care venise să protesteze că ziarele italiene vorbeau despre fuga lui Rydz-Smigly în România, a plâns când i-am prezentat probele că mareşalul, care promisese să semneze pacea victorioasă la Berlin, trecuse cu adevărat frontiera. L-am asigurat, sub titlu umanitar, că refugiaţii polonezi vor găsi azil şi asistenţă pe pământ italian. . .

22 **septembrie 1939.** Ducele a rămas destul de impresionat de uciderea lui Călinescu. Se teme că e vorba, pe dedesubt, de o misterioasă manevră străină. Şi represaliile au fost de o violenţă dintre cele care te pun pe gânduri. Numai regimurile slabe pedepsesc prin sancţiuni disproporţionate...

26 septembrie 1939. Că ceva s-a urzit între Moscova şi Berlin deja s-a spus, iar azi am avut confirmarea din partea lui Rosso. Se pare că Ribbentrop se întoarce la Moscova pentru semnarea unei adevărate alianţe militare, cu scopul de a asigura ruşilor Basarabia şi Estonia şi germanilor partea rămasă din România. . .

28 **septembrie 1939.** îl primesc pe Villânyi. Ungurii sunt neliniştiţi. Ce trebuie să facă dacă ruşii intră în România? După părerea mea, să stea pe loc. Sunt prea slabi şi prea expuşi pentru a se amesteca în joc, până când nu vor fi obligaţi să se amestece...

GALEAZZOCIANO,D«H-W, *1937-1943,*
Rizzoli, Milano, 1980

ATENTAT LA BUCUREŞTI

i de radio Bucureşti executa obişnuitul program de mu-
lând, la puţine minute după orele 14, emisiunea a fost
voce gâfâindă şi cu un ton grav a strigat în microfon:
ane! O echipă de legionari 1-a executat pe Armând
| a tăcut apoi, pentru a-şi relua emisiunea peste un sfert de
Jinicului a comunicat că întreruperea s-a datorat unui in-
aşi. vestea despre uciderea primului ministru a fost ime-
iiverse surse, provocând peste tot o profundă impresie.
bisod ne-au parvenit următoarele amănunte.
nsiliului, ministru *ad interirn* al apărării naţionale, ieşise
'lecase spre locuinţa sa într-o maşină ministerială, îna-
bnală, care era blindată. In apropierea unui pod, maşina a
j un alt automobil, rămânând imobilizată între trotuar şi o
tineri au sărit din automobilul agresor, deschizând ime-
;i a preşedinte lui. Agentul Andone, care îl însoţea mereu
. încercat să scoată revolverul, dar a fost redus la tăcere
jiuruit la rândul său de focuri de revolver. Cu un suprem
euşit să deschidă portiera, dar a căzut fulgerat pe trotuar.
|ături şi de strigătele şoferului preşedintelui, au sosit la
iţi, dar orice ajutor era acum de prisos. Un medic a con-
ilinescu, al cărui cadavru a fost transportat la Spitalul
sie, prilej cu care au fost extrase din el peste unsprezece
isinatului s-au găsit numeroase încărcătoare de pistol mi-
l automobilul atentatorilor s-a descoperit un veritabil ar-
jnfuzie, oprind o maşină care trecea pe acolo şi amenin-
gaşii au constrâns şoferul să se îndrepte cu toată vi-
jtului de radio, în care au năvălit după ce 1-au rănit
pe
i dintre ei au impus întreruperea concertului, ceilalţi doi
lainicului şi unul din ei a rostit la microfon cuvintele la
pperatorul de serviciu a întrerupt apoi emisiunea, astfel
au putut să mai audă cuvintele care au urmat, adică:
3rtii din judeţul Prahova." în urma alarmei, cei cinci ti-
laţi, dezarmaţi şi apoi predaţi poliţiei.
Jispândit cu rapiditate zvonul despre o lovitură de stat.
{au dispus cele mai severe măsuri de ordine. La orele
isiliul de Miniştri, prezidat de suveran, şi la orele 18 a

fost difuzat un comunicat care confirma atentatul, atribuindu-1 membrilor Gărzii de Fier. S-a mai spus că atentatorii au fost arestaţi, că noul preşedinte al Consiliului de Miniştri va presta după-amiază jurământul şi că cea mai desăvârşită linişte şi ordine domnesc în toată ţara.

Prin Călinescu, dispare una dintre figurile cele mai cunoscute ale lumii politice româneşti. Născut în 1893, el a ajuns repede la cele mai înalte funcţii în stat şi, după ce militase în partide de stânga, devenise sufletul şi simbolul noului regim instaurat după aşa-zisa revoluţie regală din februarie, anul trecut. Se bucura de deplina încredere a Suveranului şi fusese numit preşedinte al Consiliului cu şase luni în urmă. Atentatul de acum este considerat în mediile oficiale drept un gest de răzbunare din partea partizanilor lui Codreanu, care, cum se ştie, şi-a găsit moartea, împreună cu 13 camarazi, în noiembrie trecut, după cum s-a spus, într-o tentativă de evadare.

O informaţie oficioasă spune: „Cercetările întreprinse asupra asasinatului au stabilit că atentatul a fost săvârşit de ultimele rămăşiţe ale Gărzii de Fier şi că nu este vorba despre un complot cu ramificaţii în străinătate şi cu semnificaţii internaţionale. Asasinarea lui Armând Călinescu reprezintă aplicarea unui proiect al ultimelor elemente ale *gardiştilor,* care voiau să răzbune acţiunea întreprinsă de defunctul preşedinte al Consiliului pentru restabilirea ordinii, în cercurile politice româneşti se exclude orice interpretare internaţională a acestui asasinat, cu atât mai mult cu cât defunctul preşedinte al Consiliului urma o politică hotărâtă de corectă şi sinceră neutralitate. Acest caracter întru totul intern al asasinatului, mărginit la un odios act de răzbunare, rezultă din înseşi elementele anchetei, din declaraţiile atentatorilor, ca şi din apartenenţa lor la desfiinţată Gardă de Fier."

Au fost arestate nouă persoane, asupra identităţii cărora se menţine cea mai riguroasă rezervă. Se ştie numai că atentatorii au fost conduşi de un anume avocat Dumitrescu, care revenise recent din străinătate, unde se refugiase în timpul acţiunii represive împotriva mişcării legionare. Alte două persoane, care se pare că au participat la atentat, au fost ucise într-o ciocnire cu agenţii poliţiei, care îi descoperiseră într-o clădire din centrul oraşului. Asasinii primului ministru au fost duşi la locul atentatului, pentru reconstituirea delictului. Locul a fost iluminat cu reflectoare şi, după o primă salvă de împuşcături trasă în aer de către jandarmerie, armele au fost îndreptate asupra asasinilor, împotriva cărora a fost trasă a doua salvă. La această execuţie sumară a asistat un numeros public, care se adunase la locul atentatului. Un amănunt care generează compătimire: fiul de 16 ani al fostului preşedinte al

:ea despre moartea tatălui său din comunicarea făcută
•:ând se afla la masă cu mama sa, şi a leşinat.
•ziu, Regele Carol a încredinţat preşedinţia Consiliului
comandantul corpului de armată din Bucureşti şi fost
inistru de Interne a fost numit generalul Marinescu,
iţiei, şi ministru al Apărării Naţionale generalul Ilcuş,
.nia. Titularii celorlalte departamente rămân aceiaşi,
mediat Consiliul de Miniştri, care acum se află în şe-
sta e aşteptată o proclamaţie către poporul român...
ică o versiune oficială detaliată asupra împrejurărilor
a Călinescu a căzut ieri victimă a fostei Gărzi de Fier.
ta că numărul autorilor materiali este de şase, nu de
/orba despre avocatul Dumitrescu, despre fraţii Cezar
idenţi în medicină şi, respectiv, în litere, despre stu-
/loldoveanu, despre Ion Ionescu de la Facultatea de
torul Vasiliu, toţi originari din Ploieşti. Drept complici
Ureche, fotograful Isaia, fierarul Stănciulescu şi stu-
•aschivescu.
i amănuntele dezvăluite ieri noaptea, adăugând că aten-
le Dumitrescu, care, prin diverse mijloace, după ce tre-
ra în februarie, spre a se sustrage arestării, a trăit într-un
Rutenie subcarpatică. Se precizează apoi că preşedin-
vit de zece focuri de revolver şi că armele găsite asupra
ţoale automate şi 20 de grenade) proveneau de la loco-
trescu, implicat în complotul descoperit în februarie, şi
maţie oficială de atunci, s-a sinucis într-un birou al
i. De asemenea, se aude că automobilul cu care cei şase
aşina prezidenţială fusese cumpărat cu câteva zile în
:he. Avocatul Dumitrescu a lansat ieri la radio informa-
rimului ministru şi apoi s-a predat voluntar, împreună
Relatarea adaugă că nu s-a lămurit încă dacă atentatorii
n legătură cu echipe teroriste din provincie,
aţe ziarele evocă în ample biografii figura celui dispă-
nuare diversele comunicate guvernamentale, condam-
;ntatul, care mereu este prezentat drept un act izolat şi
e, în nici o relaţie cu situaţia internaţională, în afară de
videnţă necesitatea unei severe discipline naţionale şi
ntalului *România,* amintind recentele vicisitudini ale

Poloniei vecine, afirmă că tragicul exod polonez în România trebuie să constituie, în aceste momente dificile, un teribil semnal de alarmă pentru români, între altele, se rediscută în toate ziarele conceptul de neutralitate, concept care îşi află o clară expresie în proclamaţia lansată de guvern către poporul român, în noaptea trecută, şi care precizează limpede că „România continuă, cu o voinţă de neînfrânt, politica ei de pace, străduindu-se să întărească relaţiile de încredere şi bună vecinătate cu toţi vecinii, păstrând o strictă neutralitate în actualul conflict".

Guvernului şi familiei Călinescu continuă să le parvină mesaje de condoleanţe din ţară şi din străinătate. Doliului naţiunii române a ţinut să i se asocieze şi minoritatea maghiară, prin cuvântul reprezentanţilor ei, ca şi comunităţile ebraice, care au efectuat slujbe funebre în toate sinagogile. Lui Călinescu i se vor face funeralii naţionale. Rămăşiţele lui pământeşti au fost transferate azi din Spitalul Militar, unde fuseseră depuse imediat după atentat, în rotonda Ateneului, unde vor rămâne până duminică dimineaţa; apoi vor porni spre Curtea de Argeş, unde, conform dispoziţiilor testamentare, va avea loc înhumarea, în după-amiaza acelei zile. Capitala e îmbrăcată în doliu; spectacolele sunt suspendate; şcolile sunt închise până luni. Carul funebru era urmat astăzi de fiul defunctului, de numeroşi membri ai familiei în doliu, de ministrul Casei Regale, Urdăreanu, şi de toţi membrii guvernului. Trupul fostului preşedinte al Consiliului este îmbrăcat în uniforma albă a Frontului Renaşterii Naţionale, partidul unic organizat de Călinescu. Numeroase grupuri de cetăţeni au adus omagiul lor defunctului.

Pe de altă parte, zeci şi zeci de mii de oameni s-au perindat fără întrerupere, începând de ieri seara şi o bună parte din ziua de azi, pe locul unde, ieri, la orele 14, au căzut sub loviturile celor şase legionari Călinescu şi ofiţerul de poliţie Andone, şi unde, spre orele 22, au fost executaţi, cum se ştie, nouă dintre atentatori şi complici (al zecelea a fost ucis în ciocnirea cu poliţia, într-o clădire din centrul oraşului). Teatrul celor două episoade dramatice este un loc aproape pustiu, chiar dacă destul de central, o intersecţie înconjurată de spaţii verzi, din care se desparte marele drum rectiliniu care duce direct spre apropiatul Palat Regal de la Cotroceni, cândva locuit de defuncta Regină Măria şi acum reşedinţă a Curţii. Pe o mare fâşie de pânză albă, întinsă deasupra lugubrului peisaj, este scrisă cu majuscule fraza: „Aceasta va fi soarta asasinilor trădători de ţară!" Evident, s-a vrut să se demonstreze publicului bucureştean modul hotărât în care se intenţionează să fie zdrobită orice agitaţie sau mişcare de opoziţie. In fapt, execuţia în masă e

ima aplicare a „pedepselor exemplare" anunţate de gu-
către ţară.

oc, după cum se precizează dintr-o sursă serioasă, după
i din Bucureşti, întrunindu-se în calitate de Curte Marţi-
tă de condamnare la moarte a autorilor şi complicilor de-
\r\u\ui comandantului corpului de armată din Bucureşti,
numit şef al guvernului, sentinţa a fost executată, pentru
bomâniei moderne, chiar pe locul atentatului şi cei nouă
maţi cu aceleaşi arme cu care i-au ucis, cu opt ore mai
şi pe ofiţerul de poliţie care îl însoţea. Transportaţi la
iau fost coborîţi din maşini; capetele lor au fost sprijinite
:mn, pentru a se evita, probabil, posibilele ricoşeuri ale
p după aceea, în timp ce curentul electric a fost între-
de oameni sosiţi acolo, avertizate de o descărcare de
un ordin sec, urmat de o tragere susţinută, căreia îi pre-
.itele înspăimântate ale celor din jur. Se spune că execuţia
poliţişti şi jandarmi care s-au oferit voluntari. Se spune
atei (Călinescu, cum se ştie, era şi ministru de război)
serviciile pentru trista misiune, dar gestul lor ar fi fost
a s-a reaprins, un singur cadavru se mai afla cu capul
ie. Celelalte opt formau o macabră grămadă de trupuri
le şi contorsionate de spasmele agoniei; jur-împrejur, pa-
me groase de sânge.

t ridicate abia astăzi, la orele 18, dar secţiunea aceea a
are timp de câteva ore a rămas îngălată în sângele a nu
:nşi, nu şi-a recăpătat încă aspectul ei normal. Mari pete
ă locul unde au căzut ucişi cei nouă legionari. „Implaca-
î de guvern pentru a asigura ordinea publică au aflat o
dă, pe atât de eficace. In fapt, rezultă că pe toate planu-
arestarea unor persoane cunoscute ca făcând parte sau
e pentru mişcarea legionară a lui Codreanu. Numărul
se pare, nu a atins totuşi cifrele ridicate înregistrate în
are de acelaşi fel, mai ales pentru că mulţi foşti legionari
urmare a masivelor concentrări.

ivin informaţii despre proporţiile atinse de represiune, în
re de la Miercurea Ciuc ar fi fost ucişi, se zice, cu rafale
legionari, care erau deţinuţi aici din aprilie anul trecut şi
a radio vestea despre moartea preşedintelui de Consiliu,

ar fi imobilizat garda şi, se spune, ar fi încercat să evadeze. Vreo 30 de legionari ar fi fost sumar executaţi la Ploieşti şi alţii la Focşani, Noua Suliţă, Timişoara, Aiud şi aşa mai departe, nefiind excluse localităţile rurale mai îndepărtate din diverse regiuni. Cadavrele ar fi fost expuse apoi în public, împreună cu lozinci care avertizau că era vorba despre trădători de ţară. Se vorbeşte de 300 şi chiar de 400 tineri suprimaţi în acest fel; dar aceste cifre nu pot fi controlate.

Aceste informaţii, nedezminţite oficial, află o confirmare indirectă în comunicatul difuzat în seara aceasta, care vorbeşte despre execuţii, şi nu numai despre cele ale „instigatorilor" şi care justifică „măsura draconică şi imediată" luată în interesul apărării naţionale, nefiind nimănui permis să devieze în actualele împrejurări excepţionale de la linia solidarităţii naţionale. Reacţii nu au fost semnalate. Dimpotrivă, continuă să parvină informaţii despre calmul absolut care domneşte în ţară şi despre severele măsuri de ordine. Centrul capitalei este acum ocupat şi patrulat de trupe de infanterie cu baioneta la armă, cu căşti şi cu raniţele pregătite.

GIOVANNI COSTA, *Corriere della Sera,* 22 şi 23 septembrie 1939

•B

SFÂRŞIT DE SEPTEMBRIE

în acele zile de sfârşit de septembrie, Cernăuţii creau impresia unui oraş care fusese evacuat în grabă şi cu furie de elementele sale cele mai vii şi mai pitoreşti. Oraşul se reaşeza în liniştea lui somnolentă, redevenea un centru de interes scăzut, în afara politicii şi a istoriei. Mulţimea refugiaţilor trecuse, cu încărcătura ei de durere şi surescitare, lăsând în mâini româneşti bancnote poloneze şi multe cuvinte frumoase. Şi se părea chiar că românii, îngroziţi de război, şi nu polonezii ar fi fost cei ce aveau nevoie de cuvinte de încurajare şi solidaritate. Exilaţi, mizeri şi rătăcitori, trecuseră ca nişte fantome fastuoase, lăsând o amintire de mândrie şi demnitate.

Am mai rămas câţiva ziarişti să vagabondăm prin culisele mute ale Cernăuţilor, după ciclonul exodului. Câte un fugar, la vreme de noapte, eludând vigilenţa de la frontieră, reuşea să ajungă la Cernăuţi, mort de spaimă. Un soldat polonez ne-a cerut bani pe stradă, spre a putea să cumpere o haină civilă, deoarece voia să ajungă în Franţa şi nu s-o sfârşească în prizonierat.

fntr-o prăvălie care avea următoarea firmă: „Leon Blum
cţii". Un omonim al fostului preşedinte francez. Cele pa-
ie ale localurilor de noapte se înfiorau la sunetul roman-
tându-l pe negustorul de cherestea plin de bani de la Iaşi,
intr-o zi, ne-am adunat pentru a hotărî că era inutil să ră-
ii că era mai bine să plecăm la Bucureşti, unde, la 21 sep-
mat de către Garda de Fier preşedintele Consiliului,
părăsit Cernăuţii. Călătoria de-a lungul văilor îmbelşu-
;rspectiva monotonă a păşunilor şi tarlalelor infinite de
la 50 de kilometri de Bucureşti, îmi amintesc apariţia
, care trăia în deplină libertate. Avea şi o poreclă femi-
jcătarilor din vagoanele restaurant. Cu o uimitoare in-
sosirii trenurilor mai bine decât şeful staţiei şi ajungea
litate neobişnuită. Mulţimea călătorilor privea învese-
li; ale vulturului, în timp ce sfâşia cu lăcomie carnea crudă

purtându-mă către Bucureşti, mereu mai departe de Polo-
|tiri, retezându-mi nu numai continuitatea spirituală, ci şi
Bţiilor cu polonezii. Dar mă aflam în eroare şi m-am con-
Jând, descinzând la Hotelul *Splendid* de pe Calea Victo-
psul *Athenee Palace,* am găsit în hol o mulţime de refugi-
reuşiseră încă să părăsească România. Erau mai calmi,
|i, încercau să înfrunte viaţa din exil cu alte arme. Băiatul
pâteva cuvinte în poloneză şi, în timp ce deschidea uşa,
Dunea surâzând: „Dobry wieczer" sau „Dzien dobry" -
ziua.
i treceam peste pragul Hotelului *Athenee Palace,* refugiu
triştilor, toate vechi cunoştinţe din Varşovia şi din Cernă-
jns de braţ. M-am întors. Era ataşatul militar italian de la
sRoero di Cortanze. „Aţi aflat vestea?" „Nu." „Varşovia a
|e mai chinuie" - am spus, ca un prost, ca şi cum ar fi fost
t. Dar cum să nu te gândeşti, cum să nu crezi că, în Var-
brau toţi morţi după masacrul grenadelor şi bombelor
ne? Cum să mai crezi că printre ruinele fumegânde ar mai
|nitate vie şi organizată, că ar mai fi fost încă în viaţă pri-
2ra sfârşit, totul trebuia să se fi terminat în furia devasta-
|i incendiilor. Şi toţi ziariştii din Bucureşti erau de acord
3via nu mai exista. Cei ce cunoşteau Varşovia erau pro-

fund întristaţi. Simţeau un gol de neînlocuit şi, ca nişte copii, răsuceau între degete o cutie de chibrituri a monopolului polonez, o amintire tangibilă, care supravieţuise.

Era dificil ca Bucureştii să devină un oraş polonez, cum se întâmplase cu Cernăuţii, însă, oricum, prezenţa a zeci de mii de polonezi revărsaţi aici, instalaţi în hoteluri, în pensiuni, în camere mobilate, nu putea să nu se facă remarcată în viaţa congestionată a Capitalei româneşti. După tragedia lor, năuciţi şi desţăraţi, polonezii admirau viaţa din Bucureşti, veselă şi inconştientă, ultramodernă, plină de femei luxos îmbrăcate, cu teatre tixite, cu spectacole de revistă îndelung aplaudate, care ţineau afişul timp de luni întregi, cu mari cinematografe pline de strălucire, cu ultimele filme americane, cu săli de bal pline de saxofoane, cu whisky, cu femei uşoare, cu *Melody Bar, Barul Chinezesc, Nippon Bar,* cu balerine dezbrăcate şi balerini mondeni, cu restaurante pline de carne de orice fel, cu peşte, cu vânat şi cu mii de prăvălii, de magazine, de pieţe, care expuneau munţi de mărfuri de prima mână, punând în valoare abundenţa, opulenţa, miracolul economic al întregii ţări, bogată în vite, în grâne, în porumb, în peşte, în petrol, în lemn. Era un contrast dureros pentru polonezii a căror Capitală era îngropată sub dărâmături, laolaltă cu bogăţiile de odinioară, contrast ajuns şi mai acut prin mizeria în care ajunseseră să se regăsească. Guvernul român le concedase schimbul individual de 300 de zloţi, la rata de 10 lei pentru un zlot, în loc de 40 de lei, cât era înainte de război. Refugiaţii se adaptau totuşi la noua existenţă, fără prea multă îndărătnicie, cu hotărârea de a rezista. Primii paşi pe calea exilului, după vârtejul evenimentelor, erau duri şi şovăitori.

Cu cât trecea timpul, cu atât mai dificilă devenea evadarea spre Franţa şi Anglia, mult mai severe erau dispoziţiile autorităţilor româneşti. Astfel, s-a decretat că toţi polonezii apţi pentru serviciul militar nu ar mai fi putut, din acel moment, să părăsească teritoriul român; în afară de asta, se stabilise că, pentru a-şi fixa domiciliul la Bucureşti, aceştia ar fi trebuit să obţină un permis special, acordat unui număr limitat de persoane, în timp ce alţi civili ar fi putut să se stabilească în localităţile de provincie indicate de autorităţile poliţieneşti. Polonezii mai norocoşi, care deja reuşiseră să obţină permisiunea de a părăsi România, s-au aflat înaintea unor noi şi neprevăzute dificultăţi în ceea ce priveşte vizele de tranzit prin Iugoslavia şi Italia, fapt datorită căruia starea lor de spirit cădea de la înălţimea optimismului în consternarea cea mai neagră. Consulatul italian, neliniştit că o masă impunătoare de evrei polonezi se refugiase în Italia, a impus viza de intrare în Regat, cândva superfluă pentru posesorii de paşaport polonez, în substanţă, măsura ar fi tre-

onezii de rasă semită, dar atât de mare era ignoranţa în
;ţionarii italieni, pentru prima dată confruntaţi cu o ase-
au survenit şi situaţii comice, în fapt, în timp ce evreii
putere de convingere obţineau viza pentru a trece în
i, suspectaţi că aparţin rasei interzise, nu primeau viza.

'ALCINI,// *Calvario di Varsavia,* Garzanti, Milano, 1945

FILE DE JURNAL

<9. Lungă discuţie cu Antonescu[4], trimis aici de Regele
nda terenul şi a afla care ar fi intenţiile italiene atunci
ntiera română. Am răspuns afirmând punctul nostru de
ar am evitat să-mi asum orice obligaţie care ar putea să
a trebui să avem o maximă libertate de acţiune. De ase-
să acţionăm asupra ungurilor, spre a evita ca o amenin-
ă-i oblige pe români să se înţeleagă cu ruşii. Asta ar fi
.narea lui Csăky nu ne oferă prilej pentru multe speranţe.
'39. Cu Mussolini, discutăm despre România. Este de
lângă unguri acţiunea cerută de români şi este chiar
bsesc, să ofere românilor un ajutor militar, de genul ce-
|.. II informez pe Antonescu despre intenţiile noastre faţă
licaţii ruso-britanice. Este deosebit de mulţumit, îmi po-
la Ambasada Franţei la Bucureşti, că Marea Britanic a
o notă cu următorul cuprins: l. Italia trebuie să fie din
rietenia engleză; 2. Italia vrea să ajungă în Balcani; 3.
a de a realiza punctul l, Anglia este gata s-o lase să
fi trimis o notă lungă, prin care-şi exprimau opoziţia. E
este în acord cu miopia meschină a politicii pariziene.
;ă englezii au asemenea gânduri...
>39... .Csâky mă face să aflu că va fi la Veneţia în prima
arie: voi încerca să-l fac să înţeleagă că este în primul
;urilor să cadă de acord cu România, acum, când perico-
lereu mai apropiat şi mai evident. Ungaria, dacă vrea să
hiar să prospere, trebuie să evite să devină, mai mult de-

cât este deja astăzi, un stat mozaic. Exemplele anterioare dovedesc că aceasta este ceva foarte periculos...

5 ianuarie 1940. .. .In seara aceasta plec la Veneţia, pentru a mă întâlni cu încurcătura aceea de Conte Csâky...

6-7 **ianuarie 1940.** La Veneţia, cu Csâky. Am rezumat rezultatele discuţiei, pe care, în ansamblu, o consider satisfăcătoare. Csâky m-a asigurat că Ungaria nu va lua în Balcani iniţiative în măsură să propage incendiul. De altfel, eram sigur de asta dinainte. Atitudinea ungurească aminteşte uneori pe aceea a unor anumiţi inşi care se ceartă cât îi ţine gura pentru a fi împiedecaţi să treacă la bătaie. Ungurii, au dovedit-o pe vremea Cehoslovaciei, sunt violenţi în vorbe şi măsuraţi în acţiuni. Uneori, chiar prea măsuraţi.

8 ianuarie 1940. .. .îl pun la curent pe Percy Lorraine cu rezultatele de la Veneţia. Este satisfăcut. Tot ceea ce facem pentru România are marele avantaj de a ne aşeza mereu mai mult în tabăra antigermană...

21 ianuarie 1940. Contesa Potocka, cu care anul trecut am vânat mistreţi la Bialowieza şi pe care, de câteva săptămâni, am reuşit s-o eliberez din prizonieratul rusesc, a venit să mă vadă. A descris cu o demnă sobrietate viaţa sa din Rusia, în timpul captivităţii, drumul de reîntoarcere, contactul cu germanii din Gestapo. Nu voia nici să mă impresioneze, nici să mă înduioşeze: femeie de rasă. Pentru ruşi a arătat dispreţ. Pentru germani, ură. A spus că Beck nu este rău văzut în Polonia, unde politica sa află înţelegere şi apărare, dar că Rydz-Smigly nu se va mai putea întoarce în patrie...

22 **ianuarie 1940.**.. .Am intervenit pe lângă ministrul României pentru a fi puşi în libertate nişte unguri acuzaţi de complot împotriva siguranţei statului. Va fi un gest util, în timp ce un proces va ascuţi tensiunea deja acută.

16 februarie 1940. ...îl primesc pe şeful tineretului român, Sidorovici. Frumos şef! Este un mare dobitoc, lipsit de cel mai mic interes.

19 februarie 1940. îl îndemn pe Villânyi la calm, mult calm: dacă, în scurt timp, va fi să izbucnească un conflict provocat de Ungaria, noi nu am fi în stare să-i dăm nici un ajutor. De altfel, nici maghiarii înşişi nu aprobă violenţa verbală, în egală măsură periculoasă, a Contelui Csâky. La golf, chiar astăzi, Contesa Bethlen mi-a spus să-1 fac cumva să tacă pe mult neastâmpăratul ei ministru de Externe...

25 **martie 1940.** Lungă discuţie cu Contele Teleki. îl găsesc obiectiv şi cumpănit, şi în ceea ce priveşte revendicările maghiare, îşi dă seama de pericolul pe care 1-ar reprezenta pentru Ungaria încorporarea unui număr disproporţionat de minoritari străini: însăşi existenţa ţării ar fi compromisă. Pe de altă parte, nu va face nimic împotriva României, deoarece nu vrea să-şi

ici măcar în mod indirect pentru a fi deschis Rusiei
ii nu l-ar ierta pentru asta: nici măcar Germania. Teleki
titudini deschise într-un sens sau în altul, dar nu a as-
tru puterile occidentale şi se teme ca de ciumă de o
ă...

. .Discursul lui Molotov nu cred să fi reuşit să fie bine
entru că tonul lui e mult diferit de cel întrebuinţat de
oscova...

ckensen, reîntors de la Berlin, îmi încredinţează steno-
l.. Ambasadorul, din însărcinarea lui Ribbentrop, vor-
: italo-ruse şi cere, numai cu o jumătate de gură, deoa-
de acord cu patronul său, ca ziarele noastre să publice
Ise faţă de sovietici". Răspund printr-un nu rotund, nu
lat de neruşinat, iar discursul lui Molotov, în mod cert,
pare să justifice un astfel de gest din partea noastră...
Sumner Welles a trimis ambasadorul său să-mi spună
geografice nu are nici un temei şi că Reynaud nu i-a
: noi aspecte teritoriale europene...

\zzo CiANO,Z>iario *1937-1943,* **Rizzoli, Milano, 1980**

ALERTĂ PE DUNĂRE

venit ştiri despre un răsunător incident survenit alaltăieri
rgiu, la o distanţă de 60 km de Bucureşti, asupra căruia
Iţii oficiale, cum am fost asiguraţi în seara aceasta, nu-
iDeocamdată, asupra acestei afaceri putem oferi urmă-
upă-amiaza zilei de sâmbătă, au ancorat la cheiul portu-
1 direct din Marea Neagră, opt şlepuri autopropulsate,
fyisabeta, King George, Shelley, Dunărea, Britannia şi
Ivilionul Marii Britanii. Cele opt şlepuri trebuiau săîn-
i a-şi continua drumul în amonte, conform declaraţiei
rept comandant al ambarcaţiunilor. Dar vameşii români
la bănuieli faţă de atitudinea misterioasă a echipajelor,
undă de privirile mulţimii adunate pe chei. Şeful vamei
cărcăturii: cele opt ambarcaţiuni, în aceste documente,

figurau ca fiind încărcate cu conserve destinate unei alte ţări riverane Dunării, însă funcţionarul voia să le vadă cu ochii lui şi, însoţit de o escortă de grăniceri, a cerut să întreprindă o inspecţie la bord. Comandantul a încercat să se opună, dar, până la urmă, a trebuit să cedeze şi vameşii români au descoperit astfel, pe cele opt şlepuri, sub un strat de cutii conţinând şuncă englezească în conserve, numeroase lăzi mari şi grele. Deschizând una, s-a putut constata că era plină de mitraliere şi pistoale automate; o a doua cu muniţii; o a treia cu materiale explozive; încă una cu alte maşini infernale şi aşa mai departe. Totul a fost imediat sechestrat şi echipajele şlepurilor, cam o sută de oameni, au fost reţinute. Autorităţile centrale au fost imediat informate despre descoperire şi au ordonat ca periculoasa încărcătură să fie transportată la Bucureşti; ceea ce s-a întâmplat în cursul zilei de azi.

în jurul scopurilor misterioasei călătorii pe Dunăre a acestei flotile britanice circulă cele mai diverse versiuni. Justificarea adoptată de comandant, că ar fi vorba de carne conservată, destinată unei anume ţări, a fost înlăturată de la început, cu atât mai mult cu cât ţara indicată este cunoscută drept una dintre cele mai mari exportatoare de carne de toate felurile. Rămâne în picioare versiunea că aceşti ciudaţi argonauţi britanici şi-ar fi propus să realizeze o întrerupere a navigaţiei pe Dunăre, aruncând de exemplu în aer una din stâncile care se ridică în sectorul îngust al fluviului de la Porţile de Fier. După o altă versiune, englezii ar fi intenţionat să creeze incidente internaţionale, luând cu asalt una din numeroasele ambarcaţiuni care transportă cereale şi petrol în contul Germaniei. Aceste două versiuni au găsit cel mai mare credit şi pentru că, după cum se spune, a fost posibil să se constate că echipajele celor opt şlepuri sunt compuse exclusiv din ofiţeri şi marinari ai flotei de război britanice.

în aşteptarea explicaţiilor oficiale, promise pentru mâine, este de semnalat că autorităţile româneşti au ordonat cel mai sever control de-a lungul litoralului Mării Negre şi de-a lungul cursului Dunării: flota maritimă română s-a concentrat ieri în apropierea gurilor Dunării, în timp ce monitoarele patrulează pe fluviu. Aceste precauţii nu apar superflue, dacă ne gândim că deja de multă vreme se aude vorbindu-se de tentative britanice de a împiedeca navigaţia pe marele drum de apă; între altele, se afirmă că englezii ar fi încercat să scufunde ambarcaţiuni cu ciment, pentru a obtura canalul Sulina, singurul braţ navigabil de la vărsarea Dunării, sau în defileul de la Porţile de Fier, sau să arunce în aer conducta de petrol care aduce la Giurgiu „aurul negru" din Valea Prahovei. Suscită comentarii şi faptul că la Galaţi au ancorat yachturile englezeşti *Blue Jachet* şi *Gringile II,* care oficial ar trebui să fie la dispoziţia ataşatului naval şi consulului Marii Britanii. Ce conţin totuşi în ca-

L în viitoarele zile. Cu atât mai mult creează motive de
iar de marinari îmbarcaţi pe cele două yachturi albe,
e placide ale Dunării.
lui material de război la bordul convoiului oprit în rada
impresie enormă în cercurile oficiale de aici, şi nu nu-
ică acest episod, împreună cu prezenţa misterioaselor
i constituie primul semnal cu privire la intenţia aliaţilor
ăzboi, cum şi fac, şi în alte sectoare, atrăgând în marea
:, a spus-o deschis, nu vrea deloc să facă jocul beliciş-
is. In seara aceasta, se reconfirmă, de fapt, în cercurile
, că România intenţionează să se supună normelor celei
ii că, pentru aceasta, ea va rezolva răsunătorul incident
3d care nu va afecta atitudinea pe care şi-a impus-o încă
lor. Cu atât mai rău pentru cei care nu vor s-o înţeleagă,
sta a răspuns astăzi ministrul de Externe Gafencu însăr-
vlarii Britanii, grăbit să protesteze şi să ceară imediata
celor opt şlepuri, care, a spus, ar fi fost în tranzit, şi a
fapte au contribuit totuşi la creşterea nemulţumirii sus-
ci faţă de minarea de către britanici a apelor teritoriale
.dezinvolturii" cu care aliaţii intenţionează să respecte,
r afirmaţii contrarii, drepturile statelor neutre,
activitatea pe care compania comercială britanică îşi
; în sud-estul european, se observă că România, dori-
şi în plan economic, nu poate să ignore, în pofida orică-
le deja asumate faţă de terţe părţi. Multă stupoare a sus-
ota unui oficios britanic, după care aceste ţări ar fi nesa-
merciale cu Germania, în ce priveşte esenţa lucrurilor,
raporturile comerciale cu Occidentul au cunoscut o oa-
li ca urmare a actualelor împrejurări internaţionale, între
aropa centrală industrială există demult fecunde curente
ie s-ar încerca în zadar. Şi, apoi, se întreabă: sunt în mă-
.le să furnizeze armele şi maşinile industriale care conti-
imânia din Germania şi de care România are atâta ne-
", se poate spune că Bucureştii vor să menţină poziţia lor
ţa de toţi beligeranţii şi că sunt decişi, atunci când va fi
de orice iniţiativă, din orice parte ar veni, care ar tinde
iţă pentru interese care nu sunt ale lor.

GIOVANNI COSTA, ***Corriere della Sera,*** **9 aprilie 1940**

8 aprilie 1940. Alarmă la Budapesta. Teleki a trimis un mesager al său la Roma, pe domnul Baranyay, pentru a ne informa despre un demers făcut de statul major german statului major ungar. Prezentând drept apropiată o acţiune rusă împotriva Basarabiei, Germania intenţionează să ocupe zona petroliferă şi cere tranzit liber prin Ungaria. Recompensa în voirii: Transilvania. Sursă de probleme pentru unguri: să-i lase să treacă pe germani sau să se opună, chiar şi cu armele? Şi într-un caz, şi în altul s-ar fi terminat cu libertatea ungară. Acceptarea ar evita măcelul şi ruina, lupta ar fi, pentru moment, mai dureroasă, dar ar pregăti resurecţia viitorului. Villânyi şi domnul Baranyay înclinau pentru luptă şi sperau într-un ajutor italian. I-am însoţit la Duce. Şi-a rezervat răspunsul, dar, în principiu, i-a sfătuit să accepte. Şi lor, le-a repetat că este întru totul solidar cu Germania şi că se pregătea să lupte împotriva franco-englezilor. Am transmis o telegramă la Berlin pentru a şti cât adevăr este în ceea ce comunicau maghiarii. Nouă nu ni s-a spus nimic, până la ora aceasta germanii ne-au asigurat exact de contrariu. Dar experienţa probează că asta vrea să spună foarte puţin.

9 aprilie 1940. N-au mers în direcţia României. La 2 noaptea mi-a sosit acasă un secretar al Ambasadei germane, împreună cu o scrisoare a lui Mackensen, care cerea o audienţă pentru ora 7 dimineaţa. Nimic altceva. A ajuns la 6,30, palid şi obosit, şi mi-a comunicat decizia lui Hitler de a ocupa Danemarca şi Norvegia, adăugând că această decizie era tocmai tradusă în fapt. Nu am făcut comentarii, dar mi s-a asociat cu elan când am spus că reacţia neutrilor, şi în special a americanilor, va fi violentă. Apoi am plecat la Duce, pentru a-i încredinţa un mesaj scris al lui Hitler... Apoi din nou la Mussolini, cu ungurii. Attolico a dezminţit zvonurile despre un atac împotriva României. In consecinţă, Ducele i-a sfătuit pe unguri la calm şi moderaţie şi, în sfârşit, să accepte cererea germană. Nu era acesta răspunsul la care maghiarii se aşteptau şi sperau. Au ajuns la a întreba dacă, în caz de rezistenţă militară, ar putea conta pe ajutorul Italiei. Mussolini a surâs: „Cum s-ar putea întâmpla asta, dat fiind că sunt aliat al lui Hitler şi intenţionez să rămân?"

24 aprilie 1940. .. .Mackensen, reîntors de la Berlin, vine să mă vadă. II însoţesc la Duce. Vorbesc despre propunerea ungurească a unei conferinţe în trei şi este împotrivă. Ideea confuză a neliniştitului Conte Csâky...

22 **iunie 1940.** ...îl primesc pe ambasadorul Sovietelor. Conversaţia e cordială, dar generală: spun că relaţiile italo-ruse reprezintă mai degrabă un factor psihologic, pentru că nu există contradicţii de interese directe care să

.mhasadorul îmi adresează unele întrebări referitoare
nare, politica noastră în acel sector constă în a păstra

se pregăteşte să atace România; aşa i-a spus
i rg. Germania nu poate să facă nimic altceva decât să
i că politica rusă este din ce în ce mai marcat anti-
are se unelteşte cel mai mult împotriva victoriei ger-
< Tspectiveie păruseră mult diferite când, în august şi în
au semnat pactele cu nazismul. Atunci nu se credea în
)ia împingerea Germaniei în conflict şi a Europei în
i *ia* pe o extenuantă şi lungă luptă între democraţii şi
)recipitat şi Moscova încearcă să tulbure apele.
i urma unei comunicări a lui Mackensen, am făcut un
iadorul Sovietelor în chestiunea Basarabiei. Pe scurt:
ivind lichidarea acestei probleme, dar ar prefera ca, în
lor, controversa să fie tranşată paşnic şi fără a se crea
Icani...
matum rus adresat României. De la Bucureşti, ne în-
:rebuie să facă. Să cedeze: iată răspunsul nostru. Tre-
evite un conflict în Balcani, care să ne priveze de re-
icolo. Din partea noastră, vom ţine pe loc Ungaria şi
lomânia cedează: cu multă tristeţe, dar şi cu o rapidi-
adiţiilor spiritului războinic românesc. Văd mulţi re-
' i şi tuturor le exprim punctul de vedere italian.

>EAZZO CIANO,Z>W/TO *1937-1943,* Rizzoli, Milano, 1980

.OVITURA DIN IUNIE 1940

!

mi care au trecut de la pacea din 1918, URSS şi-a ma-
nteresul ei pentru Basarabia. Din punct de vedere juri-
i icnţinut pe poziţia de a nu recunoaşte unirea
Basarabiei
• rvărat că Tratatul de la Paris, referitor la această unire,
RSS. Această teză, a nerecunoaşterii juridice şi diplo-
lie contradicţie cu faptul că, în 1934, URSS a reluat re-

laţiile diplomatice cu România, şi-a instalat la Bucureşti o legaţie a ei şi, mai târziu, contactele dintre cei doi exponenţi din epocă ai politicii externe a celor două ţări, Litvinov şi Titulescu, au devenit extrem de intime. Din punct de vedere politic, URSS menţine vie chestiunea Basarabiei, prin publicarea unei reviste în limba rusă, intitulată *Basarabia roşie,* dar care nu beneficiază de o difuzare notabilă. Chiar şi aspectul ei tipografic, foarte sărăcăcios în raport cu cel al luxoaselor lucrări de propagandă editate în URSS, vădea interesul scăzut al organismelor responsabile sovietice faţă de publicaţie şi faţă de cauza pe care aceasta trebuia s-o ilustreze şi s-o apere, în afară de asta, de cel puţin două ori, în consecinţa cererii guvernului român, editarea *Basarabiei roşii* a fost chiar suspendată. Evident, sovieticii nu au renunţat niciodată la a păstra deschisă problema Basarabiei şi, desigur, nu pentru că, aşa cum am văzut până acum, aceasta interesa în mod deosebit patrimoniu! ei teritorial, ci pentru că Basarabia trebuia să constituie motivul presiunii pe care Rusia dorea s-o exercite asupra lumii balcanice, trebuia să constituie pretextul juridic pentru o acţiune în perspectivă, atât diplomatică, cât şi militară.

Cum am demonstrat deja, Basarabia nu a fost şi nu va fi niciodată considerată de ruşi un pământ al lor. Din raţiuni cu caracter politic, cu caracter strategic, de natură expansionistă, Basarabia a fost şi va fi totdeauna pentru Rusia obiectivul care, în 1812, a fost definit de consilierul lui Petru cel Mare drept „cheia de boltă a sistemului danubian", ieşirea principală la Marea Neagră, poarta deschisă spre drumul către Constantinopol şi către Apus. Şi datele problemei nu s-au schimbat niciodată, deoarece, dacă Basarabia a păstrat aceleaşi caracteristici de 130 de ani încoace, şi politica rusă, lăsând de o parte aspectele revoluţionare ale bolşevismului, a rămas aceeaşi. In fapt, dacă în timpul Rusiei ţariste era în vigoare sistemul încorporării în statul rus a unor popoare şi teritorii neruse, şi chiar neslave, deoarece conceptul care ghida politica ţarilor era acela de a face imperiul cât mai vast posibil, mai târziu, în ciuda directivelor leniniste, nu s-a mai putut crede într-o renunţare din partea rusă la asemenea pofte. Rusia nu mai era panslavistă şi imperialistă în maniera ţarilor, ea are drept ţel cucerirea lumii întregi. Astfel, a crede că Basarabia, nefiind pământ rusesc, nu va mai fi vreodată revendicată, constituie o mare eroare. Reîncorporarea Basarabiei în Rusia se identifica perfect cu interesele expansioniste ale Rusiei sovietice, mai vaste decât ale expansionismului ţarist.

Iată de ce, fără a recunoaşte actul de unire votat în 1918 de Sfatul Ţării din Chişinău, fără a recunoaşte Tratatul de la Paris din 1920, fără a face niciodată vreo declaraţie de acceptare a situaţiei de fapt de la frontiera cu România şi,

;ând până la ireparabil, timp de două decenii, acţiunea mânia, URSS nu a admis niciodată să dispară şi nu a uite „chestiunea Basarabiei". A stăpâni Basarabia, ieri ;, înseamnă a avea în mână gurile Dunării, înseamnă a îl roşu desfăşurat şi cu secera şi ciocanul fluturând în Neagră, pe cursul acelui colos al fluviilor europene, na, scaldă Bulgaria şi Ungaria, Protectoratul german al /echea Austrie şi Germania. De asemenea, înseamnă să circule liber, de-a lungu! ţărmurilor împădurite ale lismului, spre contaminarea atâtor ţări şi naţiuni.
;erese derivă, pentru URSS, nevoia de a pune la cale, >r ei, în sălile misterioase ale Kremlinului şi cu mijloade Komintern, o unică acţiune şi o unică organizare, mişcare în ziua marşului în Balcani. Intre altele, era tipul celui aplicat în Finlanda. Kuusinen, comunistul reo două decenii în Rusia, în momentul declanşării nlandezilor, Kuusinen a devenit omul potrivit pentru e teritoriul sovietic a fost constituit un aşa-zis guvern isinen, finlandez, a devenit preşedintele lui şi Moscova ă spre Helsinki „la cererea guvernului popular finlanindei". Chiar şi înainte de a deveni şef al „guvernului" ;viste ruseşti, Kuusinen a publicat numeroase articole peluri fierbinţi către armatele moscovite „să vină în i finlandez".
vistei *Internaţionala comunistă,* din decembrie 1939, a •e ameninţarea României de către URSS şi necesitatea, sovietic, de a pune mâna pe Basarabia şi de a mărşălui escrise ca acţiuni cu o scadenţă extrem de scurtă. Cine ipotriva României? Un alt Kuusinen, Boris Ştefanov, hema şi Stelian Scarlat, dându-se drept ziarist. Născut ulgaria, a devenit cetăţean român în consecinţa războin 1913. încă din prima tinereţe, când frecventa gimnai, a manifestat idei subversive şi, la 14 august 1916, în armata română cu gradul de locotenent şi repartizat tnterie, activitatea subversivă desfăşurată de el printre ntensă şi propaganda defetistă pe care a dezvoltat-o în lâne a fost atât de violentă, încât a fost arestat şi închis e în fortăreaţa Domneşti.

La sfârşitul războiului, a fost eliberat. Imediat s-a înscris în partidul socialist legal şi a devenit unul din şefii lui. Când în sânul acelui partid curentul comunist a început să se accentueze, Boris Ştefanov a trecut la extrema stângă şi, în 1920, a fost ales deputat. La 23 octombrie, acelaşi an, a fost arestat pentru organizarea grevei generale din România şi a ieşit din închisorile româneşti după doi ani. Arestat de mai multe ori de poliţie, a emigrat în 1924 în Bulgaria şi, de aici, la Viena. In acelaşi an, însă, expirând valabilitatea paşaportului său, autorităţile româneşti i-au refuzat un nou paşaport. A peregrinat pe ici, pe colo, prin Europa, până când a reuşit să revină în România, în mod clandestin, încă o dată a fost arestat, a fost judecat şi condamnat la opt ani de închisoare pentru atentat la siguranţa statului. Şase ani a stat în celulă şi, în 1933, în consecinţa unei amnistii, Boris Ştefanov a emigrat definitiv în URSS, unde s-a pus la dispoziţia Kominternului. A oferit bolşevismului toate cunoştinţele sale despre limba, oamenii şi împrejurările din România, întru dezvoltarea propagandei împotriva ţării sale, şi broşurile şi articolele lui, cel mai important material din cadrul luptei purtate de Komintern împotriva României, sunt cunoscute.

Astfel, comunicatul emis de agenţia TASS în noaptea de 9 decembrie 1939, prin care se afirma că tezele articolului amintit din *Internaţionala comunistă* nu corespundeau cu politica Rusiei sovietice şi nu exprimau de fapt natura raporturilor existente între URSS şi România, nu a avut nici un fel de valoare. Era acelaşi joc, acelaşi echivoc între politica guvernului şi cea a Kominternului, deoarece, la momentul oportun, Kominternul şi Sovietul Suprem au ştiut totdeauna să se identifice şi au ştiut să meargă împreună spre acele obiective care nu au constituit şi nu au avut nici un element de discordie între organismul revoluţionar şi organismul statal, aflat în serviciul revoluţiei.

Un alt semnal de alarmă, mult mai ameninţător, a fost lansat de Molotov, cu discursul său din 29 martie 1940, în cadrul celei de-a Vl-a sesiuni a Sovietului Suprem al URSS. Preşedintele Consiliului comisarilor poporului şi comisar al poporului pentru Afaceri Externe a spus: „în ţările din sud, la care m-am referit, este una, România, cu care noi nu am încheiat un pact de neagresiune. Asta pentru că există o chestiune litigioasă nerezolvată, aceea a Basarabiei. Anexarea acesteia de către România nu a fost recunoscută niciodată de Uniunea Sovietică, deşi noi nu am ridicat niciodată problema recuperării Basarabiei pe calea armelor. Astfel, nu există nici un motiv pentru agravarea relaţiilor sovieto-române. Este drept că de la o vreme noi nu mai avem un reprezentant plenipotenţiar în România: această misiune este înde-

nat cu afaceri, însă faptul acesta este consecinţa unor
te, foarte recente. Dacă se ia în consideraţie această
te uita rolul neplăcut jucat de autorităţile româneşti în
ivea pe Butenko[5], care îndeplinea în acel timp funcţiile
lipotenţiar sovietic în România. Cum se ştie, acesta a
erios, nu numai din legaţie, ci şi din România. Şi guver-
tut să stabilească nimic demn de încredere referitor la
i s-ar vrea ca noi să credem că nici o autoritate româ-
it la această afacere scandaloasă şi criminală. Este inutil
at civilizat şi, în general, într-o ţară cât de cât caracteri-
lenea lucruri nu ar trebui să se întâmple. Este de crezut
va înţelege că fapte de acest fel nu ar trebui să fie tole-
începea să simtă apropiindu-se momentul când va pu-
ej favorabil. Situaţia din România şi războiul au facili-
vei.
interne, cu un regim care nu oferea toate garanţiile de
|t faţă de Axă, România nu a reprezentat în 1940, desi-
ă să se opună prin forţă la o cerere de cedări teritoriale,
ustificate şi nu se puteau justifica. URSS a înţeles şi a
pirea Eiasarabiei, survenită la 28 iunie 1940, pentru a
emonsirat că nu s-a schimbat nimic în sistemul lor tra-
a unor popoare şi ţări străine ca rasă, ca limbă şi ca re-
•ământul rusesc. Cum a acţionat imperialismul ţarist în
şi imperialismul lui Stalin în 1940. Noii stăpâni ai Ru-
mai avizi de teritorii decât predecesorii lor. Dacă, îm-
, ei au pretins şi partea septentrională a Bucovinei, prin
îşi ultimul cuvânt al programului de expansiune terito-
sud. Din discursurile personalităţilor celor mai repre-
ovietice şi din atitudinea presei moscovite, se dezvăluie
aţe, zi de zi, dorinţa străvezie a continuării fără întreru-
nai ales în dauna României. Actul de răpire săvârşit în
za poate pe sovietici să creadă şi să spere în posibili-
.păt şi alte lovituri de acelaşi fel. A fost, din partea lor,

FRANCO TRANDAFILO, *Bessarabia, Terra di Dolore,*
Storia del secolare conflitto russo-romeno,
Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1941

'"10 iulie 1940. Miinchen. Reuniune cu- ungurii, la Hitler, care rezumă cu claritate situaţia faţă de neliniştiţii maghiari: dacă sunt siguri că pot s-o facă singuri, să atace, dar, şi asta e limpede, să nu conteze pe concursul Italiei şi al Germaniei, angajate în alte părţi. Maghiarii au plecat nemulţumiţi...

15 iulie 1940... .Soseşte minuta scrisorii pe care Fuhrerul îşi propune s-o adreseze Regelui Carol, asupra chestiunii transilvane. Ducele o aprobă...[7]

23 **iulie 1940.** Miniştrii români vor pleca să confere cu" germanii la Salzburg. Apoi vor veni la noi...

26 iulie 1940. ...Ungurii sunt nervoşi din cauza voiajului românilor la Roma şi Berlin. Se tem că România, după atâţia lustri de Mică înţelegere şi de genevism, vor cere şi vor obţine „biletul de liberă trecere al Axei"...

27 **iulie 1940.**.. .îi primesc pe români. Sunt de o platitudine revoltătoare. Nu deschid gura decât pentru a revărsa asupra mea o cascadă de complimente siropoase şi plictisitoare. Au devenit antifrancezi, antienglezi şi antigenevezi. Vorbesc, ei, cu dispreţ despre *diktatul* de la Versailles! Am o primă discuţie la Palatul Chigi şi amintesc cu o anumită brutalitate trecutul împotriva ţării noastre. După amiază, la Palatul Veneţia, Mussolini, care avusese la timp procesele verbale ale discuţiei de dincolo de munţi, repetă ceea ce a spus Hitler la Salzburg...

30 iulie 1940. ...Informez pe unguri despre discuţiile de sâmbătă: Villânyi e destul de satisfăcut...

GALEAZZO *Cimo,Diario 1937-1943,* Rizzoli, Milano, 1980

>b iijsrmoînj K3-

î,s "b m<• .]

j ihtjynU .aniân q J • ss M

b »1 m iumilir[1] ' "" :. iir.

T

•I000<) owa MBC **ÎNTRE CIOCAN ŞI NICOVALĂ** * » '«'

s

ff.t- ;;»!•

5

T. prin telescriptor 1385 Berlin, 29 august 1940, ora 17

Ministrul Ungariei la Moscova i-a comunicat la 28 curent ambasadorului german de acolo că 1-a informat pe Molotov asupra chestiunii ungaro-ro'-[v] mâne. Molotov a manifestat cel mai viu interes şi a cerut informaţii asupra[j] atitudinii italiene şi germane. Ministrul ungar a răspuns că Ungaria primeşte'[1] un sprijin amical de la Puterile Axei. •<*•• •-*-'• ••"•' -: l

Jt că URSS recunoaşte drept justificate cererile ungare
|că ar fi de acord asupra realizării lor. Ministrul ungar a
llui german satisfacţia sa pentru poziţia lui Molotov, de-
|se arată dispuse în general să imprime un caracter mai
Igaria.
|isă s-a remarcat deja pe parcursul tratativelor comerci-
srilor Externe de aici *(din Berlin - n.n.)* apreciază că
l motivată de dorinţa ruşilor de a nu lăsa să le scape oca-
3t mai mult de problemele balcanice.[8]

io ZAMBONI, *I documenti diplomatici italiani,* seria 9,
1939-1943, voi. 5, doc. 518

FILE DE JURNAL

[Ribbentrop telefonează de mai multe ori. E îngrijorat de
i ia controversa dintre unguri şi români. Germania vrea
s o criză în Balcani. Astfel, nevorbind totuşi de arbitraj,
: să fie convocaţi la Viena cei doi miniştri de Externe şi
|cul sfat al Axei să găsească o soluţie. Evident, însoţit de
nu acceptă sfatul, ia asupra sa toată responsabilitatea
î. Sunt de acord şi Ducele aprobă.
DRoma pe Ghigi şi Talamo, pentru a avea informaţii de
nerge la Viena în două sau trei zile.
| Am decis întâlnirea de la Viena pentru mâine. Ungurii şi
ii. După cum telefonează Ribbentrop, Fiihrerul ar fi de
1 trebui să cedeze 40000 kmp Ungariei, care cere 60000.
|i precise în această afacere şi îmi acordă deplină libertate
as cu totul de proiectele atacului în Egipt...
. Hitler doreşte să-mi vorbească înainte de Viena. Astfel,
Salzburg... Despre chestiunea maghiaro-română am dis-
| în mâna mea şi a lui Ribbentrop în ceea ce priveşte so-
i care-i stă la inimă este ca pacea să fie salvată acolo şi ca
bă continue să afluiască în rezervoarele sale.

Plecarea pe calea aerului spre Viena. Oraşul, faţă de anul trecut, pare a fi mult mai cuprins de mizerie: trafic scăzut, mai puţine magazine, atmosferă apăsătoare. Lumea, pe străzi, e şifonată şi distrată.

29 august 1940. Cu Ribbentrop am decis să rezolvăm problema prin intermediul unui arbitraj: dacă ne vom aventura în discuţii, ne vom împotmoli total. Vorbim prima dată cu ungurii. Csâky e raţional, Teleki ostil. Atunci, Ribbentrop îi atacă (bunele maniere nu mai sunt punctul lui forte!) şi acuză Ungaria de a fi făcut o politică ostilă Germaniei în mai mult decât o ocazie. Foloseşte cuvinte destul de ameninţătoare.

Discuţia cu românul este mai calmă. Manoilescu nu ştie nici ce să facă, nici ce să zică. E terorizat: pentru ţara sa şi pentru sine însuşi. Căutăm să le vindem scump garanţia frontierelor: şi el e convins că acesta e lucrul cel mai important. Găseşte scump preţul. Ungurii au acceptat după-amiază. Românii ne-au făcut să aşteptăm răspunsul până la 4 dimineaţa. Intre timp, Ribbentrop şi eu am trasat noua frontieră şi am stabilit termenii arbitrajului. E o problemă cu soluţii dificile: ba chiar imposibilă într-un sens absolut al justiţiei. Vom încerca să fim cât vom putea mai echitabili...

30 august 1940. Ceremonia semnării, la Belvedere. Ungurii, când văd harta geografică, nu îşi mai încap în piele de bucurie. Apoi se aude o bufnitură puternică. Este Manoilescu, care a căzut peste masă, leşinat. Doctori, masaje, ulei camforat. în sfârşit, îşi revine, dar resimte dur lovitura. După-amiază are loc o manifestaţie a mulţimii înaintea hotelului. Fiind un lucru organizat, putea să aibă proporţii mai mari şi căldură mai multă. Viena, într-adevăr, este cenuşie.

31 august 1940. La vânătoare, cu Ribbentrop...

GALEAZZO *ClANO,Diario 1937-1943,* Rizzoli, Milano, 1980

SPRE UN NOU RĂZBOI ÎN BALCANI

Generalul Ion Antonescu s-a născut la Piteşti, la 15 iunie 1982, într-o familie modestă. Intrat în şcoala de ofiţeri de cavalerie, în 1902, a devenit sublocotenent la l iulie 1904. In timpul primului război mondial, a dovedit bravură şi curaj şi, ca şef al secţiei a treia de operaţii din cadrul Marelui Stat Major român, a demonstrat înalte calităţi de organizator. Cariera sa a fost una

;ite. A reprezentat România în diferite misiuni militare
L de asemenea, ataşat militar în diverse capitale euro-
pandant al Şcolii Superioare de Război şi şef al Marelui
lembrie 1937, a fost promovat în fruntea departamentu-
ptul Goga; la căderea lui Goga, la 10 februarie 1938, a
din cabinetul succesiv, prezidat de Patriarhul Miron
al său independent şi autoritar 1-a implicat în conflicte
|ii şi, până la urmă, cu Curtea Regală. Nu îşi ascundea
îgele Carol şi se afla în adânci contradicţii cu el, mai
(lor de urmat în politica militară, în politica externă şi

e Carol din funcţia de ministru al Apărării, a ajuns la
armată din Chişinău, dar şi această comandă i-a fost
.m, căzut în dizgraţie, s-a retras la vila sa de la Predeal,
|e mereu mai ostilă faţă de guvernul Regelui şi simpati-
his cu legionarii lui Codreanu. La 10 iulie 1940, după
Bucovinei de Nord către URSS, a fost chemat de Re-
de la audienţa regală, a fost arestat la instigarea minis-
nu, şi a şefului serviciului secret, Moruzov, cei mai
[Eliberat, a fost internat cu domiciliu obligatoriu la Bis-
brie 1940, când acelaşi Rege Carol a ordonat să fie
a zi după arbitrajul de la Viena, în ultima şi inutila sa
'atria.

xil a Regelui Carol şi după lichidarea revoltei legionare
l, rămas stăpân incontestabil al situaţiei, generalul
itat cu hotărâre spre un obiectiv prefigurat de ani şi ani:
supra tristelor împrejurări politice şi militare în care fu-
ntru că situaţia politică internaţională nu-i oferea o altă
$^{p}e^{9}$, în urmărirea ţelurilor sale s-a sprijinit total pe Ger-
listă. Intenţiile Germaniei de a continua lupta împotriva
i Orientul Apropiat deveneau tot mai străvezii şi genera-
id demult ce complicaţii ar fi putut să derive din ele, a
sa favorabilă unei participări active la evenimentele pe
u scopul de a afla în desfăşurarea lor posibilitatea de a
itoriile pierdute recent. Acum era clar că România, în
>e redeschidă între imperialismul german şi cel britanic,
oment culminant în această primăvară, urma să se afle,
bilă a împrejurărilor, de partea Germaniei.

Marea Britanic nu a aşteptat să fie pusă în faţa unor fapte deja împlinite şi voia să evite a da impresia că suporta până la ultima consecinţă o situaţie în mod cert puţin favorabilă ei. La 10 februarie 1941, ministrul Marii Britanii, Hoare, i-a trimis generalului Antonescu o notă în care îi comunica decizia guvernului britanic de a rupe relaţiile diplomatice cu România, dat fiind că aceasta din urmă trebuia să fie considerată drept total subordonată Germaniei şi, mai ales, având în vedere faptul că Misiunea Militară Germană de instrucţie parvenise la caracteristicile unui corp expediţionar îndreptat împotriva Imperiului Britanic, dincolo de hotarele României. Protejarea intereselor britanice a fost încredinţată Statelor Unite. La Ministerul Afacerilor Străine, când ministrul nostru a fost informat asupra acestui fapt, nu s-a pierdut ocazia să se releve că Marea Britanic nu parvenise la o atitudine analoagă şi în raporturile cu Ungaria.

Disensiunea româno-ungară era mai acută decât oricând! Chiar în zilele premergătoare, se accentuaseră şi incidentele de frontieră, în cursul unuia dintre ele, un tren militar german a rămas prins între două focuri, imediat la nord de Braşov, din cauza tentativei grănicerilor unguri de a pune mâna pe un sector al căii ferate de la hotar. Trupele germane continuau să afluiască în România într-un ritm crescând: la sfârşitul lui februarie, erau concentrate aici mai mult de 30 de divizii, gata să treacă în Bulgaria, în această ţară, diverse unităţi ale armatei germane, în haine civile, strecurate pe sub mână, treptat, mai ales prin Dobrogea, aranjaseră demult întreaga organizare necesară pasajului unui atât de relevant corp expediţionar. în noaptea de 28 februarie, trupele germane au început trecerea în masă în Bulgaria, peste Dunăre, îndreptându-se spre Grecia.

în timp ce România se arăta atât de deschis coresponsabilă pe plan internaţional faţă de acţiunea politico-militară a puterilor Axei, generalul Antonescu a organizat un plebiscit naţional, în cadrul căruia fiecare cetăţean era chemat să răspundă, prin da sau nu, dacă aproba sau nu politica celui ce îşi asumase conducerea statului în septembrie trecut. Organizând în acel moment plebiscitul, generalul Antonescu era sigur că putea conta pe sprijinul Germaniei, care avea nevoie, în acele împrejurări, mai mult ca oricând, de o clarificare a situaţiei politice româneşti. Dimpotrivă, el considera că succesul pe care se aştepta să-1 obţină prin intermediul scrutinului popular ar fi trebuit să consolideze poziţia sa personală şi faţă de acele medii naţional-socialiste germane care sprijiniseră mai mult decât altele mişcarea legionară, acum înfrântă. Rezultatul plebiscitului: peste 2,8 milioane voturi favorabile şi 2588 împotrivă. El nu era în acord, totuşi, cu raportul real al forţelor politice care încă se mai confruntau în

|ştită, ţara era mereu ameninţată de reminiscenţele crude-
li. Legionarii, care ştiuseră să reziste şi să triumfe pe
de luptă dură împotriva vechiului regim al Regelui
\ resemneze, desigur, atât de uşor, la ideea că trebuiau să
l înfrânţi. Pe de altă parte, era cert că marea masă a româ-
| minimum de linişte după vicisitudinile semestrului pre-
fperanţa că dictatura generalului Antonescu ar fi putut
să
i să se ridice din tristele circumstanţe în care fusese pră-
tel puţin de un moment de calm.
jle atenţia era îndreptată mai mult ca oricând asupra
eve-
i curs de desfăşurare în Peninsula Balcanică. Cu prilejul
|iane în Bulgaria, ambasadorul Turciei i-a făcut cunoscut
DU că ţara sa nu se va mişca nici atunci când germanii
i numai la un atac direct. Era foarte probabil că direcţia
mai era aceea pe care o avuseseră când au descins în
ie trecut. Atunci, totul făcea să se creadă că acestea vor
lentul Apropiat, prin traversul Turciei. Acţiunea noastră
J să flancheze de-a lungul Mediteranei răsăritene marşul
Dtuşi, situaţia se schimbase. Acţiunea italiană în Grecia
; rapid în contul căreia fusese angajată, în Egipt, tru-
istrânse să dea înapoi: sub presiunea forţelor întregului
jmcentrate împotriva lor pentru apărarea Canalului de
; retragă până la sud de Benghazi. Opera de penetraţie
f;urs de dezvoltare prin delegaţi ai comisiilor de armisti-
L şi prin agenţi travestiţi în turişti în Irak, spre a pregăti
rea trupelor Axei spre est, risca să devină infructuoasă,
ssat din Peninsula Balcanică şi din Libia, se apăra cu în-
it din Mediterana orientală şi din Asia Mică, reuşind
Dala care părea pe cale a fi gata să i se pună în acel punct
: pentru comunicaţiile lui.
JLSS, după întâlnirea pe care Molotov o avusese cu Hitler
ie, continua să-şi asume o atitudine cât mai enigmatică
14 martie, agenţia sovietică de informaţii TASS a făcut
aunicat: „La l martie, Altânov, reprezentant al Ministe-
îrne bulgar, a declarat ministrului sovietic în Bulgaria,
iul bulgar acceptase intrarea trupelor germane în Bulga-
lerii păcii în Balcani." La 3 martie, Vâşinski, vicecomisar
I Afaceri Externe, a trimis ministrului bulgar Stamenov

următorul răspuns: „In replică la comunicarea guvernului bulgar, transmisă la l martie ministrului sovietic din Bulgaria, Lavrentiev, prin intermediul reprezentantului Ministerul de Externe bulgar, Altânov, conform căreia guvernul bulgar a acceptat intrarea trupelor germane în Bulgaria, declarând că această acţiune urmăreşte scopuri paşnice în Balcani, guvernul sovietic consideră necesar să declare:

1. Guvernul sovietic nu poate să împărtăşească punctul de vedere al guvernului bulgar despre oportunitatea atitudinii lui în chestiunea în discuţie, deoarece această atitudine nu contribuie la consolidarea păcii, dar contribuie, în schimb, la o extindere a teatrului de război şi la implicarea Bulgariei în ostilităţi.

2. în virtutea acestei raţiuni, guvernul sovietic, credincios politicii sale externe, nu poate acorda nici un sprijin guvernului bulgar în aplicarea politicii sale actuale.

Guvernul sovietic se vede constrâns să facă această declaraţie în special datorită faptului că presa bulgară difuzează ştiri care deformează radical atitudinea reală a Uniunii Sovietice." Prin acest comunicat, care urmărea, evident, şi influenţarea atitudinii Iugoslaviei, vechile obiective panslaviste ale Rusiei ţariste în Peninsula Balcanică erau confirmate public de o URSS comunistă.

Din partea sa, statul major român, conform directivelor statului major german, a procedat la constituirea a alte şase divizii şi a adoptat dispoziţiile necesare pentru a putea, în caz de eventualitate, să întreprindă o mobilizare generală rapidă. Astfel, se afirma tot mai mult funcţia României de protectoare, ca să zicem aşa, a spatelui răsăritean al corpului expediţionar german îndreptat spre sud. în acele zile, trupe germane au ajuns pentru prima dată şi în Moldova, alăturându-se armatei române desfăşurate pe graniţa cu URSS. Deocamdată, douăzeci de divizii germane trecuseră în Bulgaria. La 6 martie, Conducătorul s-a întâlnit la Viena cu mareşalul Goering, mai ales în scopul de a reglementa colaborarea economică germană cu România, care, date fiind împrejurările, se accentua din ce în ce mai mult. Cu această ocazie, s-a stabilit ca proprietatea asupra bogăţiilor subsolului să rămână în orice caz României. Era prima întâlnire dintre Conducător şi o personalitate germană de prim plan, asemeni mareşalului Reichului, după reprimarea sângeroasă a rebeliunii legionare, din ianuarie trecut. Ea a contribuit şi la consolidarea poziţiei personale a generalului Antonescu, care, reîntors de la Viena, a lichidat şi ultimele rămăşiţe ale regimului legionar. Şi ministrul gardist al României pe lângă Quirinale, Vojen, a fost înlocuit cu un diplomat de carieră, Grigorcea, care, în acel moment, reprezenta România pe lângă Vatican, în prealabil, ministrul României la Berlin, inginerul Greceanu, compromis şi

liunii din ianuarie, fusese deja înlocuit cu fostul minis-
>y, care se afla atunci la Berna.
|ar vicisitudini, aspiraţiile României rămâneau, totuşi,
martie, cu prilejul unei ceremonii militare, generalul
zia să invoce „dreptatea pentru România", făcând alu-
sa româno-ungară şi la vexaţiunile continue la care era
jurilor populaţia românească din Transilvania de Nord.
it despre lovitura de stat de la Belgrad. Adeziunea lu-
ripartit, realizată prin voinţa Principelui regent Paul, a
ului de Miniştri, Zvetkovic, şi a ministrului Afacerilor
kovic, în ciuda puternicei opoziţii a opiniei publice a
celei sârbeşti, a provocat explozia acelor sentimente
ană atunci, rămăseseră ascunse în inima majorităţii
ilternantelor circumstanţe politice şi diplomatice, nego-
icile, crize de guvern depăşite în condiţii istovitoare, la
'vetkovic şi Cinkar-Markovic au înaintat adeziunea lu-
ipartit, adeziune însoţită de altfel de diverse condiţii,
T ce le avansau, ar fi trebuit să dea o mai amplă satis-
:erni şi externi ai unei asemenea politici, în aceeaşi zi,
le la Moscova, Gavrilovic, şi-a prezentat demisia,
l partidului ţărănesc iugoslav, atunci în opoziţie. Gestul
mare a atitudinii pe care URSS o asuma de acum des-
•ea acţiunii politico-militare a Germaniei în Peninsula
|it şi alte repercusiuni internaţionale imediate ale adeziu-
tul Tripartit.
martie, agenţia de informaţii britanică Reuter a făcut
ouă comunicate: „Răspunzând la întrebările despre de-
ite anterioare aderării Iugoslaviei la Pactul Tripartit,
intit mesajele transmise de preşedintele Roosevelt,
la
, lui Hitler şi lui Mussolini, în care exprima speranţa
ntegritatea şi independenţa tuturor ţărilor. Politica Sta-
, nu s-a schimbat." Şi - „Guvernul american nu a pier-
cunoscut punctul lui de vedere celorlalte guverne, în
şi independenţa tuturor naţiunilor vor fi respectate.
îtarul de stat adjunct a declarat că Statele Unite între-
diplomatice pentru a determina Iugoslavia să nu adere
xei. Preşedintele Roosevelt a declarat blocarea tuturor

La 26 martie, Zvetkovic şi Cinkar-Markovic s-au reîntors la Belgrad, în noaptea succesivă de 26 spre 27, a avut loc cunoscuta lovitură de stat, operă a exponenţilor antigermani sârbi, despre care agenţia *United Press* a furnizat atunci următoarele informaţii: „După ce, de joi dimineaţa, toate legăturile telegrafice şi telefonice ale Iugoslaviei cu străinătatea fuseseră complet întrerupte, numai în această seară, la orele 21, a fost posibil să fie telefonată la Ziirich o relatare asupra evenimentelor de la Belgrad. La orele l ,30 noaptea, trupele au început să ocupe centrul Capitalei iugoslave, în acelaşi timp, unităţi de aviaţie au început să ocupe sediul poliţiei din centrul Belgradului; puţin după aceea, şi poliţia s-a alăturat aviaţiei. Cartierele centrale ale Belgradului, inclusiv cartierul în care se află edificiile guvernamentale, au fost blocate de unităţi de blindate şi de trupe cu căşti de oţel. în capitala iugoslavă nu a survenit nici o vărsare de sânge. A fost ucis numai un jandarm, care voia să împiedece un soldat să se apropie de staţia de radio situată în afara Belgradului. Noul guvern, în frunte cu generalul Simovic, şi-a asumat conducerea ţării astăzi, la orele 3. în cursul dimineţii, miniştrii italian şi german au vizitat noul cabinet, unde au fost informaţi că Iugoslavia dorea să păstreze relaţii amicale cu Germania şi Italia. Regele Petru al II-lea, care şi-a asumat atribuţiile de suveran la orele 3 din această noapte, a parcurs fără gardă străzile oraşului, la orele 8 dimineaţa; a fost salutat de mulţime cu nesfârşite aclamaţii de entuziasm, în Iugoslavia, mobilizarea a fost accelerată. Se prevede că aceasta va fi curând încheiată."

Regele Petru, asumându-şi puterea regală, a adresat poporului următoarea proclamaţie: „Sârbi, croaţi şi sloveni! în acest moment atât de grav al istoriei poporului nostru am hotărât să-mi asum puterile suverane. Membrii Consiliului de Regenţă au apreciat rectitudinea motivelor care au inspirat acţiunea mea şi au demisionat imediat, prin voinţa lor spontană. Armata şi marina, în mod leal, s-au pus imediat la dispoziţia mea şi execută ordinele mele. Apelez la toţi sârbii, croaţii şi slovenii ca să se unească în jurul Tronului, în gravele împrejurări actuale, acesta este mijlocul cel mai sigur de a menţine ordinea în interior şi pacea în exterior. L-am însărcinat pe generalul Dusan Simovic să constituie un nou cabinet. Cer tuturor cetăţenilor şi tuturor autorităţilor ţării să-şi facă datoria faţă de Rege şi Patrie."

în ziua următoare, *Deutsche Diplomatische-Politische Korrespondenz* a transmis de la Berlin acest nou comunicat, care era deja un indiciu clar al atitudinii sferelor conducătoare germane faţă de criza iugoslavă: „în primele ore ale dimineţii de ieri, a avut loc la Belgrad o lovitură de stat care a înlăturat Regenţa şi guvernul, aşezând în fruntea statului iugoslav oameni noi. Agenţia

l a relevat că noul guvern consideră schimbarea actuală
olitică internă, care nu comportă, în consecinţă, nici un
naţionale. Pe de altă parte, în conexiune cu numitele
i avut loc la Belgrad demonstraţii antigermane care nu
bl opinia că la căderea guvernului constituţional ar fi
|ive de ordin intern. In acest sens, sunt semnificative cu
; făcute de partea engleză în ceea ce priveşte evenimen-
tul! a declarat că această revoluţie s-a declanşat ca ur-
i curajos şi luptător, a cărui ţară ar fi fost trădată de
|rilor şi de intrigile josnice ale puterilor Axei.

i că noul guvern iugoslav va tutela libertatea şi inde-
|e caz, Imperiul Britanic şi aliaţii lui vor fi solidari cu
foi vom depune împreună toate eforturile - a încheiat
|victoria finală! Şi Sumner Welles, în calitatea sa de
americane, a salutat cu o extrem de vie bucurie lovitura
pelgrad şi a declarat că Statele Unite vor să ajute şi vor
nsul legii *cash and carry,* împotriva puterilor Axei. Din
li rezultă clar în ce lumină se vor privite în statele
fentele de la Belgrad şi fenomenele concomitente, în
cut să se înţeleagă limpede că el nu consideră lucrurile
|xclusiv de tendinţe ale politicii interne şi, mai mult, el
a
^semneze, ca o consecinţă favorabilă a acestor eveni-
|slaviei alături de Anglia. Acest fapt confirmă de altfel
fez conform căruia Balcanii, pentru autocraţii politici ai
nciodatş socotiţi un obiect de asistenţă prevenitoare, ci
hai mu|ţt valoarea unei vetre la al cărei foc îşi pot încălzi
|ermariia, evenimentele iugoslave sunt urmărite cu în-
; o merită."

•în România de gravele evenimente de la Belgrad a fost
Tkpropiindu-se vârtejul războiului; asupra ţării apăsa tot
|siunii armatei ei: să împiedece armata sovietică să atace
ediţionar german îndreptat spre sud şi, desfăşurată cum
ttarea Neagră, să interzică ruşilor legătura cu slavii meri-
| de acoperire a frontierelor româneşti a fost întărit, în
ne au fost rapid dizlocate spre frontiera iugoslavă. Intre
pt mai multe ştiri despre criza iugoslavă şi repercusiunile
Jar dacă erau contorsionate şi de multe ori deformate,
atrage atenţia că lovitura de stat de la Belgrad, organizată

de conivenţă cu Londra, Washington şi Moscova în mod cert împotriva germanilor, urma să provoace inevitabil reacţia germană şi că era deci fatală o extindere a războiului şi în sectorul iugoslav. Spre a se risipi orice îndoială asupra acestui fapt, erau suficiente următoarele comunicate din 29 martie:

Al publicaţiei *Deutsche Diplomatische-Politische Korrespondenz:* „în seara aceasta, în mediile competente germane, confirmându-se faptul că sunt urmărite cu o atenţie maximă dezvoltările situaţiei din Iugoslavia, se relevă că manifestaţiile de stradă cu caracter antigerman sunt mai degrabă în curs de intensificare decât de diminuare şi că, simultan, creşte influenţa grupurilor germanofobe asupra orientării politice a ţării. Acum - se remarcă la Berlin -, problema este de a se stabili dacă aceste situaţii trebuie sau nu să fie considerate ca având un caracter total temporar şi fiind un fruct al unui context intern complex, dat fiind că demonstraţiile de stradă sunt susţinute de grupuri bine individualizate, în slujba străinătăţii. Aceleaşi cercuri competente au confirmat în această seară că nu a ajuns încă la Berlin nici o ripostă sau declaraţie a noului guvern iugoslav faţă de propunerea germană de a recunoaşte, spre a i se conforma, sau de a repudia adeziunea la Pactul Tripartit. Dacă guvernul iugoslav intenţionează să schimbe politica lui externă, ţine de obligaţia lui să ne informeze; însă, dacă anumite forţe din Iugoslavia socotesc astăzi că trebuie să sfideze prietenia cu Axa şi să respingă Pactul Tripartit, atunci acestea vor trebui să suporte toate consecinţele.

Apoi, dacă în Iugoslavia se crede că cineva se poate juca nepedepsit cu generozitatea germană, este vorba despre o gravă eroare: în Germania nu există dispoziţia de a se tolera provocări şi insulte din partea grupurilor plătite cu bani britanici. Guvernul german — s-a afirmat ulterior în Capitala germană - nu intenţionează să îngăduie ca politica sa să fie decisă de aţâţătorii dezordinilor de stradă de la Belgrad. Constatat fiind că demonstraţiile de stradă din Belgrad sunt organizate de şovinişti sârbi, în Capitala germană s-a recunoscut că aceştia vizează, neîndoielnic, tulburarea bunelor relaţii germano-iugoslave, adăugându-se că nu este posibil încă să se precizeze până la ce punct aceste activităţi sunt controlate sau nu. în sfârşit, s-a afirmat la Berlin că declaraţii ale cercurilor competente şi ale unor miniştri în parte nu pot fi suficiente pentru Germania. Nu este posibil să admitem în această chestiune declaraţii oficiale de sprijin faţă de politica Axei şi, în acelaşi timp, să se permită recalcitranţilor să agreseze şi să insulte deschis pe supuşii germani, să ardă şi să rupă drapele germane. Spre a se dovedi intenţiile Iugoslaviei sunt necesare fapte, nu vorbe."

Al agenţiei *Deutsche Nachrichten Biiro:* „Ieri, ministrul german la Belgrad, von Heeren, în timp ce participa la serviciul divin prilejuit de urcarea pe

l II-lea, a fost întâmpinat de mulţime cu insulte şi fluie-
I partea germană: „Ministrul german de la Belgrad, von
{afirmă în aceste cercuri politice, a făcut o nouă vizită
iugoslav, Nincic, pentru a-i prezenta un protest, în
Ide că protestul se referă la incidentele de vineri, întâm-
pin de la catedrala din Belgrad, unde ministrul german a
^a întrebarea dacă, cu această ocazie, ministrul de Ex-
btrul german au discutat şi chestiuni cu caracter politic,
l răspuns că, în ceea ce priveşte situaţia politică, Germa-
|iv să discute, în acel moment, chestiuni politice. Dacă
! de părere că a survenit o schimbare în atitudinea lui,
: guvernul german." Dimpotrivă, confirmând atitudi-
I Americii, Marii Britanii şi URSS faţă de noul guvern
l demonstraţii publice şi declaraţii în favoarea lui din
pici de la Londra, Washington şi Moscova, deosebit
de
: a fi mesajele trimise de Regele George al Vl-lea şi
Petru I, pentru urcarea lui pe tron, şi de guvernul sovie-
eneralului Simovic.
linenţa acţiunii împotriva Iugoslaviei, Mussolini, prin
|i Ghigi, a făcut cunoscut Conducătorului că sosise poate
pânia să realizeze unele din aspiraţiile ei teritoriale. Ge-
agat pe ministrul nostru să răspundă lui Mussolini că el
bu Axa până la capăt şi că armata română era gata să în-
Jcare i-ar fi fost încredinţate, de acord cu ambele puteri
Jă Italia şi Germania, la timpul potrivit, ar fi dat o satis-
jlor vitale ale României. Evident, ca omagiu faţă de atitu-
tea germană, Antonescu a adăugat că, dacă Iugoslavia
i directivelor Axei, aceasta ar fi trebuit să fie supusă cu
I pericolul major venea mereu din partea URSS, inspira-
jlave şi principala organizatoare a mişcărilor ostile Axei
ceasta cauză, mai ales către URSS ar fi trebuit România
vigilentă, împreună cu Axa. Conducătorul a încheiat
enţia Italiei asupra persecuţiilor ungare împotriva româ-
Icedată, care ar fi putut să sfârşească prin a avea serioase
liniei publice din România, ţară care îşi exprimase mereu
Ilitica Axei. în substanţă, într-un moment atât de crucial
le, generalul se subordona celor două directive istorice
trusă şi cea antiungară.

în acele zile, ministrul german, Baronul von Killinger, era în Germania. Prelungita sa absenţă din Bucureşti, într-un moment atât de delicat, nu putea să nu dea loc, în timp, unor comentarii dintre cele mai diverse: mulţi gândeau că aceasta ar fi semnificat o schimbare a atitudinii germane faţă de regimul lui Antonescu; unii membri ai Legaţiei Germaniei au profitat de împrejurări pentru a manifesta din nou interesul lor pentru gardismul învins. Conducătorul a rămas totuşi ferm în atitudinea sa ostilă depăşitei mişcări legionare şi, mai mult, a emis chiar în acele zile un apel care invita populaţia să denunţe locurile unde ar fi putut să fie ascunşi unii dintre foştii şefi gardişti, căutaţi de autorităţile judiciare şi puşi sub urmărire. In ziare a fost publicat un comunicat prin care s-a făcut cunoscut că, pe vremea Regelui Carol al II-lea, Horia Sima făcuse parte efectiv din serviciul secret; şeful serviciului, colonelul Moruzov, căutase să stabilească, pentru orice eventualitate, legături cu unii şefi legionari, cu un rezultat negativ totuşi, pe care evenimentele ulterioare şi asasinarea lui, operă a aceloraşi legionari, l-au demonstrat clar.

Pe fondul represiunii stăruitoare a mişcării legionare, se constata în acele zile o recrudescenţă a vechilor simpatii ale cercurilor politice demoliberale tradiţionale româneşti pentru de-acum depăşita politică geneveză: survenită la Cannes, la jumătatea lui martie, moartea lui Titulescu, fostul ministru al Afacerilor Externe al României, care o făcuse să joace în defuncta Societate a Naţiunilor - mai ales în epoca sancţiunilor împotriva Italiei - un rol pe cât de strălucitor, pe atât de disproporţionat faţă de condiţia ei de mică putere, a determinat apariţia în unele ziare româneşti a unor biografii în care se întrezărea o certă nostalgie pentru vremurile marcate de activitatea sa internaţională. Fostul preşedinte al Consiliului, Maniu, a ajuns să propună ca rămăşiţele lui pământeşti să fie aduse în patrie, pentru a fi oficial înhumate în Transilvania, împotriva ziarelor responsabile de o atitudine absolut contrastantă cu noile directive politice ale României s-au întreprins măsuri severe. Din partea legaţiei noastre, s-a evitat să se primească cererile de vize de tranzit prin Italia, înaintate de diverse personalităţi din vechea lume politică românească, care doreau să se ducă la Cannes pentru un ultim omagiu la adresa campionului politicii externe antiitaliene a României lui Carol al II-lea.

în fragilitatea acelui ceas, faţă de gravele evenimente care se pregăteau în Peninsula Balcanică şi faţă de permanenta dezorientare a opiniei publice, prelungita absenţă a lui von Killinger îmbrăca tot mai mult aspectul aşteptării unei clarificări a atitudinii guvernului generalului Antonescu. Neîndoielnic, România manifesta un entuziasm scăzut pentru acţiunea împotriva Iugoslaviei, care se definea tot mai mult ca inevitabilă şi chiar iminentă. Dar mai

[scenţe ale fostei Mici înţelegeri, aceasta se datora unor
determinaseră România să nu se extindă la sud de Du-
să revendice teritoriile româneşti ale Basarabiei şi
[tul iugoslav, românii erau puţini, numai câteva zeci de
[arca 400 000 de sârbi şi 200 000 de germani, în schimb,
i românilor în Valea Timocului, ceva mai la miazăzi de
biodată nu se afirmase între ei un iredentism românesc,
Be cu sârbii, de care se deosebeau numai prin limbă, însă
|sau cultură: acelaşi alfabet chirilic pe care-l utilizau, în
iile lor cu sârbii, constituia un obstacol în relaţiile cu ro-
, care întrebuinţau, cum se ştie, alfabetul latin.
[arăta din partea română, în schimb, faţă de atitudinea
ivea o nouă creştere teritorială a ei în detrimentul lu-
pmp, acest interes era cauza temerilor determinate de
ioare a acestui stat antagonist, dar şi al speranţei că,
[1] fi fost posibil să se obţină atât de dorita revizuire a
rin arbitrajul de la Viena. însă, în Ungaria, preşedintele
telelei Pal, nu era deloc înclinat să admită ca ţara sa să
tcaţiile balcanice, care păreau să devină tot mai inevita-
|iturii de stat de la Belgrad, în mentalitatea lui Teleki,
. politica Axei trebuia să aibă, în mod evident, numai
[itualizarea - mai ales pe cale diplomatică - a acelei re-
ierelor impuse ei prin Tratatul de la Trianon, obiectiv
apta de douăzeci de ani, şi, în acelaşi timp, să salveze
îsalii germane pentru o atitudine mai puţin favorabilă
jiptul că scopul lui Teleki, ale cărui sentimente filobri-
, era în primul rând acela de a mărgini, pe cât posibil, în
b, invazia germană în Balcani era demonstrat de aceeaşi
urmată de el faţă de Iugoslavia, care îngăduise să se
unui pact de prietenie ungaro-iugoslav, semnat la Bel-
1940, prin sacrificarea pentru moment a revendicărilor
i de Iugoslavia.
î crease în Peninsula Balcanică nu-i mai permitea totuşi
j jocul său abil, devenit de-acum imposibil şi periculos,
i ca Ungaria să participe şi ea la acţiunea contra lu-
su mai puternică. Pe de altă parte, Teleki nu agrea ideea
neze o direcţie politică pe care el o detesta. Nu era nici
[moment atât de delicat al situaţiei internaţionale, să pro-

voace o criză internă, care ar fi putut să aibă pentru Ungaria consecinţe poate mult mai funeste în plan internaţional decât cele pe care era inevitabil de-acurr* să le suporte Iugoslavia, drept urmare a loviturii de stat din 27 martie.

;

în aceste împrejurări, în noaptea de 2 spre 3 aprilie 1941, Contele Teleki Pal s-a sinucis, sacrificând astfel persoana sa pe altarul destinelor patriei. Neîndoielnic, nobilul său gest trebuie să fie socotit printre acele sacrificii supreme, care, salvgardând onoarea oamenilor şi a statelor, asigură unei naţiuni respectul şi consideraţia prietenilor şi a adversarilor. Dată fiind gravitatea acelui ceas, criza ungară a fost rapid şi foarte înţelept rezolvată: chiar în ziua de 3 aprilie, guvernul ungar a fost reconstituit cu aceiaşi membri ai guvernului Teleki; noul preşedinte al Consiliului a fost Bârdossy, care păstra şi portofoliul de ministru al Afacerilor Externe şi care a determinat Ungaria să urmeze singura cale care îi mai rămăsese deschisă: participarea la acţiunea militară împotriva Iugoslaviei. In acest context s-a încadrat cererea guvernului român către guvernul german de a se evita intrarea trupelor ungare în Banatul iugoslav. S-au accentuat în acele zile incidentele de frontieră şi survolurile teritoriului român de către sovietici; dar din partea românească s-a menţinut o atitudine de maximă prudenţă.

PELLEGRINO GHIGI, Aldus, ***11 Maresciallo Antonescu e la guerra*** *contra l'URSS,* **în** *Rivista di Studi Politici Internazionali,* anul XV, nr. 3-4, iulie-decembrie 1948

FILE DE JURNAL

5 septembrie 1940. Mussolini a revenit la Roma. E alarmat de situaţia din România, cum este semnalată de ataşatul militar. Totuşi, Ghigi e mai calm. Şi la Berlin sunt liniştiţi...

6 septembrie 1940. .. .Carol a abdicat. Plăteşte, şi numai în parte, bufoneriile sale, trădările sale şi delictele sale...

22 **septembrie 1940.**.. .Ungurii, în Transilvania, cam prea calcă pe mână cu piciorul, în acord cu Ribbentrop, vom face un demers la Budapesta pentru a-i îndemna la acea măsură care, în orele izbânzii, reprezintă cea mai mare înţelepciune. Dimpotrivă, au început deja să facă să circule foi volante pe care scrie: „Trianonul a murit. Şi Viena va muri!"...

l Ducele telefonează să facem un demers în România şi
de trupe italiene. Este foarte înfuriat că numai forţele
: în zona petroliferă. Demersul e delicat şi dificil: sper
te la fel de bine...

}. Telefonează Ribbentrop, informând că guvernul un-
| permisiunea de a adera la alianţa tripartită, în timp ce
vă, acum este întru totul favorabil, pentru că nu trebuie
Jcei ce vor să adere la lupta antibritanică. Mussolini nu
i dinţii oarecum strânşi, deoarece nu-i convine să lăr-
| odată admişi ungurii, observă că vor veni să deschidă
formez pe Ribbentrop, care primeşte sugestia cu un en-
Itt...

D. Se întoarce Ducele. E foarte indignat împotriva lui
i răspuns din nou într-o formă dilatorie la ordinele de a
Dar mai ales este indignat de ocuparea germană a Ro-
bta a impresionat adânc şi nefavorabil opinia publică
Jieni nu se aştepta la acest rezultat al arbitrajului de la
ne mereu în faţa faptului împlinit. De data aceasta, le
Honedă: vor afla din ziare că am ocupat Grecia. Astfel,
ilit"...

3. Sosesc Antonescu şi Sturdza. Impresiile despre pri-
(lalt nu are nici o frână când vorbeşte. Mussolini 1-a de-
e cei ce dansează dansuri ruseşti", întrevederea de la
ui de ternă. Antonescu atacă în substanţă arbitrajul de
tidecata s-a efectuat sub sugestia unei hărţi în culori ti-
zul când culorile s-ar fi inversat, verdictul ar fi fost fa-
i vrut să polemizez. Trebuie, totuşi, să recunosc că nu
Jind cu unul dintre cei doi arbitri!...
3... .Plecarea românilor, care, în ansamblu, nu au făcut

9. Semnarea documentului de aderare a ungurilor. Va
|ă şi cea slovacă. Nu dau multă importanţă adeziunii aces-
3ape Germaniei. Diluează, mai întâi, însăşi înţelegerea
i inutilele surogate diplomatice ale unei victorii ratate...
| Ştirile din România îngrijorează în mod deosebit Berli-
^.ntonescu şi legionari a fost prevăzută de Hitler, dato-
: care se crease. Fiihrerul nu are ezitări în a alege: sim-
^.ntonescu, care s-a dovedit „un om de bună credinţă,

decis să ţină ferm frânele puterii şi un naţionalist înflăcărat". De altfel, Ribbentrop telefonează târziu că au fost date instrucţiuni ministrului german să-1 ajute pe Antonescu prin orice mijloace. Crede că la fel trebuie să procedăm cu Ghigi. Firește, autoritatea ministrului nostru nu va fi atât de decisivă ca aceea a colegului său german. . .

GALEAZZO CIANO, ***Diario*** *1937-1943,* **Rizzoli, Milano, 1980**

PRELIMINARIILE CAMPANIEI DIN RĂSĂRIT

>

Comportamentul leal şi univoc al Conducătorului a învins foarte repede orice neîncredere care ar fi putut supravieţui printre germani faţă de România. La 9 aprilie 1941, Baronul von Killinger a revenit la Bucureşti şi i-aspus ministrului Ghigi că a avut din partea Ftihrerului confirmarea directivelor anterioare de adeziune deplină şi sprijin complet pentru politica generalului Antonescu: Germania nu dorea ca armata română să ia parte la operaţiunile împotriva Iugoslaviei şi, în orice caz, nu dorea să se creeze din partea română situaţii în măsură să genereze posibile reacţii sovietice; în schimb, rămâneau în picioare speranţele germanilor că în România vor fi evitate perturbările din plan economic şi din transporturi. Una peste alta, în momentul în care corpul expediţionar german din sud intra în acţiune, exista o confirmare în plus a espectativelor germane faţă de România. Câtă importanţă urma să aibă comportamentul acesteia în acel moment delicat s-a remarcat în aceste zile în mod indirect, din comunicatul prin care URSS, la 5 aprilie, anunţase semnarea unui pact de neagresiune şi de prietenie cu Iugoslavia, pact în care, între altele, în art. 2, se menţiona: „în cazul când una din părţile contractante va fi victima agresiunii unui al treilea stat, cealaltă parte contractantă se obligă să menţină politica sa de prietenie." Prin acest pact, URSS confirmase încă o dată interesul ei pentru statul sârbo-croato-sloven, chestiune care, de acum, era totuşi tardivă.

în zorii zilei de 6 aprilie, fără nici o întârziere, forţele armate ale Axei au declanşat ostilităţile împotriva Iugoslaviei. Către primele ore ale dimineţii acelei zile de sărbătoare - era o duminică -, între somn şi trezie, Belgradul a fost surprins de un bombardament aerian neaşteptat din partea aviaţiei germane, de o asemenea violenţă încât a rămas în istoria celui de-al doilea răz-

iintre cele mai teribile acţiuni asemănătoare de distrujră. Operaţiunile militare împotriva Iugoslaviei s-au i impetuos; în timp ce Armata 2-a italiană ocupa projlovenia şi Dalmaţia, alte trupe italiene, înaintând din ro şi Cettigne şi făceau joncţiunea la Ragusa cu cele Dtodată, intrau adânc în Iugoslavia coloane germane jermania, din Ungaria, din România şi din Bulgaria. Imata iugoslavă se destrăma. In interiorul ţării, uniunea pe prăbuşea. La 10 aprilie, după numai patru zile de la ar, Ante Pavelic şi Macek, fiecare pe contul său, au fă-|] de radio Zagreb proclamarea statului independent al î, armata iugoslavă a capitulat.

buşirii Iugoslaviei a surprins lumea şi a reprezentat, în I pentru cei ce sperau să poată crea în Balcani un front ptut să imprime războiului noi dezvoltări. Deosebit de sst punct de vedere URSS; Ungaria, după dispariţia lui atrasă în acţiunea contra Iugoslaviei, mai ales în virtusaliza aspiraţiile ei iredentiste în Backa; efectiv, la 10 |cial că marşul trupelor ungureşti în teritoriul iugoslav)rava şi Tisa; faţă de aceste împrejurări, la 13 aprilie, *de* la Moscova următorul comunicat: „Ministrul ungar lat pe vicecomisarul poporului pentru Afaceri Externe t despre mobilurile acţiunii de eliberare a fostelor terito-

„J Jionale. VicecOmisarul poporului pentru afaceri externe . Ungariei. Guvernului sovietic i-a făcut o proastă im-I că Ungaria a ridicat armele împotriva Iugoslaviei la pa-\iase cu această ţară un tratat de prietenie." Ministrul soi deja părăsise Capitala ungară, la 8 aprilie; la rândul ei, larea Britanic rupsese relaţiile diplomatice cu Ungaria, i fidelă liniei de conduită impusă de circumstanţe; la 8 ; a unei reuniuni a Consiliului de Miniştri, a fost publicare se spunea că România păstra, faţă de conflictul cu Jne de espectativă. în ciuda atitudinii sale imparţiale, isaseră bombe asupra teritoriului românesc, iar artileria bare, la Porţile de Fier, bombardase Orşova. Comunicatru a garanta securitatea ţării şi a poporului, generalul lins măsurile necesare. Aceste acte grave şi neleale vi-Bibertatea României." Aceasta a fost unica manifestare

a interesului României pentru ceea ce se întâmpla dincolo de hotarele ei occidentale.[13]

Spre a sublinia public sprijinul german pentru politica generalului Antonescu, atât de corespunzătoare dezideratelor germane, Baronul von Killinger, în a doua decadă a lunii aprilie, cu ocazia unei ceremonii survenite în cadrul comunităţii germane din Braşov, a rostit un important discurs, reluat ulterior pe larg în presă, în care a reafirmat faptul că Germania, neintervenind în politica internă românească, avea o deplină încredere în generalul Antonescu, care, firește, era liber să procedeze cum credea mai bine pentru reorganizarea statului român; de vreme ce guvernul german nu acorda vreun sprijin nici unui partid, mai ales celor adversare guvernului Conducătorului, nici o mişcare şi nici un partid nu aveau dreptul să se prevaleze de o simpatie şi de un sprijin din partea germană, din domeniul trecutului. Aceste declaraţii au retezat scurt agitaţiile celor ce sperau încă într-o relansare a mişcării legionare, graţie sprijinului naţional-socialismului. Toate acestea au fost urmate de expresiile de adeziune la guvernul generalului din partea italiană, pronunţate de ministrul nostru Ghigi, cu ocazia celebrării fondării Romei, în cadrul colectivităţii noastre de la Bucureşti.

Tot mai mare era necesitatea puterilor Axei ca România să nu fie abătută de la sarcinile ei internaţionale de preocupări de ordin intern. Importanţa rolului asumat de România devenea pur şi simplu fundamental. Ea devenise pilonul de care se rezema întreaga acţiune germană în sud-estul european. Dacă URSS ar fi fost sigură că ar fi putut ataca uşor din spate corpul expediţionar german încă angajat în Grecia, şi să facă joncţiunea, dincolo de Balcani, cu forţele britanice din Mediterana orientală, ar fi făcut-o cu o certă bucurie, în acele zile, a fost semnalat transportul unor mari unităţi sovietice din Finlanda şi din Caucaz în Galiţia şi în Ucraina. Din partea lor, românii au întreprins noi şi importante măsuri militare, în timp ce alte unităţi germane afluiau la frontiera de la Prut. Era mai clar, de la zi la zi, că generalul Antonescu miza de acum în mod decis pe un eventual război împotriva URSS, din a cărei înfrângere, dincolo de prăbuşirea unui inamic deosebit de periculos pentru România, sconta recucerirea Basarabiei, ridicarea prestigiului internaţional al ţării, rezolvarea situaţiei interne, mereu mai incerte, prin victorioasa afirmare a persoanei sale şi a guvernului său. Speranţa secretă a Conducătorului rămânea, în continuare, mereu, posibilitatea de a putea să redeschidă, odată ce România şi-ar fi câştigat şi pe câmpurile de bătălie merite faţă de Axă, problema transilvană, care nu înceta să fie preocuparea principală a fiecărui român, între altele, generalul nu a pierdut din vedere situaţia

ila Balcanică, după înfrângerea Iugoslaviei şi a Gre-
ngare în Backa era privită de români cu nelinişte, cum
şi intrarea trupelor bulgare în Macedonia iugoslavă şi

mai încercase să se extindă la sud de Dunăre, nu era
: Dunăre şi Mediterana erau răspândite multe nu-
ă, cunoscute mai ales sub numele de aromâni, supravi-
i Imperiului Roman şi care mai constituiau încă un pod
: neolatinii din Occident şi români, singurii neolatini
i de a se prevala de aceste elemente pentru a restabili
r şi numai pe un plan ideologic, dacă nu şi politic pro-
\ din Occident, era mereu trează în clasele intelectuale
uite şcoli pe care România le întreţinea pe lângă acele
i Pind. Uniunea Albaniei cu Italia, sub dinastia Casei
ntărise aceste tendinţe, înfrângerea Iugoslaviei şi a Gre-
irmare italiană în Peninsula Balcanică nu puteau să nu
Şrăzneţe speranţe în sufletul aromânilor, care, între al-
pziţii de prim plan nu numai în România, ci şi în alte
acest punct de vedere, ei puteau fi chiar consideraţi o
iare în mijlocul cărora supravieţuiseră, păstrând, peste
[lui mai pur spirit latin. Mai ales două lucruri izbeau şi
i ale sentimentelor lor pur latine: lupoaica romană, pe
blemă, şi limba italiană, din care toţi îşi făceau o datorie
|asta era cu atât mai surprinzător cu cât din partea noas-
uşine s-o recunoaştem - nu ne preocupasem niciodată
i latinităţii din Balcani.
-.ejurărilor, a început în presa românească o campanie în
|ria mamă a românilor din Banatul fost iugoslav şi de pe
, la 23 aprilie, generalul Antonescu a făcut să parvină
_ naniei, rugând să fie înaintat guvernelor respective, un
or la punctul de vedere românesc faţă de noile aşezări
cea cunoscut că România, în consecinţa dispariţiei lu-
tuse până atunci nici o creştere de teritoriu, nu ar putea
Jisibilă faţă de posibilele creşteri teritoriale ale Bulgariei
Ie care se învecinează deopotrivă cu ea şi care, mai mult,
prii chiar în detrimentul României, graţie sprijinului ce
jermania şi de Italia. Asta în timp ce afirmaseră faţă de
ort cu care cea românească se remarcase cel puţin prin

„lealitatea riscurilor şi demnitatea tăcerii", în memorandum se afirma că de un secol Bulgaria căuta să se mărească prin ajutorul Rusiei şi că Dobrogea fusese cerută de Bulgaria pentru a facilita constituirea unui pod de conjuncţie între slavii din sud şi cei din nord; că o creştere ulterioară a Ungariei şi a Bulgariei ar fi deteriorat în dauna României echilibrul între cele trei state balcanice şi că aceasta ar fi fost nedreaptă şi din punct de vedere etnic, deoarece din Transilvania, din Banat şi din regiunea de la Timoc nu lipseau românii. Ca posibile soluţii pentru problemele teritoriale balcanice, rezultate din prăbuşirea Iugoslaviei şi a Greciei, care ar fi fost conforme cu exigenţele României, se propunea: revizuirea tuturor frontierelor din sud-estul european; anexarea Banatului fost iugoslav la România; autoguvernarea întregii Macedonii, sau acordarea autonomiei pentru teritoriul românesc de la Timoc la Vardar, sau crearea unui condominium româno-bulgar asupra teritoriului dintre Timoc şi Salonic. Acest memorandum şi-a găsit ecoul în alte memorii ale asociaţiilor aromâne din România, invocând independenţa Pindului şi a Macedoniei sub protecţia Italiei.

Chiar în acele zile, ştirea despre intrarea trupelor bulgare în Skoplje, ştire care a suscitat o vie emoţie în mediile macedo-române şi greceşti din Capitală, a contribuit totuşi, întrucâtva, la răcirea speranţelor unei afirmări româneşti la sud de Dunăre. Dimpotrivă, în prima decadă a lunii mai, a părut mult mai probabilă afirmarea tendinţei României de a se extinde din nou spre est. Cu toate că Baronul von Killinger a declarat ministrului nostru Ghigi că dispozitivul trupelor germano-române, în curs de desfăşurare de-a lungul Prutului, trebuia să fie considerat numai ca un complex special de măsuri adoptate spre a se face faţă oricărei eventualităţi care ar fi putut să survină la frontiera răsăriteană, exclusiv din iniţiativa guvernului de la Moscova, era totuşi din ce în ce mai evident că mobilizarea de oameni şi mijloace din partea statelor majore român şi german spre est se apropia de nişte proporţii mai vaste decât oricând, în acele zile, interminabile coloane militare, cu toate mijloacele puternice cu care era dotată armata germană, şi care mai demult trecuseră prin Bucureşti spre sud, în ianuarie şi februarie trecut, treceau acum din nou prin Capitală, îndreptându-se spre Moldova.

în această alternare de tendinţe şi de speranţe, în timp ce România se simţea în ajunul unei active participări la evenimentele belice europene, pe care acum o dorea ca pe ultima posibilitate de a-şi recuceri dreptul la un viitor mai bun, la 6 mai, o telegramă a Contelui Ciano comunica ministrului Ghigi că, la propunerea sa, Ducele consimţise să-1 numească plenipotenţiar italian în Grecia, cu puteri speciale. Trebuia să plece imediat, la numai trei zile după

amirii sale în noua misiune, în locul lui, a fost numit
i, fostul nostru delegat permanent la Societatea Naţiu-
elor sancţiuni, când Titulescu făcuse România să joace
l care era atunci ministru la Lisabona. El nu a ajuns to-
[în primele zile ale lunii iulie, în timp ce consilierul le-
i însărcinat cu afaceri, România a traversat o succesi-
tiluzii dintre cele mai dramatice,
ministrului Ghigi, la 10 mai, ziua independenţei româ-
|însoţit de Conducător, a trecut în revistă trupele din
i corpului diplomatic: conform unui obicei românesc,
Jiai tineri i-a adresat Regelui un mesaj solemn, spre a-1
Joţie va şti să adauge moştenirea de fidelitate lăsată lor
latei române, spre a o transmite intactă viitorilor cus-
|riei, exaltând şi revendicările teritoriale româneşti, cu
învinciile ocupate de URSS. în aceeaşi zi, Conducătorul
tn numele armatei române, bastonul de mareşal. Presa a
|riversării şi semnificativelor ceremonii prin care fusese
i reprodus frazele iredentiste pronunţate în prezenţa Re-
| urmare a unui consiliu german.
;, euforiei din acea primă decadă a lunii mai i-a succedat
zie şi pesimism. S-a răspândit zvonul că germanii, deşi
Inia ca bază de operaţii şi de aprovizionare până la com-
jţii de alimentare a populaţiei locale, continuau să-i refuze
naţională. Diverse incidente au survenit în Capitală înain-
|izarea de pâine; un incendiu dubios a izbucnit la una din
i Bucureşti; în faţa librăriei germane şi a redacţiei unui
an, au explodat petarde, în realitate, era vorba despre agi-
Isupravieţuitori de stânga, care, angajându-se încă o dată
lîncercau, cu sprijinul simultan al Legaţiei sovietice şi al
ţaţiei germane, să-1 discrediteze pe Conducător înaintea
l politica urmată de el drept falimentară. Acei membri ai
re persistau în a menţine contacte cu legionarii au expri-
erea că generalul ar fi îndemnat la război împotriva Uniu-
•- ar fi însemnat „un joc foarte periculos". Pe de altă parte,
onfidenţiale că, din iniţiativă germană, s-ar fi adresat gu-
^mintea de a se evita publicarea în ziare a unor presupuse
iReichului. Neîndoielnic, a existat o tendinţă germană de
Imelor româneşti pentru un război împotriva URSS.

într-un comunicat german, s-a declarat în acele zile: „în ceea ce priveşte suspendarea deplinelor puteri ale ministrului iugoslav, se remarcă pe Wilhelmstrasse că asupra Iugoslaviei, la timpul potrivit, nu s-a înşelat numai Uniunea Sovietică, ci şi Germania, care crezuse că Iugoslavia ar fi fost aptă să adere la Pactul Tripartit." La 12 mai s-a răspândit în toată lumea vestea că Hess, locţiitor al Fiihrerului şi desemnat de acesta ca viitor succesor al său, încă de la izbucnirea războiului, fugise cu avionul în Marea Britanic. Iniţial, din partea germană s-a difuzat următorul comunicat: „Camaradul Rudolf Hess, căruia Fiihrerul, având în vedere o boală care îl afecta de mai mulţi ani, îi interzisese în modul cel mai sever să mai exercite vreo activitate de pilotaj, a reuşit, în ciuda acestei interdicţii, să intre în ultima vreme în posesia unui avion. Sâmbătă, la 10 mai, orele 18, camaradul Hess a decolat de la Augsburg într-un zbor din care până astăzi nu s-a mai reîntors. Stilul confuz al scrisorii pe care a lăsat-o dovedeşte cu prisosinţă semnele unei alienări mintale care alimentează temerea că a fost victima unui acces de nebunie. Fiihrerul a ordonat imediat arestarea aghiotanţilor camaradului Hess, singurii care aveau cunoştinţă despre aceste zboruri, pe care nu le-au împiedecat şi denunţat, în ciuda interdicţiei Fiihrerului, care le era bine cunoscută, în aceste împrejurări, mişcarea naţional-socialistă trebuie să se resemneze în ideea că, în timpul acestui zbor, camaradul Hess a fost victima unei catastrofe." Ulterior, într-un alt comunicat, apărut în buletinul partidului naţional-socialist din 13 mai, s-a declarat: „După cum rezultă până acum din documentele lăsate de Rudolf Hess, se pare că el trăia cu ideea fixă că va putea, în ciuda a toate, graţie unei intervenţii personale pe lângă englezii pe care-i cunoştea, să realizeze şi să încheie o înţelegere între Germania şi Anglia. De altfel, o informaţie din Londra, confirmă că a ajuns în Scoţia, în vecinătatea unei localităţi pe care o viza şi unde a fost capturat, probabil rănit. Rudolf Hess, care, cum se ştie în cercurile de partid, era de câţiva ani foarte suferind fizic, a trebuit şi a vrut, în ultima vreme, să se supună unor tratamente dintre cele mai diverse, apelând mereu, între altele, la magnetizatori, la astrologi etc. Se va încerca să se lămurească până la ce punct aceste persoane sunt responsabile de acest dezechilibru mintal, din cauza căruia s-a decis să săvârşească acest pas disperat, însă, de asemenea, este de crezut că din partea engleză i s-a întins cu bună ştiinţă lui Hess o capcană, în care el a căzut, în orice caz, felul în care a acţionat confirmă faptul deja anunţat în primul comunicat, că era persecutat de idei fixe. Hess era la curent cu numeroasele propuneri de pace izvorâte din profunzimea inimii Fiihrerului. Se pare că şi-ar fi imaginat că va putea împiedeca, printr-un sacrificiu personal, o evo-

l după el, ar fi putut să conducă în mod fatal la totala
i Britanic. Se ştie că sarcinile care-i reveneau lui Hess
|în cadrul partidului şi, în acest fel, cum rezultă din do-
ci o concepţie clară despre cum ar fi putut să realizeze
|nsecinţele care ar putea decurge din el. Partidul naţio-
faptul că un asemenea idealist a căzut victimă unei
•i, pentru poporul german, războiul care i-a fost impus
sta să poată provoca vreo schimbare. El va fi purtat,
i în ultimul lui discurs, până când toţi conducătorii bri-
I sau vor fi gata să accepte pacea."
fuga lui Hess a fost interpretată ca o confirmare a pro-
re îi divizau pe şefii supremi ai Germaniei naţional-so-
lea conducerea războiului, în acest context, s-a acordat
Irsiunii britanice conform căreia fuga lui Hess trebuia
fitativă abil mascată, săvârşită cu acordul lui Hitler, de a
ct între Germania şi Marea Britanic, prin intermediul
i plan şi care era mai indicată decât oricare alta, date
; din lumea politică britanică, pentru a încerca să apla-
(lictul între cele două puteri, înainte de înfruntarea necu-
Jeri a lui împotriva URSS. înclinaţia de a acorda încre-
I era întărită de faptul că, din partea germană, fuga lui
j public numai după ce partea engleză divulgase sosirea
î. Anunţul britanic, prin el însuşi, dusese la faliment
lâna, care, pentru a avea o oarecare probabilitate de
ţla dificil, ar fi trebuit să se desfăşoare, cu certitudine,
ârşit; de aici dezavuarea generală a întreprinderii lui
at lucrurile, era sigur că asupra afacerii Hess se va în-
,:La Bucureşti, printr-un joc fericit de cuvinte, s-a spus
arba despre o *häsliche Sache.*
Jeziluzie pe care cazul Hess a provocat-o în România, în
aţiile româneşti de afirmare spre est, la 16 mai, ministrul
bscu, într-o convorbire cu însărcinatul regal de afaceri, a
Ipra punctului de vedere al României despre noua aşezare
|n teritoriile de la sud de Dunăre, preconizând constituirea
pcând din Valea Timocului, să unească România cu Alba-
pune panslavismului balcanic o barieră latină. Chiar şi în
j Mihai Antonescu nu a renunţat să accentueze asupra pe-
5S îl constituia nu numai pentru România, ci pentru în-

treaga Europă Occidentală. După câteva zile de acalmie, la 24 mai, ziarele româneşti au publicat un comunicat prin care au fost declarate lipsite de temei zvonurile contradictorii şi alarmiste, în circulaţie atunci, referitoare la un eventual atac al URSS împotriva României şi, cu atât mai puţin, la posibilitatea de a se recupera, în mod paşnic, Basarabia şi Bucovina de Nord. Acest comunicat, care, fireşte, în loc s-o atenueze, a sporit nervozitatea opiniei publice, avea aerul unui *ballon d'essai.* Era evident că fusese făcut public de comun acord cu autorităţile germane. La Bucureşti, în acele zile, plutea în aer senzaţia că Germania ar fi ezitat să se arunce asupra URSS şi că, înainte de a spori numărul inamicilor împotriva cărora fusese mereu victorioasă, luptând de aproape doi ani, nu ar fi vrut mai degrabă să încerce posibilitatea de a rezolva pe cale paşnică divergenţele existente cu puternicul vecin din răsărit. în ciuda incertitudinilor care puteau să existe şi acum în înaltele cercuri germane, în ceea ce privea deciziile extreme de adoptat, şi în ciuda sentimentului derivat de abandonare care se constata în România, continua cu tot mai multă hotărâre angajarea măsurilor sugerate de eventualitatea unui război. La 31 mai, printr-o circulară confidenţială, ministrul român al Educaţiei Naţionale a invitat toate şcolile să-şi înceteze activitatea până la 15 iunie. Prin intermediul presei, proprietarii de imobile au fost invitaţi să-şi procure, până la aceeaşi dată, mijloace de camuflaj antiaerian. Acţiunea de mobilizare a fost intensificată, în timp ce se accentua afluxul de divizii germane din Bulgaria, în zona petroliferă de la Ploieşti, măsurile întreprinse de autorităţile militare germane pentru apărarea ei de atacuri aeriene au parvenit la proporţii vaste. Au fost iniţiate acţiuni de evacuare a femeilor şi copiilor din centrele urbane. Dimpotrivă, se ştia că la Legaţia sovietică, în timp ce se proceda la distrugerea unei părţi a arhivelor, se construiau totodată solide adăposturi antiaeriene: ceea ce putea să nască presupunerea că membrii reprezentanţei URSS, înainte de a se gândi să părăsească Bucureştii, ar fi nutrit speranţa de a putea rezista în adăposturi şi în eventualitatea unor atacuri aeriene, până la sosirea trupelor sovietice în Capitala românească, trupe despre care ei socoteau, evident, că ar fi putut invada uşor România, în ciuda adoptării atâtor măsuri, asupra a căror bătaie era imposibil să se nutrească vreun dubiu, din partea germană continua să se menţină o maximă rezervă asupra iminenţei operaţiunilor militare împotriva URSS, în timp ce din partea română, în schimb, era tot mai vie dorinţa de a se vedea declanşată acţiunea.

PELLEGRINO GHIGI, Aldus, // *Maresciallo Antonescu e la guerra contra l'URSS,* în *Rivista di Studi Politici Internazionali,* anul XV, nr. 3-4, iulie-decembrie 1948

FILE DE JURNAL

>entrop a plecat, după ce s-a despărţit de Mussolini
iaţie la Palatul Veneţia... în timp ce lucrurile cu Japo-
ebui să meargă, stau şi mai prost în ceea ce priveşte
itrop, la o întrebare a Ducelui, a ezitat să dea un răs-
ă, dacă Stalin nu va fi prudent, „Rusia va fi distrusă în
SIM, pe temeiul unor informaţii culese la Budapesta,
decis deja şi ar trebui să înceapă la 15 iunie. Ungurii şi
>e poate. Dar e un joc periculos şi, mi se pare, fără un
i Napoleon se repetă...

LEAZZO ClANO, *Diario 1937-1943,* **Rizzoli,** Milano, 1980

IELE TREI SĂPTĂMÂNI DE PACE

urea lui Mussolini cu Hitler, la 2 iunie 1941, la Brennero,
11 ;sie în România, unde s-a considerat că, pe parcursul
doi oameni de stat, ar fi fost examinate mai ales pro-
omentului, supoziţie dedusă din prezenţa la întâlnire a
>r două puteri ale Axei. Şi s-a crezut, bineînţeles, că şi
chiar dacă nu în primul rând, ar fi constituit un obiect
Totuşi, persistau multe dubii asupra datelor definitive
nua să se impună impresia că în cercurile germane nu
ecizii irevocabile. Rând pe rând, faptele demonstrau că
, subzistau încă nu puţine incertitudini asupra oportuni-
S cu armele, fapt în virtutea căruia era licită îndoiala că
i-se cu Mussolini la Brennero, 1-a informat complet asu-
|are, de altfel, nu fuseseră definitiv hotărâte. Atmosfera
ască se resimţea foarte mult ca urmare a unei asemenea
• nerăbdare şi nervozitate.

>mnilor sovietice, ungare şi bulgare asupra României şi,
:iei trupelor germane îndreptate spre sud, la Roma se
înţie la tot ceea ce se semnala în acel moment de la
bine decât din oricare alt loc, se puteau urmări pregăti-

rile pentru o acţiune militară împotriva URSS. Un alt observator privilegiat în ceea ce privea pregătirile de la frontierele răsăritene ale Germaniei era Helsinki. De fapt, poziţia Finlandei prezenta multe analogii cu aceea a României. Raporturile româno-finlandeze au fost în acele luni intensificate şi legăturile între cele două ţări întărite. Ambasada noastră de la Moscova, date fiind dificultăţile impuse mereu de mediul sovietic agenţilor diplomatici străini şi izolarea aproape totală în care aceştia erau ţinuţi, nu era efectiv în măsură să aibă o cunoaştere exactă asupra unor evenimente iminente. Ambasadorul Rosso se menţinea în contact strâns cu ambasadorul german von der Schulenburg, dar acesta fusese artizanul înţelegerii germano-sovietice din august 1939 şi, în consecinţă, personal, era mai mult înclinat să spere într-o nouă clarificare a raporturilor ruso-germane, decât să mizeze pe ruptura lor violentă. Pe de altă parte, la Berlin, unde, repet, subzista încă o incertitudine deloc neglijabilă asupra deciziilor supreme, cu siguranţă că nimeni nu se gândea să facă să-i parvină lui von der Schulenburg indicaţii precise asupra acestor decizii. Dimpotrivă, pe Wilhelmstrasse nu se excludea ca artizanul primului acord ruso-german să mai fie poate încă o dată utilizat, pentru încheierea unui al doilea acord analog.

Dovada marilor necunoscute care apăsau şi acum asupra soartei, se poate spune, a întregii umanităţi s-a oferit foarte repede. La 4 iunie, ministrul Antonescu a informat pe însărcinatul nostru cu afaceri că, dat fiind stadiul relaţiilor cu URSS, legaţiile străine ar fi trebuit să se transfere curând, chiar şi sub un simplu titlu de precauţie, la 80 km de Capitală, unde s-ar fi transferat, de asemenea, şi guvernul român; legaţiile ţărilor aderente la Pactul Tripartit ar fi putut totuşi să se transfere pe lângă Cartierul General al Conducătorului, la numai 30 km de Capitală, însărcinatul cu afaceri, Formentini, s-a grăbit, firește, să informeze imediat Ministerul nostru de Afaceri Externe. Puţine zile după aceea, i-a parvenit de la minister o telegramă prin care i se transmitea ceea ce relata în chestiune ambasada noastră de la Moscova: ambasadorul Rosso, atribuind ştirii despre transferul în afara Bucureştilor a guvernului român şi a legaţiilor străine întreaga ei gravitate, încercase să afle de la von der Schulenburg informaţii precise în ceea ce privea stadiul relaţiilor ruso-germane. Von der Schulenburg nu a putut decât să-i confirme că primise şi el o semnalare identică, ajungând apoi să ceară şi să obţină de pe Wilhelmstrasse autorizaţia de a face să plece familiile diplomaţilor germani de la Moscova. Ambasadorul nostru Rosso solicita şi el curând o autorizaţie identică. Telegrama era prin ea însăşi mai mult decât elocventă: evident, la Roma, ca şi la Moscova, nu se cunoşteau de fapt intenţiile precise ale Berlinului în ceea

URSS şi se voia avertizarea legaţiei noastre de la
[să prezică drept iminent un război germano-sovietic.
incerţi în ceea ce privea răspunsul aşteptat de amba-
tptat apoi decizia de a-i lăsa deplina libertate de acţi-
; de delicată; în fapt, era evident că, a-l sfătui să facă
laţilor noştri de la Moscova, s-ar fi putut interpreta
| nu era cazul, efectiv, să i se dea un asemenea sfat, în
[ar fi fost inoportun să fie sfătuit să n-o facă. Deci,
puternică îndoială asupra faptului că, la întâlnirea de
tost informată de către partea germană asupra eventu-
ihului referitoare la URSS.

[fost întărită de faptul că şi ataşatul nostru militar de la
tontele Valfre Di Bonzo, a fost în măsură să se încre-
rajul statului nostru major nu se orientaseră, de fapt,
linente din răsăritul european.[14] Fost ataşat militar la
l transferat la Bucureşti, Contele Valfre, pe lângă o ca-
trălucitoare inteligenţă, dispunea şi de o competenţă
Jtului militar al problemei, care, în acele zile, interesa
i momentul când s-a definit posibilitatea unui conflict
; URSS, el şi-a dat seama că ar fi fost dificil să se ob-
Drmaţii precise asupra măsurilor militare adoptate în
i cauză, ar fi fost necesar un efort de a fi obţinute, mai
jntiera de-a lungul căreia erau întreprinse aceste mă-
. integreze informaţiile pe care le aduna asupra pre-
îane împotriva URSS cu cele asupra pregătirilor
Jlversă. Şi, firește, nu a întârziat să transmită statului
Iile pe care le capitaliza şi care, mereu, confirmau pre-
Inui iminent război germano-rus. Totuşi, statul nostru
] că nu acorda previziunilor Contelui Valfre acea de-
; faptele succesive o justificau. Pe de altă parte, cunoş-
bupra eficacităţii forţelor armate sovietice, împotriva a
linaţi să creadă, îl determinau să susţină că nu ar fi fost
Irmidabila şi, sub unele aspecte, invincibila armată ger-
lid armata bolşevică.

|ar şi în cercurile cele mai apropiate Fiihrerului, trebu-
! divergenţe asupra deciziilor definitive pe cale de a fi
; Germania spera să le realizeze, printr-o acţiune ar-
fe, erau clare: să se elibereze de un inamic potenţial de

temut, care obliga majoritatea armatei germane să facă de gardă la frontiera răsăriteană; să se asigure de posesia enormelor resurse ale URSS, care ar fi asigurat Germaniei acele aprovizionări pe care, în ciuda tuturor acordurilor politice şi comerciale încheiate între cele două ţări, ea nu reuşise niciodată să le obţină; să fie în măsură, ulterior, să se confrunte cu planuri cu o bătaie mult mai vastă şi de largă respiraţie, pentru a bate Marea Britanie pe drumul spre Indii, de vreme ce nu era posibil s-o învingă pe Canalul Mânecii; *last but not least,* să retezeMarii Britanii speranţa de a găsi în armata sovietică o mare armată europeană, care să poată din nou, după prăbuşirea armatei franceze, să înfrunte armata germană pe continent şi, ulterior, s-o determine să reconsidere ideea unei păci de compromis. Din partea germană, chiar şi faţă de Statele Unite se spera, evident, că o victorie germană împotriva URSS le-ar fi influenţat masiv, în sensul de a le determina să înceteze de a alimenta o ulterioară rezistenţă britanică şi de a favoriza, dimpotrivă, un acord între Germania şi Marea Britanie. Totuşi, nici în Germania nu lipseau aceia care se întrebau dacă toate acestea ar fi fost atât de uşor de realizat, cum erau unii înclinaţi să creadă că ar fi fost, şi dacă, în loc să se înceapă o nouă campanie asemeni celei împotriva URSS, nu ar fi fost mai convenabil pentru Germania să încerce să pună capăt războiului care dura de acum de doi ani, încheind o pace onorabilă cu Marea Britanie.

La 11 iunie 1941, Conducătorul a plecat cu avionul Fiihrerului la Miinchen. La întoarcere, el l-a rugat pe însărcinatul nostru cu afaceri să se facă pe lângă Duce interpretul gratitudinii sale pentru declaraţiile făcute la 10 iunie, cu prilejul aniversării intrării Italiei în război, în legătură cu tratatul pentru delimitarea frontierelor între Italia şi Croaţia. Mussolini spusese: „Istoria antică, dar mai ales aceea recentă demonstrează că statele trebuie să tindă spre a realiza maximul unităţii etnice şi spirituale, în aşa fel încât să facă să coincidă, la un anumit punct, trei elemente: Rasa, Naţiunea, Statul. Statele care se încarcă cu prea multe elemente alogene au o viaţă frământată. Uneori poate să fie inevitabilă stăpânirea lor, din raţiuni supreme de securitate strategică, dar este nevoie să se adopte faţă de acestea tratamente speciale, bineînţeles ca premisă a absolutei lor loialităţi de cetăţeni ai statului. Oricum, când etnia nu merge în acord cu geografia, etnia este aceea care trebuie să se mişte. Schimbul de populaţie şi exodul unei părţi a acesteia sunt providenţiale, deoarece conduc spre coincidenţa frontierelor politice cu cele rasiale." Fireşte, generalul interpreta aceste declaraţii într-un sens favorabil revendicărilor naţionale româneşti, în special în ceea ce privea Transilvania de Nord. Cu acest prilej, el a dat frâu liber resentimentelor împotriva Ungariei, neezitând să declare că s-ar

asta cum se comportase faţă de Regele Carol. Refe-
i balcanice, stabilite în acele zile, drept urmare a pră-
|nducătorul a revenit asupra conceptului oportunităţii
ia cu ţările făcând parte din imperiul fascist, în aşa fel
rieră latină, fără probleme de continuitate, între Occi-
|va panslavismului din Balcani. Faţă de probabilitatea
potriva URSS, a păstrat o maximă rezervă, dar era
,erva avea un caracter militar; din punct de vedere po-
n el însuşi mai mult decât elocvent,
ca şi diverse informaţii, permiteau să se prevadă deja
;rii operaţiunilor împotriva URSS; dar un diplomat nu
entini, în consecinţă, timp de câteva zile, s-a abţinut
Ministerul Afacerilor Externe de la Roma cu privire la
perând întrucâtva entuziasmul iredentismului româ-
le zile anunţul despre vizita ministrului nostru al Edu-
, în Ungaria, şi încă la Kolozsvăr, Clujul românesc,
[. în România, deşi toţi erau orientaţi în acel moment
pierdea din vedere problema Transilvaniei, care, de
Drincipala problemă de politică externă a României. Şi
'. soluţionată chiar printr-o activă participare şi pe teren
Jernaţională a puterilor Axei.

kerală a fost din nou îndreptată spre est, de comunicatul
fie de agenţia TASS, cu următorul conţinut: „încă îna-
Jra a ambasadorului Marii Britanii în URSS, Cripps, şi
sa, presa engleză, ca şi unele ziare străine, au început
|vonuri despre un apropiat război între URSS şi Germa-
• zvonuri: Germania ar fi prezentat URSS, se pretinde,
|torial şi economic şi, actualmente, ar fi în curs tratative
ISS, în scopul încheierii între cele două naţiuni a unui
flintim; URSS ar fi declinat aceste cereri, se pretinde, şi,
ai fapt, Germania ar fi început să-şi concentreze trupele
îi URSS, în scopul unui atac împotriva URSS; la rândul
|ă ar fi început să pregătească intens războiul împotriva
|entreze trupe în apropierea frontierelor germane, în ciu-
lăţi a acestor zvonuri, cercurile responsabile de la Mos-
tre că aceste zvonuri continuă să fie răspândite cu persis-
|t indispensabil să autorizeze agenţia TASS să declare că
se datorează unei propagande neîndemânatice a unor

forţe ostile URSS şi Germaniei şi interesate într-o nouă extindere şi într-o intensificare a războiului. Agenţia TASS declară: Germania nu a prezentat URSS nici o cerere şi nu i-a propus nici un acord mai intim şi, drept urmare, nu vor putea să aibă loc tratative asupra acestui aspect al lucrurilor; conform datelor de care dispune URSS, Germania respectă prevederile pactului de neagresiune sovieto-german de o manieră asemănătoare cu URSS şi, în consecinţă, după părerea cercurilor sovietice, zvonurile despre o intenţie a Germaniei de a încălca pactul şi de a dezlănţui un atac împotriva URSS sunt lipsite de orice temei; transferul trupelor germane rămase disponibile după operaţiunile din Balcani spre regiunile orientale şi nord-orientale ale Germaniei, care s-a desfăşurat în ultima vreme, este probabil în relaţie cu alte motive, care nu au legătură cu relaţiile sovieto-germane; cum rezultă din politica sa de pace, URSS a respectat prevederile pactului de neagresiune sovieto-german, zvonurile conform cărora URSS se pregăteşte pentru un război împotriva Germaniei sunt, deci, mincinoase şi provocatoare; ciclurile de instrucţie estivale ale rezerviştilor Armatei Roşii, care se desfăşoară în prezent, ca şi apropiatele manevre, au pur şi simplu drept scop pregătirea ostaşilor şi verificarea funcţionării reţelelor feroviare, ceea ce, cum se ştie, survine în fiecare an. Din această cauză, este cel puţin absurd ca aceste măsuri ale Armatei Roşii să fie prezentate drept ostile Germaniei."

Evident, şi acest comunicat era un clasic *ballon d'essai.* în ziarele româneşti, ca şi în toată presa ţărilor aderente la Pactul Tripartit, a fost publicat fără a i se imprima nici un relief, aproape cu neglijenţă, în timp ce, în schimb, se acorda din nou o însemnătate deosebită normelor relative la apărarea împotriva atacurilor aeriene. Cum se ştie, comunicatului TASS nu i s-a dat nici un răspuns din partea germană şi tăcerea nemţilor, în acel ceas delicat, putea foarte bine să fie considerată drept o implicită declaraţie de război, în ziua următoare, ministrul sovietic Lavrentiev a făcut cunoscut guvernului român intenţia sa de a părăsi ţara. în presa românească, reîncepeau să apară articole cu substrat iredentist, de data aceasta sub semnătura unor personalităţi oficiale şi cu aluzii deschise la reintegrarea ţării în frontierele ei naturale.

De acum, pregătirile de război au fost intensificate; a fost desăvârşită evacuarea femeilor şi copiilor din centrele urbane; din cei 800000 de locuitori ai Bucureştilor, cel puţin 200000 au părăsit în acele zile Capitala, pentru a se refugia la ţară; oraşul părea pustiu; un camuflaj din ce în ce mai complet se instituise în timpul nopţilor; s-au impus restricţii circulaţiei automobilelor; multe automobile au fost rechiziţionate şi diminuarea circulaţiei, de acum, s-a aliniat tendinţei persistente de abandonare a Bucureştilor, în plan militar,

nele dispoziţii. Generalul Antonescu, numit comandant
germane de pe Prut, a plecat spre Moldova, spre a-şi
r concentrate acolo, în aceste împrejurări, Fuhrerul
ama vibrantă.
î Ciano i-a exprimat ministrului Grigorcea întreaga sim-
:auza României, pe care a numit-o în timpul convorbirii
kpresie care, având în vedere că fusese întrebuinţată de
•ie cu Ungaria, a fost receptată cu o plăcere deosebită de
lărcinatul nostru cu afaceri, Formentini, din partea sa, a
ministrul Mihai Antonescu că în vizita ministrului nos-
ţa nu trebuia să se vadă nici o manifestare neagreabilă
i toate acestea, vicepreşedintele Consiliului l-a convins
nentini să transmită Contelui Ciano apelul său fierbinte
|tă a ministrului Bottai la Cluj, vizită care nu poate să nu
: un gest italian contrar revendicărilor româneşti asupra
|rd, chiar în momentul în care alianţa italo-română s-arfi
iod solemn".
hs totuşi prea târziu şi vizita ministrului Bottai la Cluj nu a
l. Ea s-a încadrat totuşi în limitele unei simple manifestări
psită de orice caracter politic, iar partea italiană nu i-a acor-
. în acele zile, Formentini a telegrafia! Ministerului nostru
. totul făcea să se ia în consideraţie faptul că trupele ro-
fenceput acţiunea lor contra URSS sâmbătă, 22 iunie. La 21
a a fost rugată să se deplaseze în localitatea care i-a fost de-
tierul General român; era o vilă la circa 30 km de capitală.

PELLEGRINO GHIGI, Aldus, // *Maresciallo Antonescu e la i contra l'VRSS,* în *Rivista di Studi Politici Internaţionali,* anul XV, nr. 3-4, iulie-decembrie 1948

FILE DE JURNAL

jseşte Bârdossy, un om a cărui carieră a fost rapidă şi fu-
srii săi. Mi-1 amintesc la Viena, cu un an în urmă, la arbi-
Slvaniei. Era un modest plenipotenţiar la Bucureşti. Apoi,
U-a adus la guvern. Sinuciderea lui Teleki - la Preşedinţie.

Se va confirma şi Regent? Bârdossy e o persoană distinsă şi măsurată, om de carieră. Dă asupra situaţiei un verdict echilibrat şi nu dezvăluie o altă atitudine decât aceea inspirată din ortodoxia momentului. Totuşi, Villânyi spune că „Bărdossy, în realitate, gândeşte ca el", adică vrea să spună că îi urăşte pe germani. Discuţia cu Ducele nu a avut nici un moment de relief deosebit, până când Bârdossy a pornit-o într-un zbor liric *ă propos* de dragostea ungurilor pentru Fiume. Şi Mussolini, cu aerul acela viclean şi diabolic de animal până la urmă foarte inteligent, a spus că ungurii erau faţă de Fiume ceea ce erau elveţienii faţă de Genova. Bârdossy a rămas demontat de aceste puţine cuvinte mai mult decât de cine ştie ce lungă discuţie...

23 **iunie 1941.** Din Rusia încep să ajungă primele ştiri despre succesele germane... Noi vom trimite un corp expediţionar, sub comanda generalului Zingales[16], care va trebui să opereze la hotarul dintre România şi Rusia subcarpatică...

GALEAZZO **CiANO,Zttara>** *1937-1943,* **Rizzoli, Milano, 1980**

M

PRIMELE TREI LUNI DE RĂZBOI ţ

La 22 iunie, dimineaţa, o telegramă a lui Formentini comunica la Roma că, după cum s-a prevăzut, trupele româno-germane au trecut Prutul în zori. Oraşul s-a umplut de drapele; în aer parcă se răspândise o mare bucurie; coşmarul care-i apăsa pe români de un an părea să fi dispărut prin farmec, în lumina soarelui fierbinte de iunie; exact un an durase martiriul poporului român; ridicându-se cu un efort suprem împotriva destinului vitreg, acesta se pregătea acum, sub îndrumarea Conducătorului, să reafirme cu arma în mână dreptul său la viaţă; baia de sânge care îl aştepta pe câmpurile de bătălie din Basarabia şi Bucovina era salutată de toţi ca un sacrificiu înălţător chiar şi în cruzimea lui şi necesar pentru purificarea poporului român, care părea să-l ofere pe altarul patriei cu inima senină şi conştientă, întru mărirea ei. Manifestările de entuziasm popular au fost nenumărate şi cu adevărat spontane. Seara, spre asfinţit, în pieţele Bucureştilor, înfrăţită de dragostea reînnoită de patrie, populaţia a încheiat remarcabila zi cu dansul popular românesc *Hora Unirii.* Vechile certuri, cele mai profunde duşmănii păreau a fi uitate. Politica generalului Antonescu triumfase; el avusese dreptate împotriva tuturor

Regele Carol la Horia Sima. încă din primele zile ale
ifirma mai mult decât alţii, public, hotărârea sa de a nu
jlitică prestabilită, Conducătorul determinase iniţierea
principalilor exponenţi gardişti răspunzători de rebeliu-
au fost condamnaţi la pedepse diverse, mulţi în contu-
ji cu toată bunăvoinţa.
pe front, generalul a încredinţat interimatul Preşedinţiei
_i şi al Ministerului Afacerilor Străine vicepreşedintelui
r-e a fost astfel de drept investit în acele funcţii de locote-
lucătorului în administrarea treburilor publice româneşti,
le fapt, de mai multă vreme. Cu toate acestea, nu lipseau
arţineau României, nu puteau să-i dorească victoria ală-
ţional-socialistă: mai ales evreii, în Moldova, cu deose-
au izbucnit la sfârşitul lui iunie agitaţii iudeo-comuniste,
iilor româneşti: chiar soldaţii de pe front au fost obiectul
voltaţi. Represiunea a fost nemiloasă.
;oală din spatele armatei române desfăşurată de-a lungul
fi trebuit să faciliteze - conform simplistelor planuri bol-
imâniei de către armata sovietică, destinată să mărşălu-
itei ruse din epoca ţarilor, spre Constantinopol. Dar iniţia-
ulitare a fost luată de trupele germane, care au impus ar-
lul lor de campanie. După o săptămână de comunicate la-
1 evenimentelor pe frontul ruso-german, buletinul emis de
iral al Fiihrerului, la 29 iunie, în care s-a anunţat ocuparea
trupele Reichului, a fost primul semnal al marşului triu-
ermană părea a fi destinată să-1 efectueze spre est, până la
^SS. Frontul românesc, după cât se putea deduce din pla-
i trebuit să aibă la început un simplu caracter defensiv, cel
ind trupele sovietice desfăşurate în acel sector nu ar fi fost
e de trupele germane, care, din intrândul polonez, ar fi tre-
;pre Lwow şi să coboare apoi spre Kiev. în acest fel, se ur-
.îrmano-românilor să se obţină încercuirea şi totala distru-
pvietice meridionale, aflate sub comanda mareşalului
[te să apere Ucraina şi deosebit de puternice şi războite.
a ajuns la Bucureşti noul nostru ministru Bova Scoppa.[17]
iea sub cele mai bune auspicii pentru întărirea legăturilor
Italia şi România, în ziua următoare, a fost primit imediat
ii Antonescu, care nu a întârziat să preconizeze şi cu

această ocazie o înţelegere mai strânsă între Italia şi România; vorbind despre aspiraţiile româneşti, el a făcut aluzie cu amărăciune la vizita ministrului Bottai la Cluj. Ministrul nostru a putut să-i răspundă că acest ultim episod nu trebuia să fie supraevaluat şi că era în măsură să-l asigure că, şi din partea italiană, era viu dorită o armonie mereu mai accentuată în politica pe care cele două ţări erau chemate s-o dezvolte în sud-estul european, în zilele următoare, presa română a comentat cu entuziasm anunţul despre apropiata sosire în România a trupelor italiene trimise să lupte alături de trupele germane şi româneşti.

Italia anunţase participarea sa la războiul împotriva URSS în aceeaşi zi de 22 iunie, declarând de altfel că se considera în război de la orele.5,30 ale acelei zile, mai exact de când trupele germane şi româneşti trecuseră frontiera. Această tardivă intrare în război a Italiei era dovada că ea nu fusese preavizată de Germania asupra evenimentelor iminente de la frontierele orientale. La puţine zile după aceea, s-a anunţat că un corp expediţionar italian, pus la dispoziţia comandamentului suprem german pentru campania împotriva URSS, ar fi fost trimis în România. Acesta a devenit apoi CSIR (Corpo di Spedizione Italiano in Russia) şi, după aceea, ARMIR (Armata Italiana in Russia).

Este inutil să mai spunem că partea română nu a întârziat să sublinieze atitudinea faţă de conflictul cu URSS a Ungariei, care s-a decis să se alăture Axei fără nici o plăcere, sub puternicele presiuni germane şi numai după ce aviaţia sovietică a bombardat oraşul Chust din Rutenia. Atitudinea ungară, firească, a fost prezentată ca o nouă probă a participării minore a ungurilor la politica puterilor Axei, cărora Ungaria, de altfel, le era datoare pentru toate achiziţiile teritoriale obţinute de ea practic fără nici o luptă, fiind vorba inclusiv de anexarea Transilvaniei de Nord, care continua să afecteze inima românilor neconsolaţi. Chiar şi reticenţa cu care Slovacia, dată fiind poziţia ei internaţională, s-a supus necesităţii de a participa la lupta contra URSS a fost, evident, consemnată în România. O atenţie deosebită s-a manifestat, apoi, faţă de atitudinea Bulgariei, care, în ciuda recunoştinţei cu care era datoare Germaniei pentru achiziţiile teritoriale dobândite paşnic, ca urmare a prăbuşirii Greciei şi Iugoslaviei, a reuşit cu abilitate nu numai să evite ruperea relaţiilor diplomatice cu URSS, dar chiar să-şi asume sarcina tutelării reciproce a intereselor noilor beligeranţi. Panslavismul de marcă filobolşevică era neîndoielnic puternic la Sofia. Mult diferit a fost comentată, chiar şi exaltată în presă, participarea la conflict a Finlandei, intrată din nou în lupta contra URSS, pentru recucerirea teritoriilor pe care, în anul precedent, în ciu-

>puse de mica ei armată mastodonticei armate bolşe-
istrânsă să le cedeze.
ia de război, s-a impus imediat senzaţia că operaţiunile
sutut să ia o întorsătură mult diferită de acea înaintare
ilţi, prea mulţi erau înclinaţi să spere. Trupele germane,
)nez trebuiau să ocupe Lwowul şi să se răspândească în
rezistenţa tenace a imenselor şi războitelor forţe sovie-
>ele mareşalului Budionnâi au obstaculat puternic mar-
reuşind să se sustragă încercuirii de care erau amenin-
n Bucovina de Nord şi din Basarabia s-a desfăşurat mai
ine. Puternice ariergărzi de unităţi blindate au rezistat
upelor germane şi româneşti, dintre care ultimele mai
ie puternic înarmate, au suferit pierderi relevante, su-
i eroism entuziast,
upele româneşti au intrat în Cernăuţi, Capitala Bucovi-
0 pe jumătate distrusă. La 16 iulie a fost eliberat oraşul
asarabiei, fiind şi aceasta complet distrusă. Cu această
omânie s-au arborat drapele de sărbătoare, cu culorile
1 germane; la Bucureşti, decoraţia oraşului a fost
deose-
;ă spre a sărbători apogeul victorios al scurtei campanii
u aproape de încheiere. Dar mult mai dureros decât dis-
berate, săvârşită de sovietici înainte de a se retrage, a
să constate că o mare parte a populaţiei româneşti din
e suprimată sau deportată. La Chişinău, în subsolurile
ui român, printr-un gest simbolic, o dăruise după primul
eşalului Italiei Badoglio[18], fostă sediu al agenţiei noastre
J oraş, au fost găsite cadavrele oribil mutilate a zeci de
li femei - de nerecunoscut, în zilele următoare, s-a desă-
Isarabiei, fiind învinsă rezistenţa sovietică, mereu mai în-
Icea să se creadă că această campanie, cum se prevăzuse,
încheiată pentru armata română, imediat după ce aceasta
lermane operând în Bucovina şi Basarabia să depăşească
K, constituită dintr-o serie de fortificaţii în câmp deschis,
lora către Marea Neagră, flancând Nistrul.
nulie, generalul Antonescu a revenit la Bucureşti şi pe 31
rima dată pe ministrul nostru Bova Scoppa. în cadrul dis-
J! că în ultima vreme ungurii deveniseră „insuportabili", că
|făcuse România să uite revendicările sale spre nord-vest şi

că el considera sigură înţelegerea Ducelui şi a Fiihrerului că la sfârşitul războiului „o situaţie de nesusţinut" urma să fie schimbată. Vorbind despre raporturile italo-române, Conducătorul a exprimat dorinţa ca acestea să intre într-o fază a unor mai strânse şi mai concrete înţelegeri economice şi comerciale, între timp, continua războiul în răsărit; incursiunile aeriene sovietice se succedau asupra Capitalei şi asupra zonei petrolifere de la Ploieşti, dar, din fericire, cu rezultate negative, fie datorită numărului neînsemnat de avioane care participau la ele, fie datorită neîndemânării piloţilor. Pagube mai serioase au fost totuşi provocate la Constanţa şi la podul feroviar peste Dunăre, de la Cernavodă: traficul feroviar a fost îndelung întrerupt şi Dobrogea a rămas astfel pentru mult timp aproape izolată, fără comunicaţii terestre directe cu restul României.

Incheindu-se eliberarea Basarabiei şi după ce au ajutat trupele germane să depăşească linia fortificată *Stalin,* se părea că trupele româneşti erau de-acum gata să termine scurta lor campanie victorioasă împotriva URSS. Totuşi, în primele zile ale lui august, s-a răspândit ştirea că, date fiind dificultăţile întâmpinate de armata germană, superioare oricăror previziuni ale autorităţilor militare ale Wehrmachtului, se solicitase din partea germană ca armata română să continue înaintarea ei dincolo Nistru, până la Bug. Speranţa că victoria armelor româneşti în răsărit ar fi fost compensată prin revizuirea arbitrajului de la Viena din partea puterilor Axei, pentru care România suporta atâtea sacrificii, 1-a determinat pe Conducător să accepte într-o bună măsură cererea germană. Prelungirea războiului şi perspectiva unei campanii de iarnă, despre care a început atunci să se discute ca despre o eventualitate foarte probabilă, a provocat un sentiment de neplăcere în ţară, care, de acum de mai mult de un an, nu cunoştea decât suferinţe şi sacrificii. Armata română a răspuns, totuşi, cu o reînnoită ardoare la apelul care i-a fost adresat: Bugul a fost atins rapid şi, în zilele imediat următoare, în timp ce un corp expediţionar românesc continua să înainteze cu trupele germane spre est, grosul trupelor româneşti şi-a asumat sarcina anevoioasă de a asedia Odessa, unde se retranşaseră trupele sovietice scăpate de încercuirea cu care erau ameninţate din partea germano-românilor operând mai la nord. Oraşul era apărat de o triplă centură de fortificaţii şi aprovizionarea lui era facilitată de vecinătatea Sevastopolului. Cucerirea lui s-a dovedit deci foarte repede o întreprindere dură, în care a strălucit eroismul şi spiritul de sacrificiu al armatei române, ce a suportat cele mai grave pierderi cauzate de o luptă tenace, purtată timp de două luni lungi, jur-împrejurul oraşului asediat, cu o neîmblânzită voinţă de cucerire şi de victorie.

sursă germană se afirma tendinţa de a se atribui Ro-
rinsă între Nistru şi Bug, a cărei capitală urma să fie
în afară de găsirea unei justificări pentru continuarea
ane a campaniei împotriva URSS dincolo de Nistru,
î atenţia poporului român de la Transilvania, pentru a
le nou cucerite în est, cărora, în acele zile, în vorbirea
numele de Transnistria. în Transnistria septentrională
iv, de secole, puternice aşezări româneşti, dar acestea
timent iredentist. Nici din partea României nu se gân-
să anexeze la patria mamă pământuri de la răsărit de
au locuite de o populaţie de origine românească. Din
LJările germane la o anexare a Transnistriei cu capitala
României, nu s-au bucurat de o primire favorabilă în
nulţi români gândeau că o politică expansionistă a Ro-
fi sfârşit prin a provoca ţării o serie de complicaţii in-
niţând în acelaşi timp, într-o mare măsură, revendică-
isilvania. S-a recurs astfel la o soluţie de compromis,
! tuaţia momentului, caracterizată de bătălia pentru cu-
continua aprig: adică Transnistria a fost luată de ro-
:r-un fel de administraţie militară. Firește, diferit a fost
Bucovinei românești, unde a fost instalată o adminis-
dependentă direct de Conducător, cu sarcina de a reor-
două provincii, pe baze noi.

arii se menţinea stabilă. La 6 septembrie, aniversarea ur-
I ii Mihai şi a venirii la putere a Conducătorului a trecut
[1])ite: au fost celebrate numai slujbe funebre în memoria
şi generalul a adresat ţării un mesaj care ilustra rezulta-
il an al guvernării sale. Cu această ocazie, a fost înaintat
•adul de mareşal, ca o recunoaştere a operei sale militare,
iod indiscutabil, dincolo de orice fel de considerent po-
ii. Şi îl aşeza între marii condotieri spre care poporul ro-
ţiile lui viitoare, ar fi trebuit să privească admirativ, cu
ie.

, prelungirea războiului a determinat în ţară o recrudes-
idresa Conducătorului. Efortul militar începea să se re-
economic. Dificultăţile de aprovizionare se făceau sim-
ânia, în ciuda bogăţiei intrinsece a ţării şi a marilor re-
rile care fuseseră acumulate la începutul conflictului.

După vicisitudinile interne şi internaţionale prin care trecuse şi fiind de-acum izolată, în buzunarul Mării Negre, fără contacte cu marile pieţe ale lumii încă libere de sarcinile războiului, România începea să fie confruntată cu fenomenul rarefierii multor bunuri de consum. Moneda îşi pierdea rapid puterea de cumpărare, mai mult în consecinţa răririi pe piaţă a multor bunuri de consum şi a incertitudinii pe care rezistenţa sovietică o arunca asupra sfârşitului unui război abia început, decât ca efect al unei inflaţii în realitate inexistente. Raportul între obligaţii şi acoperirea în aur a Băncii Naţionale a României încă se mai cifra, într-adevăr, la aproximativ 35 la sută. Situaţia generală, din punct de vedere financiar, se menţinea mai degrabă favorabilă, graţie balanţei de plăţi puternic activă, şi finanţele româneşti erau încă destul de solide, în primele luni, România putuse să facă faţă cheltuielilor războiului cu veniturile provenind din impozite, care au cunoscut imediat creşteri notabile. Apoi a fost nevoie să se recurgă la împrumuturi publice, economia ţării nemaiconsimţind o creştere ulterioară a unei presiuni fiscale deja oneroase.

Dar a apărut atunci chestiunea ebraică: evreii mai deţineau încă o mare parte a capitalurilor lichide ale ţării; în ultima vreme, măsurile împotriva lor fuseseră înăsprite; aproape toţi bărbaţii fuseseră somaţi fără distincţie şi trimişi în lagăre de muncă, unde au fost utilizaţi exclusiv la munci manuale. Devenea frecventă de-a lungul şoselelor imaginea echipelor de evrei, cu aspect distins, bine îmbrăcaţi, care lucrau cu cazmale şi târnăcoape. Ce răsturnare socială era în curs de desfăşurare! Politica antisemită, urmată de guvernul Conducătorului, dacă, în parte, corespundea sentimentelor de apărare faţă de invazia evreiască ale majorităţii poporului român, era determinată în principal şi de o dublă necesitate: de a se conforma şi în acest plan orientării care, se poate zice, reprezenta baza întregii politici germane şi de a evita eventualele agitaţii ale cercurilor legionare care supravieţui seră şi al căror foarte puternic antisemitism era notoriu. Pe de altă parte, cui îi putea folosi faptul că evreilor li se putea arunca în spate, faţă de poporul român, responsabilitatea crescândei nemulţumiri politico-economico-sociale a ţării, pentru un război care se dovedea mult mai lung, mai dificil şi cu un sfârşit şi mai incert decât se prevăzuse? Dar, când s-a văzut că subscripţiile la împrumutul public, lansat spre a se face faţă cheltuielilor războiului şi ale reconstrucţiei regiunilor eliberate, nu ar fi ajuns la cifra prevăzută ca necesară, a apărut ideea de a se recurge din nou la lumea financiară evreiască. Aceasta, în ciuda eforturilor făcute pentru a fi doborâtă, se demonstra încă extraordinar de puternică. Curtoazia a fost alternată cu ameninţările, evreii, încă o dată, se

>us la pământ adversarii, prevalându-se de puterea au-
primul entuziasm pentru un război scurt şi victorios
lui, reîncepea totuşi să apese asupra poporului român
destinului său de insulă latină, pierdută în marea furtu-
ui.

;ştii în primele zile ale lui octombrie. Cu un an şi jumă-
loc prăbuşirea României rezultată din Tratatul de la
ierea victorioasă a primului război mondial; ea se sfă-
jnjugata presiune rusă, ungară şi bulgară, în consecinţa
a Marii Britanii în Occident; Regele Carol trebuise să
erea celor mai îndârjiţi adversari ai săi şi să se pună la
succesorii săi, se deschisese foarte repede o luptă surdă,
:eneralului Antonescu; poporul român, descurcându-se
tea vicisitudini politice şi militare, cărora li se adăugase
i, ştiuse să reziste destinului potrivnic şi să-şi păstreze
ă, atât de grav compromisă din exterior şi în interior.
irşit, pe sine însuşi, cu un avânt admirabil, aproape ridi-
isorţii şi dând o dovadă indiscutabilă de mare vitalitate,
lui condotier care ştiuse să-1 exprime din sufletul său,
'ât pe calea eliberării, cu armele în mâini,
pământurile din răsărit, pierdute cu un an în urmă, ar-
mare parte a ei, asedia acum puternicele fortificaţii ale
Iţe trupe româneşti urmăreau spre răsărit armata sovie-
:îne zile după aceea şi Odessa a fost cucerită şi armata ro-
.rşul ei prin imensele stepe ale Ucrainei, în Crimeea, din-
ucaz, acoperindu-se peste tot de glorie, înţelepciunii po-
le a ceda celui mai puternic, pentru a evita mereu un con-
•e ar fi însemnat un faliment sigur şi ar fi condus ţara ex-
'distrugere, poporul român ştiuse să se arunce apoi într-o
,e sânge vărsat pe câmpurile de bătaie, scriind strălu ci-
Ism. însă dramatica alternanţă de speranţe şi deziluzii, de
spre vest, de prăbuşiri şi succese, de sacrificii şi recu-
încheiase pentru România.

PELLEGRINO GHIGI, Aldus, // *Maresciallo Antonescu e la i contra l'URSS,* în *Rivista di Studi Politici Internazionali,* anul XV, **nr. 3-4, iulie-decembrie 1948**

...De la Roma, pe urmele împăratului Traian, drumul m-a purtat la Galaţi, pe Dunărea maritimă, în faţa noilor frontiere sovietice. URSS masacrase întreaga familie imperială, dar nu renegase şi ţelurile imperiale; şi acum se oglindea în Dunăre şi în Prut. Acest eveniment a făcut să înflorească în creierul vulcanic al Fiihrerului o idee gentilă: aceea de a oferi URSS un loc în Comisia Europeană a Dunării. S-a organizat o conferinţă la Bucureşti, spre a se face publicitate şi a se imprima solemnitate ofertei. Mi s-a înfăţişat o frumoasă ocazie de a cunoaşte îndeaproape pe negociatorii sovietici, şi obstinaţia pe care o puneau în a spune nu, şi rafinata lor dialectică de a fi aparent împotrivă, şi abundenţa elocvenţei lor atunci când doreau să-şi ascundă gândurile; mai mult, o frumoasă ocazie de a învăţa că întrunirile internaţionale, în cazul când nu există un acord asupra rezultatului lor înainte de a fi convocate, servesc la a duce în exasperare divergenţele care se vor aplanate, când nu se întâmplă ca una sau alta din părţi să le solicite, spre a câştiga timp pierzându-l.

Delegaţii sovietici, în frunte cu ministrul Sobolev, apăreau ca şcolarii în urma învăţătorului. Acesta lua act de ofertă, mulţumea şi îi invita pe cei care îl invitaseră să plece din conferinţă, pentru că Dunărea maritimă e o chestiune locală, româno-sovietică, şi că ceilalţi, respectuos vorbind, nu au a se amesteca în vorbă. Se acumula material exploziv. Rusia sovietică iubea pacea. Obiectivele sale nu cunoşteau margini, dar ar fi vrut să le atingă pe toate fără să facă război. Apoi, când materialul acumulat exploda, agresorul trebuia să se apere. Ca toreadorul de taur. Războiul, pe care l-am lăsat dincolo de colinele din Bellegarde, a venit să-mi facă o vizită la Galaţi.

De la 22 iunie 1941, casele oraşului au stat între artilerie şi avanposturi. Germanii şi românii pe partea asta, bolşevicii dincolo de fluviu şi de lacul Brateş, schimbau între ei proiectile de mare calibru. Trăgeau cu mult calm, cum se întâmplă îndeobşte în zonele de război de mâna a doua, atât cât să facă să se ştie că nu dormeau; câteva sute de lovituri în 24 de ore, şi de o parte, şi de cealaltă, fără orariu fix, fără pauze duminicale. Din când în când, câte o casă rămânea devastată, câte un obuz exploda pe stradă, altele treceau pe deasupra, chelălăind. La început de lună, într-o dimineaţă, în zori, un mare zgomot de canonade dezlănţuite, apoi o linişte mare. Adversarul nu răspundea.

Amiralitatea a trimis dincolo o motonavă: să mergem să vedem despre ce este vorba. La Reni, lumea începuse să iasă timidă din adăposturi. Unul le-a arătat urmele adânci de vehicole care brăzdau drumul spre Bolgrad. S-au dus pe acolo. Mai sus, la jumătatea coastei, flutura în vânt o zdreanţă roşie, cu se-

•n campament părăsit în pripă, unde au găsit cărţi de
rete ale lui Stalin, ale lui Molotov şi Voroşilov. Tre-
unde puneai piciorul: toate drumurile erau minate.
r, purtată de colo-colo de vânt - o odoare acidulată,
sre.
almul. Sărbătoriri, treceri în revistă, discursuri, toas-
ssei. Germanii şi românii fraternizau. Războiul se în-
România, anul agricol a fost bun. Era abundenţă. Se
emuri de pace. Măcelul era prezent numai prin răniţii

NIGO, *Prigioni moscovite,* Cappelli Editore, Rocca Sân Casciano, Bologna, 1955

IEŞTI, PARISUL BALCANILOR

ea mea la Bucureşti a fost cea mai agitată din lunga
în capitala României la l iulie 1941. în seara trecută,
e la Timişoara, în casa consulului De Michelis, care
eu la Geneva. Germania atacase Rusia cu numai opt
;e alăturaseră puterilor Axei. Guvernul român, prevă-
imente din partea sovieticilor, evacuase corpul diplo-
îspândite prin periferiile Bucureştilor. Casa în care
Săftica. Chiar în seara sosirii mele a fost o alarmă ae-
tini colorate au luminat cerul o bună parte din noapte,
rmele s-au repetat, împreună cu întreg personalul le-
ntr-o pivniţă a locuinţei ataşatului militar, colonelul
:ând s-a văzut că alarmele nu erau urmate de nici un
cut peste precauţiile de rigoare şi nimeni nu a mai
"u timpul, şi decizia luată de guvernul român de a ţine
rte de Capitală s-a arătat a fi superfluă şi toate misiu-
iile lor sedii.

ii 1941 era încă o ţară fericită. Războiul necugetat în
Jucătorul, mareşalul Antonescu, nu făcuse să se resimtă
l Resursele naţiunii erau imense. Se găseau de toate şi la

preţuri derizorii în raport cu cele practicate în ţările beligerante. Bucureştii, care se socoteau, cu orgoliu, Parisul Balcanilor, încă nu erau conştienţi de periculoasa aventură în care se lansase ţara. O mare parte din populaţie o ducea bine. Ţăranii, care beneficiau de dărnicia pământului, constituiau clasa cea mai importantă a naţiunii, şi pătura muncitorească, mult mai puţin numeroasă, trăia onorabil. Clasa socială cea mai elevată era formată din moşierii mari şi mijlocii, în general, viaţa socială era foarte plăcută şi corpul diplomatic găsea o largă ospitalitate pe lângă înalta societate românească. Şi Curtea Regală era deosebit de ospitalieră.

Regele Mihai, ajuns pe tron după ce tatăl său optase pentru exil, alături de femeia iubită, Magda Lupescu, stabilindu-se în Portugalia, era un suveran foarte tânăr, încă inexpert în treburile statului, dar se bucura de marele noroc de a avea alături o mamă, femeie de o excepţională valoare: Regina Elena. Amândoi erau încântaţi - mai ales când se mutau, peste vară, în simpatica lor reşedinţă din Predeal, în Carpaţi - să primească oaspeţi. Am avut plăcerea să fiu invitat la vila din Predeal destul de des, împreună cu soţia mea, şi îmi amintesc mereu, cu nostalgie, seninele ore pe care le petreceam acolo. Regele Mihai vorbea puţin, era un tip sportiv şi încă neadus la conversaţia politică. Se interesa mai ales de automobile şi de ambarcaţiunile de curse şi era frecvent văzut, pe şoseaua dintre Bucureşti şi Predeal, lansat în viteze nebuneşti la volanul unei Ferrari sau Maserati, sau pe lacul Snagov, pilotând una dintre acele *motorboats* americane, care atingeau şi 50 km pe oră; dar, după tragicele întâmplări ale ţării sale, în numai doi ani, Regele copil a devenit un bărbat matur şi conştient de gravele sale responsabilităţi. Regina Elena, femeie suavă, inteligentă şi sensibilă, susţinea conversaţia cu o extraordinară eleganţă a gesturilor şi cuvintelor, în timpul unor dineuri care nu aveau practic nimic oficial. Am cunoscut mulţi suverani în cariera mea, dar nu am mai văzut o regină care, de fapt, nu mai era regină şi trăia, cu toate acestea, în umbra tronului fiului ei, împlinindu-şi în cel mai perfect stil şi cu o mare discreţie şi înţelepciune mandatul ei de prim consilier regal, în circumstanţe politice excepţional de dificile. După 8 septembrie 1943, data armistiţiului nostru cu aliaţii, am avut frecvent ocazia s-o reîntâlnesc pe Regina Elena, care dorea să mă pună la curent cu dificila situaţie în care se afla Curtea faţă de mareşalul Antonescu, rugându-mă să fac să se cunoască la Roma ceea ce se întâmpla la Bucureşti.

Mareşalul Antonescu avea un trecut militar strălucit, era un bărbat inteligent; dar, cum li se întâmplă frecvent militarilor care-şi asumă mari responsabilităţi politice, se resimţeau în acţiunea sa de conducere a statului anumite de-

-"uterea militară a Germaniei îl fascinase; era orbeşte
Iia să câştige războiul şi a fost consecvent acestei con-
faţa plutonului de execuţie. Am purtat multe discuţii cu
He sale filogermane mi-au fost reconfirmate şi încrede-
liei era exaltată, chiar şi atunci când înfrângerea deve-
şi de necontrazis. Mareşalul mă primea îndeobşte în
u în vila sa de la Predeal, unde adesea am petrecut seri
oţia mea. Când nu se discuta despre politică, conver-
isoarta sa era deosebit de plăcută. Doamna Antonescu
u un chip graţios, care, sub aparenţele timidităţii, nu-
, voia să fie prima doamnă a României şi, din cauza
simpatii pentru Regina Elena, mult superioară ei în
l; urc mareşalul filogerman şi Curtea Română, care nu as-
ptru aliaţi, era aţâţat de văduva Goga, o femeie de o fină
: soţia primului ministru al Regelui Carol şi care îşi rafi-
ilitică. Şireată, intrigantă, ambiţioasă, doamna Goga de-
intimă şi mai ascultată a Conducătorului. Complet de-
iceasta a fost, în fond, sfătuitoarea rea şi inspiratoarea
Antonescu. Pe măsură ce războiul continua şi situaţia
ui, cei doi Antoneşti şi văduva Goga, se încăpăţâna în
in când în când, Antonescu se ducea la Cartierul Gene-
îtul apăsat şi vizibil descurajat, dar, abia ajuns înaintea
{ncrederea în victorie şi se întorcea la Bucureşti
convins
rţelor Axei. în ianuarie 1943, mi s-a confesat că văzuse
•ne secrete germane, fără să facă niciodată aluzie la posi-
| unei arme atomice.. .[20]

RENATO BOVA SCOPPA, *La pace impossibile,*
Rosenberg & Sellier, Torino, 1961

ELE CIANO EVITĂ ROMÂNIA

am fost transferat de la Lisabona la Bucureşti, neaştep-
ntrariat foarte mult. Lisabona era un post de observaţie
nea acolo era pasionantă. Pe de altă parte, sejurul meu
scurt ca să nu consider o eroare un transfer atât de ra-

pid. La jumătatea lui iunie eram la Roma. Pe data de 20 am fost primit de Ciano. Câteva minute de audienţă şi, ca întotdeauna, nici o instrucţiune! Şi, totuşi, peste două zile Germania va ataca Rusia şi România va fi alături de Axă într-un război absurd.

Am ajuns la Bucureşti la l iulie. Chiar în seara sosirii mele, nişte avioane sovietice s-au agitat pe cerul Capitalei, ceea ce a dat loc la o farandolă de lumini colorate în noaptea caldă de vară. La 5 iulie, am prezentat scrisorile de acreditare Regelui Mihai, la Sinaia. Iar la 6 iulie, ministrul de Externe, care deţinea şi funcţia de vicepreşedinte al Consiliului, profesorul Mihai Antonescu, a venit la mine la masă, la legaţie. Scund, brunet, măsliniu, cu ochi negri, vioi, expresivi, neliniştiţi, care-i dominau contrastant chipul, îmbrăcat cu o preţiozitate care nu reuşea niciodată să devină eleganţă degajată, tânărul Antonescu avea acelaşi nume de familie ca şi dictatorul, fără a fi legat de el prin nici o rudenie. Mihai Antonescu fusese apărător într-o cauză de divorţ a generalului omonim şi, prin pledoaria curajoasă pe care strălucitul avocat o făcuse în favoarea clientului său, se născuse între cei doi o strînsă prietenie, care urma să-i ducă, împreună, după numeroase şi lungi tribulaţii, până în faţa plutonului de execuţie.

Strălucit orator, Mihai Antonescu s-a făcut repede cunoscut în cercurile publice din Bucureşti. Apoi s-a specializat, printr-o lungă serie de studii, în problemele de politică externă şi a obţinut catedra de drept internaţional a Universităţii din Capitală. La această calitate de profesor, Antonescu ţinea foarte mult. Despărţit de soţie, el devenise practic un membru al familiei mareşalului Antonescu şi gurile rele pretindeau de-a dreptul că soţia mareşalului nu ar fi fost insensibilă la farmecele tânărului ministru. Mareşalul Antonescu nu avea copii şi se putea spune că familia sa era practic constituită din cei doi soţi, din tânărul Antonescu şi din văduva lui Goga, un cvartet care era aproape mereu împreună. Văduva lui Goga avea, în special asupra mareşalului - cum vom vedea mai bine în continuare -, o influenţă excepţională şi o bună parte din întâmplările care s-au succedat în România, din 1940 până în 1944, aveau amprenta acestei consiliere foarte ascultate şi, din păcate, nu totdeauna bine inspirată.

Stabilisem cu profesorul Antonescu să luăm masa împreună, pentru a putea proceda la un schimb larg de vederi asupra situaţiei politice generale. Nu aveam atunci nici un fel de cunoştinţe asupra omului şi, ca de obicei, mi-am propus să-l ascult cu atenţie şi să-l studiez înainte de a mă deschide înaintea lui. Dar omul nu a întârziat să se dezvăluie. După masă, aşezaţi într-un divan din marele salon al legaţiei, care era însă rece şi impersonal, i-am vorbit des-

: mi se întâmplase în ziua anterioară cu ministrul Ger-
jillinger, şi i-am citit schimbul de scrisori care avusese
ine şi reprezentantul german, în consecinţa unei vizite
ronul von Killinger îmi scrisese în aceşti termeni:

icu mi-a spus ceea ce urmează: după ce 1-a vizitat pe
noul ministru al Italiei ar fi declarat în Legaţia Ita-
domnului Formentini şi a Baronului Aloisi - că mi-
ar fi făcut nici o impresie, mai ales ca om politic, în-
Tezentanţi ai puterilor Axei - să colaborăm strâns, îmi
pe Excelenţa Voastră cu informaţiile care-mi parvin,
furnizate de agenţi, pentru a vă oferi un exemplu des-
•ează în culise la Bucureşti. Sunt convins, firește, că
brmaţie falsă şi este adevărat că asemenea informaţii
în consideraţie, dar, cum jocul intrigilor este foarte la
data aceasta este bine să fiţi informat."
liat

faptul că-mi faceţi onoarea să-mi scrieţi în italiană, răs-
Js. din 5 iulie în aceeaşi limbă. Informatorul pe care-l
furnizat o ştire în întregime inventată. Sper că îmi veţi
li că nu obişnuiesc să exprim judecăţi asupra unor situa-
i prezenţa unor terţe persoane, care ar putea să fie agenţi
l'in speţă, pot să adaug că nu am exprimat nici un fel de
|f entei Voastre, nici într-un sens, nici în altul, îmi veţi în-
'n, la sa vă spun că am primit scrisoarea dvs. cu o anume
i ica dvs. înşivă spuneţi că este vorba despre o informaţie
iLmmcată imediat la coş. Din felul în care chiar dvs. apre-
llta clar şi limpede că agentul dvs. lucrează din fantezie,
a o activitate remunerată, înţeleg totuşi spiritul în virtu-
|(unicat informaţia şi pentru asta vă mulţumesc."
J a surâs ironic, în ceea ce privea conţinutul scrisorii mi-
|ri-a felicitat fără rezerve pentru răspunsul pe care i-1 dă-
atunci fără multe reticenţe care erau ideile preşedintelui
Ne pe care acesta le făcuse pentru a evita ca Italia să intre
părea mea totală, Mihai Antonescu mi-a spus că Salazar
lua intrase în război de numai 15 zile şi ministrul ei de
| ioc m victoria Axei! Am înţeles imediat că omul politic

român era un realist de anvergură şi că îşi dădea perfect seama despre situaţia politică generală şi despre consecinţele probabile ale inumanului conflict. Pentru că el avusese imediat o viziune clară despre ceea ce însemnau ideile mele, i-am spus că vreau să-i arăt copia unei scrisori trimisă de mine lui Ciano la 2 mai 1939, de la Geneva, şi i-am citit cu voce tare ce scrisesem cu patru luni înainte ca Germania să invadeze Polonia. Sub titlul de cronică istorică, reproduc aceste rânduri aici:

„Londra este acum decisă la încercarea supremă şi speculează asupra certitudinii că războiul, impopular atât în Germania, cât şi în Italia, deficitul de materii prime şi precaritatea mijloacelor financiare ar determina o rapidă prăbuşire internă a regimurilor de la Roma şi Berlin, după care s-ar putea încheia repede pacea, cu guvernele care ar urma dictaturii, fără să se repete erorile de la Versailles. Pe lângă aceasta, Londra este matematic convinsă de intervenţia americană, fiind de la sine înţeles că în nici un caz America nu va permite ca Anglia să fie bătută. O înfrângere britanică, într-adevăr, ar altera echilibrul mondial şi în Pacific, cu grave consecinţe pentru Statele Unite şi, pe de altă parte, o victorie zdrobitoare a fascismului în Europa ar pune în joc şi existenţa democraţiei în America.

In cazul unui conflict european, statele majore franceze şi britanice ar fi de acord să aplice imediat efortul maxim al ofensivei terestre, aeriene şi navale împotriva Italiei, şi asta din următoarele raţiuni: 1) pentru că se consideră linia Siegfried practic impenetrabilă; 2) pentru că se crede că o ofensivă violentă împotriva Italiei ar putea să istovească rezistenţa morală a acesteia din urmă, a cărei opinie publică este considerată, în marea ei majoritate, ostilă unui război alături de Germania; 3) pentru că sunt încredinţate că Italia nu este pusă la punct cu pregătirea ei militară, fie datorită deficienţelor stocurilor, fie pentru că rezervele nu ar fi suficiente, fie pentru că aviaţia nu ar avea tot materialul necesar pentru o mare luptă ofensivă.

La Paris, mulţi oameni responsabili sunt convinşi că, atunci când va deveni inevitabil un război între Polonia şi Germania şi va atrage fatal Anglia şi Franţa în conflict, Italia va putea să rămână într-o poziţie de neutralitate armată, în felul acesta, Ducele ar deveni arbitrul destinelor Europei. La momentul oportun al conflictului, conservând intacte forţele sale, Italia s-ar ridica mai mult la rangul de judecător decât de mediator şi destinele lumii ar trebui, în ultimă analiză, să rămână în mâinile ei, fără a mai socoti că, numai rămânând neutră, nu ar risca destinul imperiului."

Minai Antonescu mi-a spus că el vede situaţia aproape în acelaşi fel. El socotea intervenţia Americii în conflict drept un eveniment fatal şi cu un ca-

e. Cum era şi logic, l-am întrebat atunci pe omul de stat
\ orizase adeziunea României la războiul împotriva Ru-
: -cu m-a făcut să înţeleg clar că el nu favorizase de fapt
dar a calificat-o ca „o necesitate ineluctabilă faţă de
El mi-a vorbit îndelung despre confruntarea tragică a
ae în luptă: cel german şi cel rus, şi despre fatalitatea
!• vârtej ţările care, asemeni ţării sale, se află la fronti-
iţ,i. „Alternativa noastră era dramatică - mi-a precizat
;emplul Poloniei, al Iugoslaviei şi al Greciei este întru
nu te supune voinţei dictatorului german însemna a fi
: altă parte, noi şi finlandezii avem raţiuni istorice care
â războiului nostru. Profitând de dramatica situaţie din
at două dintre provinciile noastre cele mai frumoase,
sresiunii mortale din vest, noi a trebuit să acceptăm o
. rtală din est. Şi, atunci, luptăm în speranţa că lupta din
Iveze şi provincia noastră cea mai preţioasă: aceea din
je care am pierdut-o prin odiosul arbitraj de la Viena.
;tul de intersecţie al intereselor ruseşti şi germane, sun-
Alor - exact în punctul unde se rupe echilibrul Europei,
unării. în aceste condiţii, era imposibil pentru noi să ră-
getului."
a aceea, a început între mine şi ministrul Antonescu un
i şi de intenţii, care aveau două mobiluri precise. Primul
ernul din Roma, total subjugat de iubire istorică pentru
. şi filonazistă, să înţeleagă valoarea pe care România ar
u Italia. Al doilea - mai dificil - era de a face ca Roma,
,tii, să sondeze aliaţii în vederea unei păci pe cât posibil
să le sustragă consecinţelor tragice ale unei înfrângeri pe
o prevedeam inevitabilă în perspectivă.
., am semnalat la Roma ceea ce mi-a spus Antonescu la
mume: „Problema Europei de mâine, deşi pare încă pre-
:are, totuşi, ne preocupă într-un mod covârşitor. Eu i-am
. Germaniei, von Killinger, că noi, românii, nu putem să
linea nouă va fi numai o etichetă aplicată unei păci in-
aolări şi comprimări. Germania nu trebuie şi nici nu
ile Germaniei militariste, exclusiviste şi materialiste din
i de la Westfalia a fost preludiul dispersării rasei ger-
iuit, civilizat, pătruns de cultura europeană, a fost divizat

pentru două sute de ani. Dacă Europa vrea să regăsească seninătatea şi pacea pentru un lung şir de generaţii, ea trebuie să se asigure împotriva predominării unei singure rase, care de un secol şi jumătate ameninţă pacea lumii.

Dar dacă aceasta este o necesitate cu caracter general, există şi o alta, care vă priveşte direct pe voi, italienii. Dacă Europa de mâine va fi cu adevărat constituită pe baza unei ordini noi, echitabile şi drepte, pe care omenirea o aşteaptă cu nelinişte, problema echilibrului raselor, mai mult decât acela al naţionalităţilor, se va impune în formă acută şi definitivă. Italia şi Franţa ar putea să se regăsească şi, împreună cu Portugalia, cu Spania şi România, să creeze acea Axă latină în Europa meridională, destinată să bareze expansiunea germanismului şi veleităţile slavismului. Această Axă longitudinală, care astăzi pare un mit, ar putea să fie o realitate vie şi vitală a Europei de mâine, nu numai din punct de vedere politic, dar şi moral, cultural şi economic. O asemenea bariera ar trebui să aibă posibilităţi de existenţă fecundă. Dacă, apoi, în loc de o ordine nouă, va rezulta din război o *pax germanica,* pur şi simplu, această necesitate a unei înţelegeri latine mi s-ar părea cu atât mai necesară.

îmi permit să precizez că ar trebui să punem temeliile, să pregătim terenul încă de acum, înainte ca Germania să se situeze faţă de noi pe poziţii atât de netede şi definitive încât ar fi în măsură să facă absolut imposibilă această fericită înţelegere, îmi dau seama perfect despre dificultăţile care există în ceea ce priveşte realizarea unui astfel de proiect. In primul rând, înţelegerile voastre şi prietenia voastră cu Ungaria. Dar nu uitaţi că Ungaria a făcut o politică filoitaliană pentru că politica italiană de după Versailles a fost o politică revizionistă, care convenea intereselor ei şi se adresa posibilităţilor şi aspiraţiilor ei. însă Ungaria Mare, al cărei vis se nutreşte la Budapesta, va constitui un pericol serios pentru Italia de mâine. Aspiraţiile ungureşti asupra Croaţiei, la porţile dalmatine, se vor preciza şi mai mult şi o Ungarie mărită, militaristă şi naţionalistă, va fi într-o zi o mare primejdie pentru voi; primejdie pe care nu ar putea s-o reprezinte niciodată România, destinată unor funcţiuni istorice de echilibru într-un sector atât de răvăşit al lumii."

în timpul lunilor următoare, m-am străduit să fac să se priceapă valoarea pe care o înţelegere a noastră cu Bucureştii ar putea s-o aibă pentru a determina o resuscitare a vitalităţii României, într-adevăr, în ciuda marilor sacrificii pe care războiul le impunea şi a efortului enorm pe care acesta îl implica în toate sectoarele, în ciuda crizei politice şi economice, a rebeliunilor, a amputaţiilor teritoriale (patru provincii pierdute dintr-o singură lovitură!), a cutremurului etc., România, în 1941, da dovadă de o excepţională vitalitate. Toţi cei ce acuzaseră România de bizantinism, de balcanism, de levantinism,

•.:, care trebuiau să demonstreze decăderea morală, po-
/opor, nu puteau decât să recunoască faptul că Româ-
Jrţă de rezistenţă şi de o ţinută morală de care foarte pu-
ia. Nu era altceva decât unul din fenomenele de biologie
l războiului, distruseseră vechi legende şi zădărniciseră

.ceasta revelaţie, dar, mai ales, în scopul de a obţine ca
'ta concerta o *acţiune comună,* în toamna lui 1941 am
mele pentru a determina pe ministrul de Externe ita-
nia. Am semnalat în diverse ocazii că domnul Mihai
u o insistenţă de excepţie asupra necesităţii unei în-
tre Roma şi Bucureşti. Ministrul de Externe român
ˈea înţelegere trebuia să survină „înainte de a fi prea
rinţa oamenilor politici români de a slăbi presiunea
ea simţită tot mai intens asupra ţării lor. însă, credinţa
întrerupte ar fi fost doar ideea de a edifica un con-
tată dejlputernicul aliat german ar fi fost o miopie poli-
rovocajje de arbitrajul de la Viena, care imediat după
oziţiil| politice în România - asta şi datorită faptului
iană fa|ilă făcea să cadă asupra Italiei întreaga respon-
a sentii ţa arbitrară şi nu arbitrală -, trebuia avut în ve-
r-un si: iplu gest, am fi putut nu numai să câştigăm o
, dar s L punem şi bazele unei înţelegeri diplomatice
era re ilizată la timp, să fructifice şi să împiedece nu
lui-ca e şi-a semnat definitiv condamnarea la l O iunie
astrofă italiană.
ă a minjstrului de Externe italian - care era un antiger-
fost ostil intrării noastre în război, deşi n-a ştiut să scin-
ea sa d| aceea a socrului - ar fi putut, având în vedere
mescu, să ducă la mari rezultate. Iată de ce m-am dedicat
tei idei fei am lucrat pentru a încerca s-o realizez. Dar în-
:loc uşoară, înainte de toate, puneau piedici viitoarei că-
îl priv|au pe Ciano „cu mare dispreţ"; apoi, o obstacula
oia să se angajeze în ceva neagreabil pentru Budapesta;
cau acei funcţionari de la Palatul Chigi, care, fiind la
margini pentru tot ceea ce *suprasolicita* Ungaria, nu nu-
nânia, dar puneau şi beţe în roate la tot ceea ce putea fi
ucureşti. \ .'•

. . . . . .

Firește, nu i-am putut face să înțeleagă spre ce scopuri reale trebuia să țintească o vizită a lui Ciano în Capitala românească. Dar motivele pe care le invocam în cadrul politicii contingente erau acelea și numai acelea care, prin ele însele, ar fi trebuit să facă necesară călătoria în speță, în România, lucram în circumstanțe deosebit de dificile. Plecând de la considerentul că România făcea parte din spațiul vital german, Baronul von Killinger, ministrul Germaniei, își asumase la București un rol de proconsul. Rostise discursuri care suscitaseră vii frământări în opinia publică românească; își asumase atitudini dictatoriale, se amestecase decis în politica internă românească, insistînd pe lângă mareșalul Antonescu să refacă relațiile și colaborarea cu legionarii și nu pierduse ocazia de a se impune prin intermediul unor metode și sisteme care nu reușiseră deloc să se facă agreabile sensibilității românești.

De îndată ce am început să dezvolt acțiunea mea politică, ce țintea nu numai spre conservarea, ci și spre ameliorarea și întărirea pozițiilor italiene în această zonă a Europei, am simțit imediat crescânda rigiditate a atitudinii domnului Killinger. Contactele mele frecvente cu Mihai Antonescu, inițiativele mele, vizitele unor tehnicieni italieni, relațiile noastre strânse cu românii în domeniul economic, victoria noastră, după lupte dure, în a obține ca limba italiană să fie predată în egală măsură cu cea germană în școlile românești au fost, toate, fapte puțin agreate de domnul von Killinger. El își manifesta vizibil nemulțumirea, accentuându-și distanțarea de întregul corp diplomatic, până aproape la a se considera un locotenent sau un vicerege, abținându-se de a participa la orice manifestare italiană și făcându-mă indirect să înțeleg că, după părerea sa, ministrul Italiei se agita prea mult în ceea ce el considera o feudă rezervată expansiunii germane!

Natural, românii încercau să reacționeze împotriva tuturor tentativelor germane de a transforma România într-o rezervație de vânătoare, cu drept exclusiv și monopol de exploatare în favoarea unui unic beneficiar al uzufructului. Și, din aceste motive, ei cereau concursul și sprijinul Romei; care, bineînțeles, nu au fost niciodată oferite. Astfel, tentativele făcute de mine pentru a obține o întâlnire între Ciano și Mihai Antonescu au rămas literă moartă. Acei bărbați tineri, în ciuda lipsei de experiență de care au dat dovadă și a erorilor pe care le-au comis, văzuseră limpede, și unul, și celălalt. Amândoi erau în mod sincer antigermani și convinși de victoria anglo-saxonă. Dintr-o întâlnire a lor era deci de așteptat să se nască cel puțin o primă tentativă de despotmolire și o orientare comună pentru ambele țări, care ar fi putut să servească pentru a le salva de la o catastrofă totală.

, Mihai Antonescu îmi spusese (şi, firește, se referise la
General voi vorbi şi despre situaţia militară. Ce idei are
înde se vrea să se ajungă? Am auzit vorbindu-se despre
în primăvara viitoare, împotriva Moscovei. Acum este
luptei gigantului împotriva morilor de vânt. In ceea ce
litică şi psihologică, am exprimat deja ideile mele, de
lai revin asupra lor. Ce vrea Germania în Balcani? Să-i
'[7] Popoarele care varsă fluvii din sângele lor vor s-o ştie.
se renunţe la un echivoc colosal. Oglinda este aburită.
-şi mai vadă fizionomia şi să-şi recunoască sufletul. Ii
să treacă un burete peste această oglindă şi să consimtă
ipede înaintea sa. Altfel vom fi pierduţi!"
iva unei călătorii a lui Ciano la Bucureşti, nu am pierdut
icesta din urmă să înţeleagă importanţa pe care factorul
pentru însuşi jocul lui politic. La 20 mai 1942, i-am
ano că Antonescu îmi spusese aceste curajoase cuvinte,
ge să fiu discret. „De când sunt în această funcţie - îmi
, am depus toate eforturile pentru a mă înţelege cu Italia
nai depun, chiar dacă nu voi întâlni decât amărăciune şi
0 lui von Ribbentrop la Berlin, am repetat-o lui Clodius
de să monopolizeze în mod excesiv viaţa economică a
;at, cu cea mai absolută lealitate, şi nu există zi în care să
îte cazul să se spere că ni se va monopoliza şi viaţa poli-
itru că nu intenţionăm să fim sclavii unei Germanii Mari
:â acesta este şi interesul vostru, iată de ce am aşteptat şi
'rumare, o sugestie, o directivă politică de la Roma.
trebui să semnifice anularea şi absorbirea României în
Mari, noi considerăm o asemenea perspectivă ceva mai
'e: sfârşitul raţiunilor înseşi ale vieţii noastre. Iată de ce
apel la rasă: pentru că, în această luptă, care se poartă
1 raselor, se pune problema ca noi, latinii, să
ajungem la
.aritate şi înţelegere. Din păcate, în privinţa aceasta nu
Trăim în cea mai perfectă obscuritate. Este vorba des-
rală, deconcertantă. Se discută despre o ordine nouă, dar
se vor concretiza aceste formule. Până acum, conţinutul
imai un caracter negativ: războiul împotriva bolşevis-
cu ordinea nouă pentru care se bat popoarele tinere ni-
înţeles ca Fiihrerul să fie ermetic din acest punct de ve-

dere, deoarece formula pentru care el a optat este destul de simplă: dominaţia rasei germane asupra lumii. Dar voi? Nu uitaţi că România are petrolul, Dunărea se deschide la Marea Neagră, controlează Strâmtorile, poate să constituie aripa dreaptă a acelei axe mediteraneene, care va trebui să se opună marşului germanismului către Mediterana. In concluzie: eu caut o formulă care să servească interesele ţării voastre şi ale ţării mele..."

în mai 1942, era dificil să fii mai elocvent decât atât. Totuşi, şi aceasta, ca şi numeroase alte semnalări, toate inspirate din acelaşi motiv fundamental, dorinţa vie a domnului Antonescu de a provoca o înţelegere cu Roma, şi mai ales cu Ciano, înţelegere cu *orientare antigermană,* a rămas nu numai fără răspuns, dar nu a suscitat nici cea mai mică reacţie de simpatie.

RENATO BOVA SCOPPA, *Colloqui con due dittatori,*
Ruffolo Editore, Roma, 1949

FILE DE JURNAL

17 octombrie 1941... .Cucerirea Odessei 1-a întristat pe Mussolini, care se vede acum în urma românilor...

24-25-26 noiembrie 1941. Am redactat un raport asupra convorbirilor mele şi asupra impresiilor mele berlineze. Adaug nişte lucruri ceva mai indiscrete. Atmosfera de la reuniunea Pactului Anticomintern era într-adevăr unică. Starea sufletească a delegaţilor prezenţi era foarte diferită. Serrano Suner reacţiona şi era batjocoritor, dar a asistat mult întâlnirea. Acuzaţia pe care germanii o aduc împotriva sa, că ar fi împiedecat intervenţia spaniolă, este nedreaptă, îi urăşte într-adevăr pe englezi, pe americani şi pe ruşi. Dar nu ştie să se poarte cum trebuie cu germanii şi îi ia peste picior. Bărdossy avea un aer resemnat şi, ori de câte ori putea, arunca o săgeată modestă şi prudentă împotriva Germaniei. Mihai Antonescu e un novice în politica externă. Cu puţin timp în urmă, era un avocat necunoscut la Bucureşti: acum reprezintă ţara sa şi o face destul de bine. Totuşi, e mereu român şi are un aer echivoc...

6 ianuarie 1942. Mussolini e azi indignat împotriva germanilor. Pentru două motive. Pentru că generalul Schmidt, făcut prizonier la Bardia, a declarat corespondentului lui *Daily Herald că* nu mai putea să reziste, avându-i în subordinea sa pe italieni, în timp ce se pare că el însuşi a fost cel care a avut

£i pentru că germanii, în România, după cum a comuni^
us mâna pe petrolul destinat nouă. Raţiuni pentru care
| drept hoţi de drumul mare...
I-am telegrafiat lui Bova Scoppa să amâne la o dată ulte-
fn România: văd din telegramele lor interceptate că o fac
|să dea vizitei mele un caracter antimaghiar. Deci, nimic

iSituaţia ambiguă a ungurilor este exprimată de această
Jlă la Budapesta. Ministrul Ungariei declară război Sta-
pţionarul care primeşte comunicarea nu e prea versat în
: şi adresează deci câteva întrebări, întreabă: „Ungaria
|Nu, e un regat." „Atunci aveţi un rege?" „Nu, avem un
o flotă?" „Nu. Nu avem deschidere la mare." „Atunci
|„Da." „împotriva Americii?" „Nu." „împotriva Angliei?"
Jusiei?" „Nu." „Atunci împotriva cui aveţi revendicări?"
jlei." „Şi veţi declara război României?" „Nu, domnule,
mult adevăr în această serie de paradoxuri...
..Situaţia între Ungaria şi România e mereu mai încor-
remis azi o notă care ar vrea să fie un semnal de
: de a avea o bănuială anume, aceea că ungurii manifestă
marcată pentru a evita să se angajeze prea adânc în
i Rusiei.

iALEAZZO CiANO,Diario *1937-1943,* Rizzoli, Milano, 1980

VIZITĂ ÎN TRANSNISTRIA

2, un an după agresiunea germană împotriva Rusiei şi in-
război, situaţia la Bucureşti părea deja grea. Cei
doi
i totul pentru a face regimul lor tot mai personal. Refuzată
i legionarii - fiind prea vie amintirea crizei din ianuarie
n de dificilă şi colaborarea cu şefii fostelor partide poli-
îţile tehnice cele mai proeminente ale naţiunii, din cauza
e ce le erau mereu impuse, mareşalul Antonescu continua
lindu-se de tânărul Antonescu şi de o mână de generali,

care, de bine, de rău, duceau înainte corabia statului, fără a săvârşi infamii şi fără a se bucura de elogii, dar suscitând, bineînţeles, critici vii printre cei ce se opuneau regimului şi care erau din ce în ce mai numeroşi.

Războiul împiedeca, firește, orice manifestare de ostilitate deschisă, dar criticile şi obiecţiile înfloreau din abundenţă, în toate mediile. Mareşalul Antonescu dorea să-şi păstreze autoritatea, se temea că cine ştie ce alt general putea să-şi creeze, datorită succeselor militare, o popularitate în mase. Din această raţiune, a ordonat ca ziarele să citeze actele eroice săvârşite de soldaţi şi ofiţeri numai „până la gradul de colonel" şi a interzis să se vorbească despre generali. Din această raţiune a luat generalului Iacobici comanda unei armate, acesta fiind cuceritorul Odessei, un militar foarte popular printre ostaşi.

Totuşi, de bine, de rău, regimul se menţinea puternic, prin sprijinul pe care Germania nu se zgârcea să-1 acorde mareşalului. In septembrie 1942, domnul Mihai Antonescu s-a dus la Cartierul General al lui Hitler. înainte de a pleca, am avut o lungă discuţie cu el şi, cum vedea în negru viitorul, din cauza situaţiei generale politice şi a celei militare, 1-am îndemnat stăruitor să vorbească cu Hitler cu aceeaşi francheţe şi libertate a cuvintelor şi expresiilor cu care vorbea cu mine. La reîntoarcerea sa din călătorie, mi-a apărut foarte agitat. Mi-a făcut o dare *de* seamă detaliată a lungii sale discuţii cu Hitler. Mi-a zis că-i spusese textual dictatorului german că, „dacă veţi sufoca simţul libertăţii care există în popoare, ca o lege a naturii, dacă veţi oprima spiritualitatea lor, vă angajaţi la o operă destinată pieirii, care nu va rezista în faţa istoriei". După obiceiul lui, Hitler îi răspunsese dându-i dreptate, în cuvinte frumoase şi, mai ales, numeroase. Apoi, dictatorul german îi spusese: „Duceţi spiritul frontului în interiorul ţării, pentru a crea o naţiune mândră şi puternică."

Această frază îmi oferă prilejul de a vă semnala că masa armatei române, compusă din ţărani, a fost - după cum mi s-a referit din diverse surse - viu impresionată de constatările ei asupra realizărilor agricole şi sociale ale regimului sovietic. Nu trebuie să uităm că regimul de viaţă al ţăranului român este de o simplitate extremă, că acest regim, foarte des, se învecinează cu mizeria şi este caracterizat mai ales de ignoranţă, 80 la sută dintre ţărani fiind analfabeţi. Acum, după câte am putut să constat eu însumi în timpul vizitei mele în Transnistria, este incontestabil că ţăranii sovietici, chiar dacă nu mai erau proprietari ai pământului, au făcut mari progrese în materie de organizare socială. Sistemul colhozurilor şi al sovhozurilor a facilitat încadrarea maselor, în orice centru agricol existau şcoli, spitale, dispensare, localuri foarte frumoase pentru reuniuni. Ceea ce a permis o instrucţie publică generalizată (numărul analfabeţilor scăzuse mult în Rusia) şi, după cum mi-au

|n Tiraspol, suprimarea totală a maladiilor venerice şi a

estabil că, dacă populaţia din Odessa de exemplu, şi
irnari se prezintă sub un aspect mizerabil, masaţărani-
Wcată, curată şi bine încălţată. Pe de altă parte, colho-
rau organisme care funcţionau de acum cu regularitate
i producţie ţăranilor, ceea ce le îngăduia un regim bun
toată această imagine nu a scăpat sensibilităţii primi-
janului român, care şi-a spus: „Aici, în ciuda a ceea ce
Janii trăiau mult mai bine decât la noi."
a precizat recent un ofiţer reîntors din Caucaz - se bate
ta foarte bine, dar când se va întoarce în patrie va fi
rât revoluţionar. Şi acest spirit s-a născut în el din con-
realitatea sovietică, care este diferită de ceea ce afirmă
a din presă şi de ceea ce se poate să fi fost adevărat cu
|nă. Adaug că mulţi ofiţeri se lasă deja cuprinşi de mira-
stau să aleagă, dar este neîndoielnic că femeile, care re-
iasă în satele cucerite, femeile, care sunt elementul spiri-
Lusiei, ca şi anumite realizări *colosale* ale regimului so-
_ lentă de persuasiune şi sugestie asupra trupelor şi a
Greciei ademenite. Dacă, în toate cele de mai sus, există
că de exagerare, totuşi, este bine să luăm în seamă faptul
-or aduce soldaţii români de pe front va fi, fără îndoială,
;ele pe care am avut onoarea să vi le expun."
l în Transnistria ne-a dat mai ales posibilitatea să consta-
pnească nu era suportată de ruşi. Guvernul român a orga-
inanieră luxoasă. Din caravană făcea parte ministrul Ger-
Baronul von Killinger. Fost ofiţer de marină, nazist fa-
;.clusivist, el se considera un *missus* personal al stăpânului
;gii călătorii prin blajinele orăşele ucrainiene, el considera
mizate de autorităţile româneşti de ocupaţie îl aveau în ve-
în special, a acordat o deosebită atenţie banchetelor ce
,u mare largheţe şi, împreună cu ministrul slovac, a investit
[egustarea numeroaselor băuturi care ni s-au turnat cu acel
iimpul acelei excursii de câteva zile, am vizitat Tiraspol,
ulcin, Jmerinka, Brailov şi Moghilev, unde a fost organi-
opac celebru, în umbra căruia meditase cândva şi Puşkin.
întâmpinat această caravană de străini cu o mare indife-

rentă. La Operă, ne-a fost oferit un spectacol admirabil, cu un act din *Boris Godunov* şi baletul *Prinţul Igor.* Preşedintele Antonescu a sosit şi el la Odessa, unde, cu ocazia unui banchet oficial ţinut în saloanele fostului Club Internaţional al Marinarilor, şi el, şi Baronul von Killinger au toastat pentru noua ordine.

Cu toate acestea, la întoarcerea din călătoria aceea, profesorul Antonescu nu mi-a ascuns datele reale ale situaţiei, aşa cum i se dezvăluiau atunci. La 10 septembrie 1942, el mi-a vorbit îndelung, în aceşti termeni precişi, pe care, firește, i-am semnalat la Roma: „Anul trecut, germanii s-au înşelat asupra puterii militare şi morale efective a Rusiei, ceea ce era explicabil, dar s-au înşelat şi în acest an, ceea ce este mai puţin explicabil. Războiul împotriva spaţiului a ajuns la proporţii gigantice. Liniile de comunicaţii s-au lungit cu mii de kilometri. Zi de zi, serviciile logistice se confruntă cu drama de a acoperi distante care cresc în fiecare săptămână. Războiul s-a îndepărtat tot mai mult de bazele lui, ceea ce înseamnă o creştere progresivă a eforturilor. Cu fiecare zi care trece, acest efort îmbracă un caracter astronomic. Diviziile din stepe nu au înjur decât peisaje lunare: *rien que de la terre.* Diviziile îndreptate spre Groznîi trebuie să fie alimentate până şi cu apă. Pentru fiecare lovitură de tun, se cheltuieşte de trei ori preţul ei, datorită transporturilor.

în această luptă inumană, în loc să se maseze şi să preseze într-un singur punct, Germania îmi face impresia unui uriaş care risipeşte lovituri disperate în toate direcţiile. Anul trecut, dacă s-ar fi utilizat în Libia numai o zecime din forţele angajate în Rusia, la ora aceasta Canalul de Suez ar fi fost închis şi poate întregul Orient Apropiat ar fi fost cucerit, cu consecinţe decisive în ceea ce priveşte victoria, dominaţia în Mediterana şi atitudinea turcească. Dimpotrivă, anul trecut s-au dat mari lovituri de berbec în nord şi în răsărit - anul acesta în răsărit şi în sud -, apoi în Libia, fără să fie hotărâtoare. Mi se spune că mareşalul Brauchitsch a plecat afirmând că o nouă ofensivă împotriva Rusiei ar fi fost mortală pentru Germania. Cum face de obicei, Clodius[21] m-a întrebat dacă am vreun mesaj oarecare pentru Ribbentrop. L-am rugat să-i spună acestuia din urmă că, după opinia noastră, acum, după căderea Stalingradului, este necesară stoparea acestei curse de cucerire a unor planuri astrale. Trebuie să ne gândim la necesitatea de a petrece o a doua iarnă în Rusia. Trebuie să avem curajul de a rectifica liniile, fără a ne preocupa de pierderea unor teritorii, pentru că trupele nu pot să ierneze în stepe, dacă nu vrem să ne confruntăm cu riscuri foarte grave.

Participarea noastră a mers mult dincolo de ceea ce îmi imaginasem. Ca ministru al Afacerilor Externe, nu am fost consultat când Conducătorul şi statul major au hotărât să trimită aproape toate diviziile noastre în această campanie

depăşeşte însuşi sensul războiului nostru. I-am explicat
excepţional este efortul nostru, chiar şi în plan militar.
ţaţe descoperiţi, însă este necesar să se evite ca şi Ger-
n apus, unde pericolul creşte pe măsură ce trece timpul.
doborâtă în acest an şi nu se încheie cu ea o pace sepa-
bui să facem faţă, în anul următor, unui al doilea front,
rător, mai ales datorită prevalentei factorului aerian de
lor. De-a lungul acestui gigantic zid, care, începând din
:oate coastele europene, inclusiv în Norvegia, până în
pe să resimtă penuria de oameni. Lăsând de o parte divi-
,unt perfecte, celelalte duc lipsă nu doar o dată chiar de
alierele, artilerie uşoară etc. Deci, trebuie ca iarna să fie
.re asup a a ceea ce se vrea împlinit şi asupra posibilită-
or noas re. Altfel, chiar în conştiinţa popoarelor noastre

ismului şi al neîncrederii, ceea ce trebuie evitat
i propagă lent spre fronturile războiului. Acum,
obosit de prelungirea conflictului şi o altă iarnă
XDmbardamente aeriene masive şi cu privaţiunile
ă amelioreze tonusul rezistenţei lui morale.
-lodius să-i repete lui Ribbentrop ideea mea re-
Europei din catalepsia care a lovit-o. Germa-
aş care a lovit puternic o copilă şi aceasta a le-
icapabil s-o readucă la viaţă. Toate popoarele

l scept
: acesta
mân esi
va unor
măsură
nnului
la trezir
| cu un u
braţe,
'stare d

i se da acestora senzaţia că ar fi chemate *să colaboreze*
uropeij Ne-am închis periculos, trăind într-o atmosferă
â şi i s| simt toate simptomele.
se face limic pentru tonificarea popoarelor, pentru a se
lumii n oastre în conformitate cu ideile noastre. Popoa-
mcredeji "ea în această nouă umanitate, care nu prinde ni-
I, Germania vrea să trăiască în bună înţelegere cu Franţa
'ia şi Urigaria, cu Grecia şi Turcia, cu România, şi nu
istă atitudine se aseamănă cu quadratura cercului. Dacă
ceste adevăruri, într-o bună zi, încet, încet, chiar domi-
opa va scăpa controlului ei, narcoticul marilor victorii se
le europene se vor întoarce împotriva dominatorilor."

RENATO BoVA SCOPPA, *Colloqui con due dittatori,*
Ruffolo Editore, Roma, 1949

ti;

••; 26 noiembrie 1942. Ştirile africane sunt, în ansamblu, proaste: şi în Tunisia, şi în Tripolitania poziţiile forţelor noastre devin din ce în ce mai critice, în timp ce creşte presiunea inamică. Aseară, 40 de tancuri americane au ajuns la porţile Tunisului. Fougier , care e un realist şi un om cinstit, crede că în puţine zile vom fi eliminaţi din Tunis şi în jur de o lună din întreaga Africă. Chiar şi Mussolini trebuie să fie mai mult sau mai puţin în acelaşi gând, pentru că, telefonându-mi în ceea ce priveşte acordul comercial cu România, a spus: „Nu este cazul să se insiste mult pentru creşterea contingentului de petrol. Cred că în anul viitor necesităţile noastre vor fi minore. .."

GALEAZZO *Cl\NO,Diario 1937-1943,* Rizzoli, Milano, 1980

FEMEI FASCINANTE, FEMEI MALEFICE

Amintirea cea mai suavă şi de neuitat care mi-a rămas din lunga mea misiune din România este aceea a Reginei Elena. Rareori, cred, se întâmplă ca o femeie să întrunească o regalitate autentică, înnăscută, cu o sensibilitate atât de vie şi rafinată, cu o judecată atât de promptă şi sigură, cu cunoştinţe atât de preţioase asupra vieţii şi oamenilor, asemeni Reginei Mamă a României. Iată o veritabilă doamnă, care, de-a lungul unei existenţe nu deosebit de uşoară şi nici fericită, a ştiut să dea un conţinut propriei sale vieţi şi o misiune propriului ei destin, în anii lugubri ai dominaţiei naziste asupra Europei, ea a acţionat în umbră; a fost sufletul rezistenţei împotriva germanilor: a inspirat, a condus, a susţinut într-un mod îndrăzneţ, inteligent şi, mi-aş permite să spun, cu şiretenie acţiunea tânărului Rege, asigurându-i dragostea marii majorităţi a poporului său. Această femeie excepţională, căreia România îi datorează o gratitudine asupra întinderii căreia numai istoria va putea să decidă, m-a onorat în această tristă perioadă cu confidenţele ei. Era foarte periculos pentru ea să aibă contacte cu reprezentanţi străini. Suspicios şi gelos în ceea ce privea prerogativele sale, mareşalul Antonescu făcuse aproape imposibilă viaţa Curţii româneşti, totdeauna modestă. Regele şi Regina Mamă nu puteau să primească şi nici să ofere o simplă masă, fără ca dictatorul să fi fost informat preventiv despre ceea ce se întâmpla la Curte, în octombrie

adj ut nt regal, şi domnul Manolescu, administrator
mpreilnă cu Cancicov, proiectaseră să-l
înlocuiască

Mareşalul a protestat, strigând că era vorba despre
legele $ Regina Mamă rămăseseră complet străini de
1-a înlocuit imediat pe Mardare cu locotenent colo-
lanolescu cu domnul Negel.

bai exact la 7 octombrie, prin mijlocirea inteligentei
ioamnă de onoare a Reginei, am purtat o discuţie cu
>e ascuns. Regina mi-a spus: „V-am cerut să vă vor-
şi numai pentru că sunt sigură că pot să am încredere
vă încredinţez lucruri pe care nu le-am spus decât fi-
liva. însă am nevoie şi eu de sfaturi şi de o asistenţă
>rice, doresc să vă spun că am aflat cu o mare durere
Vittorio Emanuele[23] s-a exprimat în termeni severi la
ş face mult rău amestecându-mãîn politica ţării. Con-
e de Regele Vittorio, eu aş desfăşura o activitate de o
ei. Şi tocmai pentru a nu-i permite să aibă contacte cu
)ucele de Aosta[24] să vină în România, spre a inspecta
:lus, dată fiind această stare de spirit, ca Roma să-mi
:erea în Italia. Deoarece profesorul Antonescu vine o
expune fiului meu situaţia, şi cu toate că în mod repe-
i la aceste expuneri, el a insistat ca să asist şi eu, sunt
realitatea desfăşurărilor politice şi militare. Deci ştiu
iţii noştri au căutat să tulbure apele între Italia şi Ro-
celent joc dublu, la Roma şi la Bucureşti. Ei au torpi-
România, din teama unor posibile consecinţe ale unei
sunt aceia care au făcut cunoscut la Roma că eu sunt
l meu împărtăşeşte aceleaşi tendinţe. Cu un timp în
re Reginei Elena[25] şi am primit un răspuns extrem de
iu că la Roma se crede că eu aş favoriza un complot
ntonescu. Or, eu şi fiul meu nu suntem oameni care să
plot. Eu nu mă ocup direct de politică, credincioasă
i 1-a dat tatăl meu, care îmi spunea că femeile, chiar în
iui stat, nu trebuie să se ocupe de politică. Dar altceva
jolitică şi altceva înseamnă a apăra poziţia fiului meu,
datorie a mea strictă.

Date fi atât de orb ca să nu realizeze că mergem cu
e şi că trebuie să deschidem ochii, până când mai este

timp. Aici, situaţia a devenit intolerabilă. Fiul meu este lăsat complet de o parte. Ori de câte ori încearcă să facă un gest, să ia o decizie, să pună o problemă, să exprime o idee, mareşalul Antonescu îi răspunde în maniera cea mai crudă să nu se amestece în afacerile statului. Faţă de mine, se resimte lipsa de urbanitate, deoarece se doreşte să mi se interzică până şi să mă ocup de spitale şi de răniţii din război. Am avut altercaţii dureroase, atât cu mareşalul, cât şi cu consoarta lui. Aceasta din urmă, la sugestia doamnei Goga - care şi-a vândut sufletul germanilor-, consideră activitatea de asistenţă drept un apanaj exclusiv al ei. Este ca şi cum am fi nişte oameni care trebuie toleraţi. Intr-o zi, mareşalul a publicat un decret prin care transforma în spitale toate dependinţele Curţii, dând afară pe toţi servitorii noştri, şi asta fără măcar ca fiul meu să fie consultat. Convocat aici de noi, ne-a spus sec şi brutal: *Am dat acest ordin şi nu-l voi retrage.* Teza este că dinastia trebuie să fie ca în Anglia, un simbol, şi că nu trebuie să se ocupe de afacerile statului. Teză magnifică în cazul în care conducătorii statului ar fi dus ţara către salvarea ei şi nu spre ruină, cum se întâmplă azi. Dumneavoastră înţelegeţi că, prelungindu-se, această situaţie devine intolerabilă pentru fiul meu. Dacă lucrurile vor continua tot aşa, eu nu exclud că putem să asistăm într-o zi la o ocupare militară germană a României. Germanii nu ignoră care sunt adevăratele sentimente ale naţiunii române. Acum, înainte de a se ajunge la o asemenea eventualitate, fiul meu are datoria să intervină şi va interveni."

Am mulţumit din inimă Reginei pentru încrederea pe care mi-o arăta. Am asigurat-o de discreţia mea. Şi dacă mărturisirile ei, ca şi faptul că-şi deschidea sufletul faţă de mine, în împrejurările de atunci, nu ar fi constituit un titlu de onoare pentru ea şi nu ar fi pus în lumină sensibilitatea ei politică, clarviziunea ei, simţul ei acut al responsabilităţii şi o poziţie morală, de un curaj gata de orice, aş fi continuat să menţin tăcerea asupra acestor conversaţii. Sunt sigur că Majestatea Sa, Regina Elena, nu se va simţi gratuit elogiată dacă certific aici aceste amintiri. O fac numai din dragoste pentru adevărul istoric şi din admiraţia pe care am avut-o mereu pentru curajul ei, pentru fineţea ei intelectuală şi pentru acţiunea ei politică.

La 19 noiembrie am revăzut-o pe Regină şi, în cadrul unei lungi discuţii, ea mi-a vorbit despre faptul că în acea epocă era la ordinea zilei o chestiune de politică internă, şi anume un conflict între mareşalul Antonescu şi profesorul Antonescu. Aceşti doi oameni, care purtau acelaşi nume de familie, fără a fi nici măcar rude îndepărtate, se completau într-un anume sens şi aveau nevoie unul de altul, însă, o dată cu trecerea timpului, neînţelegerile lor în materie politică au devenit tot mai vii. „Unul dintre principalele motive ale

a spus Regina -, lăsând de o parte divergenţele de ordin
irincipala consilieră şi inspiratoare a Conducătorului
îi încredinţează Conducătorul toate secretele statului,
ime; aceasta şi-a câştigat un asemenea ascendent asupra
ât îl influenţează chiar şi în numirea sau destituirea pre-
naltele ierarhii ale ţării. Aceasta este implicată în impor-
publică o consideră *Lupeasca mareşalului.* "
mult spiritul Suveranei, care o amintea cu atâta dezin-
. în fond, fusese cauza nefericirii ei conjugale şi a atâ-^
ru România. Cu acel prilej, Regina mi-a povestit câ-
are asupra atitudinii Conducătorului faţă de dinastie.
t despre furia lui la adresa aversiunii faţa de Axă a
nâneşti şi a Curţii; despre obstinaţia lui de a nu-1 feli-
;nţa tuturor membrilor guvernului, la 8 noiembrie, cu
• a Regelui; şi, în sfârşit, despre o vie controversă din-
itonescu în timpul unui prânz de la Curte, controversă
re nu a încetat decât în urma intervenţiei sale energice,
şi eu la diverse mese la Curtea românească, atât la
dernă şi luminoasă, înflorită şi aerată, mult diferită de
din apropiere, cât şi la Bucureşti, la Palatul Regal sau la
abeta. întâlniri totdeauna simple, inspirate, cu caracter
înţeleg perfect de ce mareşalul Antonescu nu agrea
ne. în timpul acelor mese, în plin război. Regele şi Re-
'tdeaunaîn engleză şi, frecvent, problemele politice şi
si erau departe de a fi destinate să înveselească spiritul
;a ferm în victoria germană şi se bătea pentru ea.
nţe mi-a spus Regina că, lăsând de o parte divergenţa
eşti faţă de Germania, cei doi oameni de stat care că-
ei se confruntau şi în ceea ce privea politica lor faţă de
seu căuta la Roma o contrapondere la omnipotenta şi
,ană; mareşalul nu intenţiona să devieze de la absoluta
ermania. „în stăruinţa sa de a voi o politică de prietenie
legina —, domnul Mihai Antonescu a avut mereu sprijiş şi aceasta nu a făcut decât să-1 înăsprească mereu pe astră."
;erilor pe care le nutreau, a simpatiilor pe care nu le as-
recise asupra evenimentelor în curs de desfăşurare, era
ru Regina Elena şi pentru Regele Mihai să ducă o poli-

tică de convieţuire cu un dictator care gândea altfel decât ei şi pretindea să transforme dinastia într-un simbol inoperant şi nesemnificativ. Faptul că şi-a păstrat dragostea poporului său, faptul că a legat la timp mâinile dictatorului, împiedecându-l să ducă ţara la o ruină totală, faptul că şi-a asumat o poziţie de un curaj excepţional la 23 august 1944, cum vom vedea mai târziu, sunt acţiuni care fac onoare fostului Rege al României şi augustei sale consiliere.

A vorbi despre România din timpul războiului, fără a aminti de acţiunea desfăşurată de unele personalităţi mai ales feminine, în ţara aceea chinuită şi fascinantă, ar însemna să ignorăm unul din aspectele de fond cele mai interesante ale acestei perioade şi ale acelei agitate vieţi politice. Şi trebuie amintită, înainte de toate, acţiunea acelei ilustre doamne pe care Contele Charles de Chambrun, fostul ambasador al Franţei la Roma, a definit-o impecabil, sintetic, ca „Prinţesă a Europei": este vorba despre Prinţesa Martha Bibescu. Strălucita scriitoare, văduvă a Prinţului Bibescu, care fusese preşedintele Federaţiei Aeronautice Internaţionale, locuia într-un castel neobişnuit, la Mogoşoaia, la circa 15 km de Bucureşti. Reşedinţa evoca unele palate din Veneţia secolului XVII, cu pavimente mozaicate, cu multe covoare şi catifele şi cu anumite jocuri de umbre şi lumini care îi confereau un aer de mănăstire. Când îşi primea oaspeţii, Prinţesa Bibescu, care fusese una din femeile cele mai fascinante şi seducătoare din Europa, făcea să se răspândească prin încăperi, în maniera ei originală, un miros intens de tămâie arsă, încât vizitatorul, traversând sălile, se simţea copleşit de o atmosferă hieratică şi monastică. Şi seducţia continua când pătrundeai în ultimul salon, unde Prinţesa îşi primea invitaţii înfăşurată aproape întotdeauna într-un soi de peplu negru şi cu un văl strâns în jurul chipului, care-i lăsa descoperită doar o parte a feţei şi acei ochi ai ei inconfundabili, din care scapără o lumină de un verde marin, dulce şi răscolitoare în acelaşi timp.

Această femeie, care-i cunoscuse pe toţi cei mai importanţi oameni politici din prima jumătate a secolului, care fusese în relaţii familiare cu Curtea engleză, care era prietena personală a lui Churchill şi care, ca eminentă scriitoare franceză, îşi adăpase spiritul la cele mai curate izvoare ale gândirii occidentale şi latine, era, firește, antitotalitară prin definiţie, prin tradiţie, printr-o vocaţie naturală. Şi casa ei, unde primea diplomaţi, oameni politici, scriitori şi artişti, devenise în consecinţă o vizuină secretă şi fierbinte de rebeliune împotriva germanilor. Şi s-a întâmplat ca tocmai în casa ei, într-o zi luminoasă şi caldă din mai 1942, să mă invite la un dejun intim cu vicepreşedintele Mihai Antonescu, pentru a preciza bazele acelei „înţelegeri latine", cum spunea ea, cu un eufemism elegant, care semnifica o înţelegere antiger-

ă servească la desprinderea Italiei şi a României din ali-
jiuniune de neuitat pentru mine, în care ilustra doamnă,
riitoare, ci şi o diplomată abilă şi pricepută, l-a presat
oitonescu să ducă până la capăt acţiunea care deja de-
a omului de stat român, dar care nu avea posibilitatea
j)rită dificultăţilor care surveneau continuu în ambianţa
fra influenţată într-un mod deosebit de văduva Goga.
ftneie îmbrăcată mereu în negru, a cărei viaţă se împăr-
ilului Antonescu şi a soţiei sale Măria. Văduva eminen-
e îndrăgostise de ea când aceasta făcea furori prin tea-
triţă lirică, doamna Goga, isteaţă, inteligenta, insinuantă
pe numai în aparenţă conducătoarea unei mari organi-
jită Consiliul de Patronaj - şi asta în perfectă înţelegere
jtonescu, preşedinta de onoare a acelei instituţii -, însă,
jinelă vigilentă şi o eminenţă cenuşie a politicii germane
ăla la Predeal, foarte apropiată de cea a Conducătorului,
.itfel indispensabilă mareşalului şi consoartei lui, într-atât
.ipt în reşedinţa Igr şi trăia împreună cu ei.
:u ochi mari, limpezi, agitaţi şi expresivi, „văduva na-
,)unea ironic în unele cercuri, era un fel de umbră vie,
revenitoare. Alături de terţetul constituit de mareşalul
fa şi de Mihai Antonescu, apărea inevitabil „văduva na-
|s dulce şi ipocrit, cu un chip în întregime miere şi can-
lin de afecţiune şi înţelegere, văduva Goga reprezenta
igermană. Şi ori de câte ori în sânul terţetului se aprindea
ri devenea violentă - asupra destinului României, asu-
lui, asupra a ceea ce trebuia făcut sau nu, doamna Goga
orabila voce a Berlinului, care predica războiul până la
|a împotriva oricărei tentative de secesiune.
„„ o creatură blândă, palidă şi fragilă, bunătatea întruchi-
mi ofiţer francez, se asocia adeseori vederilor lui Mihai
mareşalul, faţă în faţă cu bunul simţ şi cu argumentele
oi, da semne de îndoială şi de perplexitate, atunci in-
pa şi intervenţiile ei determinau discuţii violente, agitate,
ire, timp de câteva zile, tânărul Antonescu se detaşa şi
[că şeful.
ilungi, conducerea statului a fost personificată în Româ-
[eşti şi de doamna Goga. Dacă ministrul Germaniei, von

Killinger, acţiona deschis, în stilul său violent şi intransigent, văduva naţională acţiona în contul lui din umbră, când mareşalul venea de la cabinet sau de pe front, în intimitatea casei lui şi în timpul partidelor de bridge, seara, pe parcursul cărora doamna Goga îi era aproape în permanenţă partener, în orele de reculegere şi de odihnă, acest bătrân soldat, care, adeseori, în timpul furtunoasei lui dictaturi, a fost asaltat de îndoială şi de remuşcări, pe care tânărul Antonescu le alimenta cu spiritul său rebel şi clarvăzător, o găsea chiar în inima căminului său pe aceea care îi reamintea imperativul categoric al fidelităţii faţă de alianţă şi al invincibilităţii germane.

în perioada în care a avut o participare importantă în treburile româneşti, doamna Goga a fost acuzată de faptul că s-a implicat în afaceri personale, în timp ce gestiona Consiliul de Patronaj pe care îl conducea. Dar aceste acuzaţii nu au fost în nici un fel dovedite şi cauza datorită căreia au fost formulate era violenta ostilitate pe care o stârniseră manevrele ei şi interferenţele ei politice în spiritul celor ce se opuneau regimului. Oricum, ea a desfăşurat o acţiune de sfetnică şi inspiratoare atât de amplă şi de profundă, într-o perioadă atât de critică a istoriei româneşti, încât ar fi fost imposibil să nu mă refer şi la ea pe parcursul acestor amintiri. Altă femeie eminentă, pe care o amintesc aici, este doamna Beck, soţia ministrului de Externe polonez, mort în România în iulie 1944. Tânără, frumoasă, elegantă, trăită ani întregi la Geneva şi în alte capitale europene, doamna Beck repurtase mari succese personale graţie inteligenţei şi fascinaţiei sale. Când trupele germane au invadat Polonia, a fost constrânsă să emigreze împreună cu soţul şi, puţin timp după căderea Varşoviei, s-a prezentat la frontiera română şi de aici s-a transferat la Bucureşti, în iunie 1941, atunci când România a intrat în război ca aliată a Germaniei, situaţia soţilor Beck a devenit deosebit de delicată. Aceştia au început să fie puşi sub supravegherea poliţiei politice şi existenţa lor a devenit tot mai dificilă, însă întreprinzătoarea doamnă, care nu-şi ascundea sentimentele şi năzuia la eliberarea ţării sale, în ciuda situaţiei de efectivă captivitate în care se afla, a menţinut contacte vii şi continue cu cei ce se opuneau Germaniei. A avut contacte frecvente şi cu mine, în trista perioadă în care amândoi simţeam cum se apropie catastrofa, eu pentru ţara mea şi ea, într-un alt sens, pentru ţara ei. O luam adesea în maşină, pe vreunul din bulevardele pustii care pornesc din parcul Jianu spre periferia Bucureştilor, spre lacuri şi ferme, şi acolo, într-un loc mai retras, îi încredinţam neliniştile noastre şi ea nu întârzia să mă pună la curent în ceea ce privea contactele pe care le menţinea cu emigraţia poloneză, în ciuda pericolelor pe care le comporta o asemenea acţiune, şi despre discuţiile ei secrete cu Mihai Antonescu. Soţul ei,

asese o participare importantă la istoria politică a ţării
Dilizat în pat. Dar mintea sa era totdeauna lucidă şi di-
|le, care, sfidând controlul şi supravegherea poliţiei,
ea emigranţilor şi lupta cum putea mai bine împotriva
lenit de mai multe ori pe lângă Mihai Antonescu pen-
ii la care erau supuşi soţii Beck să fie atenuate şi pen-
se pună la adăpost în Turcia, însă, dată fiind intransi-
Işi pentru Antonescu era dificil să favorizeze în vreun
• cuplului Beck. Numai după moartea lui Beck, surve-
munul loviturii de stat româneşti, i s-a permis doamnei
•părăsească România. Acestea au plecat cu două zile
Jromânească şi abia au avut timp să treacă frontiera,
doamna Beck, în mai 1945, la Roma, aceasta purta
l Crucii Roşii poloneze, sub care servise în Egipt şi în
?ia plecată din România, blonda şi plăcuta doamnă se
;ntru a contribui la războiul de eliberare împotriva in-
şi sale ţări.

IENATO BOVA SCOPPA, *Colloqui con due dittatori,* Ruffolo Editore, Roma, 1949

FILE DE JURNAL

t2. ...De la Bucureşti sosesc telegrame de la Bova semnala nervozitatea cauzată de ştirile care vin de pe
|te acuzat Conducătorul de a fi angajat prea mult Româ-
nu o priveşte direct...

!>42. A sosit în Italia Horia Sima, şeful Legiunii româ-
't din Germania, cu un paşaport fals, Himmler ne cere
rtea mea, 1-am consiliat pe Duce să-1 extrădeze, fără
ai mult cu cât prezenţa lui aici ne-ar crea probleme cu
peste alta, un derbedeu mai puţin...

- (ilL GALEAZZO CIANO, *Diario 1937-1943,* Rizzoli, Milano, 1980

La sfârşitul lui noiembrie 1942, criticile care erau adresate guvernului în multe cercuri din Bucureşti, şi mai ales în sânul vechilor partide de opoziţie, s-au intensificat sub un nou impuls. Aproape întreaga armată română era implicată într-un război lung şi sângeros, la o distanţă de mii de kilometri de ţara mamă, şi a doua iarnă de război se anunţa în culori foarte sumbre. Neîndoielnic, ţara făcuse un efort important, mobilizase întregul ei potenţial uman şi rezervele ei economice. Pierderile deveniseră imense şi naţiunea nu întârziase să le resimtă efectul.

Ştirile care ajungeau la Bucureşti, despre divizii decimate, despre altele, care fuseseră constrânse să se predea, fireşte, suscitaseră o nemulţumire profundă. Criticile deveniseră astfel acerbe şi precise. La 26 noiembrie, am avut o lungă conversaţie cu George Brătianu, şeful tinerilor liberali, un om fin, inteligent, maleabil şi istoric distins. A doua zi, am referit la Roma discuţia noastră, în aceşti termeni: „Domnul Brătianu mi-a spus că nu putea să-şi dea seama de ce comandamentul german nu a înţeles la timp că actualul front din Rusia este de nesusţinut, avându-se în vedere, mai ales, ofensivele sovietice din timpul iernii. Informaţii obţinute cu mult înainte de actuala ofensivă rusă dovedeau că germanii, dincolo de un dispozitiv defectuos în sectorul sudic, nu dispuneau decât de o simplă perdea de trupe fără rezerve. Eu cred că germanii - a precizat George Brătianu -, menţinând frontul actual, sunt ghidaţi mai mult de considerente politice decât de considerente militare. Astăzi avem consecinţele. Românii încep să se întrebe de ce floarea poporului lor este sacrificată într-o întreprindere care are toate aspectele sterilităţii. Ţara este nemulţumită. Singurul motiv de unanimitate între români, adică mândria pentru modul superb în care s-a bătut armata până acum, riscă să fie şi el distrus, prin faptul că numeroase unităţi ale noastre au fost constrânse să se predea."

j Este cert că, în noiembrie 1942, însuşi mareşalul Antonescu a realizat , grava eroare pe care o comisese lansându-se în dementa întreprindere contra j Rusiei, însă, nevrând să recunoască faptul că a greşit, a adoptat în discuţiile sale această teză: pentru mulţi - chiar şi pentru Hitler -, puterea militară ru- , sească reprezintă o revelaţie care cu atât mai mult justifică războiul, într-un mod impresionant, acesta a arătat ce pericol mortal pândeşte nu numai România, ci şi Occidentul, împotriva acestui monstru uriaş, care şi-a dezvăluit puterea, trebuie să se lupte cu toate forţele, paroxistic. Ca şi pentru România, şi pentru întregul Occident european este vorba despre o chestiune de viaţă şi

II

putea să ne însuşim profeţia lui Troţki, care spunea:
lez va pieri, sau noi vom pieri."
•stul de naivă de a justifica grava eroare politică şi mili-
ea Rusiei, care nu avea nici o intenţie de a ataca Europa,
nnul Gafencu în cartea sa *Preliminaires de la guerre ă*
neni. La sfârşitul lui 1942, agravarea stării de spirit, ne-
nemulţumirea erau foarte vii în România. Tânărul
crfect seama de această situaţie şi, în aceeaşi zi în care
dârjit opozant al său, Brătianu, mi-a spus: „Problema
te nu este militară, ci politică. I-am spus Baronului
enise să-mi ceară să rostesc un discurs împotriva lui
eraţi că noi suntem buni numai pentru a rosti discursuri
a cortegii şi ceremonii; eu vă adresez acum întrebarea:
i mele, care va fi? Domnul Roosevelt vorbeşte, enumera
mâine, proclamă care va fi noua ordine, oferă popoare-
i ideal şi o credinţă. Noi, pe faţa aceasta a lucrurilor, nu
;im care va fi viitorul nostru, trăim în nelinişte şi incer-
au aderat la Axă, în cazul în care Germania nu se de-
nsa incandescentă în care se războieşte, pentru a da trup
'imulele, vor sfârşi prin a-şi pierde încrederea,
-u se bată magnific. Singura divizie blindată de care dis-
.e tancuri sovietice. Generalul Lascăr a fost decorat de
de luptă cu Crucea de Fier cu frunze de stejar. Eu dis-
a stăpâni ţara, dar, cum i-am spus lui Ribbentrop, dacă
ei, este nevoie să ne trezim la timp: pe teren militar, să se
tată de orgoliu şi să se ia în consideraţie posibilităţile rea-
j şi moral, să se dea un conţinut schemelor şi să se aban-
noarele au nevoie de fapte. Niciodată nu am simţit ca în
ce v-am spus fără întrerupere, timp de un an, din punctul
•> valoare de importanţă istorică: şi aceasta este, pentru
tre, necesitatea de a se înţelege şi de a menţine contactul
în vedere comunitatea destinelor noastre." In spiritul
; cocea deja acea propunere pe care el trebuia s-o concre-
«ne, o lună mai târziu, şi care urma să constituie prima
>entru o desprindere a Italiei şi României de Axă.
lui ianuarie 1943, zăpezi abundente au înălbit Carpaţii.
şi ministrul Germaniei se dedicau schiului la Predeal,
i înainteze pe întregul front. La 3 ianuarie, văzând că

situaţia se agrava într-un mod impresionant, şi pentru că hotărîsem să plec la Roma, am cerut să-l văd pe mareşalul Antonescu. Când descindea de la Predeal în Capitală, dictatorul român locuia într-o vilă foarte comodă şi elegantă, pe care şi-o construise la periferia oraşului, aproape de aeroportul Băneasa. în acea casă locuia ca oaspete al său, aproape în permanenţă, şi tânărul preşedinte Antonescu. Casa era păzită de subunităţile unui regiment de elită, care constituia garda personală a dictatorului, în ea erau primiţi şi mareşalii germani care vizitau din când în când Capitala românească, de la von List la Keitel, şi de la Schobert la von Manstein. Mareşalul Antonescu m-a primit la 3 ianuarie, în ciuda faptului că numai peste câteva zile trebuia să plec la Roma, am socotit util să pun imediat pe hârtie ceea ce mi-a spus mareşalul, în substanţă, el nu a economisit criticile în ceea ce privea situaţia militară de pe frontul din răsărit. Mi-a precizat că atrăsese de nenumărate ori atenţia cartierului general german asupra faptului că dispozitivul românesc, la fel ca şi cel german, desfăşurat pe un front de circa o mie de kilometri, nu oferea rezerve strategice şi, mai ales, nu dispunea decât de foarte reduse rezerve tactice. Mareşalul a adăugat că nu s-a sfiit să critice acţiunea comandamentului suprem german şi instrucţiunile lui în ceea ce privea apărarea „cu orice preţ" a poziţiilor, în iarna trecută, pe o zăpadă de doi metri, un ordin similar a putut fi în mare parte executat, pentru că zăpada reprezenta cel dintâi obstacol al tancurilor sovietice, însă, într-o iarnă mult mai blândă, ar fi fost indispensabilă o „apărare ultraelastică", care nu ar fi compromis frontul, cum s-a întâmplat, permiţând ruşilor să ameninţe dispozitivul unor întregi armate. „Nu mă încăpăţânez să cred că aş fi un geniu strategic - a precizat mareşalul -, dar am fost timp de patru ani, în timpul celuilalt război, şeful secţiei de operaţii a comandamentului nostru suprem; m-am ocupat mereu de probleme operative şi eram, deci, în măsură să ofer nişte sfaturi care nu au fost acceptate. Unul dintre cei mai mari inamici ai Germaniei a fost, în tot anul trecut, serviciul de propagandă anglo-saxonă. Povestea celui de-al doilea front este una dintre manevrele militare cele mai reuşite ale aliaţilor. Intr-adevăr, comandamentul german s-a lăsat amăgit de acest pericol al celui de-al doilea front în Occident şi, încet, încet, a început să degarnisească de divizii frontul de est, lipsindu-l de acele rezerve strategice care ar fi umplut multe spărturi în situaţia la care ne referim astăzi. Germanii nu şi-au dat seama că, atunci când ai un inamic de învins, trebuie să mergi până la capăt, fără să-ţi dispersezi forţele. Dacă, după căderea Franţei, ar fi considerat Mediterana ca teatru esenţial al luptei, ar fi trebuit să-şi concentreze toate forţele în acel sector şi să pornească hotărîţi împotriva Gibraltarului şi împotriva Tunisului. Din momentul în care Rusia a fost consi-

r

ia! de învins, era necesar să se realizeze o concentrase
lotriva acesteia şi să se procedeze la o intensificarea
inamicul se demonstra atât de formidabil,
că sunt mâhnit atunci când văd Franţa, care a ajutat
în a doua ei revoluţie naţională, redusă la condiţiile
şi judec situaţiile ca soldat. Franţa - a continuat ma-
nită şi s-a comis o eroare foarte gravă. Aceasta a fost
acest fel, nu s-ar fi plătit atât de scump consecinţele
;. Foarte probabil, voi merge eu însumi la cartierul ge-
une Fiihrerului că trebuie să fie limpezi şi în materie
-nat mari responsabilităţi faţă de poporul meu şi nu pot
ficii în flux continuu, fără să-i dau satisfacţia de a şti
Adversarilor mei *epistolari,* care mă critică pentru că
forţele în est, lăsând la o parte alte probleme, mult
oricărui român, le-am răspuns că acum este necesar
iul. La celelalte ne vom gândi după aceea,
adăugat apăsat dictatorul român -, încrederea mea în
viziile mele, cele care au fost în mare parte decimate,
teritoriul rusesc. Germanii vor trebui să ne furnizeze
ntru a le reechipa şi, apoi, vor trebui să ne dea mijloa-
,ta cu tancurile sovietice. Războiul nu poate fi făcut
irişţilor. Sovieticii produc 1000 de tancuri pe lună, de
se pot distruge 1000 de tancuri într-o lună. Germanii
i, faimosul tun cu ţevi jumelate şi cu amorsare elec-
at funcţionând. E o armă teribilă, al cărei proiectil ex-
şi cu un zgomot formidabile. Am văzut soldaţi ruşi
ici o schijă, numai prin deplasarea aerului. Acest tun
ndajul oricărui tanc. Germanii 1-au încercat, apoi 1-au
esc ca o asemenea armă să cadă în mâna inamicului,
-o reproducă. Apără cu străşnicie secretul ei, până
nici mareşalul von Manstein nu am putut s-o exami-
im aflat că această armă este produsă acum în serie şi
în primăvara aceasta. Cu această armă intenţionează
.mericani. înaintea Sevastopolului, am văzut funcţio-
i, cu un proiectil de 16 tone şi o încărcătură de patru
excepţională precizie a tirului, însă acum - a încheiat
:ant să se găsească modalitatea de a opri înaintarea so-
:re senină că vom reuşi, prin intermediul adaptării for-

ţelor noastre la realitatea situaţiei şi prin intermediul întrebuinţării rezervelor, care trebuie constituite de urgenţă."

L-am întrebat pe mareşalul Antonescu dacă el credea cu adevărat în existenţa acestor faimoase arme germane secrete, despre care se vorbea de atâta timp. „Am i mpresia - am adăugat - că este vorba în special despre arme propagandistice, altfel nu-mi explic de ce, având în vedere că lucrurile merg atât de prost în Africa, germanii nu le-au întrebuinţat pe acel front." Dictatorul mi-a răspuns că ignora ce intenţii avea înaltul Comandament german în ceea ce privea Africa; în ceea ce privea armele, acestea existau, pentru că le văzuse. Bazându-mă pe această afirmaţie categorică, am referit la Roma rezumatul conversaţiei şi însuşi Ciano, la sfârşitul descurajantului său jurnal, a vorbit despre aceste declaraţii făcute mie de mareşalul Antonescu, însoţindu-le cu o întrebare - „Să fie adevărat?" -, care dovedea cât de mic era creditul ce se acorda de acum şi în Italia istoriei faimoaselor arme secrete, destinate să ducă Axa la victorie. Singura armă secretă pe care germanii au pus-o în serviciu în timpul conflictului a fost faimoasa V l, care urma să producă mai multe daune cauzei germane decât aliaţilor.

Oricum, conversaţia pe care am avut-o cu mareşalul Antonescu, în primele zile ale lunii ianuarie 1943, are o valoare deosebită. Aceasta dovedeşte limpede că, în ciuda tragicelor experienţe trăite pe frontul rusesc, în ciuda stării de spirit a popoarelor europene, în ciuda erorilor politice şi militare formidabile pe care el însuşi le vedea şi le recunoştea, mitul puterii germane era încă viu în mintea multor generali, care continuau să creadă în geniul lui Hitler şi în invincibilitatea armatei germane. Acum, dacă în ianuarie 1943 această eroare de perspectivă istorică şi politică putea fi explicabilă şi de admis, dată fiind şi infernala abilitate teutonică de a face să se creadă în surprizele militare pe care le-ar fi rezervat viitorul, şi mareşalul Antonescu putea beneficia, deci, de circumstanţe atenuante. Dar în iulie 1944, când toate speranţele de victorie, chiar şi cele minime, erau risipite, gestul de a persista în greşeală, cum făcea el, continuând războiul alături de Germania, nu poate fi judecat cu nici o indulgenţă şi cu nici o scuză, în 1944, ca şi Mussolini, Antonescu încerca să prelungească agonia ţării sale, ştiind că îl va ajunge şi pe el catastrofa. Când nici o speranţă nu mai era legitimă, acei dictatori nu se mai sinchiseau de popoarele lor, ci de propria lor viaţă. Iată de ce istoria nu-i poate judeca decât cu neîndurare.

în tot anul 1942, în calitatea sa de ministru de Externe, profesorul Mihai Antonescu menţinuse contacte strânse cu unii miniştri ai ţărilor neutre, prin intermediul cărora spera să se facă auzit de englezi şi de americani, în medie, cel puţin o dată pe săptămână îl primea pe Monseniorul Cassulo, nunţiul apos-

i inteligent, pe ministrul Elveţiei, Rene de Weck, pe
astos, pe ministrul Suediei, de Reuterswărd, şi mai
re, Suphi Tanrioer. Ultimul se afla în România de un
bine sentimentele poporului român, problemele care
acestei ţări. Şi cum Turcia era aliata Angliei, modul
;e să parvină la Londra propria sa voce era să treacă
ele audienţe pe care toţi aceşti miniştri neutri, filoaliaţi
dintele Antonescu nu erau foarte agreate de ministrul
r. Acesta socotea drept exagerată activitatea diploma-
scu şi nu economisea criticile acerbe şi ironiile ieftine
isă, fireşte, recunoştea că formula cu cei doi Antoneşti
e, aceea care convenea cel mai mult ţării sale.
iform confesiunilor pe care mi le-au încredinţat aceiaşi
.fiau împreună cu mine la Bucureşti, Mihai Antonescu
să clarifice înaintea aliaţilor situaţia specială a ţării sale.
:gere. Faptul că în timpul întregului an 1942 aviaţia ali-
un oraş românesc şi nu s-a constatat vreo tentativă de
inului petrolifer de la Ploieşti îi întărise convingerea că
care o căuta la Londra şi la Washington, cel puţin par-
42, realizând perfect nu numai gravitatea situaţiei mili-
egii situaţii europene, el multiplicase contactele locale
încercat direct sondaje veritabile prin Lisabona şi An-
r fi fost intenţiile reale ale aliaţilor faţă de ţara sa.
pregătesc să plec la Roma, a venit la o cină la legaţie,
de câteva ore am discutat îndelung asupra necesităţii
e două ţări ale noastre de a ieşi din conflict. După dis-
atat absoluta identitate a ideilor noastre, am căzut de
d agendum, fixând aceste puncte precise:
faptul că războiul trebuia considerat pierdut, era nece-
nderat, cu tact, însă repede, pentru a încerca să ieşim
ra naţiunile noastre din sclavia germană;
»e va întreprinde într-un spirit rezervat şi cu o prudenţă
tatorii, atât la Roma, cât şi la Berlin şi la Bucureşti, nu
vărul nu le putea fi spus în cruzimea lui, fără teama de
• fi putut distruge *dans l 'oeuf orice* tentativă de acţiune
şi curajoasă;
icest gen nu putea fi iniţiată şi dusă la capăt decât la
-ta, înainte de toate, trebuia convins Mussolini, dar totul

trebuia făcut cu o mână şi o peniţă de catifea; orice cuvânt destinat să dezvăluie fără milă termenii situaţiei şi orice gest orientat spre a pune fără menajamente degetul pe rană ar fi avut drept consecinţă o încăpăţânare a dictatorului în rezistenţa lui, ceea ce 1-ar fi făcut să repete încrederea lui oarbă în victorie;

4) orice document inspirat de acţiunea de mai sus trebuia redactat astfel încât, dacă ar fi ajuns la cunoştinţa germanilor, să nu fi putut suscita reacţii, răzbunări, comploturi, care ar fi zădărnicit orice dezvoltare a iniţiativei.

Deci, am pornit şi am declanşat bine termenii problemei. Nu era vorba despre a trăda, era vorba despre a acţiona pentru a salva, în limitele posibilului, Italia şi România, în noaptea aceea, preşedintele Antonescu a plecat de la legaţie sincer emoţionat. El nu ignora că germanii aveau mulţi informatori la Roma şi orice ştire găsea mereu calea spre a parveni lui von Mackensen, ambasadorul Germaniei în Capitala italiană. Mi-a recomandat deci prudenţă, deoarece ştia la ce riscuri ne expunem.

La 15 ianuarie 1943, după-amiază, am plecat cu vagonul de dormit de la Bucureşti la Roma. In aceeaşi seară, în compartiment, în timp ce trenul gâfâia de-a lungul versanţilor înzăpeziţi ai Carpaţilor, am redactat documentul care trebuia să concilieze termenii dificili ai curajului şi ai prudenţei, care nu trebuia să irite, ci să convingă şi care, pe cât era posibil, dacă ar fi fost cunoscut, să nu fi suscitat *aceafurorteutonicus* a aliaţilor noştri, însă, mai ales, trebuia să-1 determine pe Mussolini să deschidă ochii şi să acţioneze, în dimineaţa de 19 ianuarie, ajuns la Roma, m-am prezentat la biroul lui Lanza D'Ajeta , şeful de cabinet al lui Ciano. I-am vorbit imediat despre misiunea pe care o primisem de la Antonescu şi despre documentul pe care îl redactasem în tren. El a ordonat ca filele manuscrise să fie imediat dactilografiate. Când a avut primele pagini în mână, fără a mai aştepta colaţionarea întregului document, s-a precipitat în camera de lucru a lui Ciano, spunându-mi că „problema era foarte importantă!" într-adevăr, Ciano însuşi, din clipa când a avut documentul complet sub priviri, s-a dus la Mussolini. în jurnalul său, la data de 20 ianuarie 1943, Ciano scria următoarele: „Am promis generalilor că voi vorbi sincer cu Ducele, că nu-i voi ascunde nimic din ceea ce ştiu; asta este ceea ce pot şi trebuie să fac, pentru a fi împăcat faţă de propria mea conştiinţă, într-adevăr, pornind de la raportul lui Bova-Scoppa, am spus ceea ce gândeam. La început, Ducele a avut o reacţie de tipul *sunt sigur că germanii se vor opri şi vor rezista dur,* dar apoi m-a ascultat cu atenţie. Bineînţeles, a respins ofertele lui Antonescu *(cu certitudine, nu calea danubiană este aceea pe care va trebui s-o urmăm),* dar nu a avut nici o tresărire atunci când am spus deschis că va trebui la un anume moment să întreprindem şi noi un oarecare contact direct." 4

antul, se va înţelege că nu era vorba despre nici o
:alea danubiană". Ducele nu înţelegea că popoarele
voiau să meargă „pe calea Romei". Totuşi, conse-
document şi a căldurii cu care Ciano 1-a însoţit au
nie 1943, m-am prezentat lui Ciano la Villa Giulia,
nainâ de ambasador pe lângă Vatican. Asta, pentru
nou memorial, pe care-1 înaintasem lui Bastianini ,
lussolini, cum voi preciza mai amănunţit în cele ce
' izbucnire violentă. Mi-a spus textual: „Tu rn-ai fă-
ul de Externe, cu memorialul tău din ianuarie, deoa-
le este aceea că 1-am susţinut şi elogiat. Şi acum, cu
i să fie izgonit şi Bastianini şi vrei să fii luat şi tu în
, această izbucnire mi-a dovedit că, în ciuda pru-
ilădierii cu care fusese redactat primul memorial,
?ilă furtună. Mussolini confirmase că „germanii s-ar
a obişnuitul solfegiu al încrederii în victoria finală.
'ă 8 februarie 1943, Ciano, care îmbrăţişase iniţiativa
)ncediat din postul de ministru.
ajat la Bucureşti şi tânărului Antonescu, ai cărui ochi se
irerii şi a zbuciumului, i-am remis înfrânt documentul
:ea îngheţată a Carpaţilor şi care, textual, menţiona ur-
jos ceea ce mi-a spus Mihai Antonescu în cursul unei
a rezultatelor călătoriei sale la cartierul general german.
- a precizat Antonescu - am întâmpinat rezistenţe la ce-
ilan economic şi militar, şi din partea lui Ribbentrop, şi
ii Clodius. Şi, spre satisfacţia noastră, numai graţie in-
hrerului, toate problemele au fost rezolvate.
r obsedat de problema rusă şi am avut impresia netă
om torturat de grave nelinişti. El ne-a vorbit înde-
re singurătatea sa, despre revoluţia sa. S-ar fi spus că
n marile amintiri ale trecutului, pentru a neutraliza
iţe. în insistenţa sa asupra problemei ruseşti, Fiihrerul
la urmă, să ţină seama de America şi de Anglia. El
:a o cetate (une cite), care va trebui să găsească mij-
se apăra în spaţiul rus. In sfârşit, generalul Hauffe
'iţii Europa, ale cărei hotare trec de-a lungul frontie-
rupele Axei şi exclud Africa. Fiihrerul îşi dă perfect
laţiei din est, dar ne-a exprimat convingerea sa că va

putea să-i facă faţă. Cum, nu se ştie exact. Când mareşalul Antonescu i-a ridicat problema că, dacă se consideră frontul rusesc drept decisiv, atunci trebuie concentrate toate eforturile pentru a cuceri Moscova şi Leningradul şi linia fluviului Volga, Fiihrerul a răspuns că ceea ce contează acum este să se reziste, să se organizeze industria şi agricultura rusească şi să se neutralizeze ofensiva aeriană a anglo-americanilor. Am trecut deci de la războiul ofensiv, de la *Blitzkrieg,* la concepţia apărării până la ultima limită, la acea abstracţie pe care o reprezintă citadela europeană. Pentru apărarea acestei citadele, este aruncată în abisul din răsărit floarea infanteriilor europene.

Din ordinul Fiihrerului (acesta este singurul care comandă: de anul trecut, Jodl mi se pare că a înţepenit; noul şef al statului major, Zeitzler, nu are nimic din vechea tradiţie prusacă), toate puţinele rezerve ale frontului rusesc au fost fie îndepărtate, fie duse în prima linie, pentru a o întări, şi aşa s-a întâmplat că atacul rus, din momentul în care a rupt frontul, s-a trezit înaintea unui gol. Obstinaţia de a ţine Stalingradul a consumat armate întregi. La reproşul puţin amabil al lui Ribbentrop, că infanteria italiană şi română nu a rezistat, am răspuns că aceasta rezistase foarte bine timp de mai multe zile, însă nu era vina noastră că infanteriştii nu fuseseră înzestraţi cu mijloace blindate şi anticar, necesare pentru a se apăra.

Acum, frontul este vulnerabil peste tot. Situaţia este gravă în Caucaz, este foarte gravă între Don şi Doneţ, este gravă la Voronej. La cartierul general german domneşte un centralism dement, care a devenit sistem. Nu se mişcă o unitate fără ordinul Fuhrerului. (Ribbentrop, vorbindu-mi despre Cancelar, mi-a spus că acesta e un profet!) Inamicii noştri pregătesc acţiuni importante, cu mijloace formidabile. Africa nu îl preocupă în mod deosebit decât pe Fiihrer. El a spus că dificultăţile din acea zonă au fost create de lipsa de petrol, dar acum - a adăugat - *nu se ştie cum vom ieşi de acolo.*

Faţă în faţă cu această viziune halucinantă asupra războiului din răsărit, destinată să polarizeze în acea direcţie toate resursele noastre, am considerat că era de datoria mea să-l întreb pe Ribbentrop dacă nu era cazul să se gândească şi la acele uriaşe probleme de ordin politic şi moral cuprinse sub numele de Europa. Ribbentrop mi-a răspuns că *experienţa lui* îi sugera să nu discute despre aceste probleme *până când Rusia nu era bătută.* Europa *trebuie* să reziste - a precizat el - şi gata. Insă, între timp, Europa naufragiază şi eu trebuie să declar că intuiţia noastră ne spune că apărarea haotică din răsărit, cu orice preţ, şi absoluta insensibilitate faţă de toate celelalte probleme politice şi, mai ales, morale ale Europei ne duc spre prăpastie, în aceste condiţii, eu cred că *este necesar ca oamenii de stat germani să fie ajutaţi să lă-*

|ă situaţia din răsărit se agravează şi mai mult, Hitler
"le sale pe acel front şi se va agrava şi situaţia din
i. Convingerea mea este că Anglia şi America nu au
; în Europa şi am informaţii precise în acest sens.
.t să-mi declare explicit că America, şi mai cu seamă
ropei, pentru a determina sfârşitul războiului, dar că
ţţ să evite prăbuşirea sistemului european în favoarea
. mi-au parvenit semnalări identice. Am impresia că,
•urilor, Germania s-ar mulţumi să se extindă spre ră-
torii ruseşti, fără să avanseze alte mari pretenţii.
am înţeles, judec în acest sens bazându-mă şi pe fap-
;rmană este foarte serioasă. Am consemnat contradic-
ului Comandament, criza de încredere în ansamblu,
a mai suporta privaţiunile, criza sistemului şi, mai
i de rezerve strategice. Armata germană este obosită.
|)atru-cinci campanii sunt parcă sub influenţa unui nar-
i, cred că a sosit momentul să facem ceva, în perfectă
aneţi-i Contelui Ciano că, informându-l, apăr un inte-
t ceas de o importanţă decisivă pentru destinul nostru,
m la contacte directe. Germania este obsedată de pro-
rea să le vadă pe acelea ale Europei, dar noi trebuie
entru a stabili o linie de acţiune comună-până când
riva ameninţării anarhiei în Europa. Dacă Contele
lenea acţiune nu este oportună, eu voi continua pe
totdeauna credincios obligaţiilor mele. Vă rog ca ide-
late şi să nu se facă jocul Budapestei, care are prostul
hui că eu şi România jucăm pe două tablouri. Am dat
fidelitate alianţei, care au servit şi Italiei, pentru ca o
srite dispreţul nostru, însă aici este vorba despre viito-
ii al Europei şi noi avem responsabilitatea istorică de
României, prin indiscreţii pe lângă germani. Eu vă
ară umbre şi machiavelisme, care trebuie respectată.
llică, Italia este unicul nostru punct de sprijin şi trebuie
)acăîi este imposibil să mă vadă, Contele Ciano să-mi
Jetul său de vedere. Impermeabilitatea, neîncrederea şi
nai continue între noi.
Iţă de situaţia de pe frontul rusesc. Oamenii ei de stat ar fi
pdaje în tabăra inamică. La fel şi Salazar. De ce să nu ne

asumăm noi acest risc? Eu sunt gata să-mi asum toată partea mea de responsabilitate. Este necesar ca Europa să nu se înece din vina halucinaţiei germane şi din cauza stării de spirit a oamenilor de stat germani. Noi nu vom putea conta pe Germania dacă, progresiv, din cauza erorilor ce se comit, aceasta slăbeşte.

In concluzie: dacă Ducele şi Contele Ciano sunt frământaţi la fel ca şi noi, eu cred că trebuie să ne înţelegem asupra acestor două mari elemente de acţiune comună: l) să-i sondăm imediat pe adversarii noştri, prevalându-ne de acest element dominant al neliniştii lor- care, pe baza informaţiilor mele, este foarte vie în Anglia -, şi anume a se împiedeca slavizarea continentului şi dominaţia rusească în Europa, cauză care este şi a noastră şi care astăzi devine dramatică în *toate* aspectele ei; 2) să lansăm unele idei asupra organizării Europei, care să contribuie la rezolvarea cel puţin parţială a gravei crize morale în care aceasta se zbate. Când am ridicat la cartierul general problema statelor mici, s-a încercat să mi se dea satisfacţie, printr-un comunicat radio în care s-a spus că alianţa Germaniei cu acestea este bazată azi pe principiul latin *do ut des,* iar mâine, după victorie, pe principiul german *fiecăruia ceea ce meritai* Germanii vor, deci, să constituie un imperiu romano-germanic în care ei vor fi singurii arbitri care să stabilească meritele şi nemeritele, libertatea şi sclavia, în această chestiune, Roma are ceva de spus. Este singura care poate să vorbească. Este singura care poate să ne conducă. Şi noi aşteptăm un cuvânt al ei şi strigătul ei."

Singurul cuvânt prin care Roma a răspuns a fost licenţierea ministrului de Externe, care îndrăznise să sprijine prima propunere concretă şi curajoasă, care fusese făcută în plan internaţional, în timpul funestei conflagraţii.

RENATO BOVA SCOPPA, *Colloqui con due dittatori,*
Ruffolo Editore, Roma, 1949

FILE DE JURNAL oi

2 ianuarie 1943. .. .Că situaţia pe frontul rus este foarte grea o confirmă mareşalul Antonescu, care socoteşte erorile germane drept „erori strategice, deci generatoare de grave consecinţe"...

10 ianuarie 1943. Cred că germanii ar face mai bine să stea cu ochii pe români, în atitudinea lui Mihai Antonescu văd semnele premergătoare ale unei schimbări de front. Chiar şi neaşteptata dorinţă de reconciliere cu Ungaria mi

•iensiva rusă nu ar fi avut succes, nu cred că toate aces-
Şi în Finlanda e ceva care scârţâie: atenţie...
.Mareşalul Antonescu, vorbind cu Bova Scoppa, a
ta germană, care ar trebui să facă minuni: tunul elec-
: lici un blindaj nu ar rezista la loviturile lui. E ceva
arma la care a făcut Hitler aluzie în discursul său,
;va total lipsit de valoare?...
.Bova Scoppa a făcut un raport despre o lungă dis-
•>cu, la reîntoarcerea acestuia de la Cartierul General
plicit în a afirma tragicele împrejurări în care se află
)d curajos, prospectează necesitatea pentru România,
sili contacte cu aliaţii pentru a căuta o apărare împo-
ei. Am dus raportul Ducelui şi acesta a făcut obiectul
nult voiam să i-1 fac: nu vom ieşi în faţă, înainte de
;alist situaţia şi ne vom aminti că orice facere de bine
opria ta casă...
.. Anfuso a scris de la Budapesta o scrisoare acută şi
lussolini a lăudat-o foarte mult. Nu există încă date
.cii lasă să se creadă că Ungaria are deja un oarecare
ii. De altfel, azi, Mariassyi a întrebat pe D'Ajeta - şi
ă era adevărat că românii erau în negocieri cu engle-
esfăşoară la Lisabona. D'Ajeta a dezminţit, însă, în
să ştim?...

EAZZO *Cl\NO,Diario 1937-1943,* Rizzoli, Milano, 1980

CEI DOI ANTONEŞTI

, după o lungă discuţie cu Conducătorul, am transmis la
leză, spre o deplină clarificare a figurii mareşalului:

ianuarie 1943

Domnule Ministru,

naşă de mareşalul Antonescu, la vila sa privată
Conducătorul mi-a vorbit îndelung despre situaţia

tară actuală de pe frontul de est. Mi-a spus că a atras de numeroase ori atenţia cartierului general german asupra faptului că dispozitivul român, ca şi cel german, tot extinzându-se pe un front de circa o mie de kilometri, nu oferea rezerve strategice, nici rezerve tactice. Conducătorul a ajuns să nu economisească criticile cu privire la acţiunea comandamentului suprem german şi la instrucţiunile lui referitoare la apărarea „cu orice preţ" a poziţiilor, în iarna trecută, cu doi metri de zăpadă, un asemenea ordin ar fi putut să fie în mare parte transpus în practică, deoarece tancurile sovietice găseau primul obstacol în zăpadă. Dar în acest an, cu o iarnă destul de înşelătoare, ar fi fost indispensabilă o „apărare ultraelastică", care nu ar fi compromis frontul cum s-a întâmplat acum, când ruşii au posibilitatea să ameninţe dispozitivul unor întregi armate.

„Nu mă încăpăţânez să fiu un geniu strategic - a precizat Conducătorul -, dar am fost timp de patru ani, în timpul celuilalt război, şeful secţiei de operaţii a comandamentului nostru suprem; m-am ocupat mereu de probleme operative şi eram, deci, în măsură să dau nişte sfaturi care nu au fost acceptate. Unul dintre cei mai mari inamici ai Germaniei a fost, în tot anul trecut, serviciul de propagandă anglo-saxonă. Gălăgia în jurul celui de-al doilea front este una dintre manevrele militare cele mai reuşite ale aliaţilor. Intr-adevăr, comandamentul german s-a lăsat amăgit de acest pericol al celui de-al doilea front în Occident şi, încet, încet, a început să degarnisească de divizii frontul de est, lipsindu-1 de acele rezerve strategice care ar fi umplut multe spărturi ale situaţiei la care ne referim azi. Germanii nu şi-au dat seama că, atunci când ai un inamic de învins, trebuie să mergi până la capăt, fără să-ţi dispersezi forţele. Dacă, după căderea Franţei, ar fi considerat Mediterana ca teatru esenţial al luptei, ar fi trebuit să-şi concentreze toate forţele în acel sector şi să pornească decişi împotriva Gibraltarului şi împotriva Tunisului. Din momentul în care a fost considerată Rusia adversarul principal de învins, era necesar să se realizeze o concentrare maximă de mijloace împotriva acesteia şi să se procedeze la o intensificare a eforturilor, pe măsură ce inamicul se demostra atât de formidabil."

Mareşalul mi-a spus apoi că avea informaţii despre condiţiile grele de viaţă ale maselor ruseşti, obligate la o alimentaţie extrem de deficientă, dar nu trebuia să-şi facă nici o iluzie că aceste condiţii dramatice ar fi putut să influenţeze cursul războiului. Conducătorilor ruşi le era indiferent dacă ar fi murit milioane de oameni. Aceştia se gândeau la armată; construiseră o formidabilă industrie şi dincolo de Urali, şi ar fi continuat războiul ajutaţi de americani, care le trimeteau, de mai multă vreme, tancuri şi mijloace aeriene, acestea din urmă într-o proporţie mai redusă. Trebuia deci să fie intensificate

pentru a se împiedeca o „invazie asiatică a continen-
ul civilizaţiei noastre".

ss Bova Scoppa

telor dintre un dictator care îşi furniza oxigen prin
"urte care manifesta în mod deschis ostilitatea sa faţă
Ie sale pentru aliaţi, se înseria figura şi acţiunea vice-
ii de Miniştri şi ministrului Afacerilor Externe, Mihai
ti Conducătorului, fără să fie rudă cu el, tânărul
•ctual care se formase în tradiţia juridică franceză şi
crări personale, obţinuse catedra de drept internaţio-
Bucureşti.

-ele contacte cu el, am avut prilejul să-i apreciez in-
ibilitate politică. De la 5 iulie 1941, data primei mele
.mgust 1944, în împrejurări agitate, despre care am
vorbiri cu doi dictatori, am stabilit împreună cu mi-
i o comunitate de intenţii care ţintea să se transforme
Am intuit imediat că omul se afla implicat într-un
i al tragic. Slujitor entuziast al ţării sale şi prieten de-
i, el fusese magnetizat de voinţa celui din urmă de a
lături de puterile Axei, dar evenimentele au început
iţe marile iluzii pe care le nutrise asupra unei posibile
a Italiei.

:i un merit personal, trebuie să spun că am contribuit
eilor şi sentimentelor lui Mihai Antonescu. încă de la
n dezvăluit care erau ideile lui Salazar asupra încheie-
ri de la un post observator excepţional, acela de la Li-
n an întreg avusesem informaţii sigure şi asupra dez-
ane. Astfel, chiar eu am fost cel care a insinuat în spi-
;cu prima sămânţă de scepticism şi dubiu, iar acesta,
:i realist, a înţeles imediat că ţara sa, ca şi a mea, mer-

a pentru a o împiedeca? Om de onoare, nu voia să-1
•- de care era legat printr-o prietenie sinceră, dar şi
radare, în poziţia sa delicată, ar fi putut să-1 coste via-
tele Reginei Elena, dar, când se ducea acasă la mare-
iic relua iniţiativa şi îi refuza o minimă autonomie şi
i di Antonescu nu-i lipsea curajul. De numeroase ori,

faţă de germani şi, mai ales, faţă de ministrul Germaniei la Bucureşti, Baronul von Killinger - un nazist fanatic -, şi-a asumat atitudini drastice şi, aş spune, câteodată rebele, dar era vorba mereu despre focuri de artificii.

RENATO BOVA SCOPPA, *La pace impossibile,*
Rosenberg & Sellier, Torino, 1961

ÎNTRE AGONIE ŞI EXTAZ

Sfârşită fiind în cel mai complet insucces prima tentativă de acţiune *diplomatică,* tot timpul acelui rest de iarnă, de acord cu profesorul Antonescu, am continuat să insist pentru a arăta gravitatea situaţiei, care, în ceea ce privea frontul de est, se putea vedea de la Bucureşti până în detalii. La 19 februarie 1943, am semnalat la Roma că dezacordul dintre cei doi Antoneşti se agrava pe măsura agravării situaţiei militare: „Conflictul de idei şi de atitudini - scriam - nu e un simplu conflict de natură politică şi parlamentară. Este un conflict care, având drept obiect viaţa, viitorul unui întreg popor, îmbracă aspecte de intens dramatism, cu atât mai complicate cu cât între cei doi Antoneşti există legături sentimentale şi afective totuşi puternice. Cu cât armatele sovietice se apropie de frontiera românească, cu atât această frământare spirituală, care-i chinuie pe aceşti doi oameni, şi cu ei o întreagă naţiune, se acutizează şi ameninţă să erupă într-un conflict intern ale cărui faze nu se pot prevedea deocamdată, într-adevăr, aflu că discuţiile dintre cei doi Antoneşti devin din ce în ce mai violente, cu fiecare zi care trece. Până acum, ţara a acceptat cu pasivitate evenimentele. Un om din guvern - Mihai Antonescu —, tânăr, dinamic, chinuit de marile responsabilităţi pe care şi le-a asumat, neliniştit de destinul naţiunii, convins fiind că nu mai există speranţe de victorie, acţionează pentru a încerca să găsească o cale de ieşire onorabilă pentru ţara sa. Astfel, scrutează orizontul prin intermediul agenţilor săi şi al prietenilor săi politici şi *ar fi fericit să găsească înţelegere şi sprijin moral în această încercare a sa, înainte de a surveni un punct culminant al evoluţiei războiului, când orice iniţiativă ar fi zadarnică;* acum, încearcă să se opună prin toate mijloacele intenţiei Conducătorului de a trimite alte divizii pe frontul rusesc. Mai mult, vrea să recheme forţele dispersate şi, simţind că uraganul se apropie de frontierele lor, intenţionează să se gândească la apărarea citadelei româneşti."

la pentru cine ştia şi voia să vadă clar; însă, firește, Ipnță, pe care am repetat-o în diverse rapoarte, nu a :cou. La 28 februarie 1943, am accentuat strigătul de tonescu îmi spusese textual: „Hitler nu vede sau nu capătă conflictul şi unde vom ajunge dacă se conti- Să, care dă peste cap destinele Europei, în Germania ipropiată ofensivă de primăvară, destinată să zdro- :i, se pregătește o nouă mișcare înainte, pentru cucerivor fi apoi pierdute în iarna următoare, dacă războiul nia nu se vrea să se înțeleagă faptul că principiile neewitz sunt valabile pe teritoriile Europei occidentale, estrânse, genialitatea manevrei şi perfecta ei execuție iță. așezând-o cu spatele la mare - cum s-a întâmplat jncercuind-o, de asemenea în spații relativ restrânse, considerația că Rusia are un potențial uman inepui- }ă ultimele informații, dispune de rezerve până în icni în mase extrem de dense, rămâne faptul că pocontinuă să fie gigantic; că industriile ei de război n plin, că ea dispune de imense resurse de materii aceste resurse s-ar degrada, anglo-saxonii au oricând :\. Acum, Rusia este ca o planetă şi a încerca să dis- :are va avea mereu posibilitatea să se retragă în spatului ei - mi se pare o întreprindere de Sisif!... •manii par să nu realizeze că armata care înaintează i este mult mai mult o armată rusă decât o armată roa lui Stalin este de a fi resuscitat, după 25 de ani de ionalismul rusesc, care, pentru prima dată în istorie, ire militară foarte puternică. Germanii ar fi trebuit • pe acest element esențial al problemei şi, în loc să \ a represiunii şi a violenței în teritoriile ocupate, să nalismului rus împotriva lui Stalin. Ar fi avut imediat partea lor; ar fi deposedat marşul armatelor roşii de :u eliberarea patriei. Unde trebuiau să fie neîndurători, iliul francez şi pentru a-şi asigura o veritabilă victorie fost sentimentali, compătimitori şi colaboraționişti; era necesară o politică înțeleaptă de valori umane, politică nemiloasă de exterminare, remodelând un suera stins de 20 de ani... E un faliment!" Şi de ce şeful

guvernului Italiei nu vedea sau nu realiza acest faliment şi nu deducea din el consecinţele logice?

Cu toate acestea, în cele 15 zile din acel trist ianuarie '43, cât am rămas la Roma, am simţit peste tot o atmosferă apăsătoare, o înmulţire a criticilor, o creştere a nemulţumirii, care nici nu trebuia şi nici nu putea să scape atenţiei dictatorului. Poporul italian era vizibil obosit de un război detestat de toţi, însă, ceea ce conta mai mult, *acesta presimţea* înfrângerea şi aştepta ca aceia care aveau cea mai mare responsabilitate în ceea ce privea destinul lui să reuşească să evite, într-un fel oarecare, o catastrofă finală. Nu voi uita niciodată acele zile. Cu oricine vorbeam, nu întâlneam decât nelinişte, îngrijorare şi frământare. Dar, între toţi cei de care m-am apropiat în mod deosebit, trebuie s-o reamintesc pe Prinţesa Ninni Pallavicini. Această impetuoasă descendentă a lui Giacomo Medici era cea mai ardentă şi mai încăpăţânată antifascistă care circula în acele zile nefaste de angoasă pe străzile şi prin saloanele Capitalei. Cu un curaj cu adevărat neobişnuit pentru acea epocă şi pentru o femeie, nu ascundea nimănui gândurile ei, nu se abţinea de la critici şi nu îşi măsura cuvintele, aşa cum făceau aproape toţi. Casa ei era un cuib încins de activităţi antifasciste şi m-am minunat că Mussolini, cu o OVRA încă puternică în acele zile, nu o arestase.

Numai pentru a respecta adevărul istoric trebuie să spun că sentimente identice, nu antifasciste, ci de revoltă împotriva dictaturii care ne conducea către catastrofă, mi-a manifestat şi Grandi.[32] La 10 februarie, m-a primit în apartamentul său particular, la Camera Deputaţilor. Aşezaţi lângă micul cămin aprins, în prezenţa soţiei, Grandi mi-a spus: „Ciano mi-a citit promemoriul secret întocmit de dvs. I-am spus lui Ciano că era documentul cel mai important pe care 1-am citit în ultima vreme. Are o valoare capitală. Din păcate, dată fiind mentalitatea lui Mussolini, nu este destinat să aibă *imediat o* urmare, dar *o va avea."* Şi aici, Grandi va marca puternic viitorul cu o acţi- '" une care, evident, gesta în mintea lui încă de atunci. Şi, imediat după aceea, s-a dedicat unei critici violente şi strânse a situaţiei.

Sunetul unui clopot identic 1-am întâlnit la Ministerul Casei Regale, unde Ducele D'Acquarone[33] mi-a vorbit cu aceleaşi accente de critică şi intole- ' ranţă, şi la care promemoriul meu a aflat o identică aprobare entuziastă. •′ Datorită acestor fapte, plecând către România, am simţit că, în ciuda cecităţii " dictaturii, care *nu voia să vadă,* în ciuda insensibilităţii lui Mussolini, care nu voia să ia în considerare nici măcar apelurile explicite care îi erau repetat • adresate la Roma, se pregătea o acţiune precisă şi că exponenţii ei principali * erau cu certitudine Grandi şi D'Acquarone. Doi oameni care nu-mi ascunse- "

tre-şi dăduseră adeziunea entuziastă la modesta mea
icite încurajări, şi care, cum au demonstrat-o faptele
buiau să fie protagoniştii primului act insurecţional
ussoliniene.
Jnia se profila o gravă criză între Curte şi guvern. Cu
enţa mareşalului Antonescu, Suveranul îl concediase
Curţii (funcţie echivalentă cu aceea a ministrului ita-
:are fusese înlocuit de Baronul Mocsonyi-Stârcea, pri-
rba despre un tânăr secretar de legaţie, ajuns pe neaş-
initate de la Curte. Stârcea era căsătorit cu o doamnă'
i că notorie. Mareşalul Antonescu identificase în Stâr-
ant exponent de la Curte al atitudinii contra Axei şi,
măcar să-l informeze pe Rege, făcuse să-i fie trimis lui
obilizare, cu somaţia de a se prezenta la o unitate de pe
.t gest, întreprins fără a fi consultat şi fără aprobarea sa,
ircea să plece. Aşa s-a declanşat un conflict care a avut
|e şi care a sfârşit prin a ajunge în mâinile preşedintelui
: trebuia să se pronunţe asupra legalităţii măsurii între-
2urţii Supreme, Lupu, mai mult decât să se pronunţe
i juridic al ordinului mareşalului, s-a străduit să apla-
ă. Astfel, s-a ajuns la o soluţie de compromis. Stârcea
lareşal al Curţii, dar rămânea pe loc, cu misiunea de

r

lupă o masă intimă la curte, Regina Elena mi-a povestit
pui nou dezacord dintre Rege şi dictator. Mareşalul în
; fi dus în Bucovina, sub pretextul unei partide de vână-
:, pentru a se întâlni cu Maniu, şeful dizolvatului partid
>r, ale cărui idei politice erau cunoscute, ca şi ireducti-
le război, întâlnirea cu Maniu fusese patronată - după
[Stârcea, de unde interdicţia decisă de dictator faţă de
vitaţia de a fi îndepărtat imediat de la Curte,
şi eu - mi-a precizat Regina - ne-am dat cuvântul nos-
âlnire de acest fel nu a avut loc niciodată. Totul ar fi tre-
in retezarea scurtă a oricărei polemici. Pentru a evita
1-a îndepărtat totuşi imediat pe Stârcea din funcţia de
n cele pe care le avea înainte de a fi secretarul său par-
I nu era satisfăcut şi insista ca Stârcea să părăsească
ei dispoziţii violente, care depăşeşte limitele normale,

Regele i s-a opus deocamdată, afirmând că-1 va licenţia pe Stârcea numai atunci când va sosi aici ministrul Grigorcea, spre a-1 înlocui. Evident, mareşalul este împins de o clică întreagă de oameni ostili nouă, în primul rând de subsecretarul de la Interne, generalul Vasiliu (care aspiră şi la succesiunea lui Mihai Antonescu) şi de doamna Goga. Acum, el a pus problema în aceşti termeni: dacă Regele nu cedează la ceea ce i se cere, va face apel la naţiune, ca să aleagă între el şi Rege şi va organiza un plebiscit pentru ca poporul să se manifeste între cine vrea continuarea războiului şi cine nu vrea. Acum, dvs. sunteţi martor că, de când este mareşalul la putere, fiul meu s-a abţinut mereu - pentru că aşa îl sfătuiesc - de la a asuma atitudini politice prea personale. Dar este clar că există şi o limită a demnităţii şi a prestigiului unui monarh. De două săptămâni suntem izolaţi şi nu mai există relaţii directe între noi şi Antonescu. în consecinţă, Mihai Antonescu, care s-a interpus între noi şi mareşal, vine aici la fiecare două sau trei zile şi se arată a fi întrucâtva de partea noastră, întrucâtva de partea mareşalului. El insistă ca Regele să cedeze; mai mult, a adăugat că mareşalul era atât de exasperat încât îşi propusese să vină la Curte ca să-1 insulte pe Rege. Fiul meu a răspuns că, într-un asemenea caz, nu era deosebit de sigur că nu va reacţiona pălmuindu-1 pe mareşal, care nu ascunde intenţia sa de a se descotorosi de dinastie. Germanii i-au spus de mai multe ori că dinastia va putea fi foarte bine înlăturată." Am aflat apoi că mareşalul insista ca Regina să plece la Florenţa şi să-şi lase deci fiul sub tutela lui, ceea ce echivala, dată fiind vârsta foarte tânără a Suveranului, cu a face din el un instrument docil şi ascultător al voinţei şi al capriciilor dictaturii. Din toate acestea, decurgea o stare de lucruri destul de haotică.

La 22 martie '43, după o lungă discuţie cu un ofiţer român reîntors de pe frontul rusesc, am trimis la Roma un raport în care mai multe elemente erau topite laolaltă cu altele, pe care le obţinusem din alte surse de informare, totdeauna foarte bine documentate. Tabloul care se contura prin acel raport era din cale afară de elocvent. Acesta spunea: „Un ofiţer de rezervă român, reîntors de pe frontul de est, mi-a vorbit îndelung despre situaţia generală, politică şi militară, cu trimiteri speciale la România. Iritarea trupelor româneşti împotriva germanilor - mi-a spus, textual, informatorul meu - este tot mai vie. Până în această iarnă, armata română s-a acoperit de glorie. Dacă ea a fost silită să se retragă, suferind pierderi imense, aceasta s-a datorat: 1) încăpăţânării înaltului Comandament german de a fi vrut să se conformeze unui plan strategic *grandilocvent* şi *retoric,* asupra absurdităţii căruia se insistă de circa doi ani din partea înaltului Comandament român. Istoria va demonstra - a precizat informatorul - că dezastrul de la Stalingrad şi de pe frontul sudic

Inicie exasperantă. Până şi în plan tactic, ordinele date
pşti au fost absurde. Unităţi care ar fi putut să se săl-
ii care a fost numită precis *elastică,* au fost, dimpotrivă,
pienţei mijloacelor necesare apărării anticar; insufici-
e; lipsei de benzină. Datorită acestor erori, atât de evi-
ile chiar şi pentru soldaţi, după o rezistenţă eroică, a
aţele aliate nu s-au retras, ci *au intrat în grevă;* italienii
au bătut până la extenuare; ungurii de la început,
frontul de est fac acum propagandă antigermanăîn ţară
imunistă. Până azi, guvernul nu a ştiut să înfrunte aceste
antigermane nu i se pune prea multă surdină, deoarece
iimt amărăciunea atâtor deziluzii îndurate. Propagandei
fi trebuit să-i opună fapte concrete: expropierea marilor
care sunt foarte întinse şi foarte numeroase, în favoarea
r combatanţi. Dimpotrivă, la reîntoarcerea noastră aici,
lit legi poliţieneşti, care îi considerau pe toţi foştii com-
i lăsaţi la vatră datorită mutilărilor, drept militarizaţi, la
majul creşte în ţară, pentru că, în puţinele industrii care
t mai puţin, din cauza lipsei de materii prime. Şi propa-
printre şomeri. Chiar şi mulţi dintre foştii legionari intră
i comunist, care este singurul cu adevărat organizat,
lai spun că, după ce am constatat deficienţele de oameni
de est, ne-am întors în ţară ca să auzim propaganda en-
care te face să te îngrozeşti cu cifrele ei. America a pro-
iri în lunile ianuarie şi februarie şi circa 300 de mii de mi-
războiamericană este cu 300 la sută mai mare decât cea
avioanelor care s-ar construi devine hiperbolică. Se aude
merica pregăteşte o armată de două milioane de oameni
ează terenurile de aviaţie chineze, pentru a distruge indus-
pă cu mii de bombardiere grele, acelaşi lucru se întâmplă
.t, unde armata ei continuă zi de zi să sporească. Şi în Ci-
îtruiesc mari aerodroame, cu concentrări de mijloace aeri-
ă şi în Turcia, sub pretextul asistenţei tehnice, ofiţerii en-
erodroame şi le-ar îmbunătăţi pe cele existente,
irculă, şi care mi-au parvenit chiar şi prin unele persoane
na de aici, şi pe care vi le fac cunoscute, firește, sub titlu
iliaţii — odată cucerită Tunisia - şi-ar propune să debarce
; Europei, dar că apoi ar concentra efortul maxim şi deci-

siv împotriva Italiei, pentru a o desprinde de Axă şi a izola astfel Germania. După părerea mea, aliaţii au realizat deja un mare succes creând psihoza celui de-al doilea front, care numai ea a costat scump comandamentul suprem german, blocându-i în Occident forţe care ar fi putut să împiedece gravele defecţiuni din această iarnă. Dacă aceştia, efectiv, vor încerca cinci sau şase debarcări simultane, cu scopul de a dispersa forţele din rezervă, pentru a da apoi o lovitură decisivă într-o singură direcţie, ne-am afla şi înaintea unui principiu strategic sănătos. La statul major român nu se exclude eventualitatea ca aliaţii să poată să treacă prin Dardanele şi prin Bosfor şi să încerce o debarcare pe coastele noastre, la Marea Neagră. Dincolo de riscurile pe care le comportă, această întreprindere presupune acordul turcesc şi ultimul discurs al lui Sara9Oglu, chiar dacă nu lasă să se întrevadă o intervenţie turcească directă în conflict, trimite la faptul că starea de spirit a aliatului este aceasta: va închide ochii în cazul când convoaiele anglo-americane vor voi să treacă prin Strâmtori, pentru a debarca în zona petrolului şi a da o lovitură decisivă Axei, cucerind Ploieştii. Când vor socoti oportun, turcii vor putea să afirme oricând că au fost nevoiţi să cedeze forţei; tot aşa dacă aerodromurile lor, într-o bună zi, vor fi ocupate de escadrilele anglo-americane. Presiunea a peste un milion de oameni la frontierele lor va putea oricând să servească drept justificare înaintea istoriei.

Acţiunea împotriva Italiei presupune, bineînţeles, cucerirea Tunisiei. Desigur, dintr-un punct de vedere politic şi moral, acţiunea împotriva Italiei poate să pară cea mai probabilă, deoarece, dacă aliaţii vor reuşi, efectiv, să scoată Italia din cauză, situaţia de izolare a Germaniei ar deveni înspăimântătoare. Şi faptul că aliaţii ar putea fi împinşi să încerce o mare lovitură împotriva voastră se poate argumenta prin convingerea răspândită printre englezi că italienii, în cursul unei debarcări anglo-americane, ar fi gata să negocieze o pace separată. Dimpotrivă, din punct de vedere militar, nu am nici un dubiu că al doilea front - cel decisiv - ar trebui să fie constituit în nord şi asta pentru că nu se poate alimenta o acţiune ofensivă impunătoare decât dacă propriile baze se află în apropiere. Cât priveşte o debarcare în Grecia sau în Albania, aceasta mi se pare o operaţiune mai mult decât facilă, chiar dacă vor concura numeroase elemente destinate să fie considerată cu o favoare specială de aliaţi.

Lucrul cel mai interesant este că Willkie, şeful partidului republican din America, a spus că cea mai bună strategie militară pe care aliaţii ar putea s-o adopte ar fi a creării celui de-al doilea front, dar că *autorităţile militare anglo-americane ar fi gândit altfel.* Ceea ce ar lăsa să se presupună că acest faimos al doilea front, despre care se vorbeşte atât de mult, nu va fi creat, cel

a poate să pară verosimil dacă se consideră că intere-
ca Rusia să se consume cât mai mult posibil în acest
L astfel încât să nu-i mai rămână apoi prea multe ve-
;a pe continentul european. Oricum, iminentă sau nu,
le-al doilea front este cauza unei profunde nervozităţi
şi la noi o atmosferă apăsătoare.

e din pierderile suferite, neliniştile pe care le deter-
are ulterioară a marilor unităţi româneşti împotriva
apucat - care lasă foarte puţini prizonieri unde se re-
:i, tot mai mult, o armată dificil de învins -, incertitu- '•
z\iuni a aliaţilor au influenţat lucrurile de o asemenea
j or român nu ar mai intenţiona să participe la operaţi -
apropiată şi la vară, ci să furnizeze doar contingente
L trupe de ocupaţie. Deocamdată, această atitudine e
ermanii furnizează în cantităţi destul de limitate ar- \
necesare pentru a pune la punct noile unităţi sau pe
;tituite. Dar aici, după cum ştiţi, există un conflict in-
isa Regală, statul major, opinia publică şi chiar pe
fac bloc împotriva Conducătorului. Cel puţin până
nne de a voi să renunţe la intenţia lui de a continua
angajându-se în acţiuni ofensive alături de aliaţii ger-
:rica şi Anglia sunt invincibile, pentru că le apără mă-
•incibilă, după părerea mea, pentru că o apără pămân-
deseori bătută în cursul istoriei, când războaiele se
ii de armate. Astăzi, războiul este total; implică toată
vedit că poate fructifica la maximum factorii econo-
irafici, politici ai noii sale structuri şi, mai ales, pe
;i moqfologii, care îi conferă acelaşi grad de invincibi-
lor înconjurate de oceane.

:nţionez să spun că Axa nu ar putea să readucă la raţi-
elt, care au personalizat războiul, adică au făcut din el
i "e marii conducători de naţiuni care se află în război.
i, firește, este aceea a unui soldat care a făcut războiul
:rsonală şi poate greşită - că Axa are de acum numai
•mat: l) să intensifice lupta submarină, să construiască
iosibil de submarine, chiar sacrificând toate celelalte
t să paralizeze ritmul crescândelor construcţii ameri-
icest an la 19 milioane tone), canadiene şi engleze; să

infesteze Atlanticul, *ocean în care se poate decide lupta,* prin intermediul unei activităţi mereu sporite a mijloacelor subacvatice; problema, vorbind *grosso modo,* este aceeaşi din 1917; 2) să-şi schimbe atitudinile morale şi psihologice faţă de Europa. Acesta este un argument arzător, dar de o foarte mare valoare. Este posibil ca Germania să nu-şi dea seama de această insurecţie europeană care este în curs de a se declanşa împotriva metodelor ei, a insensibilităţii ei, a lipsei sale de înţelegere. Discursurile şi articolele lui Goebbels nu sunt suficiente pentru a restitui unor popoare iritate şi deziluzionate un sens al solidarităţii europene.

Am aflat că insurecţia antigermană este vie până şi la Vatican, unde un anume curent, condus de Cardinalul Tisserand şi de Monseniorul Tardini, susţine că Sovietele au făcut un mare pas înainte în materie religioasă, acordând libertate preoţilor, lăsându-i pe capelani în unităţile poloneze care luptă împotriva germanilor etc. Conform acestui curent, adevăratul inamic al catolicismului este nazismul anticreştin şi nu bolşevismul. Este posibil ca demnitarii germani să nu realizeze a doua condiţie indispensabilă pentru a ţine sub control războiul, şi care ar consta în a restitui popoarelor europene încrederea într-o lume mai bună, pe care acestea au pierdut-o în faţa vexaţiunilor, decimărilor, persecuţiilor şi a constrângerii spiritului de libertate şi independenţă, care au fost până acum armele acţiunii germane. Cuvântul meu este acela al unui soldat care a luptat. Desigur, el nu poate să ajungă până la cei ce sunt arbitrii viitorului lumii. Dar dacă aceştia ar şti că vocea mea este aceea a armatelor de pe câmpurile de bătălie, atunci poate că ar asculta-o cu interes."

Imensă iluzie! Vocea aceea, ca şi toate celelalte care ajung până la altarele ameţite de osanale ale dictatorilor, a rămas fără cel mai mic ecou! La l aprilie, Antonescu mi-a spus - şi eu am referit totul, în aceeaşi zi, la Roma - că „pericolul rus, epuizarea progresivă a Europei în ceea ce priveşte mijloacele şi rezistenţa morală, ameninţarea anglo-saxonă care se profila în dimensiuni mereu mai formidabile, îl făceau să considere necesar să acţioneze pentru a şti care puteau să fie intenţiile inamicilor noştri şi dacă nu era posibil să se pună bazele unei păci de compromis cu America şi Anglia. Cu ocazia vizitei lui Schmidt la Bucureşti, Ribbentrop mi-a făcut cunoscut - a continuat Antonescu - că el consideră inoportună o asemenea activitate, însă eu aş ignora datoriile mele de om responsabil faţă de istoria ţării mele dacă ar trebui numai să mă supun. După cum nu vrem ca România să fie o feudă germană după încheierea păcii, tot aşa nu dorim să fie în timpul războiului. Noi dăm soldaţii şi petrolul, dar trebuie să ştim până unde se vrea să se meargă. Dacă unul sau doi oameni de stat germani nu văd realitatea din jurul lor, nu

umul pierzaniei. Ar fi un sadism pe care responsabi-
lu ne îngăduie luxul de a-l practica."
)ză, se cuvine să ne întrebăm de ce oamenii de stat
elor de alarmă care le parveneau din diverse surse,
m, cu o atât de nebunească şi inconştientă obstinaţie.
Antonescu credea în buna credinţă a lui Mussolini şi
iştile lui, ajungând la următoarea concluzie: „Trebuie
vi realitatea în faţă. Ne-o impune destinul popoarelor
atea istorică pe care ne-am asumat-o faţă de ele. Eu
imp pentru a ajunge la formule onorabile. Germania
vede decât în răsărit! Noi avem sensul orizontului în
nplifică pericolele în faţa destinului nostru."
, Gafencu, ministrul de Externe român, ca urmare a
; de Şir Reginald Hoare, ministrul Marii Britanii la
a posibilitatea ca Anglia să nu-şi onoreze garanţia în
potriva României, şi în care se condiţiona garanţia în
rcească şi de o atitudine binevoitoare a italienilor, a
;re turcesc asupra problemei. Domnul Saracoglu l-a
îl României la Ankara că „existenţa României era de o
ntru Turcia; destinul celor două ţări era legat intim şi
ameninţat România trebuia să fie examinat sub as-
nun". La fel, ministrul de Externe turc se exprimase în
; domnul Terentiev, ambasadorul sovietic, când fusese
aceeaşi lună decembrie 1939, asupra a ceea ce ar fi fă-
care URSS ar fi fost „obligată" să întreprindă unele
2 România. Deci, încă de atunci erau foarte vii neli-
tudine a turcilor relative la politica sovietică faţă de
iţă, faţă de Strâmtori.
ania şi Rusia a alarmat şi mai mult Ankara, întrucât era
asta presupunea o împărţire a sferelor de influenţă şi o
idependenţei ţărilor balcanice, atât din nord, cât şi din
e cei doi coloşi, dezlănţuit de Hitler, nu a liniştit spiri-
scă. Solidaritatea balcanică nu mai putea să acţioneze
jinită de puterile occidentale, de fapt absente din Eu-
;se, legându-se de carul Berlinului. Franţa era inope-
iglo-americană pe continentul european abia de acum
ă se producă. Este uşor deci de imaginat cu câtă neli-

nişte şi cu câtă anxietate asistau oamenii de stat turci, care duseseră o politică foarte abilă până atunci, la marşul armatelor sovietice spre vest.

De numeroase ori, ambasadorul Turciei la Bucureşti, Suphi Tanrioer, s-a făcut faţă de mine un ecou al acestei stări de spirit. Bărbat fin, inteligent, pătrunzător, dotat cu o mare sensibilitate politică, acesta văzuse lucrurile clar chiar de la începutul conflagraţiei, în februarie 1943, s-a reîntors de la Ankara, unde primise instrucţiuni de la guvernul său de a lua contact cu oamenii de stat români, în scopul de a stabili o „solidaritate balcanică" faţă de ameninţarea slavă, care se profila tot mai grav. Erau mari dificultăţi în ceea ce privea realizarea unei înţelegeri balcanice. Mi-a spus că nu era vorba numai de „sondaje", darea cele întreprinse de el la Bucureşti avuseseră un sfârşit favorabil. După părerea lui, România ar fi trebuit să organizeze o armată de o jumătate de milion de oameni, pe care să n-o consume în stepele ruseşti, ci s-o utilizeze pentru apărarea directă a Balcanilor, împotriva slavilor. Era dureros că Grecia şi Serbia nu puteau să participe la această apărare comună. Ar fi fost suficient ca Germania, în loc să facă o politică de „constrângere şi exterminare", să fi făcut din aceste două ţări doi aliaţi, redându-le un suflu de libertate. Serbia şi Bulgaria nu aveau mai mult interes să fie rusificate decât avea Danemarca să fie germanizată. Deci, în ciuda legăturilor de rasă, Bulgaria şi Serbia s-ar fi opus să fie asimilate de Rusia. Pericolul pe care îl risca Europa, după părerea lui, era mortal. Dacă Germania ar fi fost distrusă, cine ar fi salvat Europa de un lent, dar progresiv proces de slavizare şi de bolşevism? El nu considera posibil ca America şi Anglia să fi rămas indefinit în Europa, într-o funcţie antirusă. Odată cu încetarea ocupaţiei militare interaliate a ţărilor învinse, Rusia ar fi rămas singura stăpână adevărată şi dominatoare din Europa. Din cauza asta, Europa va trebui să se apere singură şi Balcanii în primul rând. în ceea ce o privea, Turcia nu putea să uite că toate populaţiile de origine turcă din Rusia (tătari, caucazieni, crimeeni etc.) fuseseră slavizate. Tendinţa Rusiei de a ajunge la Mediterana era o fatalitate istorică. Astfel, Turcia trebuia să se apere şi să stabilească *un sistem* pentru această apărare.

Având în vedere ceea ce mi-a spus ambasadorul cu acea ocazie, era evident că neliniştile ţării sale faţă de victoriile ruseşti erau foarte mari şi că, din aceste nelinişti, decurgea vechiul *clişeu* al înţelegerii Balcanice - care trebuia să se adapteze la situaţia excepţională a momentului, însă preocupările turceşti erau fapte extrem de vii şi în ceea ce privea destinul Italiei, într-adevăr, prăbuşirea Italiei ar fi deteriorat echilibrul Mediteranei şi ar fi deschis un nou capitol în istoria acestei mări. La 7 mai '43, referitor la aceste lucruri, ambasadorul Tanrioer a purtat o lungă discuţie cu mine. Pentru excepţionala lui importanţă,

loma, la aceeaşi dată. Era strigătul sufletului unui pri-
br imparţial, ale cărui idei meritau, deci, să fie luate în
lulte zile - mi-a spus dl Tanrioer -, îmi sta pe suflet să
[1] n ceva ce mi se pare de o importanţă pe care aş putea
î, dar am ezitat, pentru că înţeleg delicateţea proble-
hotărât şi mă veţi scuza cu anticipaţie dacă voi vorbi
icutru, ca un observator imparţial şi, mai ales, ca un
'ă gândiţi nici o clipă că vreau să dau sfaturi într-o
ecisivă şi acaparatoare, cum este războiul. Ştiu foarte
mula războiului total; că dilema pe care v-aţi impus-o
noarte. Dar ca unul care sunt în afara acestei tragice
.stă pasiune devoratoare care animă conflictul, trebuie
exprima o opinie şi cred că dvs. puteţi să fiţi indulgent
•eea ce mă determină s-o exprim este dragostea mea
inţa mea de istoric şi european,
atent, conflictul dintre blocul anglo-saxono-sovietic,
ii resurse materiale şi umane imense şi, aş spune,
ii Europa răvăşită, neliniştită, revoltată, care se epui-
te lăsa nici o umbră de îndoială. Cu fiecare zi care
lin punct de vedere moral, în timp ce popoarelor Eu-
jermania crede că va putea să câştige războiul prin
;asta este o iluzie periculoasă. Aliaţii sunt în măsură
linţări a bătăliei atlantice. Experţii navali englezi au
să se recunoască faptul că, în ciuda gravelor pierderi
'oaiele aliate continuă să navigheze şi să transporte
te mările globului. Rămâne o altă iluzie periculoasă:
ri deţin informaţii preţioase, care mi-au fost încredin-
iin Caucaz, reîntors de la Kuibâşev. Mi-a spus că So-
•esurse imense, că sunt în măsură să dezvolte noi şi
i războiul de pe acel front, de acum, s-a transformat
alui, într-o luptă contra timpului. Este aproape cert că
nişcare contra germanilor imediat ce va putea să fie
i. în Europa. Din cauza asta, ipoteza unei prăbuşiri ru-
i spus informatorul meu -, ca şi aceea a unei păci sepa-
Rusia.

• a continuat ambasadorul -, lupta din Mediterana ca-
|mportanţă decisive. Dvs. nu ignoraţi faptul că progra-
L de a scoate Italia din cauză, ca prim act al bătăliei de-

cisive împotriva Germaniei. Dacă pierdeţi Tunisia, se va dezlănţui contra ţării dvs. o ofensivă violentă: oraşele voastre vor fi distruse - şi sufletul meu de european nu poate să se gândească la o asemenea ipoteză fără să tremure. Pe de altă parte, oraşele italiene reprezintă capitalul vostru cel mai important - materiile prime pot fi înlocuite; însă, dacă pierdeţi această avuţie a voastră *exclusivă,* cu ce aţi mai putea s-o înlocuiţi? Ştiu că soldaţii voştri se vor bate magnific, dar, pe termen lung, cum s-a întâmplat de la începutul războiului, vor fi constrânşi să cedeze. Şi aici, tot timpul este acela care decide deznodământul operaţiunilor. Este vorba despre un calcul matematic de forţe care nu poate scăpa atenţiei dvs. Eu nu mă las impresionat de cifrele hiperbolice ale producţiei americane: sute de mii de aparate şi tancuri; iau în seamă faptele. După ce a dat formidabile lovituri de berbec în toate direcţiile, acum, când aproape se împlineşte al patrulea an de război, Germania se află în defensivă cam peste tot; ea, care a atacat Europa în toate direcţiile, se pregăteşte febril să apere Europa, care, totuşi, îi este inamică în aproape toate sectoarele ei. Situaţie mai paradoxală nu se poate imagina. Armata germană este chemată să apere Norvegia, Belgia, Olanda, Danemarca, Franţa, Grecia, Iugoslavia, Polonia, toate fiind ţări care îşi detestă apărătorul şi aşteaptă neliniştite debarcarea atacatorilor. O situaţie artificioasă, istoric şi psihologic, absurdă, care va trebui fatal să se tranşeze împotriva celui care a creat-o.

Dacă veţi fi constrânşi să evacuaţi Libia, repercusiunile vor fi imense în ţara dvs. Aliaţii vor tenta rapid să debarce în Sicilia sau în Sardinia - vor obliga probabil flota voastră să se angajeze şi, dacă vor pune stăpânire pe aceste două baze aeriene gigantice, Italia s-ar transforma într-o mare de ruine. Gândiţi-vă şi la eventualitatea ca Italia însăşi să poată deveni un câmp de bătălie între armatele aliate şi cele ale Axei! Asta ar însemna sfârşitul unui patrimoniu spiritual scump tuturor oamenilor civilizaţi de pe pământ. Trebuie chiar să ajungeţi până la această limită detestabilă, cu perspectiva de a nu câştiga războiul? Pentru că, după părerea mea, ideea că voi şi germanii aţi putea să impuneţi Angliei şi Americii pacea - chiar şi cu ajutorul Japoniei - mi se pare exclusă, înfrângerea care poate să se prăbuşească peste voi ar putea deci să vă transforme în cenuşe. Nu ar fi o înfrângere de tipul celei din 1849, şi nici de tipul celei suferite de Germania în 1914. Astăzi, o înfrângere ar semnifica epilogul unei distrugeri şi al unei răsturnări totale şi premisa unei revoluţii interne care ar desăvârşi ruina. Iată de ce, faţă în faţă cu aceste ipoteze teribile, nu este cazul să nutrim sentimentalisme excesive. Distrugerea oraşelor voastre şi poate chiar distrugerea Romei merită un oarecare scrupul moral şi o oarecare perplexitate. Americanii vor fi fără milă.

le chestiuni de prestigiu personal. Ceea ce contează
guvernanţii dvs. trebuie să acţioneze la timp pentru
talian. regula jocului este de acum stabilită - nu vă
3gie politică, ci pentru existenţa poporului italian şi
e a avea un viitor. Mai aveţi timp să salvaţi oraşele
o mare parte a coloniilor voastre, să vă păstraţi lo-
. însă, pentru toate acestea, trebuie să acţionaţi *acum*
:t, nu este vorba despre a trăda: este vorba despre a
este dilema faţă în faţă cu care se află oamenii dvs.
ria să opteze pentru viaţă, nu pentru moarte."
estei autorităţi străine a găsit toate uşile închise. Şi,
-ă devenea din ce în ce mai critică, continuau insis-
fectueze călătoria lui Antonescu în Italia. Cu certitu-
un mister asupra a ceea ce i-ar fi spus dl Antonescu
a sa la Roma ar fi avut loc. Dar călătoria nu devenea
ise o sabotau. Se continua temperarea ministrului de
me despre grâul care nu ajungea la destinaţie, despre
erau insuficiente. Uneori parveneau adrese peremp-
le care nu admit replică: cereţi asta, solicitaţi şi asta!
şi ofensat al celui care nu este servit cu promptitu-
~a vorba să se dea o minimă satisfacţie amorului pro-
ea cuiva de la Palatul Chigi surveneau piedici. Ra-
rilor romane au ajuns până la punctul că nu au putut
decoraţiile cavalereşti delegaţiei române care negoci-
cu Italia. Şi despre călătoria lui Mihai Antonescu la
strice treaba, cu ideea lui fixă de a-i sonda pe aliaţi,(
na, de a rupe cercul închis al halucinaţiei din est şi de
:atalepsiei Europei, nu se vorbea,
reşalul Antonescu a făcut o altă călătorie la Marele
i. Hitler 1-a primit cu o anume răceală şi 1-a interogat
>ace pe care guvernul român le-a întreprins în ultima
ii. Hitler a dramatizat mult lucrurile şi i-a spus mare-
român la Madrid, Dimitrescu, se oferise faţă de „cor-
e acolo să trateze pacea în numele Axei; 2) că minis-
hovary, luase contact cu nunţiul apostolic Bernardini,
ntative similare au fost făcute de ministrul Cădere la
) că germanii descifraseră o telegramă transmisă de

Cordell Huli la Lisabona, în care se dădeau instrucţiuni ministrului american în Portugalia „să susţină" eventualele iniţiative ale d-lui Antonescu.

Hitler a declarat sec mareşalului Antonescu: nimeni nu putea să vorbească în numele Axei; că el nu intenţiona să discute despre pace atunci când războiul trebuia considerat ca îndreptându-se spre victorie, graţie mai ales campaniei submarine. I-a amintit mareşalului că, în 1917, Anglia era gata să trateze pacea, dar manevra nenorocită încercată de Sixt de Bourbon dăduse lui Lloyd George impresia netă că Germania ar fi fost anemiată şi asta îl determinase să devină rigid şi să continue războiul. Din cauza asta, nu trebuie să se întreprindă iniţiative de acest gen, pe care numai Germania ar fi putut să şi le asume, pe contul ei. în afară de asta, Hitler s-a lamentat foarte zgomotos faţă de atitudinea Regelui Mihai şi a Reginei Elena, asigurându-1 că informatorii săi îi caracterizau ca net antigermani. Mareşalul Antonescu 1-a apărat pe tânărul său colaborator, afirmând că nu-1 credea capabil de trădare, că exuberanţa sa îl determina să depăşească nişte limite. Mult mai puţin convins i-a apărat pe suverani şi a promis că, după întoarcerea sa la Bucureşti, va întreprinde cercetări şi va referi, întâlnirea s-a încheiat printr-un comunicat bătător la ochi, în care se vorbea despre „lupta împotriva plutocraţiei anglo-saxone" şi despre „război până la victorie, fără compromisuri". Tânărul Antonescu a simţit tot ridicolul situaţiei. Mi-a spus textual: „L-am întrebat pe mareşal cum a putut să accepte un comunicat atât de emfatic şi mustrări netede contra suveranilor noştri şi dacă era normal ca, după toate sacrificiile făcute de România pentrru cauza comună, să fim trataţi ca nişte funcţionari subalterni, cărora li se dă un blam public." în ceea ce privea manevrele sale diplomatice, Mihai Antonescu mi-a citit o telegramă de la dl Lahovary, ministrul României la Berna, din primele zile ale lunii martie, în aceasta, dl Lahovary scria că, pe temeiul discuţiilor purtate de el cu nunţiul apostolic şi cu dl Pillet-Golaz, i se părea potrivit momentul ca preşedintele Antonescu să relanseze o iniţiativă a sa din noiembrie 1941, în sensul de a se cădea de acord asupra unei declaraţii solemne a statelor beligerante mijlocii şi mici, sau neutre, asupra unor „permanenţe şi puncte comune" cu un net caracter antibolşevic. După Antonescu, o asemenea declaraţie ar fi pus în încurcătură America. Aceasta, înţelegându-se cu Sovietele fără nici o contrapartidă şi fără nici o garanţie şi acceptând pretenţiile imperialiste ale acestora, era în situaţia de a nega principiile susţinute de ea în Charta Atlanticului.

Declaraţiile statelor europene şi americane neutre ar fi putut oarecum să constituie puntea pentru o luare de contact dintre Italia, România, Ungaria, Finlanda şi anglo-saxoni. Firește, după reticenţele exprimate de Hitler, ches-

păsată să cadă în desuetudine, însă, în realitate, tânărul
să lucreze pentru a căuta drumul salvării, în mijlocul
Jseau deasupra Europei. „Hitler - mi-a spus -, vorbind
pscu despre Maniu şi alţi opozanţi, i-a declarat sec,
lă-i urmeze exemplul: pe *opozanţii mei, eu i-am ucis!* La
Indu-1 pe Fiihrer în ochi, a răspuns laconic: *eu nu!*
le-iulie 1943, au fost multiplicate eforturile pentru a se
lecesitatea şi urgenţa unei acţiuni comune italo-române.
In toate direcţiile parveneau la Bucureşti informaţii alar-
pra situaţiei frontului de est, ci şi asupra celei politice şi
bineînţeles, m-am limitat să le semnalez la Roma pe
|eau a avea o pondere şi o valoare majoră. Acum, aleg
»ur raport, care avea o importanţă specială, întrucât in-
peneau de la ataşatul militar român la Berlin, generalul
f veni ulterior ministrul României în Capitala germană
şi
: îi reveneau şi prin contactele pe care le avea era cu cer-
i cunoască bine situaţia.
Iun referit astfel: „După ce m-a rugat foarte insistent să
(formaţiei, şi asta în legătură cu delicateţea poziţiei sale
lani, dl Mihai Antonescu mi-a spus azi că a fost la
zile, ataşatul militar român de la Berlin, generalul
lind de la Marele Cartier General al Fiihrerului, i-a fur-
plormaţii, transmise de mine sub rezerva cuvenită: 1)
pţia să înceapă în acest an o ofensivă în stil mare împo-
| se vor limita la operaţiuni cu caracter local; o operaţi-
i fi întreprinsă în sectorul Leningrad şi, poate, în acela
i a se ameliora linia frontului; 2) la Marele Cartier Ge-
kţine că Germania nu va putea fi gata să dezlănţuie o
ipotriva armatei ruse decât în 1944, când va putea să fie
Birea totală a tuturor forţelor naţiunii; în acest an, o ofen-
să cucerească un teritoriu vast, dar nu ar izbuti să-şi
Jcipale, care sunt acelea de a zdrobi armata sovietică; 3)
atorii săi vorbesc despre „un nou război de şapte ani",
Bistrugerea armatei sovietice, vor fi necesari alţi doi ani
J ofensivei anglo-saxone pe teritoriul european şi pentru
la istorie îi convine Fiihrerului şi datorită faptului că
timpul acelui război, a avut o situaţie analoagă celei
l reveni apoi."

Comentând informaţiile pe care i le-a furnizat ataşatul militar de la Berlin, preşedintele Antonescu mi-a spus: „Dacă aceste informaţii corespund adevărului, dvs. vedeţi întreaga gravitate a lucrurilor. Generalul Gheorghe susţine că, efectiv, potenţialul războinic german este mult diminuat. Industriile militare au suferit daune foarte grave, cauzate de bombardamentele aeriene, însă, ceea ce contează în mod special este faptul că Germania este constrânsă să menţină jumătate din efectivele ei de aviaţie şi cel puţin o treime din armată în Occident, pentru a face faţă ameninţării anglo-saxone. însuşi mareşalul v-a spus deunăzi că în sectorul sudic al frontului rus, în faţa a zece divizii germane şi cinci româneşti, sunt desfăşurate nu mai puţin decât 71 divizii sovietice. Acum, dacă statul major german îşi propune -să aştepte încă un an pentru a începe o ofensivă decisivă contra ruşilor, trebuie să luăm în consideraţie faptul că acest an va fi utilizat şi de adversarii noştri şi că factorul timp, în mod sigur, nu este aliatul nostru.

Continuă să persiste misterul asupra a ceea ce înseamnă posibilităţile războinice ale Rusiei, dar la Berlin, de acum, nu ar fi trebuit să se ignore:

1) că din 1938 (prima criză internaţională) Rusia a început să-şi dispună industriile sale grele şi de război între Volga şi Urali, iar unele dintre ele chiar la est de Urali, după cum rezultă dintr-un raport din 1939, pe care 1-am rezumat, al unui ataşat comercial al nostru la Moscova;

2) că din acea epocă erau proiectate cinci căi ferate strategice care trebuiau să unească această nouă mare regiune industrială cu frontul de pe Volga. Desigur, aceste căi ferate nu au fost toate construite - dar nu există vreun dubiu că noul bazin industrial este deservit de căi de comunicaţie care permit transportul oamenilor şi al materialelor.

Acum, informaţiile noastre ne spun că ruşii au încă mari resurse; aceştia atacă în condiţiile unui lux de mijloace şi de trupe. Nu există vreun dubiu că Germania, în acest an, va face un efort gigantic. Dar de ce trebuie să excludem faptul că un efort tot atât de gigantic vor face şi inamicii noştri? Şi dacă în această iarnă ruşii vor declanşa o altă ofensivă, ca aceea din acest an, ce se va întâmpla cu armatele noastre în cazul când, în acelaşi timp, vom trebui să facem faţă ameninţării anglo-saxone din vest? Problema începea să se pună în termeni dramatici şi chiar pe Conducător îl neliniştea foarte mult. *Eu cred că f aţă de aceste aspecte foarte grave ale situaţiei generale ar fi mai mult decât urgent ca Italia şi România să se consulte pentru a stabili o identitate de acţiune, care ar putea să fie de o importanţă decisivă pentru viitorul ţărilor noastre.*[1']

La 17 mai mi-am reluat misiunea şi, într-un raport adresat lui Bastianini, despre ceea ce îmi spusese ministrul român de Externe, am referit astfel:

opei, a existenţei noastre, asupra problemei Mediterai-
ititudinii noastre faţă de anglo-saxoni ar fi esenţial să
onăm de comun acord. Dacă Ducele, având în vedere
a tonul, ne-ar indica drumul drept, s-ar pune în fruntea
are, după deziluziile suferite, ar fi fericite să găsească
atât de necesare în ceasuri grave, şi care practic a fost
stă organizaţie politică ar putea să se nască în estul eu-
tui într-un bloc, operând concertat şi făcând faţă celor
: orei. înţelegerea între noi ar avea mai ales un caracter
stificată din plin, dincolo de anumite carenţe politice şi
nte, şi de situaţia generală, care devine tot mai gravă şi
iccesitatea unor măsuri şi înţelegeri neprevăzute până
3." întrucât prudenţa era necesară - dat fiind faptul că
i cele secrete, sfârşeau prin a ajunge în mâini germane -
xpliciţi şi mai clari decât atât.
u, după zile şi zile de frământări şi nelinişte, rn-amde-
pe care-1 consideram necesar faţă de propria mea con-
esar să transcriu jurnalul meu din acele zile, de acum
atât de vii în memorie, deoarece acesta a fost scris la
iii.
>pţi şi nopţi de insomnie, am redactat, în sfârşit, o scri-
i. Acest document este poate prea personal şi pasional.
,te martor că la redactarea lui nu am fost îndemnat de
alt sentiment decât de o disperată dragoste faţă de Ita-
•risoare soţiei mele - tovarăşă fidelă şi sigură a fiecărui
fin şi sensibil, de la care nu am primit decât sfaturi in-
elare. Ea a încuviinţat gestul, a aprobat ţinuta scrisorii.
ecretar al legaţiei, care a avut multe observaţii şi m-a
schimbare în finalul ei; ataşatul militar, colonelul
j necondiţionat. Problema care se ridică, totuşi, este
mite la destinaţie? Şi cine o va duce la destinatar? De-
această scrisoare prin curier; nici nu pot s-o trimit se-
ni. Trebuie găsită o cale directă - trebuie ca scrisoarea
ainile lui. Dar cine ar putea să-mi garanteze aceasta?
medierea lui Muţi - dar aşa ceva este incert — şi, apoi,
risoarea spre Muţi şi, după asta, cine poate să ştie că
utea s-o încredinţeze destinatarului? După ce mă gân-
>târăsc să aştept să fiu chemat eu însumi la Roma, având

în vedere faptul că ordinul plecării mele nu poate să întârzie. Voi înmâna chiar eu scrisoarea. Şi o voi înmâna lui Bastianini, ca să nu-şi închipuie că am vrut să trec peste el, să săvârşesc ceva cel puţin neleal faţă de şeful administraţiei Externelor.

19 mai, între timp, Tunisul a că/ut, datorită „superiorităţii necontestate a mijloacelor inamicilor noştri". Dar cum se pot justifica în acest fel raţiunile înfrângerii noastre? 46 milioane de italieni înţeleg perfect totul, pentru că nu duc lipsă de inteligenţă, anume, că superioritatea în mijloace este destinată să crească mereu. Şi fiecare îşi pune spontan întrebarea: şi atunci? Până unde vom merge? Sistemul pe care anglo-saxonii 1-au pus în practică în Tunisia, bazat pe o perfectă colaborare a armei aeriene şi a celei navale - dat fiind că aproape toate operaţiunile s-au dezvoltat în raza de acţiune a artileriei de pe nave - cu forţele terestre va fi repetat în dauna noastră în Sicilia, în Sardinia şi pe continent. Cum să nu-ţi dai seama de asta?

Statele majore ale Axei văd tragica realitate? Avem speranţa sau posibilitatea de a acumula în punctele cele mai nevralgice ale continentului european şi în lungul coastelor asemenea concentrări de mijloace care ar putea să înfrunte asaltul adversarului şi, dacă este posibil, să-1 arunce în mare? Cu siguranţă, nu. Şi atunci? Oricine citeşte cifrele producţiei de război americane, care se adaugă celor ale Angliei, ale Canadei şi ale altor naţiuni aliate, trebuie să tragă consecinţele logice şi să deducă ce e de dedus. Este evident că noi ne aflăm într-o imposibilitate absolută, în ceea ce priveşte producţia, de a ne angaja chiar şi parţial într-o competiţie. Şi cum războiul actual este în exclusivitate o confruntare de mijloace, concluzia este una de ordin matematic.

Rezistenţa în Tunisia a fost o eroare. Am consumat o întreagă armată, am pierdut un mare număr de piese de artilerie, am sacrificat aproape tot restul flotei noastre comerciale, o bună parte din flota noastră aeriană. Şi asta în condiţiile când se ştia dinainte că o rezistenţă era absolut imposibilă. Sunt unii care afirmă că rezistenţa în Tunisia a permis Axei să perfecţioneze apărarea ei în Europa. E o argumentaţie ridicolă. Pentru că măsurile de apărare în Italia au fost puţine sau deloc şi, între timp, am topit în cuptorul tunisian un important capital de mijloace şi de oameni. Africa era pierdută încă de când evacuam Tripoli. Trebuie să avem curajul de a o recunoaşte. Aliaţii aveau posibilitatea de a se reaproviziona, pentru că liniile lor de comunicaţie erau sigure într-o proporţie de 95 la sută şi războiul submarin încetase să constituie pentru ei un pericol. Noi, dimpotrivă, aveam liniile de comunicaţie în permanenţă ameninţate, pe mare şi din aer. Era clar că în aceste condiţii lupta de pe solul african devenea absurdă şi nebunească.

i Roma. Găsesc Italia neliniştită, rănită, deziluzionată. In
h de înfrângere. Toţi critică regimul, îl dispreţuiesc pe
.-isideră responsabil de toate nenorocirile noastre, de toate
; au fost comise. Atâtea greşeli, atâtea vinovăţii nu pot fi
originea răului se află un întreg sistem de guvernare, o
itreg complex de metode şi habitudini, de privilegii, ne-
;rg să-1 găsesc pe Pietro D'Acquarone, ministrul Casei
rea destinată lui Mussolini. îmi spune că aprobă fără obi-
isideră important şi afirmă că trebuie să-1 prezint. Totuşi,
arate Regelui şi să solicite şi părerea acestuia.
D'Acquarone îmi comunică faptul că Majestatea Sa a
obă deplin şi mă sfătuieşte s-o prezint imediat. Merg la
găsi pe vechiul meu prieten, consulul general Gmo
iu am vorbit despre chestiunea aceasta cu nimeni. Dar
te Scarpa, plin de sensibilitate politică, îmi deschid su-
irea şi îi cer sfatul. După ce mi-a spus că era vorba des-
i de curaj, a precizat că, dacă vreau să obţin un rezultat
ners, trebuie să exclud din scrisoare orice caracter pa-
fac o expunere rece şi obiectivă; să aşez un accent mai
Antonescu decât pe a mea, pentru că numai asta îl poate
olini. Dacă nu, puţin îi va păsa de ce pot să spun eu.
> prea modestă, vocea mea este prea palidă pentru ca
impresionat de consideraţiile mele, chiar dacă acestea
Gestul de curaj este un lucru - lăudabil, dar steril daca
iltat practic. Dacă toate sau aproape toate consideraţiile
=xpresii ale gândirii unui şef de guvern, lucrurile pot să
şi consecinţele ar putea să fie fericite. Am stabilit de co-
;himba forma documentului. Gmo Scarpa sugerează şi
fond. Petrec seara cu principesa Ninni Pallavicim Me-
lou negru al situaţiei. Dacă această tânără femeie ar avea
>lte o acţiune politică, catilinarele ei ar impresiona mulţi-

î just!
nit de Bastianini. Fără prea multe ocolun, îi spun clar gan-
e la situaţie. Vorbesc pe larg. Bastianini se limitează să mă
spun că, într-o bună zi, istoria va cere socoteală celor care
La încheierea conversaţiei, cum am insistat asupra ideilor
i îmi spune: „Pregăteşte-mi un promemoriu!" Era ceea ce
îşi că este necesar ca Mihai Antonescu să vină în Italia.

Este o eroare foarte mare că nu s-a găsit modalitatea să fie ascultat mai devreme. Trebuie să reparăm greşeala înainte de a fi prea târziu. Pe de altă parte, nu putem să trecem peste faptul că România va avea în acest an o recoltă formidabilă şi că a persista într-o atitudine de răceală faţă de români ar putea să ne coste şi din punct de vedere economic. Avem nevoie de cereale şi de petrol şi, de asemenea, trebuie să facem unele concesii de formă, dacă nu se vrea să se înţeleagă că ar fi extrem de util să se facă şi unele de substanţă. Bastianini înţelege, îmi spune că va vorbi cu Mussolini. îi sugerez o întâlnire urgentă la Veneţia, având în vedere că nu se mai vor oaspeţi politici la Roma şi că nu mai este timp de pierdut.

6 iunie. Scrisoarea fiind modificată în formă de promemoriu - fără nici un element pasional sau superfluu -, documentul a devenit mai eficace. Iată textul lui:

Roma, 5 iunie 1943

Promemoriu pentru Excelenţa Sa Bastianini

„în baza cererii pe care Ex. V. mi-a făcut-o ieri şi în eventualitatea că proiectata vizită a d-lui Mihai Antonescu la Roma nu va avea loc, am onoarea să vă rezum în cele ce urmează care este concepţia şi opinia primului ministru român asupra situaţiei generale, militare şi politice, a momentului. Ceea ce refer este fructul unei lungi serii de conversaţii, în cursul cărora dl Antonescu s-a deschis faţă de mine cu o maximă încredere şi cu cea mai mare francheţe. Dat fiind că multe dintre confidenţele omului de stat român au fost făcute sub semnul confesiunii prieteneşti şi a rezervei personale, v-aş fi recunoscător dacă acestea vor fi păstrate sub cel mai absolut secret.

Dl Antonescu socoteşte deci că războiul cu Germania presupunea, având în vedere condiţiile geopolitice din Europa anului 1939, *Blitzkrieg-ul - războiul* fulger. Pe bună dreptate, statul major german susţinea necesitatea lui absolută, ca o condiţie exclusivă a victoriei. Ratat în premisele lui, după patru ani de *Blitzkrieg,* războiul s-a transformat într-o lungă luptă de rezistenţă şi de epuizare. Fără să ia neapărat în seamă cifrele producţiei de război anglo-americane, cifre pe care le urmăreşte atent după interceptările radiofonice şi care, dacă sunt şi umflate de artizanii propagandei, nu pot decât să impresioneze profund, dl Antonescu rezumă situaţia militară generală astfel:

1) Germania este redusă, după ce a câştigat nenumărate bătălii, la a apăra citadela europeană; situaţie analoagă, lăsând la o parte proporţiile apărării, aceleia din 1918.

pând Rusia în timp ce mai trebuia să bată şi Anglia, este
struge armata sovietică: Marea Britanic şi America sunt
•a de teritoriu. Fără o revoluţie internă, care se exclude
ictual al faptelor, graţie aprovizionărilor americane,
ei, care a întărit moralul armatei şi al ţării, Rusia este
ormaţiile care parvin de la Bucureşti sub acest aspect
lupă cum se pare, sunt chiar integral concordante cu
"urcia şi însăşi Japonia.
•seză o criză profundă, datorită deficienţelor de rezer-
ucţiei de război, fie datorită lipsei unor materii prime
•rorilor săvârşite în construcţiile aeronautice, ca şi con-
laselor, profund încercate de crescândele bombarda-

ină germană a încetat pe toate fronturile. Nu se poate să
ont de zece mii de kilometri, de la Capul Nord la Salonic
acele de apărare, nici nu se poate ţine la respect o masă
neni, câţi număr ţările ocupate, fără a subţia fronturile
ntâmplat în iarna trecută pe teatrul din est.
lână de a câştiga războiul prin intermediul luptei subma-
rezultatele bătăliei atlantice din aceste ultime luni. Poate
re se laudă anglo-saxonii, au efectiv o influenţă decisivă
:estei lupte.
bombardate fără răgaz, cu oraşele lovite implacabil, cu
nu există semne că s-ar ajunge la o decizie în viitorul
ermanii sunt atacaţi în continuare, cu populaţiile din te-
p stare de agitaţie şi gata să se revolte, cu opinia publică
ta, care a pierdut încrederea în victorie, aşa numita
arte de a fi în întregime de acord în ceea ce priveşte sco-
la ei colectivă, oferă un spectacol tentant militarilor

ntpaniei tunisiene, unde superioritatea mijloacelor aeriene
caracter hotărâtor, nu lasă îndoieli că statele majore ina-
măsură să poată dicta voinţa lor prin intermediul unei gi-
e mijloace şi de oameni în puncte determinate ale coastei
i o primă şi o secundă tentativă de invazie în *Festung Eu-*
:esele Axei ar fi *temporare* şi, oricum, atitudinea noastră
şi anume a celui care se apără, dar care nu învinge şi nu
aţe acestea, cum inamicii noştri numai acum au declanşat

motorul potenţialului lor industrial şi de război, care este destinat s^gTOIpcă zi de zi mai impetuos, aceştia nu vor renunţa la obstinaţia lor - poziţiei df data aceasta - de a debarca în Europa, pentru a instaura pacea. {,„„r?o

Este vorba despre un calcul matematic: exaltarea oamenilor şi a spiritului au poate nimic împotriva puterii reci şi progresive a oţelului. Este o chestiune de timp şi timpul este împotriva noastră, în ceea ce o priveşte, Japonia duce un război perfect egoist, dar se află deja în criză, datorită unei lipse crescânde de maşini pentru producţia industrială. Este clar că, dacă ar fi existat o minimă speranţă că, încercând să se câştige timp, situaţia s-ar putea ameliora în favoarea noastră, sau dacă noi am dispune de arme speciale, sau dacă s-ar produce un eveniment neaşteptat de noi, atunci raţionamentul expus nu ar avea sens. Insă, cu atât mai mult cu cât trec zilele, situaţia noastră este destinată inevitabil să se înrăutăţească şi din punct de vedere material, şi moral. Deci, din punct de vedere militar, nu i se pare că războiul ar mai putea fi câştigat. Este ultima oră - afirmă Antonescu - pentru a ne întoarce la metoda politică. Implicit, este ora Ducelui, care s-ar putea imortaliza prin intermediul unui *Miinchen al războiului.* Chiar şi contactele frecvente pe care le-a avut şi pe care le are cu cercurile militare şi diplomatice germane din România l-au convins că această idee este de-acum larg răspândită şi în Germania, până şi în cadrul partidului nazist. Elementele SS - în unele ţări ocupate - consideră indispensabilă şi urgentă o schimbare de tactică politică. Din cauza asta, Antonescu socoteşte că Ducele, luând iniţiativa unei strânse şi extrem de prudente acţiuni diplomatice, nu numai că ar salva ţările Axei de o situaţie dramatică, ci ar aduce un important serviciu Germaniei înseşi.[36]

La 15 ianuarie trecut, mi-am permis să prezint Contelui Ciano un promemoriu prin care refeream că dl Mihai Antonescu, simţind că poziţia puterilor Axei şi aceea a României deveneau mereu mai precare, propunea să se coordoneze între noi o acţiune pentru *a deschide ochii* Germaniei halucinate de războiul din est. Acea tentativă a d-lui Antonescu nu a avut urmare, dar el consideră că ideile sale revin în actualitate în planul realităţii de acum, cu un simţ istoric al necesităţii. Dl Antonescu este convins că noi mergem spre înfrângere datorită unei serii de raţiuni morale, militare, politice şi *cere din nou Ducelui să coordoneze o acţiune diplomatică pentru a se ieşi din această situaţie.* Fuhrerul s-a opus oricărei tentative care ar putea să creeze inamicilor noştri impresia că noi avem nevoie de pace. Totuşi - după Antonescu -, aceasta este realitatea: că dacă noi întârziem să negociem, dacă noi continuăm în slăbirea progresivă a sistemului nostru militar şi politic, nu putem să obţinem decât *condiţii mereu mai dure din partea inamicilor noştri,* până în

i necondiţionată va fi cu atât mai mult o necesitate căjpunem.
nan consideră că noi am putea să nu câştigăm războiul, m să nu pierdem cel puţin pacea. Numai asta este posi- i în plus. Ungaria şi România au demonstrat în maniere tică intensitate în ultimele săptămâni, convingerea că esusţinut. A convinge Germania a fost şi este peste puird cu Italia acestea văd posibilitatea de a găsi o soluţie. numai în mâinile Ducelui se află posibilitatea de a coiune.[37] Chiar în aceste zile, dl Antonescu mi-a reamintit inse deja de un an prin dl Salazar şi prin Turcia, pentru a tea să sprijine cauza tuturor. Şi mi-a repetat că, în armocare, ca să zicem aşa, istoria şi natura au încredinţat-o ue să pornească formula unei soluţii onorabile şi că Dunea unui grup de state, poate să fie interpretul tuturor şi apondere şi echilibru între anglo-saxoni şi Germania şi funcţiune motivele înseşi ale salvării, în fond, chiar şi ste vorba despre a se salva civilizaţia europeană şi des~ea haosului în Europa. Este notoriu că englezii sunt infuncţiune mediteraneană a Italiei.
istă puncte de *interes comun,* mai ales între noi şi enmereu politica pe principiul echilibrului continental, ar entifica aceste puncte, de a cizela şi de a axa acţiunea iţe necesităţi istorice, care contează şi sunt esenţiale u inamicii noştri. Este clar că, dacă răspunsul la orice icela al capitulării necondiţionate, popoarele Axei ar 3oiul până la ultimul om şi până la ultima piatră.[38] Dar că, dacă un asemenea răspuns ar fi inevitabil pentru pentru Duce.
vedere psihologic şi propagandistic, clauza *capitulării* nată să tonifice moralul popoarelor anglo-saxone şi alia unei puteri sigure, şi să deprime moral popoarele de vedere militar, problema se pune sub alte aspecte, negociată ar însemna pentru inamicii noştri economisile oameni şi a flotelor aeriene şi navale câte sunt neceîn furnalul arzător care se va crea în Europa, cu prilejul ;are.[39] în sfârşit, ar semnifica pentru Anglia: salvarea rea Rusiei, care, inevitabil, în ipoteza înfrângeri i noas-

tre, ar ajunge la Mediterana. Nimeni nu-şi imaginează că, în caz de victorie, Anglia şi America vor rămâne pe parcursul a câteva generaţii ca să asigure în Europa garda împotriva slavismului. Pe de altă parte, o pace negociată în Europa ar permite anglo-americanilor să regleze conturile cu Japonia în Pacific. Iată avantajele concrete care ar putea să-i determine pe inamicii noştri *să ia în seamă* un sondaj al nostru, o cerere a noastră referitoare la condiţii. Firește, dacă aliaţii ar condiţiona orice discuţie de refuzul de a trata cu Hitler, Antonescu socoteşte că Fuhrerul, care, conform expresiei sale exacte, *nu trebuie să scrie biografia vieţii sale, ci istoria poporului său,* ar şti să găsească formula pentru salvarea Germaniei.[40]

în substanţă, Antonescu crede că noi nu avem nimic de pierdut încercând un sondaj, cu circumspecţie şi în formulele cuvenite. Şi el adaugă că, dată fiind gravitatea situaţiei, pentru oamenii care au o responsabilitate formidabilă faţă de popoarele lor şi faţă de istorie, un asemenea sondaj devine o adevărată necesitate morală. Şi că aceştia pot fi înţeleşi şi justificaţi dacă, în virtutea unor forţe şi elemente imponderabile, nu reuşesc să câştige războiul, dar nu ar fi nici înţeleşi, nici justificaţi şi nici absolviţi de istorie dacă ar trece peste acea acţiune politică destinată să ofere posibilităţile unei soluţii onorabile şi ale salvării, când mai există timp pentru salvare. In sfârşit, Antonescu crede că, dacă Ducele ar intenţiona să coordoneze acţiunea la care ne referim, el ar fi interpretul tuturor popoarelor beligerante mici, de la Finlanda la România, şi ideile Ex. V. asupra destinului naţiunilor europene mici, exprimate în Senat, i-ar furniza alte elemente importante de identitate politică şi de posibilă înţelegere cu inamicii noştri, în fond, dl Antonescu face o distincţie solemnă între acuzaţia absurdă de secesiune şi obligaţia morală a acţiunii diplomatice, care, la o dată anume a evoluţiei războiului, trebuie să meargă mână în mână cu acţiunea militară, dacă nu vrem să ne ajungă din urmă riscul ca, prin întârzierea ei, s-o vedem căzută într-un stadiu absolut inoperant.[41]

în numeroase rapoarte de la Lisabona, din 1940 şi 1941, am referit repetat asupra unor idei ale d-lui Salazar faţă de conflict, care exprimă o identitate de concepte. Având în vedere că-l cunosc pe om şi datorită confidenţelor pe care mi le-a făcut în mod repetat, şi pe care le-a făcut şi recent să-mi parvină, indirect, sunt convins că Ducele şi Italia ar putea să aibă în omul de stat portughez un prieten sigur, de o discreţie probată, la care să se adreseze şi să se intereseze eventual, într-un mod oportun, în ceea ce priveşte posibilitatea şi actualitatea unei acţiuni diplomatice destinată să scruteze orizontul, pentru a găsi o cale onorabilă de ieşire, în scopul valorificării acestei idei, rog să

' alazar consideră prezenţa unei mari puteri italiene în
teres esenţial al naţiunilor iberice,
ntonescu să păcătuiască printr-o apreciere eronată a
se ţină seama că el vorbeşte cu bună credinţă, cu un
ta încredere şi sinceră dragoste faţă de Italia, pe care
scrierile sale. Adaug că omul de stat român, în aceşti
.ut cu o excepţională intuiţie tot ceea ce a survenit în
a şi ideile sale, din cauza aceasta, mi se pare că trebu-
eosebită atenţie şi interes."

?care: de a-i fi spus lui Mihai Antonescu multe lucruri
us niciodată. Insă, cunoscând perfect omul şi gândirea
schimbat în esenţă concepţiile şi natura adevărată a ati-
e pe parcursul unor foarte lungi conversaţii purtate îm-
iastianini. îi înmânez promemoriul. îl citeşte atent. La
să nu fii de acord." Apoi mă roagă să rămân la Roma,
/lussolini este bolnav şi nu este prea simplu să fie văzut,
ne fără sfârşit. Mă frământ, îmi muşc mâinile, mă agit
lultimul etaj al Hotelului Ambasadorilor. Fiecare ceas
să fie fatal! Merg în fiecare dimineaţă şi în fiecare
erul de Externe, pentru a auzi răspunzându-mi-se me-
ii a survenit nimic nou, că Bastianini nu a putut să-l
ta e mereu bolnav, încă de două sau trei ori mă întâl-
:ini, care se chinuieşte întrebându-se ce aşteaptă po-
tă Regele pentru a acţiona. Suntem de acord! Iau masa
bătrânul preşedinte Orlando[43], mereu foarte tânăr ca
ii , ministrul Comunicaţiilor. Cu acest prilej, Orlando
?r liberale şi spune: „Aici nu este vorba de a acuza oa-
>re a constata ce rezultate au obţinut anumite regimuri
i adevărului. Istoria este atât de plină de exemple, încât
să nu vrem să le vedem şi surzi din punct de vedere
rage din ele învăţăminte şi concluzii,
alia, pentru a-l vizita pe Galeazzo Ciano. îi dau prome-
it atent, îmi repetă: „Promemoriul tău din 15 ianuarie *a
i mele de la Ministerul de Externe!* Acum vrei să-l faci
ardă postul şi să-ţi pierzi şi tu postul de ministru la
ini nu e nimic de făcut! Este ca un zid opac." Remarc
:ă acel promemoriu al meu a fost cauza îndepărtării lui

din Ministerul de Externe, dar afirm cu tărie că el, Galeazzo Ciano, este singurul om care poate să-1 aducă la raţiune pe Duce. „Tu eşti legat de destinul lui - precizez -, te-ai căsătorit cu fiica lui, tu eşti deci singurul om care poate să-1 facă să înţeleagă că, dacă se continuă în acest fel de halucinaţie oarbă, ţara va fi pierdută." Energic, Ciano îmi răspunde că el a făcut tot ceea ce se putea face, prin viu grai şi în scris, însă fără rost. „Eu nu voiam războiul - adaugă el; am semnat Pactul de Oţel împotriva sentimentelor mele, dar am primit ordine şi a trebuit să mă supun; apoi, am făcut să se înţeleagă că războiul împotriva Angliei ar fi fost ruina noastră. Dar totul a fost degeaba. Aici, în promemoriul tău, se spune că nu este vorba despre trădare. Dar cine a trădat? Germanii ne-au comunicat că vor ataca Rusia numai pe 22 iunie, dimineaţa, în seara de 21 iunie, prinţul Bismarck mi-a spus că a doua zi,, dimineaţa, la orele 5, ar fi venit să-mi facă o comunicare importantă. I-am spus să mi-o facă imediat şi să nu mă deranjeze în timp ce dormeam. Mi-a declarat că era imposibil şi a venit să-mi comunice că războiul împotriva Rusiei începuse, când trupele germane deja atacaseră! Iată cine a trădat... Şi cu puţin timp înainte, la Veneţia, şi pe von Ribbentrop îl întrebasem dacă urma să fie atacată Rusia. Mi-a răspuns că nu ştia absolut nimic: apoi, trecându-şi mâna peste pantaloni ca şi cum ar fi ascuţit un brici, a spus că, în cazul că s-ar întâmpla, ar fi fost *o chestiune de câteva săptămâni.* Iată cine a trădat... Oricum, după părerea mea, cu acest al doilea promemoriu vei da o lovitură de sabie în apă, cum ai făcut şi cu primul, în orice caz, este un act de curaj şi îl aprob."

îi răspund lui Ciano că trebuie încercat tot ceea ce se poate. Dacă toţi cei ce au informaţii şi posibilităţi s-ar fi decis să-şi asume partea lor de responsabilitate şi, mai ales, să-i indice şefului de care parte este adevărul, nu am fi acum în această situaţie. Ieşind cu Bottai, care apăruse între timp, Ciano mă roagă să-i fac cunoscută urmarea pe care o va avea tentativa mea şi apoi îmi precizează că fraza aceea, „Fuhrerul trebuie să scrie istoria poporului său şi nu biografia sa", îl va lovi pe Duce în plin, pentru că pare scrisă pentru el.

15 iunie, în sfârşit, Bastianini m-a chemat. Mi-a spus textual: „Ducele se întâlneşte cu Mihai Antonescu în multe puncte ale promemoriului tău; *totuşi, spune că este încă prea devreme pentru a iniţia o acţiune diplomatică!* Vrea să mai aştepte două luni. Trebuie să se negocieze atunci când situaţia militară este favorabilă, în orice caz, vrea să-1 vadă pe Antonescu. îl va primi la Rocca delle Camminate. Mai înainte, totuşi, ne vedem la Veneţia. Fă-mi pe loc un program al vizitei şi apoi reîntoarce-te imediat la Bucureşti." Sunt în culmea bucuriei. Ştiu foarte bine că această întâlnire este tardivă. Totuşi, dacă Mussolini „se întâlneşte" cu Antonescu în multe puncte, atunci este clar că e hotărât să între-

latică, având în vedere că situaţia militară e disperată.
)gram al vizitei. Din teama că, fixând-o prea târziu, ar
ie ce alt obstacol şi vreo altă complicaţie, fixez data
L la 25 iunie şi pe 27 reuniunea de la Rocca delle
cuvântarea Domnului, plec spre Bucureşti,
ce Ducele vrea să aştepte alte două luni. Este clar că
litar al germanilor în est sau cel puţin în posibilitatea
.aţi în mare, dacă vor încerca să debarce în Sicilia! Şi
le pare că îmi vine să înnebunesc, atât este de clară şi de
jainte de toate, date fiind precedentele, date fiind mijloa-
lusia, dată fiind criza germană, este exclus în modul cel
lia să poată repurta un succes în est. în al doilea rând, o
Date avea posibilităţi de izbândă cu atât mai mult cu cât
intă încă o necunoscută dacă debarcarea va reuşi sau nu.
|m de această necunoscută, pentru ca ea, într-un anume
i poziţie de echilibru reciproc, în ziua în care debarcarea
polut totul lasă să se creadă că aceasta va reuşi - nu va
alitate de a se negocia. Clauza „inconditional surrender"
|î menţinută ferm de anglo-saxoni şi nu va exista nici o
putea să-i determine să trateze. Şi atunci? De ce vrem să
ii, care ar putea să fie decisive? De ce să mai pierdem
. deja am pierdut atâtea în timp ce am obosit să vedem
ţile, să strigăm SOS în toate tonurile şi să sugerăm, cu o
nţă nefericit impuse de stilul regimului, singurele soluţii
jiră poate să ne mai salveze?

RENATO BOVA SCOPPA, *Colloqui con due dittatori,*
Ruffolo Editore, Roma, 1949

1EMORIUL DIN 14 IUNIE 1943 ,

t transmit, Duce, anexatul raport al ministrului nostru la
jipare clar decizia guvernului ungar de a fi strâns alături
jjprejurări viitoare. Asupra fidelităţii prieteniei noastre,
special Kállay însuşi - au de acum o deplină şi defini-

tivă încredere, în legătură cu ea, am putut oferi dovezi chiar recent. In fapt, dacă a fost posibil să se depăşească în mod fericit recenta criză ungaro-germană, care prezenta o asemenea gravitate încât era de temut, de-a dreptul, că va surveni o ruptură a echilibrului politic dintre cele două ţări, totul a fost posibil numai datorită înaltei Voastre intervenţii pe lângă guvernul german şi sfaturilor de moderaţie - imediat ascultate - făcute simultan să ajungă la prietenii noştri maghiari.

Marile linii directoare pe care am avut onoarea să Vi le prezint, cu un timp în urmă, asupra conduitei politice de urmat de acum înainte, şi care au primit aprobarea Voastră, consistând mai ales în întărirea prieteniei deja existente cu ţările danubiene, Ungaria şi România, şi în căutarea unor legături apropiate cu Bulgaria, prin raportul ministrului Anfuso , aici anexat, ating momentul unei prime consolidări. Va fi apoi oportun să se precizeze mai bine ideile noastre preşedintelui de Consiliu Kâllay, asupra acestei politici, care coincide cu interesele mai precise ale aliatei noastre.

Este vorba acum să se consolideze, în egală măsură şi de o manieră mai exactă, relaţiile noastre amicale cu România. Sunt dej a cunoscute guvernului de la Bucureşti eforturile neîncetate pe care Italia le-a făcut şi le face pentru a elimina, cu o străduinţă aproape cotidiană, permanentele neînţelegeri ce survin între Budapesta şi Bucureşti şi pentru a menţine intact echilibrul politic româno-german, a cărui ruptură ar comporta pentru Germania o gravă dispersare a forţelor, dincolo de riscul unei contribuţii româneşti minore la război.

A fost intenţia mea, Duce, să Vă cer să-1 primiţi pe ministrul Bova Scoppa, venit la Roma pentru a conferi. El mi s-a exprimat verbal cu privire la opiniile lui Antonescu asupra perspectivei războiului şi a redactat în legătură cu ele, la cererea mea, un raport pe care am onoarea să Vi-1 prezint. Din acesta rezultă că Antonescu, în multe puncte, are o viziune politică similară cu cea aprobată de Voi. în orice caz, ceea ce apare indispensabil este menţinerea lui Antonescu pe linia de conduită adoptată de el, aceea a unei intime asocieri cu Italia, de un asemenea fel încât România să nu întreprindă nici un gest compromiţător, nici măcar ca reacţie la anumite presiuni excesive şi asprimi germane. Din cauza aceasta, este necesar, în sfârşit, să se definească unele lucruri în legătură cu vizita lui Antonescu în Italia, de atâtea ori amânată, şi 1-am mai reţinut în acest scop pe Bova Scoppa la Roma, luând în consideraţie faptul că el nu se poate întoarce la Bucureşti fără a avea un răspuns în chestiune.

Această întâlnire ar putea să fie definitorie pentru un amplu schimb de vederi asupra situaţiei actuale şi viitoare şi pentru stabilirea unui punct de contact ulterior al acelei strânse legături politice a României cu Italia, pentru a conso-

(transversală danubiano-balcanică, care trebuie să fie sub
|să Vă urmeze directivele, nu numai în interesul nostru,
|ului însuşi, care impun cea mai puternică solidaritate în-
Pripartit. Călătoria lui Antonescu în Italia, dacă este ex-
ntru consolidarea intereselor politice, nu este mai puţin
le interese colaterale ale Italiei. Dacă astăzi, în fapt, prin
|tiile noastre economice cu România pot fi socotite satis-
i curând o situaţie de o neîndoielnică gravitate, privind
; petrol, al căror preţ, deja acceptat de germani, va putea
fcive şi să determine serioase dificultăţi.
|ă Voi nu puteţi să-l primiţi pe Antonescu direct, aici,
eu spre a-l întâmpina la Veneţia şi de a-l însoţi la
cognito, pentru a avea o discuţie cu Voi. îmi permit să
i asupra acestui proiect, care, dacă ar fi aprobat de Voi,
t foarte repede, urmând ca detaliile lui să fie puse la
[ipreună cu Bova Scoppa, înainte de întoarcerea lui la
|să Vă cer din nou, la timpul potrivit, instrucţiuni mai
|de vedere politic, şi ca reflex al celor mai imediate in-
Inoastre.

ATTILIO TAMARO,OMe ***anni di storia, 1943-1945,***
Tosi Editore, Roma, 1948

UN **OM CURAJOS**

|el timp statul major şi ministrul de Externe au stat pe
i să studieze modalitatea de a ieşi din conflict, într-o zi,
l clar: „Situaţia este disperată. Trebuie făcut ceva pentru
precipite în abis. Dvs., care sunteţi prieten cu Fuhrerul,
J înţeleagă raţiunile noastre de a ne desprinde din război
jburile noastre"; şi Mussolini s-a lăsat avertizat fără a
[pusese la curent şi în scris cu aceste fapte, prin rapoarte
Ipusă în toată nuditatea şi cruzimea ei. Avertizat pe

i trebui să-şi însoţească şeful la Feltre, a găsit modali-
acele cuvinte ale sale: „Ar putea să iasă ceva decisiv
In această întâlnire, dacă veţi şti să vorbiţi."

Din partea sa, Bastianini făcuse să-i parvină, cu puţine zile mai înainte, un memoriu care demonstra imposibilitatea de a continua războiul şi urgenţa de a depune armele, în modul cel mai convenabil. A survenit apoi vizita vicepreşedintelui de Consiliu român, profesoral Mihai Antonescu, asupra căreia s-a discutat mult în cercurile diplomatice. Mihai Antonescu era însoţit, între alţii, de colonelul Turtureanu, şeful cabinetului militar al preşedintelui de Consiliu. A ajuns în Italia la 29 iunie şi 1-a vizitat pe Mussolini în prima zi a lui iulie, la Rocca delle Camminate; pe 3 seara, după ce îl văzuse pe Rege la Sân Rossore, a plecat apoi la Bucureşti; dar abia ziarele din 5 au publicat informaţiile despre călătoria sa în Italia şi discuţia cu Mussolini. Mihai Antonescu, reluând o acţiune diplomatică deja iniţiată cu câteva luni în urmă şi despre care se făcuse aluzie la întâlnirea din aprilie de la Klessheim, insistase pe lângă şeful guvernului nostru să studieze posibilitatea unei desprinderi simultane a Italiei, României şi Ungariei din alianţa de acum intolerabilă cu Germania.

Dau unele amănunte asupra acestei acţiuni, în ianuarie 1943, ministrul nostru plenipotenţiar la Bucureşti, Bova Scoppa, vine la Roma aducând unele propuneri concrete, pe care Mihai Antonescu, vărul preşedintelui de Consiliu român[47], vicepreşedinte al Consiliului şi ministru al Afacerilor Străine, i le făcuse într-o discuţie purtată cu câteva zile în urmă. „Mergem spre ruină, Germania este halucinată de războiul din răsărit, trebuie să-i deschidă cineva ochii, trebuie să ne punem de acord noi, aliaţii, pentru o acţiune comună, Mussolini ar trebui să se pună în capul acestei mişcări" - acestea erau, mai mult sau mai puţin, conceptele exprimate de Antonescu; şi Bova Scoppa, informându-l asupra lor pe Ciano, îi sugeră să aranjeze cât mai curând o întâlnire între Antonescu şi Mussolini. Ciano îi duse lui Mussolini un promemoriu al lui Bova Scoppa asupra acestui subiect; şi, întors de la discuţie, îi spuse lui Bova Scoppa că Mussolini se limitase să manifeste certitudinea că germanii ar fi comis o greşeală pe frontul ras. în realitate, se înfuriase de-a binelea, supărându-se pe Antonescu şi Ciano. „Canalul danubian - a conchis - nu este în mod sigur cel ce trebuie să-l urmăm."

întors la Bucureşti, Bova Scoppa a continuat să insiste pentru întâlnire pe lângă ministrul de Externe - acum Bastianini era subsecretar -, spunând că Antonescu era mereu de aceeaşi părere; probabil Antonescu se dezvăluise şi faţă de alţii şi proiectele sale poate au ajuns mai întâi la urechile lui Ribbentrop, înainte ca Mussolini să le ia în consideraţie. La 3 iunie, Bova Scoppa a revenit la Roma, cu un alt memoriu, mai urgent şi mai amănunţit decât primul; şi, înainte de a-l trimite lui Mussolini, îl duse lui Acquarone, ca să-l citească Regelui, în ziua următoare, Acquarone îi spuse că Regele aproba

lui Mussolini. „Dacă nu se va gândi Mussolini să iasă
.juarone diplomatului nostru -, ei bine, o va face el în-
ie, Bova Scoppa i-a dus memoriul lui Bastianini, care
i pe 6 i-a dat o copie lui Ciano. Când l-a văzut, Ciano a
„Tu, cu primul tău memorandum, m-ai făcut să plec
în fund; pentru că, atunci când Mussolini m-a auzit
ui Antonescu, s-a supărat rău de tot şi nu m-a mai iertat
;eea m-a lichidat." Intra în acel moment Bottai şi Ciano
:ulţi pe acest nebun, care vrea să schimbe ideile celui-
alte zece zile; la 16 iunie, Bastianini i-a spus lui Bova
at la Bucureşti şi să-l aducă pe Antonescu.
;ut să se amâne plecarea cu câteva zile, pentru că
vise, sau aşa a făcut să se spună, în sfârşit, la 27 iunie
:u a plecat cu trenul din Bucureşti. „Am să-i promit ce-
L -, ca să-l facă să fie bine dispus." Discuţia de la
ouă ore şi jumătate. „E un om curajos - a spus apoi
anescu-, vorbeşte despre lucruri foarte adevărate." Dar
ni a fost evaziv. „Trebuie să aşteptăm încă două luni
isă, pentru că nu putem să dăm impresia că Italia ce-
de exterminare ale anglo-saxonilor; iar pe de altă parte
,ub apăsarea unei înfrângeri militare, în două luni, mă
pe Hitler să convoace o conferinţă a statelor neutre şi
ac ă Hitler nu vrea, am s-o fac fără el." Antonescu a între-
lul acestor două luni, ar fi putut să acţioneze pe contul lui.
l 48
; Mussolini -, vă autonzez.

PAOLO MONELLI, *Roma 1943,*
Arnoldo Mondadori Editore, Milano, 1979

FILE DE JURNAL !

spre Veneţia. Ducem acolo o documentaţie grea. Relaţii
idine germană. Aşteptăm mult de la această călătorie,
putea ieşi din ea anumite consecinţe utile sau chiar o im-
itare cu Ducele, care se va resimţi, s-ar putea spune, pentru
jbd brutal, de adevărurile neplăcute ale situaţiei actuale.

29 iunie. La Veneţia, vine să aştepte şi noul prefect Luciano, fost şef de cabinet la Cultura Populară. Personaj rece şi distant. Veneţia ne întâmpină cu graţia ei dintotdeauna. Turişti puţini, dar mereu pluteşte în aer o veselă flecă-reală. După *amiază,* la 15, sosirea lui Antonescu. îmi face o impresie excelentă. Scund, cu ochii vioi şi negri. Are chipul celui care te pune pe gânduri. Există la baza acestei întâlniri o stranie tendinţă spre un transfer de încredere reciprocă. Se simte asta în atmosferă, în strângerile de mâini, în cordialitatea privirilor. II însoţesc în motoscaf pe ministrul Propagandei, Marcu , un om inteligent, exuberant, impregnat de latinitate şi de gusturi antice. A scris o biografie a Ducelui, în româneşte.

Tot după amiază încep discuţiile. După ceea ce ne va spune subsecretarul[50] înainte de dineu, Antonescu a expus o cronologie a contactelor lui cu germanii. Doi ani de apropieri şi de rare contacte directe. Aproape tot timpul a vorbit Antonescu. Nu numai luând în consideraţie detaliile, am impresia că a fost vorba despre o relatare adevărată şi particulară, din care Antonescu iese dezvinovăţit de acuzele pe care i le-au adresat germanii, încât subsecretarul de stat i-a spus-o direct: să-şi repete povestea, cu fidelitate, în faţa Ducelui.

La barul de la Danieli, o văd pe Principesa Bismarck.[51] Se află, se pare, întâmplător la Veneţia!!! Pălăvrăgeşte şi râde cu vacuitatea obişnuită, dar o intuiesc extrem de atentă şi vigilentă. Seara, dineu oficial oferit de subsecretar.

30 iunie, întâlnirea decurge foarte bine. Dimineaţa, schimb de cadouri, decoraţii, semnarea acordului cultural, îmbrăţişări generoase, purtând amprenta unei sincere cordialităţi. Discuţii economice pe parcursul cărora, într-adevăr, românii fac eforturi notabile pentru a veni în întâmpinarea necesităţilor noastre, contravenind presiunilor germane. La amiază, un nou colocviu politic. La sfârşit, după feţele participanţilor, cred că a avut un conţinut de o reală importanţă.

Seara, dineu în casa Volpi. Văd un frumos palat, în care *noul doge* a lăsat să persiste câteva trăsături de penel, sub formă de tablouri, mobile, scrisori uneori de un gust îndoielnic. Saloanele sunt, totuşi, de o frumuseţe aparte. Noua contesă Volpi e o femeie graţioasă, plăcută, în ansamblu demnă de un rang dificil. Reîncepem, în micul salon, Vitetti expune diverse teorii, între care şi propunerea de a se constitui o uniune între Ungaria şi Croaţia, sub coroana unui principe italian.

l iulie. Zi densă în momente de interes. La Rocca delle Camminate, Bastianini, însoţit de mine, precede oaspeţii. Văd şi simt clipele de repaos din viaţa Ducelui în întreaga lor simplitate. Rocca este construită recent, în proporţii rezonabile. Conţine, vai!, recolta a numeroase omagii şi a darurilor

iera sa politică. Din păcate, alături de lucruri neîndo-
jbiecte extrem de interesante, piese de un foarte prost
Credeam că Ducele ar fi fost un om singur. Azi am
nui aşa-zis cămin. Nu contează dacă în unele camere,
atârnă pe pereţi şi sunt aşezate pe mobile simulacre
i tablouri inestetice. Există în toată această ambianţă
i unei familii italiene sănătoase, care, în ciuda ascen-
t să-şi compromită simplicitatea originară. Ceea ce are
île ei: lipsa unei dorinţe de ameliorare estetică şi edu-
jtat, poate, asupra întregii vieţi naţionale a italienilor,
lea intrării mă lasă, ca să zic aşa, oarecum perplex.
spre sălile interioare tronează un portret al Ducelui în
orsul nud proiectat pe zăpadă! Şi, pe pereţi, un arbore
;olini şi un tablou cu două profile ale Ducelui în decu-
Mai departe, o cameră de primire este mobilată în to-
sze, dar făcut lui Mussolini cu ani în urmă, cu prilejul
iliene la Tokio. Cu toate acestea, totul ar fi putut să fie
dacă nu ne-ar fi sărit în ochi două gheişe, păpuşi în
ţaţe chiar în mijlocul încăperii,
oate acestea revelau şi o robusteţe a obiceiurilor, o
ilor, care nu pot decât să provoace respect. Şi cu aceste
i aceeaşi zi, neînţelegând din toate acestea fascinaţia
viaţiile mondene ale Eddei.[53] Prea multe note asupra
jutea enumera totul, în succesiune cronologică, îl văd
. De două ori, îmi adresează cuvântul pentru a-mi or-
irunte. Dar este calm şi afabil. Fascinant în totalitate.
l bine. Românii sunt evident neliniştiţi şi fericiţi în acelaşi
Jucele şi Bastianini încep să discute la 11,30 şi continuă
Jeu participă mai mult decât trei persoane. Noi, secretarii,
- să mi se ierte - sufragerie oribilă, rezervată servitorimii,
linut la agitaţiile doamnei Rachele.[54] Neliniştită, aproape
Icurie ţărănească de a avea un oaspete sub acoperiş, revo-
J şi confuză. Mi-au spus-o Pansa şi Guerrini Maraldi, care
Jmpul preparaţivelor. îl ura pe Vitetti, lansa săgeţi împo-
^iano, pentru că n-a ştiut să se apropie de popor, în timp
şi tot timpul i-a vrut binele.
[•and în încăperea în care se debarasau mesele, o vedem pe
and în ordine argintăria, împrumutată de la Ministerul

de Externe. Observă privirile noastre curioase şi spune, cu voce tare: „Atenţie! Pun totul în ordine. Astfel, nu se va spune că Mussolini fură!" După amiază, în timp ce discuţiile continuau, m-am deplasat împreună cu alte persoane aflate în aşteptare spre camerele în care se etala viaţa Ducelui. Lipseau telefoanele. Am telefonat atunci de la aparatul aflat pe biroul lui şi, pe acest birou, ordonat, curat, văd note, rapoarte, dar, mai ales, sensul unei pauze de lucru. Unele cărţi de cultură, lirici germani, multă marfă germană. Pe un pupitru, Tartini şi Casella, ştime pentru violină. Studioul înghiţea lucruri dintre cele mai execrabile. Ceea ce emoţionează este poate că acolo, la Rocca, este toată substanţa imobiliară a omului care conduce de două decenii^ Italia. Ceremonia de rămas bun este extrem de cordială, simpatică. Apare la sfârşit şi doamna Rachele şi este simplă şi mişcătoare imaginea în alb a acestor gazde care salută, agitându-şi mâinile în semn de adio, în timp ce în a treia maşină se afla acest umil secretar.

3 iulie. Citesc procesul verbal al conversaţiilor cu Ducele. Antonescu a schiţat istoria contactelor lui cu germanii, cărora le-a revelat permanent oportunitatea unei politici mai clare în ceea ce privelişte noua ordine europeană. Fapt necesar pentru orientarea oamenilor şi a claselor politice. S-a referit la sacrificiile românilor, la situaţia din România. La necesitatea de a se vorbi cu Fiihrerul, ceea ce Ducele a promis că va face.

Acesta este, totuşi, procesul verbal oficial. S-a discutat cu siguranţă mai mult. După cum am aflat de la şeful de cabinet, s-ar fi pus într-o stare embrionară bazele unei „Axe transversale danubiano-balcanice", nu atât într-o funcţie antigermană, ci extragermană. Dar nu este vorba aici despre o iluzie? Indubitabil, Antonescu a înregistrat un mare succes şi, cum scria în telegrama de despărţire, „şi-a îmbogăţit viaţa". A văzut în Italia tot ceea ce şi pe toţi cei care prezentau interes pentru el. Despre discuţia cu Sfântul Părinte, Secretariatul de Stat ne transmite că Antonescu a spus că a receptat aici cele mai favorabile impresii, ceea ce bucură Secretariatul de Stat cum ne bucură şi pe noi.

6 iulie. Se întoarce misiunea noastră care 1-a însoţit pe Antonescu. Mi s-a spus că şi Regele a discutat extrem de cordial cu el şi i-a sugerat să se ducă să vadă oraşul Livorno, recent bombardat. Ceea ce Antonescu a şi făcut, în ciuda sfaturilor contrare ale suitei sale. Şi la Florenţa, primirea lor a fost excelentă. Apoi, la Veneţia, toţi românii s-au răspândit după cumpărături...[55]

EGIDIO **ORTONA, *Storia contemporanea,* anno XIV, numero 6, dicembre 1983, Societa editrice ii Mulino, Bologna**

MIHAI ANTONESCU

1 icea pe amândoi la Forlî, după ce fusesem să-1 întâmpin
na întreţine cu el înainte de a-1 însoţi la Rocca delle
it două daruri: o colecţie de fotografii din România şi o
una dintre imaginile cele mai expresive pe care le-am
cioarei Măria. Să fi fost măiestria pictorului, sau harul
eea străluceau mai mult umbrele chipului decât fondul
igiţi, încercănaţi şi puţin obosiţi, ca şi pe buzele subţiri,
trist, în memoria mea, imaginea aceea se confundă me-
nescu. Din trăsătură în trăsătură, şi în acesta se întreză-
steţe şi din ochii adânci şi din paloarea obrazului emana
•e m-a intrigat chiar de la întâlnirea noastră. Acum el nu
at ruşii, undeva, pe pământul său invadat şi doborât în
nu există o cruce pe mormântul său necunoscut. Nici
âruise nu mai există: a dispărut din casa mea, împreună
;chi amintiri, cu obiecte inutile sau necesare, de care
eroşii eliberatori ai Italiei. Şi aş vrea să le spun acelor ti-
reuşesc să doarmă un somn liniştit în cearceafurile pe
-mi restituie numai imaginea aceea a Fecioarei cu surâ-
ştie dacă nu va surveni o zi în care va fi posibil să regă-
ntonescu şi să-1 cinstesc cu o icoană şi cu o floare!
ii Antonescu avea un suflet mare, în care ardea o flacără
u ţara sa. O dragoste romantică, alcătuită din admiraţie şi
tul solid, exercitat pe deprinderea dreptului ginţilor, nu
căldură pasională, care pare o ingenuitate a spiritelor fe-
>are a tinereţii, în acesta, cultura franceză, care îl plăs-
ică franceză, nu au izbutit nimic; nici Sorbona şi nici bu-
ă-i sădească în suflet acel scepticism caustic care ascute
iţea şi mai puţin proprie subiectului. De la prima noastră
irat câteva ore, am remarcat rectitudinea gândirii lui şi,
iiscursului său, chiar şi atunci când era vorba despre cri-
2 Germania, încât, dacă nu aş fi cunoscut personal aver-
era în cele mai înalte sfere germane, nu aş fi avut încre-
îl dispreţuia şi, într-o zi, la Salzburg, 1-a definit drept un
nbiţie, invitându-mă să-i refuz satisfacţia unei vizite la
itr-adevăr, o solicita demult şi pe care, prin funcţia lui,
ii dreptul s-o efectueze, chiar dacă circumstanţele nu erau

deloc fericite pentru a o întreprinde, avându-se în vedere mersul războiului în 1942 şi 1943. Lăsând Ia o parte pretenţia tâmpită a lui Ribbentrop, printr-o revendicare pură şi simplă a libertăţii şefului de guvern italian de a-i primi totdeauna pe cei pe care îi agrea mai mult, cu care Mussolini m-a însărcinat pe lângă von Mackensen, dorinţa lui Antonescu a fost împlinită, împreună cu cea similară a preşedintelui de consiliu ungar, Kăllay, şi acesta obiect al dispreţului lui Ribbentrop şi al unei interdicţii egale.

Spre a evita izbucnirea unor noi fricţiuni între cele două ţări aliate şi cordial adversare, s-a decis să se imprime celor două vizite un caracter preponderent amical, limitându-se la minimul indispensabil aspectele ei oficiale. Astfel, Antonescu a fost primit la Rocca delle Camminate şi reţinut la o masă în familie, cu o doamnă Rachele[56] care nu a participat şi a pregătit prânzul extrem de frugal, şi Kăllay la Palatul Veneţia, unde, în sala Marelui Consiliu, eu însumi am avut grijă să pregătesc o masă pentru cinci persoane. Totul s-a desfăşurat foarte bine şi atmosfera de intimitate a celor două vizite le-a creat ambilor oaspeţi condiţiile cele mai favorabile pentru a-şi deschide sufletul, pentru a expune preocupările care-i frământau şi pentru a cere lui Mussolini să procedeze la un examen aprofundat al situaţiei generale şi al relaţiilor prezente şi viitoare cu Germania, în ciuda diferenţei de limbaj - rece şi aproape distant al lui Kăllay, plin de inimoasă pasiune al lui Antonescu - şi a profundelor divergenţe de interese dintre cele două ţări, a rezultat foarte clar identitatea scopurilor pe care cei doi şefi de guverne şi le propuneau. Aceştia considerau imposibilă o redresare a sortii războiului în favoarea Axei şi îi cereau lui Mussolini să ia o iniţiativă oarecare pentru a salva ceea ce se mai putea salva. Amândoi imputau Germaniei lipsa de înţelegere şi de consideraţie faţă de necesităţile politice şi economice ale ţărilor lor şi hotărârea rece a lui Hitler şi a lui Ribbentrop, capabili chiar să-i arunce în braţele bolşevicilor, dacă asta ar fi putut să asigure Reichului o zi în plus de răgaz.

Antonescu a declarat că nu conta deloc pe loialitatea Germaniei, nici măcar în cazul în care armele noi şi formidabile pe care Fiihrerul continua să le promită ar fi putut să-i procure într-un sfârşit victoria, deoarece cu cât aceasta va costa mai scump, cu atât mai mult inamicii şi aliaţii le-ar încărca nota de plată. El i-a cerut lui Mussolini să intervină cu decizie, constrângându-1 pe Hitler să examineze situaţia militară după criteriile realităţii şi să măsoare fără fraude şi fără iluzii forţele şi potenţialul celor două tabere aflate în război.

O conferinţă a celor patru şefi de guvern ar fi putut să servească acestui scop şi el îl conjura pe Mussolini să-i facă lui Hitler o cerere formală în acest sens. Mai mult de cinci ore, înainte şi după prânz, Antonescu a vorbit cu o

răceala logicii celei mai strânse cu căldura apelu-
incheiat afirmând că, în ceea ce îl privea, era pregătit
• iartă, fără a ignora că românii 1-ar fi făcut să resimtă lo-
or, spolierile teritoriale de care beneficiase Ungaria, ja-
it de Germania, tragedia care apăsa ţara sa, dar nu per-
:are încerca s-o salveze, ci dreptul la viaţă al naţiunii ro-
3eanâ, cel mai înaintat bastion al civilizaţiei occidentale,
discurs erau evidente pe chipul lui Mussolini, ca şi
ncerca în a da un răspuns potrivit speranţelor interlocuto-
ivinte convenabile pentru a-i exprima propria simpatie şi
ui unei conferinţe în patru întrunea aprobarea sa. Ar fi
; ea, nu imediat, totuşi, şi între timp ar fi avut răgaz să se
i unei lărgiri a acestei conferinţe, nepierzând din vedere
luni cel mult, el ar fi cunoscut exact ideile Fiihrerului în
ulterior şi o hotărâre, dacă era necesar, fără el. Nu a spus
cu eventualele sondaje sau negocieri, la care, cu multă
acuse aluzie de două sau de trei ori, şi 1-a luat pe oaspete
1-a condus afară, pentru a face câţiva paşi împreună,
a două erau motivele care-1 determinaseră pe Antonescu
Unirea, oaspetele a înţeles că nu a parvenit la un rezultat
•as câteva momente, pentru a-i lăsa singuri şi, între timp,
acelei conferinţe şi la bizara aluzie a lui Mussolini la ţă-
mmirii pe care Hitler ar fi rezervat-o acestor proiecte
dat fiind stilul adoptat de el faţă de aliaţii minori şi infa-
re tăia replica până şi lui Mussolini, ori de câte ori acesta
e care-i displăceau. Cum ar fi, de exemplu, o reexaminare
doptat de a face războiul până la capăt, pe toate fronturile.
ea dezamăgit şi ofensat dacă se făcea vreo aluzie la alte
;rea totală a inamicilor din est şi din vest.
uitase cu un interes cel puţin aparent pe Mussolini, de două
land necesitatea închiderii într-un fel oarecare a frontului
znise să vorbească despre asta şefului său, sau se prefăcuse
ideraţie o asemenea sugestie. Nu vedeam deci în ce mod ar
lini să-1 conducă pe Hitler pe un asemenea drum, cu totul
păţânate de a continua războiul şi de a-1 purta cu şi o mai
leea exprimată de Mussolini, de a face să participe şi puţi-
•euniune al cărei scop nu putea fi decât acela de a spăla ru-
ilie, îmi părea de-a dreptul o diversiune glumeaţă.

• [v] In automobilul care ne readucea în gara din Forli, Antonescu mi-a spus că a înţeles că Ducele, deşi arătându-i comprehensiunea cea mai cordială şi promiţându-i să discute cu Hitler chestiuni mai puţin importante interesând România, evitase să-şi asume sarcini de însemnătate majoră, asta atunci când nu mai era timp de pierdut, pentru că Rusia bolşevică se afla înaintea uşii, şi se putea presupune ca America şi Anglia să aibă un interes comun cu noi să împiedece instalarea bolşevismului, cu tancuri furnizate de ele lui Stalin, în cel puţin jumătate din Europa. M-am declarat de acord cu asta - şi ne înşelam amândoi! - şi el m-a asigurat de solidaritatea românească deplină la orice iniţiativă pe care eu aş fi întreprins-o, strângându-mi mâinile cu putere şi privindu-mă în ochi, pentru a mă face să înţeleg, el, care în mod cert se făcea interpretul gândirii şefului său, ce teribilă sarcină îmi cerea să-mi asum personal, chiar şi în afara voinţei şefului meu.

Nu i-am spus că discutasem cu Mussolini de mai multă vreme asupra chestiunii. L-am asigurat că nu voi evita s-o fac, mărturisindu-i că, la Salzburg, în timp ce Mussolini îi ceruse lui Hitler să găsească modalitatea de a închide frontul cu Rusia, eu îi propusesem lui Ribbentrop şi un sondaj din partea italiană la Londra şi la Washington; nu i-am spus nici că, după refuzul ministrului de Externe german de a accepta propunerea mea, Mussolini, solicitat, de mine să mă lase să întreprind tentativa, pe răspunderea mea exclusivă, îmi răspunsese că era prea devreme.

Antonescu nu contenea să vorbească şi cuvintele lui îmi ajungeau în urechi de la o nesfârşită depărtare: vorbea despre patrie, despre această realitate eternă şi imuabilă, a sa aflându-se în marginea extremă a Europei, a mea ca o inimă pulsând a civilizaţiei creştine, şi toate acestea nu sunau nicidecum a retorică. Ceea ce lăsa el să-i transpară din suflet, eu păstram în sufletul meu de la vârsta raţiunii. Răsucindu-mi privirea înjur, vedeam strălucind sub soarele de iunie chipul pământului italian din acea regiune fertilă, unde pasiunea fierbinte a lui Oriani pentru „marea sacrificată" şi casta iubire a lui Pascoti[57] pentru „marea proletară" se aprinseseră împreună într-o egală speranţă, şi mă gândeam la România, cum îmi apăruse cu mai mulţi ani înainte, de la Giurgiu la Bucureşti, în valurile de aur ale câmpiilor ei, în verdele intens al pădurilor ei, în chipurile bronzate ale ţăranilor ei...

Cum să nu-ţi iubeşti patria? Chiar dacă era cu adevărat posibil ca oamenii să-şi înăbuşe sentimentele naturale, cu ce mijloace ar putea să fie înăbuşit acest sentiment? Şi mă gândeam la ignobila viclenie a celor care fabricau somnifere şi veninuri aşa-zise antinaţionaliste, chiar dacă cu etichete seducătoare, de turnat şi de distribuit acelor popoare care îngrijorează mai mult prin

oltare şi de îndrăzneală. Aceşti otrăvitori ai conştiinunt foarte atenţi, totuşi, să cultive prin orice mijloc, în :, cultul memoriei patriei, al eroismului în toate formpurile şi al ataşamentului faţă de naţiune. Este un e până şi Rusia comunistă 1-a aplicat, asupra ei înseşi, : larg pentru a-şi *realiza,* proiectele,
de a construi un dig valid împotriva bolşevismului, răsăriteană a României, Regele Ferdinand voise să rmă agrară de o remarcabilă amploare. Transformân-;tari de pământ - gândise Regele -, comunismul nu va de proletari pentru a le îndobitoci, nici nu va putea să 0coloană a cincea de ieniceri, gata să deschidă fronti-: de naivă şi uşuratică a fost speranţa lui s-a putut conarmate s-au aruncat asupra teritoriului românesc şi nu 1desfăşuraţi într-o apărare, fie ea şi simbolică, a părajdurilor, a avuţiilor pe care erau stăpâni. In Cehoslojprietarii de pământ, creaţi prin reforme agrare simi->rin absenţa oricărei reacţii împotriva bolşevizării ţă-:stui fapt, este firesc să ne întrebăm ce rezultat politic tizani ai reformei agrare italiene, când de pe acum se e noastre „reformate", o creştere a voturilor comuniste lectorală.
ipta împotriva bolşevismului este o chestiune de forţă e şi că, în a-1 combate, proprietarul rural sau ţăranul, n numai dacă e încadrat în divizii blindate, nu mai pue care ticsesc imensa cazarmă a mareşalilor sovietici, .turnurile lansate de la Kremlin,
latum, prin care s-a cerut să se cedeze Bucovina şi Bae ore, a fost înaintat de Molotov României, care trebuccepte, dar orice român era convins că pretenţiile Rui aceasta, ştiind toţi foarte bine că Dunărea, de la Porrsare, şi rezervele de petrol existente în subsolul ţării ue Rusiei. Desigur, Antonescu nu ignora declaraţia din Vlolotov ambasadorilor Italiei şi Germaniei, că un răzîmpotri va României era posibilitatea cea mai sigură de ctive. Deci, atunci când Rusia şi Germania au devenit 'ehrmachtului au început să le piseze pe acelea ale lui adâncimea teritoriului Uniunii Sovietice, din necesi-

tatea legitimă de a ieşi din coşmarul invaziei şi al cuceririi, poporul român nu a respins propria lui participare la bătălia împotriva armatei care-l ameninţa, desfăşurată sub arme chiar la uşa casei sale.

A făcut rău? însă acea armată abia îl deposedase de două regiuni. Şi unde este acel om care, văzând un răufăcător de care abia a fost jefuit încăierat cu o altă persoană, nu sare să dea o mână de ajutor acesteia? Şi, presupunând că România ar fi fost atât de fricoasă ca să nu ia o astfel de hotărâre, cum ar fi putut să refuze Germaniei triumfătoare cooperarea pe care Hitler nu a întârziat să i-o ceară? Unde erau armatele franceze, engleze şi americane, care ar fi putut s-o ajute să înfrunte şi armata germană şi să-i împiedece pe Stalin şi Molotov să ajungă, aşa cum stabiliseră, la Dunărea românească?

Când o naţiune a fost învinsă, facila ştiinţă a viitorului, în care şi-au luat doctoratul anumiţi critici făţarnici, pronunţă mereu sentinţe de condamnare, chiar de tipul celei care a ordonat asasinarea lui Antonescu. Insă astfel de jurişti, fără valoare, îşi permit atâtea pentru că, în momentul în care împrejurările impuneau decizii fatale, ei nu se aflau printre cei cărora le revenea teribila datorie de a le lua. Când faptele sunt împlinite, când totul s-a petrecut, este tot atât de uşor, pe cât e de josnic, să strigi că a fost adoptată chiar acea hotărâre care trebuia evitată şi să tratezi drept criminal pe cel ce s-a încărcat cu răspunderea.

Şi, pentru că şi în ţara noastră abundă cei ce sunt mereu gata să-i crucifice pe căzuţi, ar fi cazul să-i întrebăm dacă s-ar simţi în măsură să deschidă un proces la adresa memoriei preşedintelui de Consiliu La Marmora[58], pentru a se fi aliat cu Prusia în scopul de a profita de războiul pe care aceasta urma să-l declare Austriei, în termen de o duzină de săptămâni, şi în intenţia de a întregi Italia cu Trieste şi Trento.

Şi aş vrea să-i mai întreb pe aceştia dacă ei cred că Austria ar fi avut dreptul, după Custoza, să ceară predarea lui La Marmora în calitate de criminal de război, împreună cu Cadorna[59], care ajunsese la Isonzo, cu Garibaldi[60], care se bătuse la Bezzecca, şi cu Cialdini[61], care se lăsase învins. Austria, care nu putea să fie citată ca un model de moderaţie şi de îngăduinţă, când era vorba despre propria ei apărare, nu a avansat asemenea cereri, poate pentru că, în 1866, nu deveniseră încă normă de drept internaţional pozitiv uzanţele de război ale lui Gengis Han şi ale lui Brenno. Dar Mihai Antonescu, laureat al Sorbonei în drept internaţional, în schimb, a fost condamnat şi împuşcat în 1946 de mujicii ruşi, pentru infracţiuni grave din domeniul acelui drept, mai exact pentru a fi încercat, fără noroc, să împiedece cucerirea ţării sale.

Ironie a destinului! Dacă nu greşesc, Antonescu se ivise întâmplător din încurcatele intrigi ale situaţiei interne româneşti, fiind cel mai puţin luat în

sideri. Ajungea să-l priveşti pentru a-ţi da seama că nu
tremist, nici un aventurier şi nici măcar din punct de
itură, cu aspect modest de profesor, nu era croit pentru
rim plan.
i cu barbă, Averescu, lung şi subţire, asemănător cu o
cu, figură înaltă şi cu o faţă mongolică, se impuneau ca
eni lui, care apare prima dată pe scenă pentru că a fost
ctul de abdicare al Regelui Carol, în noaptea aceea în
invitat să părăsească ţara. Pur şi simplu, era un jurist
să fie chemat să redacteze un document istoric şi care,
că i-a convenit acea revoluţie rapidă, nocturnă, prin
ţi de la conducerea ţării, fără împuşcături şi fără vic-
nnitate şi nişte oameni fără scrupule. Nu era deci un
: cei botezaţi şi consacraţi ca atare, de care ţara sa dis-
şi felul său de a vorbi era acela al unui om nepregătit să
dominate în acele vremuri de obiceiuri bolşevizante.
Mihai Antonescu. Mă gândesc că judecata meafavora-
a să apară poate grăbită aceluia care nu ştie că meseria
să-ţi faci rapid o idee destul de precisă asupra persona-
ează chestiuni importante, în acele zile, de două sau de
ivitaţia de a mă duce la Bucureşti. Şi când l-am salutat,
face o asemenea călătorie, atunci când ar fi survenit
nia ceva de care să ne putem bucura împreună,
valoarea chipului său iluminându-se pentru o clipă, ul-
îcut-ocu el!

GIUSEPPE BASTIANINI, ***Uomini, cose,fatti, Memorie di un ambasciatore,*** **Milano, 1959**

NEUTRALITATEA EGOISTĂ

a căzut de acord cu mine asupra unei acţiuni chibzuite,
:alia şi România să iasă simultan din conflict, dar nu a
>ă până la capăt. El avea o poziţie şi un prestigiu pe care
e i-ar fi îngăduit o acţiune hotărâtă şi, mai ales, desfăşu-
t. Dimpotrivă, în ciuda propunerilor sincere şi a ideilor

curajoase, nu s-a mişcat cum ar fi trebuit, în iulie 1943, după o luptă extenuantă pentru a depăşi incredibile dificultăţi, 1-am însoţit la Rocca delle Camminate, pentru o discuţie cu Mussolini, care, în proiectul nostru comun, ar fi trebuit să fie decisivă; ei bine, şi atunci, în ciuda sugestiilor ce i le făcusem, el nu a fost la înălţimea importanţei misiunii pe care ar fi trebuit s-o dezvolte, fiind incapabil să exprime lui Mussolini gândurile sale în termenii asupra cărora ne înţelesesem anterior, în timp ce plecasem de la Bucureşti la Rocca delle Camminate cu programul de a obţine ca Ducele să-şi asume el însuşi iniţiativa de a pune capăt conflictului, având în vedere faptul că înfrângerea, de acum, era inevitabilă, Mihai Antonescu s-a lăsat tras pe sfoară de argumentările lui Mussolini, care, recunoscând totuşi că, în acel moment, situaţia era foarte gravă, a cerut un răgaz de două luni înainte de a acţiona... Şi asta în timp ce aliaţii debarcau în Sicilia!

La 5 iulie 1943, prezentasem lui Bastianini, subsecretar la Externe, un promemoriu pe care el îl supusese lui Mussolini şi în care, între altele, scriam: „Oamenii care au o responsabilitate formidabilă faţă de popoarele lor pot să fie înţeleşi şi chiar justificaţi dacă forţe şi elemente imponderabile se opun câştigării războiului, dar nu ar fi nici justificaţi, nici înţeleşi, nici absolviţi de istorie, dacă s-ar sustrage acţiunii politice destinate să ofere posibilităţi de salvare, cât mai este încă timp." Şi la l iulie nu mai era timp, şi Mussolini tergiversa, şi Mihai Antonescu abandona de fapt lupta pe care o purtase timp de doi ani. Amândoi alunecau spre moarte. Ne-am reîntors la Bucureşti descurajaţi...

RENATO BOVA SCOPPA, *La pace impossibile,*
Rosenberg & Sellier, Torino, 1961

LA ROCCA DELLE CAMMINATE

După ce a exprimat Ducelui gratitudinea sa pentru această vizită pe care şi-o dorea în mod deosebit, de mult timp, şi după ce a transmis salutul devotat al Conducătorului, domnul Antonescu a intrat imediat în subiect. El dorea ca Ducele, înainte de toate, să ştie cum preocuparea de a fixa de o manieră care să fie clară pentru toţi, aliaţi şi inamici, scopurile politice ale războiului Pactului Tripartiţii frământă şi pe el şi pe Conducător, încă din 1941. în fapt, din acea epocă, în diverse vizite pe care el a avut ocazia să le facă în

la Ribbentrop, a vorbit mereu, cu toată francheţea,
iţe de a duce războiul nu numai cu mijloace militare,
aceasta în dublul scop de a întări, cu precizări clare,
uturor ţărilor Pactului Tripartit şi de a da tuturor po-
;ia limpede că ordinea nouă preconizată de Germania
să apară şi să fie o substanţială ameliorare a vieţii in-
jazată pe principii pe care şi popoarele rămase neutre
; echitabile şi drepte, în aşa fel încât să le inoculeze
a angajată de ţările Pactului Tripartit cu o espectativă
namicilor noştri, îmbrăţişate fiind aceste principii, în
a domnului Ribbentrop, el a avut unele schimburi de
azar, asupra chestiunilor de ordin general, în care el,
|antul unei naţiuni latine istoric şi geografic expusă la
artea inamicului, Capitala latinităţii în Europa răsări-
ri relief interesele unei alte ţări latine, asemeni Portu-
iţie funcţia latinităţii în acest război şi aceea ce va de-
;t.
'articulară a României, combatantă împotriva Rusiei,
sub mască bolşevică, fie sub mască slavă, a găsit un
i, unde ameninţarea slavă este la fel de prezentă. Şi în
acut nici un secret din îngrijorarea faţă de Rusia bolşe-
|scu despre faptul că Europa putea fi apărată, despre sta-
nmune ferme tuturor popoarelor europene, a găsit cea
egere, cum s-a dovedit prin reverberaţiile din toată presa
)lomatice transmise asupra lor de Agenţia Ştefani.
ine nu va intenţiona în nici un fel să slăbească forţele
||i să creeze României o poziţie specială faţă de inamici,
Jbate cu toate forţele ei. Dacă este vorba de pace nu este
pregăteşte de pace separată, lucru care şi geografic
|ţa drept imposibil, ci pentru că tocmai în vederea păcii
ai Antonescu că ar fi oportun să se precizeze anumite
î, încă atât timp cât durează conflictul, să se asigure
lari părţi posibile a popoarelor europene, împotriva că-
ită forţele extraeuropene. Natural, există aici şi o altă ra-
|nă românească, căreia domnul Antonescu nu poate să
i atenţie; şi anume că România se află angajată într-un
crificii imense în oameni, în materiale şi în resurse eco-
Jdată să cedeze peste o treime din teritoriul ei naţional în

favoarea Ungariei şi Bulgariei, fără a avea în interiorul ţării un regim deja constituit şi afirmat, ci, dimpotrivă, o destul de largă pleiadă de oameni politici fără nici o treabă, cărora, cum demonstrează scrisoarea lui Mân iu şi Brătianu, este cert că nu le lipsesc argumente politice, chiar foarte importante, pentru a genera în conştiinţa ţării stări de spirit periculoase în perspectiva continuării războiului.

Domnul Antonescu ţine să accentueze că nu e posibil să spui unui popor, şi în primul rând poporului său, că nu e necesar să se precizeze unde trebuie să ducă victoria şi ceea ce ar decurge din ea şi că este necesar numai să lupţi, cu toate mijloacele, cu toate forţele. Şi nici nu este posibil, afirmă el, ca şefii responsabili ai ţărilor care pierd sânge şi dau tot ce pot, în acest război contra imperialismelor extraeuropene, să continue a nu fi interesaţi de o manieră directă şi permanentă de mersul războiului însuşi, care, impunând sacrificii comune, este necesar, de asemenea, să fie alimentat de încrederea comună a tuturor şefilor responsabili ai ţărilor aliate, şi asta nu se poate obţine decât prin schimburi deschise de vederi şi prin aplicarea unei linii politice leal şi cordial discutată şi stabilită.

Antonescu nu a evitat să prezinte toate aceste chestiuni, în diverse împrejurări, domnului von Ribbentrop, care, în timp ce la început nu a ridicat obiecţiuni împotriva acţiunii domnului Antonescu, ulterior a considerat-o lipsită de interes şi dăunătoare războiului. Apoi, pentru că la orice cerere succesivă de a preciza, într-un fel, înaintea Europei, scopurile războiului Pactului Tripartit, domnul von Ribbentrop a răspuns mereu evaziv, el, Antonescu, a salutat cu multă satisfacţie comunicatul vizitei la Roma a ministrului de Externe al Reichului, din luna martie, şi s-a bucurat mult că în comunicatul vizitei Ducelui la Fiihrer, din luna aprilie, conceptele de independenţă a popoarelor, de colaborare, de echitate şi de justiţie pentru toţi au fost atât de revelator confirmate. El solicită Ducelui, în al cărui spirit înalt Conducătorul şi el au o deplină încredere, ca această acţiune iniţiată de el şi pe care întreaga Europă a întâmpinat-o cu o vie satisfacţie, să fie dezvoltată de Duce şi să strălucească încă o dată, în acest război şi la încheierea lui, acel spirit de echitate latină, care numai ea poate da Europei liniştea dorită acum. România intenţionează să-şi lege total destinul de acela al Italiei, şi spune aceasta Ducelui în numele Conducătorului. România nu a intenţionat şi nu intenţionează să renege obligaţiile ei de onoare şi să întreprindă iniţiative destinate s-o separe de aliaţii ei; totuşi, ea cere să se ţină cont de sacrificiile ei şi de dreptul ei de a avea un cuvânt de spus în prezent şi în viitor, cum ea crede că merită.

ă ia act de voinţa României şi de fermitatea pe care
L El îşi dă seama de marile sacrificii ale poporului ro-
ificultăţile pe care poziţia geografică a României le
i \ ale situaţiei interne. El nu va evita să discute cu
lei mai apropiate întâlniri. Opinia că războiul trebuie
;e l-a condus la a-i face Fiihrerului o propunere, care a
rte, cu două luni în urmă, dar pe care intenţionează s-o
. situaţia militară să ajungă la acea indispensabilă clari-
. Ducele îl asigură pe Antonescu că nu intenţionează
această linie pe care a inaugurat-o cu câteva luni în urmă
fea exactă este că această linie va trebui să fie întărită şi
jîune a tuturor guvernanţilor din ţările Pactului Tripartit,
icelui pentru această asigurare, domnul Antonescu ex-
şi deplina solidaritate a României cu Italia, mai ales în
repetând că România intenţionează să-şi lege total des-
i şi al Ducelui, pe care el şi Conducătorul îl consideră
u-l că la orice dorinţă a sa vor fi dispuşi să-şi ofere cea
la adeziune.

ATTILIO **TAMARO,Z)Me** ***anni di storia, 1943-1945,***
Tosi Editore, Roma, 1948

CĂDEREA LUI MUSSOLINI

a la Bucureşti, la 19 iunie 1943, preşedintele Antonescu
irofundă bucurie. El spera sincer ca vizita sa în Italia să
torică şi să scoată Italia şi România din conflict, în zi-
lecării, care a suferit o scurtă amânare din cauza unor
îolini, am căzut de acord asupra bazelor negocierii pe
> poarte cu dictatorul italian. La 27 iunie am plecat de la
omânesc special, în care se aflau numeroşi ziarişti itali-
.ntele Antonescu s-a urcat în tren la Predeal, unde se du-
>nducătorul. în tot timpul zilei de 28, în vagonul prezi-
i şi cordiale discuţii cu Antonescu. I-am spus că, pentru
jl acţiunii sale diplomatice, ar fi fost din cale afară de înţe-

lept ca în cadrul conversaţiilor economice, care ar fi trebuit să aibă loc la Veneţia, să promită Italiei zece mii de vagoane de cereale. Lui Mussolini i-ar fi plăcut foarte mult o asemenea promisiune. Antonescu s-a lăsat convins şi a promis, în afară de asta, i-am spus că la Rocca delle Camminate Mussolini i-ar fi repetat ceea ce îi spusese lui Bastianini la Roma, după ce citise memoriul meu, şi anume că *era prea devreme* pentru a trata; că trebuie să se aştepte alte două luni etc. Era necesar să fie împiedecat de la orice aşteptare, de la orice tergiversare, de la orice ezitare. Trebuia să-l atace cu vehemenţă şi să-i prezinte fără menajamente dramatismul situaţiei şi necesitatea unei acţiuni imediate. Altminteri, eram pierduţi. Antonescu a fost de acord cu mine şi m-a asigurat că va vorbi tare şi clar.

La 29 iunie, am ajuns la Veneţia, unde am fost primiţi de Bastianini. Seara a avut loc o masă la Danieli, în onoarea oaspetelui. Pentru ziua următoare, erau prevăzute o reuniune cu caracter economic, care a avut rezultate destul de bune, şi conversaţii politice între Antonescu şi Bastianini, la care au asistat ministrul României la Roma, Grigorcea[63], subsecretarul român de la Propagandă şi eu. Aceste conversaţii au fost pur şi simplu inutile. Nu a fost tratat nici un subiect serios. Bastianini s-a distrat povestind cum rezolvase problemele de... aprovizionare, în timp ce era guvernator al Dalmaţiei. A doua zi, l iulie, am ajuns la Rocca delle Camminate. în curtea interioară de la Rocca, Mussolini a venit în întâmpinarea lui Antonescu îmbrăcat în întregime în alb şi cu o caschetă de ofiţer de marină pe cap. Chipul său era palid, dar avea un aer tânăr. A strâns cordial mâinile preşedintelui Antonescu şi subsecretarului de la Propagandă. Apoi nu a catadicsit să le acorde celorlalţi mai mult decât o privire. La câteva minute după aceea, când Antonescu i-a cerut să-i prezinte suita, s-a limitat la a da mâna membrilor delegaţiei fără a rosti măcar un singur cuvânt cordial.

Apoi, Mussolini, Antonescu şi Bastianini s-au închis într-un salon pentru discuţii. Antonescu a deschis sacul, şi-a expus frământările, tentativele sale, a spus că o speranţă de a trata exista încă dacă aliaţii nu debarcau pe teritoriul european, însă dacă ar fi debarcat şi ar fi pus piciorul pe continent, orice speranţă trebuia considerată temerară. Vorbea atât de curajos şi Musoslini tăcea cu o obstinaţie egală, încât, la un anume moment, Bastianini s-a gândit că era mai bine să întrerupă discuţia, pentru că nu înţelegea dacă acel discurs curajos era sau nu pe placul dictatorului. Astfel, folosindu-se de un pretext, a ieşit din cameră şi a dat ordin lui Pansa, care era şeful ceremonialului, să-i avertizeze pe cei doi oameni de stat că masa era gata să fie servită. Atunci, preşedintele Antonescu a ieşit din cameră şi Bastianini a profitat imediat pentru a-l întreba

[dea despre interlocutorul său. Mussolini a răspuns: „E un
e are idei clare şi spune lucruri juste." Bastianini a respirat
stiunea avea aerul de a se aranja cum trebuia.
krticipat atât ministrul Grigorcea, cât şi eu. Mussolini
a
, încât m-am mirat de ce se vorbea atât de frecvent despre
stomac, în timpul prânzului, la un moment dat, vorbind
pus: „De acum este clar că, având în vedere că nu pot să
esc acţiunea militară cu o acţiune politică." După amiază,
o discuţie de două ore şi jumătate, în clipa despărţirii, în
olini i-a spus lui Antonescu: „Sper ca această întâlnire a
ea o importanţă istorică." Aceste cuvinte m-au consolat
£ă Antonescu a reuşit să-1 convingă pe Mussolini de nece-
tţiunii. Dimpotrivă, abia ne-am urcat în trenul care se
în-
^ Antonescu mi-a spus că Mussolini îl ascultase atent, dar
esar să se aştepte alte două luni, pentru a nu da impresia
leninţării de exterminare" a anglo-saxonilor, dar şi pentru
>cia când eram sub şocul unei înfrângeri militare ca aceea
egocia, era necesar ca situaţia militară să fie favorabilă.
gata să-1 determine pe Hitler să convoace o conferinţă a
gerante, pentru a decide asupra destinului Europei. „Dacă
reci/at — o fac fără el!" Amintindu-şi de cuvintele mele,
unei să poată acţiona pe contul său, în timpul celor două
voia să aştepte! Şi Mussolini a spus că „îl autoriza"!
t această relatare a lui Antonescu am înţeles că totul era
şi că nu mai rămânea nici o speranţă ca Mussolini să
ă oarecare pentru a salva ceea ce mai era de salvat din
care, laolaltă cu ea, fuseseră atrase în vâltoarea nebuniei
ipoarele urmau să-şi găsească singure drumul destinului
imemoriu pe care Bastianini, martor direct al conversaţiei
.tonescu, 1-a redactat după întâlnire, acest mod de a ve-
ucelui este exprimat prin următoarele cuvinte: „Ducele
voinţa României şi de fermitatea pe care aceasta o de-
ă seama de gravele sacrificii îndurate de poporul român
'icultăţi le pe care le comportă poziţia geografică a Româ-
ale situaţiei interne a ţării. El nu va evita să vorbească
itler, cu prilejul celei mai apropiate întâlniri. Opinia că
şi cu armele politicii 1-a determinat să-i facă Fiihrerului o
;t dată uitării cu două luni în urmă, dar pe care el *intenţia-*

nează s-o reia imediat ce situaţia militară va parveni la acea indispensabilă clarificare care este în curs (?). Asigură pe Antonescu de faptul că el nu intenţionează nicidecum să abandoneze această linie pe care a inaugurat-o cu câteva luni în urmă, că înainte de asta şi opinia sa ar trebui dezbătută şi precizată într-o reuniune a guvernanţilor ţărilor Pactului Tripartit."[64]

Este dificil să fixezi în cuvinte atât de puţine o prostie atât de mare. Bastianini are circumstanţa atenuantă de a fi reprodus glumele pe care le debitase Mussolini în cursul discuţiei, înainte de toate, afirmaţia solemnă, pe care Ducele o făcuse şi în timpul mesei, că războiul „trebuie purtat şi cu armele politicii" pare o descoperire făcută la l iulie 1943, după ani întregi de absolută cecitate politică, atât din partea lui Hitler, cât şi din partea lui. Apoi se vorbea de o propunere făcută Fiihrerului, cu două luni înainte, şi „dată uitării" după aceea, cu o extraordinară dezinvoltură, în timp ce era vizibil marşul spre abis. Propunere despre care nu se ştie bine ce putea să fie. însă, unde prostia devenea criminală, era când, la l iulie 1943, după ce se pierduse Africa şi cu *opt zile* înainte de debarcarea anglo-americană în Sicilia, se îndrăznea să se scrie că propunerea ar fi fost relansată, „imediat ce situaţia militară ar fi parvenit la acea indispensabilă clarificare *care era în curs*\" însă ce clarificare se mai afla *în curs* la data aceea tragică? Răspunsul la aşteptarea clarificării a venit cu numai opt zile mai târziu, prin debarcarea anglo-americanilor în Sicilia! Evenimentele din Italia, de la 25 iulie, nu m-au surprins. Cunoşteam sentimentele Regelui, care, în cursul mesei oferite lui Mihai Antonescu la Sân Rossore, la 2 iulie, şi la care asistasem, nu ascunsese omului de stat român ideile sale asupra gravităţii situaţiei şi asupra urgenţei acţiunii. Pe de altă parte, prin Acquarone, ştiam că Regele era hotărât, dată fiind carenţa în orice altă iniţiativă, să acţioneze pe contul său, printr-o mare manevră, care ar fi trebuit, imediat după încheierea unui armistiţiu, să ne alăture aliaţilor, ca o consecinţă a unei inevitabile reacţii germane la gestul nostru.

însuşi Grandi, ale cărui sentimente ostile continuării războiului le cunoşteam şi căruia, din cauza aceasta, îi încredinţasem copia memorandumului meu, îmi scrisese, la 16 iulie - cu nouă zile înainte de acţiunea sa în faţa Marelui Consiliu -, puţine dar semnificative cuvinte: „Acum vreau să vă spun altceva: *Bravo* din inimă! Din toată inima. Chiar un *bravissimol* Mă înţelegeţi şi aveţi adeziunea mea cea mai fierbinte pentru opera dvs." Astfel încât, în seara de 25 iulie, în timp ce mă aflam la Snagov - o mică localitate lacustră, la 30 km de Bucureşti -, când am fost avertizat la telefon de ceea ce s-a întâmplat la Roma, nu m-am mirat. Am înţeles imediat că Regele se hotărîse să acţioneze. A doua zi, dimineaţa, la 26 iulie, am avut imediat o discuţie cu

pscu, care a dispus plecarea imediată a unui avion la
Dt să fac să ajungă la noul ministru de Externe, Guariglia[65],
ceput astfel: „Sper că Numan Menemencioglu 1-a ţinut la
anul Guariglia că socotesc *indispensabil* să se stabilească
ai strâns între Italia şi România şi insist asupra a ceea ce
Iul vizitei mele recente în Italia: că este necesar să se or-
acţiune concertată. Adaug că, dacă nu voi găsi acel
3c, mă voi vedea constrâns, într-o săptămână, să continui
întreprins-o pe contul meu. *Consider si în interesul*
\ să ne legăm soarta pentru a ieşi împreună din situaţia
\amatismul evenimentelor. Anglia şi America nu sunt in-
are a situaţiei balcanice. Dacă se lucrează repede, germa-
i faptului împlinit. Adaug că, înaintea faptului că Axa a
za. nu formal, în fond, România are datoria să se adapteze
• noi vom urma Italia, atâta timp cât Italia ne călăuzeşte şi
fjionăm autonom. Vă rog să întrebaţi pe Ex. S. Guariglia
'. stabilească o înţelegere cu noi, dacă vrea să acţionăm
\elfront unic pe care l-am oferit Italiei din timp şi să co-
t-se în fruntea ei, acţiunea unui grup de state care vor să
tarea lor şi pentru salvarea Europei."
pspuns în ziua de 30, în următorii termeni: „In relaţie cu
iulie, vă rog să comunicaţi preşedintelui Antonescu că
prompt de solidaritate manifestat faţă de ţara noastră,
: a survenit schimbarea de guvern. Puteţi să-i mai spuneţi
fjia în consideraţie cum se cuvine legăturile stabilite cu Ro-
ntărite cu prilejul ultimei vizite a lui Antonescu în Italia,
aate să conteze pe sprijinul Italiei în ceea ce priveşte dez-
i viitor: va face tot ce este posibil pentru a-i permite aces-
brdoneze propria acţiune cu aceea a Italiei. Totuşi, este ne-
[cunoască bine situaţia foarte delicată în care se găseşte în
jjnoastră şi care, desigur, nu este nevoie să vă fie descrisă,
iva oricărei soluţii pripite şi sfatul nostru este să se păs-
[limpezime a judecăţii, urmărindu-se cu o atenţie extremă
telor. Puteţi să adăugaţi că am făcut deja să parvină la Bu-
âri în sensul de a se evita în acest moment orice neînţele-
fn interesul unei apărări comune împotriva pericolului bol-
riveşte acţiunea de întreprins prin intermediul Turciei, cu
;estei ţări, noi nu considerăm că aceasta ar fi calea cea mai

bună de urmat, favorizând totuşi orice iniţiativă turcească pe lângă anglo-americani, destinată să ocrotească Europa danubiano-carpatică de frământări ale căror consecinţe ar putea să fie foarte grave şi pentru ea. Deci, acţiunea României ar putea să fie continuată în această direcţie, şi în interesul Italiei, şi anume insistând ca, prin medierea turcească, anglo-americanii să nu se agite violent la adresa Italiei, şi asta în scopul de a da posibilitatea guvernului italian să consolideze propria sa situaţie internă şi să-i permită să dirijeze evenimentele conform liniei intereselor generale, inclusiv româneşti. Puteţi să-l asiguraţi pe Antonescu că vom face tot posibilul pentru a-l ţine la curent cu evoluţia situaţiei, eventual şi prin intermediul unor curieri speciali."

Trebuie să spun că acest răspuns l-a descurajat întrucâtva pe tânărul Antonescu. El îşi propunea să secondeze Italia, coordonând acţiunea guvernului său cu aceea a guvernului de la Roma. înţelegerea pe care nu o găsise pe lângă Mussolini voia s-o găsească pe lângă oamenii noi care veniseră la putere cu Badoglio. Schimbarea de guvern din Italia, arestarea lui Mussolini erau simptome evidente că Italia se grăbea spre marele pas dorit de aţâţi patrioţi şi anume să iasă din conflict şi să se alinieze puterilor care luptau pentru libertate în lume. Era deci momentul potrivit pentru a se ajunge la atât de dorita *coordonare* a activităţii politice şi diplomatice a celor două ţări. împrejurările erau infinit diferite: nimeni nu ascundea asta în România. Aliaţii debarcaseră în Sicilia. Deci erau în măsură să ajute militar Italia, dacă aceasta s-ar fi decis să li se alăture, cu arme şi bagaje, să lupte în conformitate cu drumurile logice ale destinului ei. în timp ce România era departe de bazele aliate.

Aceasta, în caz de secesiune, nu ar fi putut conta decât pe sprijinul aviaţiei anglo-americane, cel puţin în primele momente. Totuşi, dacă ar fi reuşit, printr-o abilă acţiune diplomatică, să lege România de jocul nostru şi s-o scoată, simultan, din conflict, sau la cât mai puţin timp după noi, ruşii ar fi putut înainta mult mai rapid pe frontul din sud; dacă germanii erau obligaţi să degarnisească o parte a frontului de est şi poate a frontului italian, războiul ar fi putut să aibă mult mai repede o evoluţie hotărâtoare. Oricum, dl Antonescu era ferm convins că, oricât de complet diferite erau poziţiile lor, Italia şi România ar fi putut să dezvolte o acţiune comună, înainte de toate, el considera că anglo-saxonii ar fi dispus de o imensă masă de armate în Orientul Mijlociu - convingere care s-a demonstrat total iluzorie - şi, în consecinţă, ar fi fost în măsură să întindă destul de repede o mână de ajutor României şi Ungariei, dacă acestea s-ar fi desprins de Axă; în al doilea rând - şi aceasta era obsesia sa -, el credea că, între obiectivul italo-român de a abandona lupta, trecând apoi în tabăra aliaţilor, şi anglo-saxoni ar fi fost unele „puncte

spunea, şi anume interesul comun de a împiedeca o in-
Jiropa. Această convingere îl determina să considere că
le un interes comun atât de uriaş, nu ar fi insistat prea
de la Casablanca a capitulării necondiţionate şi ar fi fă-
lire a Italiei şi României alături de aliaţi. Deşi se aştepta şi
iplat la 25 iulie, a fost surprins totuşi de rapiditatea eve-
:ă, începând de la 25 iulie, noul guvern italian ar fi ne-
mul singur, pentru a nu-şi deconspira jocul. Gândul că
at seama de asta era o naivitate. Dacă Hitler intenţiona
;steze pe Rege şi pe Badoglio, înseamnă că îşi dădea
spre ce era vorba. Oricum, este un fapt că, începând cu
mane au început să treacă frontiera. Astfel, atunci când
sar să se păstreze secretul cu orice preţ, se afirmă un lu-
de adevăr este relativ.

i o zi după prima comunicare, am reluat asaltul şi i-am
uriglia: „Preşedintele Antonescu mi-a spus că şi el şi ma-
Italia şi spre ceea ce ar fi făcut ea în viitorul apropiat, tot
lona acţiunea lor cu cea italiană, în cursul unei lungi dis-
dnase cu Regele toate ipotezele care ar fi putut să survină,
iceea a unei posibile ocupaţii militare a României de către
Imtre el, Conducător şi Rege asupra agendei de lucru este
*irvenise în Italia li servea drept învăţătură pentru a ac-
te de a fi prea târziu, şi spera, în dezvoltările acţiunii sale
:ă ghida pe baza sfaturilor şi a sugestiilor care vor putea
•lenta Voastră."

o lungă conversaţie cu dl Antonescu, în legătură cu
despre posibilitatea unei apropiate acţiuni comune. Si-
ială nu-l neliniştea, pentru că Maniu, incitat de amicii săi
iat la Bucureşti, după căderea lui Mussolini[66], preferase
'incie. Preşedintele mi-a manifestat unele preocupări în
>e germani. După criza italiană, aceştia deveniseră şi în
;âtori şi vigilenţi. Dacă Italia va trebui să cedeze faţă de
.xone, este total posibil ca Germania să procedeze la'ocu-
jomâniei, din teama că aceasta ar putea să urmeze exem-
i, pentru a-şi acoperi un flanc şi pentru a-şi asigura utili-
strolifere. O asemenea eventualitate subzista chiar şi în
'-e şi pentru asta ar fi fost de ajuns ca Germania să se îndo-
românilor de a continua războiul, sau să-i suspecteze pe

români de oarecari tentative de a lua contact cu anglo-saxonii. Asta ar fi determinat-o probabil să acţioneze.

Preşedintele mi-a spus că asistase la o discuţie între un ofiţer superior din aviaţia germană şi mareşalul Antonescu. Ofiţerul prezentase un tablou destul de pesimist asupra situaţiei de pe frontul de est, în special din sectorul Orei, afirmând că ruşii dispuneau acum de o excelentă aviaţie, cu aparate şi piloţi foarte buni. La întrebarea Conducătorului: „Dar atunci când îi vom bate?", generalul Gerstenberg , ataşatul aeronautic de la Bucureşti, răspunsese fără nici o ironie: „In războiul următor." Faptul îl impresionase puternic pe mareşal, pentru că generalul Gerstenberg fusese mereu un optimist fanatic şi pentru că declaraţia aceea a sa dezvăluia o stare de spirit care-şi făcea drum larg în înaltele cercuri militare germane.

Preşedintele mi-a adăugat că el ştiuse din surse absolut sigure că germanii, în luna mai '43, făcuseră *avansuri* de pace ruşilor. Condiţiile puse de Stalin fuseseră clare: 1) retrocedarea statelor baltice; 2) frontiera din '39 cu Polonia; 3) frontiera din '40 cu România; 4) întreaga Peninsulă Balcanică sub influenţă rusească. Hitler le respinsese indignat, neimaginându-şi, desigur, că toate acele condiţii trebuiau să se împlinească doi ani mai târziu şi că, dacă el le-ar fi acceptat la timp, ar fi putut să scutească ţara sa de multe orori, însă, în acea epocă, Germania era divizată între două curente foarte nete, dintre care unul susţinea înţelegerea imediată cu Rusia, pentru a avea mâinile libere în vest, în timp ce cealaltă, în fruntea căruia se aflau fanaticii din partid, vedea în victoria contra Rusiei premisa şi condiţia pentru o posibilă pace de compromis cu anglo-saxonii. Şi Hitler, evident, adoptase cauza fanatismului, împotriva aceleia a logicii politice şi militare.

Profitînd de ceea ce îmi spunea preşedintele asupra condiţiilor puse de Stalin, care mi se păreau excepţional de favorabile, i-am atras atenţia lui Antonescu că, de acum, nu-i mai rămânea altă carte dejucat decât aceea de a se înţelege repede şi în secret cu Moscova, exploatând dispoziţiile spiritului lui Stalin, care mi se păreau, dată fiind situaţia, optime. Din nou, Antonescu a ridicat obiecţia că, pentru a trata cu Moscova, el ar fi trebuit să cedeze locul altuia şi să deschidă astfel o criză care ar fi dus la consecinţe foarte grave.

în primăvara lui 1943, domnul Eden rostise în Camera Comunelor un discurs care suscitase o mare impresie în România şi în care ministrul englez de Externe declarase că Marea Britanie nu recunoştea arbitrajul de la Viena, prin care Transilvania fusese smulsă românilor şi transferată ungurilor. Acel discurs fusese interpretat la Bucureşti ca un semn de bunăvoinţă a aliaţilor faţă de România. O impresie similară se generalizase şi se răspândise în opi-

c
pcă şi datorită faptului că aliaţii, timp de doi ani întregi,
•ibardeze obiective militare din România.
, ceea ce s-a întâmplat la l august 1943, când 150 bom-
mri, în plină zi, au efectuat un atac împotriva regiunii
:şti, cu o precizie tehnică ce i-a surprins chiar şi pe apă-
3rezentat o dureroasă dezmeticire. Sub aceste bombe
alte iluzii româneşti! După acel bombardament, minis-
^ a intensificat activitatea sa. A trimis curieri speciali în
: răspunsuri care nu l-au descurajat total,
li-a spus: „Este de neconceput că englezii nu văd prăpas-
picioarele lor, insistând asupra unei formule ca aceea a
nate, destinată să dezlănţuie bolşevismul în Europa. Asis-
il că America se erijează în a apăra valorile eterne ale ci-
i timp ce miopia engleză tinde să le distrugă, în ceea ce
and în vedere situaţia de pe frontul de est, nu am ascuns
p,:a de a acţiona se impune şi pentru ei, altminteri Rusia va
i în mod incontestabil Balcanii. Este deci urgent ca diplo-
I tot ce e posibil pentru a încerca să salveze o situaţie care
J":rată chiar şi pentru acea republică tânără."

n am făcut şi altădată, am încercat să-l fac să înţeleagă pe
ilitica sa, destinată să caute la anglo-saxoni o contraasigu-
i o foarte gravă eroare. România nu putea să conteze nici
îi dintre anglo-saxoni şi ruşi, nici pe un ajutor militar care
:onsimţământ al celor dintâi de a bara marşul Sovietelor
•a necesar să se schimbe orientările generale ale acţiunii
eze decis cu ruşii, însă aceste idei ale mele nu au găsit ecou
pe stat român. El îşi alesese drumul său: a încerca să se sus-
jilor, deschizând porţile armatelor anglo-americane, dacă
ituaţia de a intra în România, şi asta în speranţa de a se
L care i se părea cea mai gravă: bolşevismul,
la insistenţele mele ca să se decidă la o luare de contact
tni-a răspuns: „Tot pentru a-i împiedeca pe ruşi să intre
a să cedez Basarabia şi Bucovina." O asemenea ipoteză
i internă, şi trecerea puterilor în mâna altui guvern. Din
i preşedintelui că mergea pe o pistă falsă: acţiunea sa di-
vizeze o înţelegere cu orice preţ cu ruşii şi nu căutarea
i lor. Antonescu mi-a spus atunci că ministrul de Externe
i cu ministrul român de la Roma, Grigorcea, în legătură cu

situaţia italiană, îi citase, cu spiritul său fin, o frază din Machiavelli relativă la ţările care nu pot să facă nici pace, nici război! Situaţia României i se părea întrucâtva analoagă cu aceea italiană.

Efectiv, era în mare parte adevărat că dramatica situaţie a ţărilor noastre, în acea tragică vară a lui '43, putea să se rezume prin tristele cuvinte ale filosofului florentin. Nu se putea câştiga războiul şi era aproape imposibil să se negocieze pacea! La 2 septembrie' 43 - cu şase zile înainte de armistiţiul italian - mareşalul Antonescu s-a dus la Cartierul General german, unde a avut lungi discuţii cu Hitler.

La reîntoarcerea sa la Bucureşti, mareşalul mi-a referit rezultatele întrevederii sale în aceşti termeni: încrederea Fuhrerului în victorie era încă foarte fermă, îi spusese mareşalului că situaţia germană era bună şi moralul poporului german intact. Chiar şi populaţia constrânsă să se evacueze avea încredere în conducător. Aceasta ştia că „el le-ar restitui case şi mai frumoase, oraşe şi mai bogate". Fortăreaţa europeană avea încă suficiente forţe pentru a rezista şi, pe termen lung, anglo-saxonii şi-ar fi dat seama că aceasta nu putea fi cucerită, înfrângerile din Africa şi Sicilia se datorau exclusiv armatei italiene, care nu voia să se bată. Germanii făcuseră eforturi supraomeneşti pentru a rezista, dar nu erau ajutaţi şi acelaşi lucru s-ar fi întâmplat pe teritoriul continental italian.[68]

Pentru a putea apăra alte fronturi, şi mai ales cel meridional, atât de ameninţat, Germania trebuise să retragă divizii de pe frontul rus. Acest fapt obligase înaltul Comandament german să restrângă frontul. Bătălia de vară, cu relativele retrageri germane, s-a supus din această cauză unui mare plan strategic: acela de a aduce armatele germane pe linii mai scurte şi mai apropiate de baze, unde să poată înfrunta rigorile unei noi campanii de iarnă. „Din această raţiune - precizase Hitler -, noi vom evacua şi Kubanul. Noua noastră linie defensivă, pe care vom ierna, va fi aceea a Niprului."

în ceea ce privea Crimeea, Hitler spera s-o poată păstra. După ce a spus mareşalului Antonescu că, în cursul lunii septembrie, ar fi fost pus în activitate un nou avion de vânătoare, cu calităţi spectaculoase, Hitler declarase că... „situaţia ruşilor era gravă!" Aceştia făcuseră un efort gigantic, a cărui cadenţă nu putea să fie menţinută. Poporul rus era pradă foamei - a încheiat. Trebuie deci să se reziste dur înaintea Sovietelor şi să fie lăsate să se epuizeze!

RENATO BOVA SCOPPA, *Colloqui con due dittatori,*
Ruffolo Editore, Roma, 1949

a survenit la 25 iulie 1943 şi pentru a rezuma mai bine
l fac la Bucureşti în timpul întregii perioade a războiu-
; un schimb de corespondenţă pe care 1-am avut cu mi-
cabinetul Badoglio, ambasadorul Guariglia.

Ministerul Afacerilor Externe Roma, 21 august 1943

Dragă Bova Scoppa,

mă ta din 13 curent, privind întâlnirea de la Tarvisio.
•ut loc, cum ştii, vineri, 6 august, şi au participat la ea şi
şi mareşalul Keitel. A fost primul contact între noi şi
)ă schimbarea de guvern din Italia. Scopul ei era acela
italo-germane şi de a cădea de acord asupra continuării
să-ţi explic, pentru că poţi să-ţi imaginezi, care au fost,
nile evenimentelor italiene. In scopul înlăturării orică-
ar să se dea valoare şi forţă dublei afirmaţii a mareşalu-
iiul continuă şi că Italia intenţionează să rămână fidelă
jrija cea mai mare a guvernului german era că schimbă-
ar fi semnificat o pace separată între Italia şi inamicii lui
bir fi îndreptat politica italiană. Ministrul von Ribbentrop
plicit, dacă stabilisem contacte cu Anglia şi cu Statele
dau asupra acestui subiect cele mai exacte asigurări.
?ătuirea de la Tarvisio era destinată să restabilească în-
o atmosferă de încredere, dându-ne foarte bine seama
:are evenimentele de la 25 iulie putuseră să le aibă în
\cum sunt în curs conversaţii militare, orientate spre
defini acordurile pentru apărarea Italiei. Ceea ce este
seamă este că liniile politicii noastre rămân neschim-
ea ce priveşte Germania, cât şi alţi aliaţi ai noştri.

Salutări cordiale, ss Guariglia

;ust 1943, extrem de alarmat de acest răspuns, am
general al Ministerului de Externe, care era ambasado-
•e cu un promemoriu anexă, pe care le reproduc în cele

,к .^j.. *T ragă Ambasadorule,*

Chiar din primii ani, destinul a imprimat carierei mele o întorsătură atât de deosebită, impunându-mi devreme sarcini şi responsabilităţi altfel decât cele obişnuite, care m-au supus unor habitudini de acum cunoscute, pentru care trebuie să solicit indulgenţa şefilor mei. Una din ele este neînfrânata necesitate de a-mi divulga gândurile cinstit, atunci când conştiinţa mi-o cere. întâi la Geneva, apoi la Lisabona şi, în sfârşit, la Bucureşti, am fost un observator obiectiv al diferitelor faze ale teribilei tragedii în care fatalitatea ne-a făcut să intrăm: a trebuit să repet superiorilor mei profeţiile amare ale unui înţelept asemeni preşedintelui Salazar şi, adesea, nu am putut să nu deduc semnificaţia conţinută în ele. O dată mai mult, trebuie să fac apel la indulgenţa şefilor mei şi să le cer să ia cunoştinţă cu bunăvoinţă de concepţia mea expusă în memorandumul alăturat. L-am scris cu toată modestia sufletului, numai datorită faptului că, atunci când emoţia sa este foarte puternică, un om cinstit are datoria de a vorbi. Dacă vei considera oportun să o faci, supune memorialul atenţiei Excelenţei Sale, ministrului Guariglia; în caz contrar aruncă-l la coş fără milă.

Crede-mă un foarte devotat al tău, ss R. Bova Scoppa

Şi iată textul memorandumului:

Bucureşti, 26 august J943

Pentru a clarifica motivele care mă inspiră să redactez acest text sunt constrâns să mă întorc în timp şi să amintesc anumite aspecte din activitatea mea trecută, în raportul secret nr. 206, la *2 mai '39,* îi scriam de la Geneva Contelui Ciano ceea ce urmează: „Londra este de-acum decisă pentru încercarea supremă şi speculează asupra certitudinii că războiul, nepopular atât în Germania, cât şi în Italia, lipsa de materii prime şi sărăcia mijloacelor financiare ar determina prăbuşirea rapidă a regimurilor interne la Roma şi la Berlin, după care s-ar putea încheia rapid pacea cu guvernele care vor succeda dictaturilor, fără să se repete erorile de la Versailles. în afară de asta, Londra este matematic sigură de intervenţia americană, deoarece aceasta pleacă de la presupunerea că, în nici un caz, America nu va permite ca Anglia să fie bătută. O înfrângere engleză, într-adevăr, ar altera echilibrul mondial şi în Pacific, cu grave consecinţe pentru Statele Unite şi, pe de altă parte, o victorie zdrobitoare a fascismului în Europa ar pune în joc existenţa democraţiei în America. j Statele majore francez şi britanic ar fi de acord, în cazul unui conflict euro- I pean, să aplice imediat efortul maxim al ofensivei terestre, aeriene şi navale

pta datorită următoarelor considerente: l) pentru că linia
l practic inviolabilă; 2) pentru că se crede că o ofensivă
liei ar putea să înfrângă rezistenţa morală a acesteia, a
ste considerată în cea mai mare majoritate a ei ostilă
Grermania; 3) pentru că s-ar dori să se obţină o pace ra-
aplica apoi efortul maxim asupra Germaniei; 4) pentru
lia nu este pusă la punct în ceea ce priveşte pregătirea ei
;ficienţei depozitelor, fie pentru că rezervele nu ar fi su-
ntru că aviaţia nu ar avea tot materialul necesar, pentru
La Paris, mulţi oameni responsabili credeau că, atunci
'eni inevitabil între Polonia şi Germania şi va implica
a şi Franţa, Italia va putea să rămână într-o poziţie de
i acest fel, Ducele ar deveni arbitrul destinelor Europei.
e sale, ea s-ar erija mai mult în funcţie de judecător de-
nomentul oportun al conflictului şi destinele Europei, în
[remise în mâinile sale, fără a mai socoti că, numai rămâ-
ar risca destinul imperiului."
| erau voite, în speranţa că ar fi putut să-1 determine pe
în afara conflictului. In timpul perioadei anterioare de-
rintr-o serie de telegrame pe care nu am posibilitatea să
imnalat numeroase şi foarte importante elemente pen-
ică noi am fi intrat în război, Franţa şi Anglia ar fi des-
împotriva Italiei. (…) De la Lisabona, am început o se-
•a situaţiei militare generale. (…) Ajuns la Bucureşti,
Lzez date, elemente şi precizări orientate mereu în acelaşi
| *'42,* prin raportul 2/1, referindu-mă la concepţia lui Ion
ară cu o ofensivă germană proiectată pentru primăvara
iste necesar să înceteze lupta gigantului contra morilor
tembrie '42, prin raportul 3866/1208, am adăugat: „De
pd, trebuie oprită această cursă pentru stăpânirea câmpiei
nu va fi bătută în acest an şi nu se încheie cu ea o pace
•e va veni noi vom avea cu siguranţă un al doilea front,
hotărâtor, mai ales datorită prevalentei factorului aerian
'iericanilor."
3, am prezentat contelui Ciano un memoriu în care ex-
acţiune asupra căruia căzusem de acord în nenumărate
i vicepreşedintele Mihai Antonescu. Prin acest proiect,
ui italian o acţiune imediată, „având în vedere faptul că

inamicii noştri pregăteau atacuri de anvergură, cu mijloace formidabile, şi că Europa va naufragia". La *28 februarie '43,* prin raportul B 824/274, „considerând că Fiihrerul nu vede sau nu vrea să vadă ce înfăţişare capătă conflictul şi cum vom sfârşi dacă se continuă această aventură rusă, care dă peste cap destinele Europei, şi considerând că Rusia e ca o planetă şi că a încerca distrugerea armatei sale - care va avea mereu posibilitatea să se retragă în spaţiile siderale ale pământului ei - mi se pare o întreprindere de Sisif', semnalam că Mihai Antonescu insista pentru o acţiune concertată. La *l aprilie '43,* prin raportul nr. 1432/477, refeream la Roma aceste gânduri ale lui Antonescu: „Pericolul rus, epuizarea progresivă a Europei de mijloace şi rezistenţă morală, ameninţarea anglo-saxonă care se profilează la dimensiuni mereu mai formidabile, îl făceau să considere necesar să acţioneze spre a se şti care ar fi intenţiile inamicilor noştri şi dacă nu ar fi posibil să se lanseze bazele pentru o pace de compromis cu America şi Anglia. Trebuie să avem curajul să privim realitatea în faţă. Ne-o impune destinul popoarelor noastre şi responsabilitatea istorică pe care ne-am asumat-o faţă de ele. Eu cred că nu mai avem timp să găsim formule onorabile. Germania are ochelari de cal, nu vede decât spre răsărit; noi avem simţul orizontului în noi şi vedem cum pericolele cresc până la proporţii gigantice în faţa destinului nostru."

La *14 mai '43,* prin raportul 2220/785, am trimis subsecretarului Bastianini o relatare asupra unei conversaţii cu ambasadorul Turciei, în care se spunea: „Pentru un observator atent, în ceea ce priveşte conflictul între blocul anglo-saxon-sovietic, care are la dispoziţia sa resurse imense, materiale şi umane, şi aş spune aproape întreaga lume, şi chinuita Europă, care se epuizează progresiv, nu poate încăpea nici o umbră de dubiu. Ambasadorul turc mi-a spus: programul aliaţilor prevede scoaterea Italiei din cauză, ca prim act al bătăliei împotriva Germaniei. Acum, după ce a fost pierdută Tunisia, se va dezlănţui împotriva ţării dvs. o ofensivă aeriană violentă; oraşele dvs. vor fi distruse - şi inima mea de european nu se poate gândi la această ipoteză fără să se agite. Acesta este un calcul matematic de forţe, care nu poate scăpa atenţiei dvs. Este probabil că aliaţii vor încerca rapid să debarce în Sicilia sau în Sardinia şi vor căuta să oblige flota dvs. să se angajeze în luptă. Atunci când vor pune stăpânire pe insulele voastre - gigantice baze aeriene -, Italia s-ar transforma într-o mare de ruine. Gândiţi-vă şi la eventualitatea că Italia însăşi ar putea să devină un câmp de bătălie între armatele aliate şi cele ale Axei. Aceasta ar semnifica sfârşitul unui patrimoniu spiritual preţuit de toţi oamenii civilizaţi de pe pământ. Trebuie chiar să ajungeţi până la această limită catastrofală, cu perspectiva de a nu câştiga războiul? Pentru

L ideea că voi şi germanii aţi putea să impuneţi pacea
f chiar şi cu ajutorul Japoniei - mi se pare a fi exclusă.
:>nsabil are datoria de a se gândi la viitorul propriei ţări,
Imentalisme. Şi dacă dvs. aveţi posibilitatea de a salva
înfrângere, aveţi datoria s-o faceţi, înainte de a fi prea
Jeţi nici o iluzie, înfrângerea care vă aşteaptă vă poate
j. Distrugerea oraşelor voastre, şi poate chiar distrugerea
•facă să treceţi peste orice scrupul moral, peste orice per-
ii vor fi fără milă. Nu vă lăsaţi conduşi de chestiuni de
tea ce contează sunt aspectele istoriei şi guvernanţii dvs.
rapid pentru a salva Italia şi poporul italian. Aveţi încă
jle voastre şi să vă păstraţi locul vostru în Mediterana.
i trebuie să acţionaţi acum şi nu mai târziu. Vă repet
3re a trăda: este vorba despre a trăi sau despre a muri;
incipală în care se află oamenii dvs. de stat şi aceştia au
litru viaţă şi nu pentru moarte."
irne 1943, am prezentat subsecretarului Bastianini un
-l concepusem iniţial ca o scrisoare a mea către
im schimbat destinaţia, expunând în el concepţia lui
iprimând invocării mai multă forţă şi mai multă autori-
icriu - care obţinuse aprobarea prealabilă a lui Vittorio
;e propunea, încă o dată, o acţiune imediată de negoci-
ln el se spunea: „Rezultatele campaniei tunisiene, unde
îlor aeriene şi blindate a avut un caracter hotărâtor, nu
; majore inamice se consideră în măsură să-şi impună
ică concentrare de mijloace şi oameni, în puncte deter-
>pene. Chiar dacă o primă şi o a doua tentativă de inva-
′ nu ar reuşi, succesele Axei ar fi temporare şi, oricum,
i mereu negativă, adică a celui care se apără, nu a celui
ie pacea. Cu toate acestea, de vreme ce aliaţii numai
potenţialul lor industrial şi războinic, care este destinat
siuni zi de zi, Antonescu socoteşte că ei nu vor renunţa
\"*ă* de data aceasta - de a debarca în Europa pentru a im-
|rba despre un calcul matematic. Exaltarea oamenilor şi a
•• nimic împotriva puterii progresive şi reci a oţelului.
Ii mp şi timpul este împotriva noastră. Este clar că, dacă ar
Jnţă că prin câştigarea de timp situaţia s-ar putea ameliora
i sau dacă noi am avea arme speciale, sau dacă ar surveni o

întâmplare neprevăzută, propice pentru noi, atunci raţionamentul expus nu ar avea sens. însă, din păcate, situaţia noastră, odată cu trecerea zilelor, este destinată inevitabil să se înrăutăţească, atât din punct de vedere material, cât şi moral. Deci, din punct de vedere militar, războiul nu mai poate fi câştigat. Este ultimul ceas în care ne mai putem întoarce la mijloacele politice. Dacă întârziem să negociem, dacă insistăm în progresiva slăbire a sistemului nostru militar şi politic, noi nu putem obţine decât condiţii mereu mai dure de la inamicii noştri, până în ziua când *capitularea fără condiţii* va fi, din păcate, o necesitate căreia va trebui să ne supunem. S-ar putea să nu câştigăm războiul, dar trebuie să încercăm să câştigăm, într-un fel oarecare, pacea. Numai aceasta mai este posibil, dacă nu mai pierdem nici o zi în plus."

Nu citez toate celelalte nenumărate rapoarte, telegrame şi teleexpresuri de la Geneva, Lisabona şi Bucureşti, în care, în substanţă, mereu, am referit în aceeaşi linie ce poate fi astfel sintetizată: „Având în vedere faptul că intrarea Italiei în război alături de Germania a fost o gigantică eroare şi că acest război era pierdut din pornire, este necesar să se facă totul pentru a se ieşi din el în cele mai bune condiţii posibile, dar sub semnul leit-motivului dominant al unei asemenea acţiuni politice: urgenţa extremă a acesteia, în consideraţia faptului, care se verifică cu o precizie matematică, că orice zi care se pierdea era destinată să înrăutăţească situaţia noastră şi nu s-o amelioreze."

Scrisoarea Excelenţei Sale Guariglia nr. 1/4228 din *21 august 1943,* prin care Excelenţa Sa îmi comunica rezultatele discuţiei sale cu Ribbentrop, m-a determinat să refac înaintea conştiinţei mele sinteza ultimilor mei trei ani de muncă, sub aspectul pe care 1-am enunţat mai sus, şi mă îndeamnă, acum, să adresez Excelenţei Sale ministrului această explozie a inimii. Excelenţa Sa Guariglia spune în scrisoarea aceea că putea să-i dea lui Ribbentrop, la 6 august trecut, „cele mai exacte asigurări" că nici un contact nu a fost întreprins cu Anglia şi Statele Unite. Ştiu foarte bine că opinia şi concepţia unui ministru din străinătate au o importanţă relativă pentru un guvern. Dar rog să se ţină seamă de faptul că acest ministru a prevăzut cu mult înainte aproape tot ceea ce s-a întâmplat şi asta, desigur, nu datorită virtuţilor sale supranaturale sau unor haruri divinatoare şi intuitive, ci datorită faptului de a fi dispus mereu de elemente de observaţie, de informaţie şi de apreciere care 1-au condus la concluziile sugerate în rapoartele sale. Din cauza asta, fără falsă modestie, de altfel nepotrivită în această oră foarte gravă a naţiunii, consider că vocea sa ar putea să fie ascultată de mareşalul Badoglio şi de Excelenţa Sa Guariglia. Când mareşalul Badoglio şi-a asumat puterea, la 26 iulie, eu eram convins şi încrezător că el ar fi iniţiat imediat tratative pentru un armistiţiu imediat cu

; pledau în favoarea unei asemenea decizii erau - după
ise şi exprese. Le rezum după cum urmează:
it pentru Axă. Oricine are cunoştinţă de mijloacele, de
lităţile financiare şi umane ale Americii şi ale Angliei
o iluzie în materie. Războiul poate să dureze un an în
;, dar rezultatul lui este scontat încă din 1939! Oricine
mglo-saxonilor ştie perfect că aceştia nu vor ceda nici
jerioare celui pe care 1-au avut la Dunkerque, în 1940.
sntativele lor de debarcare, vor încerca din nou, până
aţii lor zdrobitoare în mijloace, vor sfârşi prin a de-
e din Europa şi prin a-şi impune condiţiile,
îilite, mi se părea că mareşalul Badoglio are asupra tutu-
lent indiscutabil: acela de a fi fost unul din marii generali
a de a fi luptat alături de aliaţi şi faţă de care, în conse-
ar fi utilizat un tratament inspirat de legile onoarei.
că ceea ce l-a împiedecat pe mareşalul Badoglio să în-
ţii, sau să le întrerupă dacă le-a început, a fost neferi-
ablanca: „capitulare necondiţionată". Dar sunt convins
st adoptată mai mult din raţiuni politice şi morale, nu
a stabili pentru ea condiţii dezonorante. Oricum, când
. trebuie făcut totul pentru ca urmările derivate din asta
ai puţin catastrofale. O metodă pentru a obţine acest re-
sdere tot ce s-a spus mai sus, ar fi fost aceea de a începe
ai pierde un singur ceas; făcând distincţia cuvenită că o
iţii fusese cerută fascismului; că poporul italian îl lichi-
ştepta ca cei doi vechi aliaţi din celălalt război să-1 tra-
jrută de o luptă comună pentru libertate în lume şi de sa-
>utea fi uitate. Este aproape cert că toate acestea s-ar fi fă-
pentru Italia, nu s-a parvenit la o soluţie.

că ceea ce a determinat perplexitatea noului guvern
nei capitulări a fost, dincolo de scrupulele legilor onoa-
atitudinea germană. S-a spus şi s-a repetat că, dacă noi
cetăm ostilităţile, diviziile germane ar fi invadat Italia,
rul luptei între cei doi adversari. Oricât ar mai fi Germa-
raie să se gândească la apărarea a zece mii de kilometri
şi la supravegherea unei populaţii rebele de aproape o
oameni. Oricum, chiar dacă admitem că Germania ar fi
ternice pe pământul Italiei, aceasta nu ar fi schimbat prin

nimic situaţia: pentru că aceasta deja descinde cu diviziile ei pe pământ italian şi, în această împrejurare, va deveni câmp de bătălie. Cu această diferenţă de caracter istoric esenţial. Deoarece, dat fiind că războiul e pierdut, dacă am fi încetat ostilităţile imediat, am fi avut la sfârşit condiţii mai bune decât cele pe care le vom avea după ce vom fi total zdrobiţi.

5) Dacă am fi încetat imediat ostilităţile, guvernul mareşalului Badoglio ar fi devenit popular, pentru că poporul italian este obosit de acest război absurd, care nu este al lui şi nu a fost niciodată al lui: după cum ni se oferă dovezi cotidian, nu vrea să-1 continue; deci ar fi fost cu totul alături de mareşal dacă 1-ar fi sistat. Firește, avioanele germane ar fi venit să-i bombardeze pe anglo-saxoni şi poate şi pe noi, spre a ne pedepsi pentru că am părăsit alianţa. Dar bombardamentele germane ar fi fost o chestiune slabă de tot, cum o dovedesc cele pe care le efectuează de acum Luftwaffe în Anglia, faţă de cele pe care le suportă azi oraşele noastre din partea anglo-saxonilor.

înaintea acestei situaţii dramatice, care ne-a făcut prizonierii unei alianţe şi victimele unui război, îmi permit de a crede că trebuie acţionat cu o maximă urgenţă şi prin mijloace drastice spre a ne sustrage unui prizonierat blestemat şi unui masacru inutil. Datorită acestui fapt, cerând iertare dacă trebuie s-o fac, neavând alt motiv decât disperata mea iubire pentru italieni şi trei ani de viziuni şi semnalări exacte, adresez pentru a treia oară Romei un strigăt al sufletului şi invoc, spre binele Italiei, ca guvernul să treacă la o acţiune diplomatică imediată, în direcţia încheierii războiului. Două dificultăţi par insurmontabile: 1) Poziţia noastră faţă de Germania. Alianţa a fost strânsă în timpul fascismului. Fascismul s-a prăbuşit şi, ca o consecinţă istorică directă, poate foarte bine să se prăbuşească şi alianţa, mai ales dacă şi Excelenţa Sa Badoglio, şi Excelenţa Sa Guariglia vor avea, cum e sigur, convingerea că această alianţă înseamnă ruina noastră; 2) Acceptarea din partea noastră a clauzei capitulării necondiţionate. Plecând din nou de la matematica expusă că războiul este pierdut, nu văd absolut deloc ce anume sperăm continuându-1. Intr-o scadenţă de luni mai degrabă decât de ani, Germania este pierdută şi ea. Singura armă care ar fi putut, pe termen lung, s-o facă să câştige războiul, aceea submarină, este la pământ; toate previziunile asupra armelor formidabile care vor răsturna soarta războiului, asupra represaliilor spectaculoase, asupra foametei din Rusia, asupra unei prăbuşiri sovietice, care a fost mai mult decât orice aşteptată, sunt iluzii trecătoare, riguros dezminţite de realitatea atacului anglo-saxon şi rusesc.

Căderea Siciliei pune guvernul mareşalului Badoglio într-o situaţie care poate fi invocată faţă de aliaţii noştri ca un alibi cu caracter istoric de o

[în sensul că, de acum, aliaţii vor continua acţiunea lor
; cu tot sprijinul acordat de germani, suntem neputinci-
„istei debarcări. Once iluzie în această chestiune este o
fiei. Prăbuşirea fascismului ne restituie libertatea de
acţi-
i şi politică, căderea Siciliei ne interzice orice iluzie ul-
•dinea militară a lucrurilor.
.ntonescu, vorbindu-mi despre situaţia italiană, mi-a
5t în fruntea guvernului de la Roma, i-ar fi pus pe ger-
i de ultimatum, invitându-i să părăsească Italia; 2) con-
e pun Italiei sunt destinate să se înrăutăţească, având în
nanii continuă să afluiască în peninsulă şi că guvernul
e că este dispus să cedeze. Eu sunt foarte sigur că Exce-
a înalta sa intuiţie, de când se află la putere, a iniţiat o
n sensul expus de mine mai sus. Acest memoriu al meu
de respect, dacă eu mi-aş propune să dau sfaturi Exce-
. Acesta este, cum am spus-o mai sus, un simplu strigăt
ţaţe. Vrea să obţină ca să nu se piardă nici o zi în plus, în
,eierea unui armistiţiu în cele mai onorabile condiţii po-
iixcelenţa Sa ministrul va scuza francheţea cu care m-am
ie că m-am adresat lui cu cel mai profund respect şi
ama de extrema delicateţe a activităţii lui, căreia îi urez
i, cu o inimă de fidel şi supus soldat.

ss R. Bova Scoppa

de durere, ministrul Guariglia mi-a răspuns în termenii

Ministerul Afacerilor Externe Roma, 31 august 1943

Dragă Bova Scoppa,

ortul tău din 26 august şi memorandumul cu aceeaşi dată.
-u ele. Este superfluu să-ţi spun că sunt de acord cu raţio-
;ăror fir logic trebuie să suporte, totuşi, unele modificări,
irejurări de fapt care nu pot fi pentru tine suficient de cu-
să mă informezi liber. Salutări cordiale.

ss Guariglia

„împrejurările de fapt" care nu puteau să-mi fie „suficient de cunoscute" erau tratativele pentru armistiţiu şi cuvântul „confidenţial", scris pe document, clarifica misterul.

RENATO BOVA SCOPPA, ***La pace impossibile,***
Rosenberg & Sellier, Torino, 1961

NELINIŞTEA DE LA BUCUREŞTI

***

în schimb, din România îmi parveneau cereri de alt gen. Se ştie că Bastianini încheiase cu România şi cu Ungaria un soi de acord, în virtutea căruia ar fi trebuit să ne consultăm şi să ne informăm reciproc, în cazul că evoluţia evenimentelor războiului ne-ar fi constrâns să ieşim din conflagraţie. Ultimele evenimente din Italia, firește, i-au făcut atât pe unguri, cât şi pe români să presupună că situaţia de la noi mergea rapid spre maturizare şi, de aceea, Mihai Antonescu, de la Bucureşti, a făcut să-mi parvină semne de interes, destinate să sondeze intenţiile reale ale guvernului nostru. Mai întâi, mi-a spus explicit că hotărîse să ceară armistiţiul, „când ruşii ar fi ajuns la Nipru".

Pe cât de dorit ar fi fost ca Italia, România şi Ungaria să fi luat împreună şi să fi realizat în acelaşi timp hotărârea de a ieşi din conflict, apărea evident că o asemenea eventualitate era imposibil să se înfăptuiască, din raţiuni eminamente geografice. Noi îi aveam pe aliaţi, ca să zicem aşa, la o lungime de mână şi, de aceea, chiar dacă am fi fost decişi să punem capăt războiului fără acorduri anterioare cu ei, puteam să sperăm că aceştia, mai devreme sau mai târziu, i-ar fi atacat pe germani, care ne-ar fi ocupat ţara. Dar aliaţii erau la o distanţă mult mai mare de România şi de Ungaria şi nici nu ar fi putut să aducă în acele ţări un ajutor eficace în forţe aeriene, înainte de a ocupa aerodromurile din Italia meridională, în fapt, în timp ce nu ar fi reuşit să-i respingă pe germani din România şi Ungaria, ajutorul aerian ar fi avut drept rezultat practic numai cauzarea unor mari distrugeri.

într-adevăr, guvernul ungar a înţeles mai bine că o acţiune italo-un-
I garo-română în vederea unei despărţiri de Germania nu putea fi, logic vorbind, sincronizată şi deci nu a făcut să-mi parvină cereri urgente de informa-
I ţii, aşa cum făceau românii. Evenimentele din Ungaria, după proclamaţia radiodifuzată şi arestarea lui Horthy, au arătat clar care erau condiţiile acelui

l a le înţelege, nu ar fi fost suficientă o privire aruncată
JLa 8 septembrie, când am informat pe ministrul Unga-
Iarmistiţiului din partea noastră, acesta nu mi-a făcut în
lentru a nu-i fi ţinut la curent cu intenţiile noastre, în
iurile Bastianini. Şi s-a mărginit să exclame: „Să dea
tace şi noi la fel!..."
Ihai Antonescu eu nu puteam răspunde decât evaziv,
li inutil să punem şi alte persoane la curent cu secretul
l spre aliaţi şi cu hotărârile noastre, fără ca din aceste re-
sun avantaj practic, fie pentru noi, fie pentru români,
se găseau în acel moment în imposibilitate de a urma
dintele lui Tit Liviu mi-au servit deci pentru a răspunde
am Latio is status erat rerum est neque pacem neque

ipresionanta carte a lui Bova Scoppa, *Colloqui con due*
Iprodusâ telegrama pe care i-am trimis-o la 30 iulie 1943
Icureşti pentru a răspunde solicitărilor lui Antonescu.
sfăcut. însă, atunci când, cu un an mai târziu, în august
11-a invitat să i se alăture pentru a face România să iasă
sat şi Regele a înţeles că, „în momentul crucial al desti-
era teamă". Şi în ceea ce priveşte necesitatea de a-i
averanul român s-a aflat în aceleaşi condiţii ca şi noi.

RAFFAELE GUARIGLIA, *R icordi 1922-1946,* ESI, 1949

ARMISTIŢIUL ITALIAN

ensă îmi amintesc trecerea prin Bucureşti a Principesei
3 septembrie 1943. Plecasem s-o întâmpin la Giurgiu, pe
i Sofia, unde asistase la funeraliile Regelui Boris. A servit
loţia mea şi cu mine, împreună cu Contele Di Vigliano. In
aţe prin moartea cumnatului era destul de senină. Am dis-
•e situaţie, care apărea fără speranţe. Cum voia să plece
eeaşi după-amiază, deoarece intenţiona să ajungă cât mai
aturi de fiii ei, i-am spus că, dată fiind incertitudinea mo-

meniului şi faptul că de la o oră la alta putea să survină ceva grav şi neprevăzut, ar fi fost preferabil dacă s-ar fi oprit pentru câteva zile la Bucureşti, în aşteptarea unor veşti. Cu surâsul ei dulce şi cu graţia ei inimitabilă, mi-a răspuns că nu putea. Era neliniştită pentru fiii ei şi incertitudinea situaţiei nu făcea decât să facă această nelinişte şi mai vie. La orele 3 după-amiază am însoţit-o la gară. Mai trecuse prin Bucureşti în aprilie, îmi cunoştea soţia, care se bucura de prietenia ei de mulţi ani; se stabilise astfel între noi o undă de simpatie şi, când am văzut-o plecând, nu am putut să nu-mi stăpânesc o sinceră emoţie, spunându-i: „Dumnezeu să vă ocrotească, Alteţă Regală." Nu am mai văzut-o niciodată, în aceeaşi seară, la orele 19, în timp ce ea călătorea către Budapesta, radioul a anunţat că Italia semnase armistiţiul cu aliaţii.

La 18 septembrie 1943, Mussolini, care fusese eliberat de germani, m-a chemat la telefon de la Berlin, rugându-mă să ader la Republica sa Socială. Datorită refuzului meu, radioul fascist m-a atacat la 29 septembrie, într-o manieră demnă de dispreţ, şi la l octombrie a revenit, afirmând că aş fi încercat să fug din Bucureşti şi că fusesem arestat la trecerea Dunării. Atât asupra primelor afirmaţii calomnioase, cât şi asupra celor ce au urmat, guvernul român a emis o dezminţire fermă. La 22 octombrie 1943, guvernul german a adresat o notă guvernului român, rugându-1 să împiedece ca personalul Legaţiei italiene, rămas fidel guvernului constituţional, să poată părăsi România şi invitându-1 să ne împiedece de a putea avea comunicări cu străinătatea. Astfel, căděa proiectul care se ventilase referitor la un eventual transfer al nostru în Turcia şi, în felul acesta, am fost împiedecaţi să avem relaţii cu guvernul nostru legitim.

Din acel moment, până la schimbarea de front operată de România la 23 august 1944, tot personalul legaţiei a trăit o viaţă extrem de agitată, care, firește, i-a exasperat pe mulţi funcţionari, în misiunile militare, în misiunea economică şi în misiunea culturală se afla la Bucureşti un ansamblu de peste o sută de persoane şi era foarte dificil, în împrejurările excepţionale din acea perioadă, ca un şef de misiune să poată avea un control absolut asupra tuturor. Cu toate acestea, cei ce au făcut parte din Legaţia Italiei de la Bucureşti, din 1941 până în 1944, pot să fie mândri de ceea ce au săvârşit pentru ţara lor, cu preţul unor mari renunţări şi al unor grave pericole şi sacrificii personale.

RENATO BOVA ScoPPA,La/wzce *impossibile,*
Rosenberg & Sellier, Torino, 1961

tâmpla mereu, mareşalul Antonescu fusese impresionat
le Fiihrerului asupra unei victorii finale certe, în această
prins informaţia despre armistiţiul italian din 8 septem-
•elati vă, întrucât şi în România se înţelegea foarte bine că
din 25 iulie nu fusese decât prologul unei drame mai
bilitate era realizată. Datorită analogiei unor anumite po-
nărea dezvoltarea cu o profundă nelinişte. Cum mă lupta-
mele modeste pentru ca Italia să se desprindă din bleste-
rmania, am salutat evenimentele de la 8 septembrie cu
ţream că, în virtutea întregului timp care se pierduse -
lui nu ar fi putut să fie decât foarte dure.
e. am fost primit de Conducător în vila sa de la Băneasa,
ihai Antonescu. Mareşalul, după ce mi-a exprimat senti-
ietenie faţă de Italia, după ce a amintit că fascismul şi
şi nu au înţeles niciodată România, mi-a declarat că, în
nu aproba tratamentul care fusese rezervat lui Mussolini.
ie la ceea ce ar fi putut să fie un tratament analog rezervat
întrebat pe mareşalul Antonescu care urma să fie atitudi-
lân în consecinţa încheierii armistiţiului dintre Italia şi
constituiri a unui guvern fascist în Italia. Mareşalul mi-a
ia nu ar fi recunoscut nici un guvern fascist până când nu
: de beligerantă propriu-zisă şi reală între armata italiană
L în care ar fi fost constrâns să revadă poziţia României."
am fost primit de preşedintele Antonescu. Mai mult sau
epetat aceeaşi concepţie a mareşalului, adăugând că „Ro-
uite că era, înainte de toate, o naţiune latină".
ie, Mussolini m-a chemat la telefon de la Berlin, unde în-
e un stat italian, cu ajutorul SS-ului. La invitaţiile sale, am
|z sec. I-am spus: „Nu îmi explic de ce un om care a luptat
otriva democraţiei adoptă un regim ca acela al republicii
expresie tipică a democraţiei." El mi-a răspuns, sigur pe
a şi nu vă amintiţi că au existat republici aristocratice, ca
Dintr-un răspuns atât de absurd, am înţeles că omul înne-
n îi slăbiseră facultăţile mintale. Imediat după discuţia cu
nat întregul personal al legaţiei, pe care 1-am pus la curent
and, fireşte, fiecăruia libertatea de a urma drumul său şi de

a se supune propriei sale conştiinţe, întregul personal mi-a exprimat, unanim, cea mai deplină solidaritate.

Două zile mai târziu, la 20 septembrie, a venit să mă caute ministrul Germaniei, von Killinger. în uniformă şi cu decoraţii, m-a invitat, „în numele Fiihrerului german", să-1 urmez pe Mussolini. Şi lui a trebuit să-i repet ceea ce spusesem sintetic nenorocitului şef al noii republici italiene, şi anume că eu rămâneam fidel jurământului meu şi fidel misiunii mele, consacrată de scrisorile care mă acreditau ca ministru al Majestăţii Sale Regele Italiei pe lângă Regele României. I-am spus lui Killinger că îmi dădeam seama că răspunsul meu putea să-1 îndurereze, dar el era un gentleman, şi chiar mai mult, un soldat şi, ca atare, trebuia să înţeleagă care era calea onoarei pe care intenţionam s-o urmez. Killinger mi-a spus că o înţelegea. Totuşi, a adăugat că mă înşelam în atitudinea mea, „pentru că Germania, până la urmă, ar fi câştigat războiul". I-am spus că problema, pentru mine, era o pură chestiune de onoare şi nu un calcul politic. Ne-am despărţit destul de cordial.

Firește, nu puteau să lipsească reacţiile. Puţine zile după aceea, prin intermediul Legaţiei fasciste care se constituise la Bucureşti, am primit o telegramă prin care Mussolini mă elibera din activitate. Simultan, mă ataca radioul fascist, descriindu-mă drept un contrabandist! La 27 septembrie, a venit la mine secretarul general al preşedintelui Antonescu, Barbul. Mi-a spus că trebuia să-mi comunice, în numele primului ministru, că guvernul român, datorită presiunilor la care fusese supus de Fiihrer, se văzuse în necesitatea de a recunoaşte guvernul fascist constituit de Mussolini. Ţinea să-mi precizeze că o asemenea recunoaştere nu implica nici o nerecunoaştere a Legaţiei Majestăţii Sale Regele Italiei. S-ar fi creat astăzi în România o situaţie analoagă cu aceea din epoca războiului din Spania, când, în Capitala românească, timp de câteva luni, funcţionaseră simultan două legaţii, una a lui Franco şi una a lui Negrin. Bineînţeles, guvernul de la Bucureşti nu putea să indice câtă vreme ar fi continuat o situaţie de acest gen. I-am spus d-lui Barbul că, în audienţa pe care mi-o acordase la 10 septembrie 1943, mareşalul îmi declarase, în mod explicit, în prezenţa preşedintelui Antonescu, că nu ar fi recunoscut un eventual guvern al lui Mussolini până nu s-ar fi constatat o propriu-zisă şi adevărată stare de beligerantă între Italia şi Germania. Constatam cu părere de rău că, fără ca această stare de beligerantă propriu-zisă şi reală să se fi constituit, mareşalul se decisese la recunoaştere. Domnul Barbul mi-a obiectat că o stare de beligerantă între guvernul regal italian şi guvernul german nu putea să mai subziste din punct de vedere juridic, întrucât guvernul german nu mai recunoştea existenţa unui guvern regal italian! Apoi, confidenţial, Barbul mi-a

Ia informat, Regele Mihai era hotărât să nu primească scri-
Jin partea nici unui ministru fascist republican şi, de ase-
u încredinţeze scrisori de acreditare nici unui ministru
•nul fascist republican.

dintele Antonescu mi-a mărturisit că ministrul von
ienţă specială Conducătorului, pentru a-i înmâna un me-
er. El, Antonescu, presimţind care era cererea germană,
ţiile, se abţinuse să intervină în audientă. Mesajul
îşedintele mi l-a citit, conţinea un cald apel către mareşa-
: decidă să recunoască, la 27 septembrie, cu prilejul ani-
irtit, guvernul fascist al lui Mussolini. Fiihrerul anexase
ecunoaşterii germane, în care se spunea: „Guvernul ger-
nul fascist republican ca unic guvern legal al Italiei, ală-
ază să lupte până la victoria finală." Preşedintele mi-a lă-
jns a mareşalului, care era un scurt act de adeziune la ce-
ul comunicării anexate la scrisoarea către Mussolini. în
solini, mareşalul Antonescu preciza: „Am aflat despre
guvern prezidat de Domnia Voastră. Doresc să vă comu-
soare că România recunoaşte acest nou guvern." Urmau
espre misiunea României la hotarele răsăritene ale Euro-
anescu a subliniat că scrisoarea se limita la recunoaşterea
ilui guvern" şi nu se vorbea despre „unicul reprezentant
: altă parte, era vorba despre recunoaşterea unui guvern
ţa unui război civil şi nu a unei schimbări de regim. L-am
[1] care urma să fie situaţia Legaţiei regale, după un asemе-
mi-a răspuns că legaţia continua să subziste cu drepturi
iţea să-mi garanteze cât timp ar fi putut să continue o ase-
ie ministrul Clodius, el ridicase problema unei eventuale
oastre în Turcia. Dar acesta i-a răspuns că, după părerea
s-ar fi opus la o asemenea soluţie, pentru a nu favoriza
;est formarea pe pământ turcesc a unei autorităţi diploma-
i. fapt care putea să devină neliniştitor.
iceea, în prezenţa Conducătorului, preşedintele Antonescu
n Germaniei, spre a i se transmite lui Ribbentrop, că el,
iei Italiei, acţiona în strânsă conformitate cu normele
ml. Guvernul român ar fi putut să nu recunoască minis-
prerogativele sale şi caracterul misiunii sale numai în
îi cazuri: declaraţie de război între Italia şi România; ab-

dicare din partea Regelui Italiei; demisie şi plecare voluntară a ministrului Bova Scoppa. Dat fiind că nu se constata nici unul dintre cele trei cazuri, guvernul român nu putea să facă altceva decât să continue să recunoască misiunea diplomatică italiană cum o recunoscuse până atunci.

începând din acea zi, au început să se intensifice tentativele germane şi fasciste de a deposeda reprezentanţa noastră nu numai de toate prerogativele ei, ci chiar şi de sedii. Guvernul român a fost invitat să procedeze de *o manieră forte,* însă, în timpul unei conversaţii telefonice cu şeful poliţiei, generalul Pălăngeanu, în prezenţa lui Clodius, Antonescu nu ezitase să declare că măsurile adoptate pentru a apăra Legaţia Italiei trebuiau să se extindă asupra *oricui* ar fi folosit forţa, făcându-l pe interlocutorul său german să înţeleagă foarte clar că pe pământ românesc nu s-ar fi acceptat violenţe. Clodius a intervenit spunând că avea 29 de ani de experienţă diplomatică şi nu înţelegea de ce Antonescu întâmpina dificultăţi în „a lichida legaţia unui guvern care nu mai exista". Antonescu a replicat că Germania, la Casablanca, în 1911, riscase să dezlănţuie un nou război european pentru un consulat şi nu pentru o legaţie. Şi că dacă el, Clodius, avea 29 de ani de experienţă diplomatică, el împlinea 20 de ani de când preda dreptul internaţional. La care emisarul lui Hitler n-a ştiut ce să răspundă.

La 20 octombrie, am trimis guvernului român următoarea notă:

Domnule Preşedinte,

în numărul de ieri al ziarului *Bukarester Tageblatt* a fost publicată o dare de seamă despre reuniunea care a avut loc în ultima duminică, la 17 curent, la Casa Italiei, pentru constituirea organizaţiei fasciste republicane. La reuniune era prezent ministrul Germaniei, Baronul von Killinger. Puteţi să citiţi în relatarea şedinţei că fasciştii au aclamat şi aprobat o ordine de zi în care se spunea textual: fasciştii cer ca, împotriva trădătorilor care prin atitudinea lor au pierdut orice poziţie oficială şi care nu mai au nici o legătură cu Italia, dar deţin într-un mod abuziv sediul statului italian, să se procedeze aşa cum se procedează împotriva celor care trec la inamic pe câmpul de luptă, îmi permit să atrag atenţia dvs. asupra acestui document. Atitudinea Legaţiei regale a Italiei şi a tuturor italienilor care n-au optat pentru republică a fost inspirată până în prezent exclusiv de grija de a nu crea dificultăţi guvernului regal român şi de a nu abuza de generoasa lui ospitalitate, însă ameninţări atât de violente, apelative şi injurii asemeni celor care au fost votate la reuniunea fasciştilor, în prezenţa unui ministru străin, sunt susceptibile să provoace reacţii chiar şi în spiritele cele mai moderate şi echilibrate. Mereu animat de dorinţa

arităţile româneşti pentru menţinerea liniştii generale, eu datoria mea să atrag atenţia Excelenţei Voastre asupra şi neplăcute manifestări. Vă rog să primiţi, domnule Pre-
|înaltei mele consideraţii.

2, am fost convocat de secretarul general al Ministerului , ministrul Davidescu, care mi-a citit o notă prezentată de bi, von Killinger. în această notă, guvernul german cerea, irul Bova Scoppa şi personalul legaţiei de la Bucureşti să j din România; ca acestui personal să nu-i mai fie permis răinătatea, nici prin telegraf, nici prin telefon, nici prin ; la sediul oficial, cât şi de la locuinţele particulare. Mi-ni-a lăsat un proiect de răspuns prin care Ministerul de ia că, în ceea ce priveşte prima chestiune, acesta „va ac-• internaţionale şi numai în interesul ţării", în ceea ce jiune, ar fi examinat problema. Secretarul general avea ae-Jmersul german drept „nepoliticos" faţă de România, i aceea, preşedintele Consiliului, în prezenţa ataşatului mi-iini, mi-a confirmat că domnul Killinger îi exprimase el pune îri fruntea unei unităţi germane pentru a ocupa Le-Antonescu, răspunsese declarând, pur şi simplu, că, în | constrâns să-1 aresteze. La 27 octombrie, în consecinţa arvenite şi a zvonurilor în circulaţie, am adresat preşedin-|rmătoarea scrisoare: „Domnule Preşedinte de Consiliu, versaţiei pe care am avut onoarea de a o avea cu Excelenţa isc să vă fac cunoscut că, după informaţii din sursă confi-lin Bucureşti ar avea intenţia de a proceda la ocuparea prin |ale a Italiei şi poate, de asemenea, a birourilor detaşate, în spre 28 octombrie. Aceleaşi informaţii adaugă faptul că i fi încercată în mod sigur la ora 4 dimineaţa. Este posibil l despre o ameninţare. Cu toate acestea, având în vedere că rie, va avea loc aniversarea Marşului asupra Romei şi săr-jlui, nu ar fi exclus ca unii exaltaţi să poată să plănuiască le, chiar din raţiunea acestor aniversări, în consecinţă, |t Excelenţei Voastre dacă ea va voi să intervină pentru ca Date măsurile de siguranţă necesare, în scopul de a împie-• grave incidente, cu atât mai mult cu cât personalul ita-vegherii legaţiei şi a birourilor detaşate a primit ordinul de

a rezista prin forţă la orice act de violenţă, îmi îngădui să vă transmit în anexă o listă a birourilor detaşate ale legaţiei. Vă rog să primiţi, domnule Preşedinte, asigurarea înaltei mele consideraţiuni." Şi, în noaptea de 27 spre 28 octombrie, împreună cu ataşatul militar şi cinci ofiţeri, am vegheat înarmaţi pentru a preîntâmpina tentativa fascistă de a celebra aniversarea Marşului asupra Romei în sediul legaţiei.

Au trecut câteva săptămâni pe parcursul cărora frământările, ameninţările, scrisorile vexatorii şi mesajele telefonice insultătoare, nocturne, nu s-au diminuat. La 22 noiembrie, ministrul Justiţiei mi-a făcut în secret următoarea comunicare: „Dacă la reuniunea organizaţiei fasciste din 17 octombrie a fost aprobată public şi în prezenţa Baronului von Killinger, ministrul Germaniei, o moţiune reprodusă apoi în *Bukarester Tageblatt* şi prin care se cerea împuşcarea domnului Bova Scoppa şi a colaboratorilor săi, s-a întâmplat astfel pentru că instrucţiunile primite de Legaţia Germaniei erau categorice. Atât el, Mussolini, cât şi Hitler erau de părere că trebuia să se acţioneze contra dvs. prin mijloace violente; să fiţi nu numai scoşi din legaţie, ci *scoşi din circulaţie',* prin acest ordin de zi se vrea să se dea impresia că cercurile fasciste ar fi fost acelea care v-ar fi ucis, printr-o reacţie spontană. Cu toate acestea, când Antonescu a auzit despre asta, 1-a chemat pe dl Killinger şi i-a spus clar, rugându-1 să transmită imediat şi Berlinului, că dvs. sunteţi un prieten al României şi că sunteţi un oaspete agreat pe teritoriul românesc; că orice act de violenţă împotriva persoanei dvs. ar fi fost considerat drept o ofensă la adresa guvernului român, care nu va putea în nici un caz să uite cât făcuse ministrul Italiei pentru a pune în lumină cauza dreaptă a României şi cât lucrase în favoarea bunelor relaţii italo-române." Killinger a răspuns că guvernul fascist şi cel german îl considerau pe Bova Scoppa drept „un trădător foarte periculos" (sic!) şi din această cauză se hotărîse să se acţioneze contra lui. In orice caz, va face cunoscut la Berlin punctul de vedere al domnului Antonescu.

Era clar că ministrul Germaniei era exasperat de faptul că Bova Scoppa continua să rămână în legaţie, cu tot personalul, că birourile italiene detaşate erau toate deschise şi funcţionau, că legaţia continua să se bucure de aproape toate prerogativele; că era supraveghiată şi protejată de guvernul român. Ofiţerii şi soldaţii prezenţi în România, cu foarte rare excepţii, se puseseră toţi sub egida Legaţiei regale; cele cinci submarine italiene care se aflau în Marea Neagră şi ale căror echipaje se declaraseră dispuse să lupte alături de germani, fuseseră încredinţate românilor şi echipajele se puseseră şi ele sub ordinele Legaţiei regale, suscitând prin gestul lor multă agitaţie în cercurile militare germane.

ie celelalte ţări de sub controlul direct sau indirect al ger-
|iilor, consulatelor, şcolilor italiene trecuseră la fascişti şi
jr suferise împrăştieri şi defecţiuni, în România, lăsând
F agenţilor consulari de la Constanţa şi de la Iaşi (ambii
se înregistraseră disidenţe şi întreaga organizare rămă-
; şi faptului că existase posibilitatea de a o susţine finan-
îau stări de exasperare. Astfel încât, abandonându-se ţe-
se trecuse din nou pe acela al defăimării, în speranţa că
nise anumite poziţii morale şi politice.

RENATO BOVA SCOPPA, *Colloqui con due dittatori,*
Ruffolo Editore, Roma, 1949

CAPITALĂ ŞI DOUĂ LEGAŢII

istiţiului italo-aliat, enorm mai încercată şi mai epuizată
ui german în propriile resurse de potenţial uman şi eco-
stovită de amarele deziluzii care i-au afectat puterea de
jRomânia se afla într-o stare de spirit de nemulţumire şi de
'mai avansată decât Ungaria, în ciuda faptului că la
jjregistrase o aparentă schimbare de oameni în guvernul
T observat înseşi cercurile conducătoare, dincolo de ma-
ra de acum clar că mareşalul Ion Antonescu, Conducător
încă fidel alianţei cu Germania, rămăsese izolat între Co-
vicepreşedinte de Consiliu, profesorul Mihai Antonescu
ştie, de un caz pur de omonimie, fără nici o legătură de
în acel moment desprinderii ţării din alianţă.
spirit era deosebit de profundă şi răspândită în mediile di-
. De cultură franceză şi de tradiţie francofilă încă recentă
raîn mod natural adversar al mentalităţii şi manierelor ger-
alt după ce în însăşi Casa domnitoare, de origine germană,
e influenţa engleză a Reginei Măria, în afară de asta, înce-
lotabilă influenţă în ţară elementele de origine transilvană.
/ident, nu vedeau nici un motiv să mai sprijine sau să se
;are, după ce săvârşise dureroasa operaţiune transilvană
nâniei Mari de la Versailles, nu era nici măcar în măsură
ipensaţia Basarabiei, dacă nu aceea a Transnistriei. Era

nevoie de-acum să se renunţe la aceste provincii; Transilvania ar fi fost posibil poate să fie recuperată în întregime, prin favoarea aceloraşi aliaţi care le-o dăruiseră la Versailles în dauna Ungariei, aliată atunci cu o Germanie destinată înfrângerii. De altfel, de la o vreme, a capta prietenia inamicilor Ungariei devenise aproape de la sine un scop obsedant al politicii româneşti şi una dintre cele mai tragice contradicţii din sânul Axei.

Din cauza aceasta, era evident că acel gest italian clamoros fusese întâmpinat de toată simpatia cercurilor guvernante şi, mai ales, a celor diplomatice româneşti, şi că la această simpatie participa şi reprezentanţa diplomatico-consulară italiană de la Bucureşti, în măsura în care rămăsese de partea guvernului armistiţial. în fapt, această reprezentanţă a rămas în întregime de partea aceea. A o favoriza era deci un interes românesc, în sensul de a se crea o conexiune pozitivă, chiar dacă indirectă, cu „cealaltă parte"; spre deosebire de Budapesta, această situaţie a survenit la Bucureşti în mod public şi, ca să spunem aşa, „impertinent".

De chestiunea aceasta şi-au dat perfect seama şi germanii; dar situaţia lor de acolo devenise prea delicată pentru a se decide să forţeze nota în favoarea Republicii Sociale Italiene şi a intereselor italiene în România; acea *Realpolitik* germană nu-i sfătuia la aceasta şi nu o consimţea decât până la un anumit punct. Guvernul român a fost totuşi constrâns să recunoască RSI, „date fiind insistenţele Fiihrerului", cum s-a anunţat oficial într-un comunicat straniu, şi iată, deci, încă o reprezentanţă diplomatică italiană la Bucureşti.

Cea mai mare parte a Italiei era încă ocupată de germani şi, oriunde erau prezenţi germanii, nici un post diplomatic sau consular nu trebuia să fie neglijat de guvernul RSI pentru a apăra interesele ţării noastre, nu numai faţă de ţările gazdă, dar chiar şi faţă de Reich, astfel încât „protecţia" acestuia din urmă să nu se rezolve, intenţionat sau involuntar, şi în străinătate, în dauna intereselor Italiei, întru salvgardarea lor nu se putea acţiona eficient decât rămânând în contact cu reprezentanţele diplomatice germane, pentru a fi astfel în măsură de a le supraveghea şi de a le cunoaşte intenţiile şi mişcările. Anfuso, care părăsise de puţin timp Budapesta, pentru a deveni ambasador al RSI la Berlin, şi care era astfel în măsură să cunoască şi să judece situaţia din acea ţară mai bine decât Ministerul Afacerilor Externe al RSI, atunci în curs de formare şi de instalare, s-a ocupat şi s-a preocupat imediat de situaţia italiană din România, unde nici un membru al reprezentanţei diplomatice-consulare regale nu se sinchisea să vegheze asupra intereselor Italiei ocupate de germani.

Din cauza aceasta, el a fost constrâns să recurgă la un expedient, făcând să fie acreditat pe lângă Ministerul Afacerilor Străine român, în virtutea

necesităţi, un ziarist italian, care deja se afla acolo în
pi, pe dr. Trandafilo, în aşteptarea momentului când ar
itr-acolo un funcţionar cu experienţă şi cu rang cores-
lum a survenit un prilej, acel post important a fost
pi ministru plenipotenţiar, pe care evenimentele din sep-
i din Balcani la Berlin, dar acesta a declinat oferta, din
zică şi politică!

tme atât de râvnit de aţâţi diplomaţi din orice ţară, din „Pa-
rvat şi de noi favoriţilor, era evident în curs de
depreciere,

L mai rămânea de îndeplinit acolo nici o altă misiune decât
fera faţă de români şi germani interesele unei ţări ea însăşi
|it, a fost trimis acolo consulul general de la Hamburg, dr.
case carierei consulare de mai mulţi ani, oarecum prin nu-
participării sale la acţiunea d' Annunziană de la Fiume, de
d la timpul potrivit însărcinat cu afaceri extern al „guver-
El a plecat imediat la post, pentru a lua în mână o situaţie
>tră, în caz contrar, ar fi fost dominată de germani. Guver-
izat o satisfacţie formală[74]; dar nu i-a acceptat niciodată
îxte şi scuze) să prezinte Suveranului propriile scrisori de
||ta un fel de a măguli, *faute de mieux,* cealaltă parte; bine-
stiţială, ale cărei posibilităţi erau de fapt nule, ci mai ales
drept, anglo-americanii.

tt o reprezentanţă italiană în România, reprezentanţa
pureşti, în mod obligat, nu putea fi atunci decât o *longa*
Jeleilalte părţi. Acest echivoc dualism diplomatic italian
:hip evident de guvernul de acolo, în scopurile sale par-
un grav obstacol în calea urmăririi principalului ţel al
igo, adică a aceluia de a obţine de la guvernul român tot
care acea ţară mai era în măsură, pentru populaţia civilă
rt care ar fi fost oricum obturat pentru Italia armistiţială.
erea de sine a elementelor militare italiene din România,
rila de submarine, operând încă în apele Mării Negre îm-
e sovietice. Declarându-se iniţial pentru RSI, în timp ce
landanţii şi-au schimbat părerea când au ajuns pe uscat.
[omânilor, care, de altfel, luptau încă alături de germani,
e în rândurile cărora părerile erau împărţite. Mai târziu,
si a fost din nou transferat unor ofiţeri din marina RSI,
| care n-au mai acţionat, totuşi, în serviciul războiului,
au putut fi repatriate prin grija reprezentanţilor RSI.

Chiar şi reprezentantul României la Roma, în acelaşi spirit şi conform aceloraşi atitudini ale lumii diplomatice româneşti, nu s-a retras în nord, asemeni reprezentanţilor altor ţări ale Axei, pe lângă guvernul RSI, ci a rămas în „oraşul deschis", în aşteptarea evenimentelor, şi astfel acreditat mai ales pe lângă Palatul Chigi.

în mai 1944, guvernul român a trimis un reprezentant al său oficios pe lângă RSI, în persoana dr.-lui Gregorian, ataşat cultural. El era purtătorul unui mesaj al d-lui Mihai Antonescu pentru Mussolini: România vedea apropiindu-se dezastrul militar; forţele ei economice şi umane erau epuizate; de acum, nu mai părea să existe pentru ea o altă cale de ieşire decât aceea de a întinde mâna aliaţilor (ceea ce de acum România şi făcea, deschis, prin mâna Prinţesei Martha Bibescu de la Constantinopol şi prin aceea a Principelui Ştirbey, la Londra); însuşi Conducătorul ar fi sperat că va putea să urmeze această cale, de acord cu RSI, pe care o considera de asemenea doritoare să se despartă de Germania. Mussolini a recunoscut temeiul, dacă nu şi deducţiile punctului de vedere al d-lui Mihai Antonescu, dar nu şi posibilităţile italiene în ceea ce privea soluţia preconizată de partea română. RSI, ocupată de germani, nu ar fi făcut decât să repete, în condiţii mai grele şi cu o acţiune mult mai îndelungată, eroarea lui Badoglio, care deja cauzase şi cauza încă suferinţe grave unei părţi importante a poporului italian.

România a mers pe drumul ei şi, la 23 august 1944, a încheiat armistiţiul. Toţi cunosc sfârşitul nenorocit al Conducătorului, al d-lui Mihai Antonescu şi al atâtor alte personalităţi româneşti, în schimb, nimeni nu-1 cunoaşte încă pe acela al consulului general Odenigo, ministrul RSI la Bucureşti, arestat şi predat Rusiei cu întregul său personal.

75

LuiGl VILLARI, *Affari esteri 1943-1945,*
Magi-Spinetti Editori, Roma, 1948

PRIETENI ŞI DUŞMANI

Italienii ieşind din conflict, misiunea Legaţiei Italiei de la Bucureşti era aceea de a presa cu toate forţele România să urmeze exemplul nostru. Poziţia noastră era departe de a fi comodă, pentru că, după 8 septembrie 1943, se instalase la Bucureşti şi o Legaţie a Republicii Sociale de la Salo, fără ca autorităţile româneşti să fi ridicat legaţiei noastre imunităţile ei diplomatice. Se

idoxul existenţei a două reprezentanţe italiene în ace-
jă egal recunoscute. Este inutil să subliniez incidentele
această situaţie falsă şi e inutil să mă refer la întâmplă-
ivut loc în cadrul colectivităţilor italiene, victime şi ele
e o traversa ţara. Cu toate acestea, acţiunea noastră a
ta şi a contribuit într-o mare măsură la favorizarea se-
23 august 1944, Regele Mihai a adresat o proclamaţie
e mareşalul Antonescu şi România a procedat la o
zlânţuind o furibundă reacţie germană. Spre a evita să
24, 25 şi 26 august, împreună cu soţia mea şi ataşatul
ini, m-am bucurat de ospitalitatea ministrului Suediei,
ird, care evacuase legaţia sa într-o vilă din împrejuri-
chi gentilom suedez, cu o soţie delicioasă, fină, mare
ospitalieră, ministrul Suediei i-a adunat în jurul său pe
it să fie capturaţi de germani şi i-a adăpostit şi hrănit în
Je represalii disperate ale trupelor germane,
larte greu pe care 1-am trăit la Bucureşti, de la 8 sep-
gust 1944, ne-a consolat foarte mult prietenia a nume-
nâneşti şi străine. Dintre români, o amintesc cu o deo-
Prinţesa Martha Bibescu, aceea pe care Contele de
jasador al Franţei la Roma, o numea „Prinţesă a Euro-
ea în casa ei de la Mogoşoaia, care reunea un castel cu
ta în vestminte negre, asemănătoare peplului grec, cu
tcoperit mereu de un văl, nobila doamnă îşi întâmpina
iconfundabilă. Când se intra la Mogoşoaia, mirosul de
iat, să te gândeşti la o biserică. Apoi se traversau săli
e artă rafinate, cu covoare vechi şi realitatea ambianţei
stă, amintea fastul marilor reşedinţe princiare din alte
ă grădină, cu un mic lac şi numeroşi păuni, aducea o
ă în atmosfera oarecum lugubră a ansamblului,
•lipitoarea scriitoare era totdeauna dintre acelea care
>e manifestase deschis împotriva războiului Axei. La 5
periculos s-o văd, pentru că germanii ne supravegheau
line, mi-a scris: „Dragul meu Ministru, vă mulţumesc
., care-mi anunţa apariţia aurorei deasupra Romei. Iată
ra celor şapte coline. Spuneţi prietenului nostru (aluzie
ihai Antonescu), când îl veţi vedea, că dezrobirea unei
urea pe lume a copilului ei! Aşa cum s-a întâmplat cu

Romulus! M-am gândit la dvs., ieri, la miezul nopţii, ascultând corul Capelei Sixtine cântând gloria lui Dumnezeu şi geniul lui Paiestrina. Mi-a plăcut faptul că Londra a făcut această alegere în locul unui imn naţional oarecare. (Prinţesa făcea aluzie la postul de radio Londra, pe care-1 recepta regulat la reşedinţa sa de la ţară, de la Posada, în Prahova.) Un tact şi o sensibilitate admirabile. Sper că sănătatea dvs. se va restabili şi veţi veni nu să consultaţi, ci numai să mulţumiţi medicului dvs. curant, în *valea periculoasă.* Ceea ce îmi va oferi prilejul să vă revăd curând. Gânduri prieteneşti din inimă. Glorie Romei şi trăiască Italia! Martha Bibescu." Printre prietenii de neuitat din vârtejul acelei perioade doresc să-1 amintesc şi pe ambasadorul Turciei, Suphi Tanrioer, un om foarte cultivat, abil diplomat, care prevăzuse perfect desfăşurarea evenimentelor politice şi care a fost generos cu mine în ceea ce priveşte sfaturile şi asistenţa prietenească. Dar mai ales printre colaboratorii italieni am găsit, cu foarte puţine excepţii, încurajarea unei asistenţe afectuoase şi calde şi a unei solidarităţi care a permis misiunii italiene de la Bucureşti să rămână laolaltă şi unită, în timp ce altele traversau sciziuni uneori chiar dramatice, printre funcţionarii lor.

Când am ajuns la Bucureşti, după primele zile petrecute la Săftica, dat fiind faptul că sediul legaţiei nu era încă pus la punct, am găsit ospitalitate pentru câteva zile în frumoasa casă a ataşatului militar, Contele Corrado Valfre Di Bonzo. Valfre fusese pe vremuri cu mine, la Geneva. Bărbat frumos, înalt, slab, cu ochi cenuşii irizaţi cu albastru, cu tâmple care începeau să devină argintii, făcuse tot războiul din ' 15-' 18, distingându-se pentru vitejia sa. Era un om sensibil, rafinat, excesiv de sentimental, generos şi entuziast. Ieşea viu şi proaspăt dintr-un roman de Alexandre Dumas tatăl şi din secolul Vicontelui de Bragelonne, datorită unui anume spirit aventuros care spumega, dar exista în el atâta umanitate şi atâta vigoare lucidă a ideilor încât, cine-1 cunoştea bine, îl clasa printre figurile italiene ale Renaşterii. Valfre e mort de câţiva ani, dar amintirea lui va rămâne mereu vie în inima tuturor celor care 1-au cunoscut şi preţuit.

Şeful misiunii comerciale era Contele Guglielmo della Porta Rodiani Carrara, gentilom dintr-o foarte veche familie romană, extrem de activ şi plin de inteligenţă, ajutat în activitatea lui de o soţie distinsă. A fost înlocuit în '42 de doctorul Clemente Boniver, alt funcţionar dotat cu calităţi excepţionale şi care a făcut apoi o strălucită carieră, ajutat şi el de o fină şi dulce companie. In timpul dramaticelor împrejurări trăite în România, mi-a fost prieten fratern ataşatul militar care-1 înlocuise pe Valfre Di Bonzo, colonelul de stat major, azi general, Giuseppe Bodini. Ofiţer valoros, cu o inteligenţă fertilă, entuziast,

I i dinamic, el a fost în acea agitată perioadă cel mai bun
i voi uita niciodată dovezile de prietenie fidelă pe care mi ataşaţi militari, colonelul aviator Di Porto şi căpitanul de şi ei ofiţeri străluciţi. Comandant al bazei aeriene itali- to Ungaro, superdecorat pentru valoare militară, devenit er militar al preşedintelui republicii. Cu un corp expedi- şi cu un tranzit continuu de trupe, arme şi mijloace prin iu spre frontul rusesc, este uşor de imaginat câtă muncă i îi apăsau pe aceşti colaboratori ai mei.

în care am condus misiunea italiană, luase o enormă nisiunii noastre culturale, prezidată de profesorul Bruno iri resurse şi excelent organizator. Ajunge să mă gândesc concursului altor institutori valoroşi, între care îmi place irte bunul profesor Leonardo Salerni, în 1943, mai mult ii urmau cursurile de italiană şi alte numeroase manifes- ncipalele oraşe ale României. Un succes fără precedent. ; superfluu să mai vorbesc aici de toată munca enormă ce i plan economic şi, mai ales, asupra luptei victorioase pe [mcurenţă cu aliaţii germani, pentru a asigura furniturile ;are erau de o vitală importanţă pentru poporul italian, ilui, a bombardamentelor, a ameninţărilor continue ale rupurilor fanatice de fascişti disidenţi, între care şi unii alui legaţiei, în ciuda vieţii de nelinişte, de incertitudine [faptului că nu aveam veşti de la familii, a deziluziilor în- L prietenilor pe care-i crezusem leali şi fideli, în ciuda în- rcerea în patrie, în loc de a obţine o mulţumire pentru tot fi fost întâmpinaţi cu ingratitudine, persecuţii, defăi- purări, în ciuda convingerii că a păstra credinţa şi iubirea pndiţii, însemna să te topeşti şi aproape să te transformi în i flăcările căruia ar fi ars ultimele iluzii şi iubiri care su- uda faptului că ştiam că, în prăbuşirea tuturor valorilor racterizat Italia din 1945, nu am mai fi regăsit ambianţa lui Chigi, ci o căldare încinsă în care fierbeau duşmănii lente, răzbunări, flecăreli şi vorbe în dungă, în ciuda a irea misiunii mele în România rămâne printre acelea care ândrie orgoliul de italian şi conştiinţa de diplomat.

RENATO BOVA SCOPPA, ***La pace impossibile,***
{t t. **> i-,* Rosenberg & Sellier, Torino, 1961**

JURNALUL MINISTRULUI ITALIAN

U

începând de la l ianuarie 1944, dat fiind faptul că situaţia noastră se agrava mereu, am ţinut cu regularitate un jurnal din care extrag numai unele elemente, prezentându-le în integritatea lor, pentru a-şi păstra acel aspect de senzaţii şi reacţii imediate, resimţite de mine atunci.

4 ianuarie 1944. Ministrul Davidescu mi-a vorbit despre gravitatea situaţiei militare. Ruşii au ajuns la vechea frontieră poloneză; se află la câţiva kilometri de Bug. Atunci când aceştia vor ocupa nodul feroviar de la Jmerinka, întregul dispozitiv germano-român al frontului de sud va fi ameninţat; ceea ce îi va obliga pe germani la o retragere generală. Statul major german fortifică linia Şiretului, cu scopul evident de a organiza o rezistenţă de-a lungul aliniamentului Carpaţi-Siret-Galaţi-Dunăre, pentru a putea să apere sondele petrolifere. Dl Davidescu nu ascunde faptul că apropierea trupelor ruseşti de frontiera românească va putea să fie un izvor de agitaţii politice în ţară. Mai mult decât o ameninţare din partea organizaţiilor comuniste, inexistente de fapt, el are în vedere iniţiative ale opoziţiei politice, care ar putea fi sprijinite de mase. Cu toate acestea, România se află faţă în faţă cu o răscruce de o gravitate deosebită. Posibilitatea de a negocia un armistiţiu onorabil este exclusă, datorită replierii pe teritoriul românesc a diviziilor germane din sud. în imposibilitate de a ieşi din conflict fără a provoca o criză foarte gravă, alternativa românească rămâne deci serioasă, în sensul că nu se poate alege decât între ruşi şi germani.

7 ianuarie. Ministrul Justiţiei, Marinescu, mi-a făcut cunoscut că Mussolini hotărîse să nu mai trimită un ministru în România, dat fiind că guvernul român nu procedase încă la numirea unuia pe lângă guvernul fascist republican.

Această ştire este în contradicţie cu o informaţie primită de mine pe altă cale, chiar azi, conform căreia Mussolini i-a trimis d-lui Mihai Antonescu o scrisoare personală prin care îi cere tocmai să definească relaţiile diplomatice dintre cele două ţări şi insistă să obţină agrementul pentru un ministru al său. Dl Marinescu m-a întrebat ce anume aş fi făcut în cazul în care ruşii ar intra în România şi ar ocupa Bucureştii. Am răspuns că voi urma guvernul român, dacă acesta se va transfera. Atunci, mesagerul a precizat că dl Marinescu era de părere că, în cazul în care ruşii ar ajunge la Bucureşti, ar fi fost mult mai utii să rămân în Capitală. Am înţeles perfect bătaia acestui mesaj. Atunci am răspuns: l) că voi rămâne din toată inima la Bucureşti, atât timp cât guvernul român ar fi găsit modalitatea de a-i împiedeca pe germani să-şi exercite arbitrar violenţa, atât asupra mea, cât şi asupra personalului legaţiei, în cazul

Z) că, luând în consideraţie atitudinea guvernului român
L noastră, atunci când aş fi avut o minimă posibilitate, şi
iportanţa unei eventuale acţiuni în care m-aş angaja, voi
ir la o operă de mediere.

(lindu-mă azi, preşedintele Antonescu a evocat întrevede-
la Rocca delle Camminate de la l iulie trecut; cu acest
|ussolini i-a spus că *poporul italian nu ar fi putut să re-
luă luni - că la sfârşitul acestei perioade el ar fi putut să*
f, *darea, dacă ar fi rămas, ar fi acţionat pe lângă Hitler
o soluţie a conflictului.* Confesiunea este preţioasă. Ea
Jrmaţiile neofascismului conform cărora Italia ar fi putut
lături de Germania. Ea dovedeşte în mod precis că, încă de
li avea convingerea netă, într-atât de netă încât a împartă-
Jescu, că Italia ar fi putut să reziste *cel mult* încă alte două
| pe care mi-a făcut-o, preşedintele a dedus concluzia că,
cultare sfaturilor sale încă din ianuarie 1943, nu s-ar fi
|tât de catastrofal, ieri pentru Italia şi mâine pentru toţi. La
; mi le-a făcut a fost martor primul secretar al legaţiei.
Dindu-mi despre situaţia generală, politică şi militară, pro-
| mi-a spus că dl Killinger tocmai plecase de la el, după ce
||me semnifica plecarea în Turcia a Prinţului Ştirbey, care,
• de presă, ar fi însărcinat să facă acolo sondaje în vederea
ivernului român. Profesorul Antonescu a răspuns sec, în-
făcea generalul Gerstenberg, angajând contacte cu gene-
Itrescu şi Dragalina, pentru a-l înlocui pe mareşalul
pre! Killinger obiectase că o asemenea întrebare i se putea
ierstenberg. „Faceţi acelaşi lucru cu Ştirbey!" - a ripostat
re preşedintele i-a cerut lui Killinger să-i spună dacă, din
•avusese sau nu dreptate, îl invita să răspundă asemeni unui
Iger a răspuns: „Din nefericire, aţi avut mereu dreptate."
j pe preşedinte dacă era adevărată ştirea că Stalin declarase
[opunea să restituie Transilvania României. Antonescu mi-a
confirmase informaţia. Atunci, am întrebat dacă acest fapt
Iul de plecare pentru o acţiune politică şi diplomatică în stil
.irajat s-o demareze fără a ezita. Preşedintele mi-a răspuns:
fşilor spre frontierele noastre continuă, eu nu voi putea
să
i ţară să fie distrusă şi voi acţiona la timp. Sper că ruşii sunt
km atacat niciodată pe Stalin. Am fost anticomunist şi voi fi

mereu, dar înţeleg perfect necesitatea noastră de a ne înţelege cu ruşii. Sper că Stalin înţelege că, dacă distruge România, nu serveşte nicidecum cauza sa şi crează haos în Balcani. In timp ce giram *ad interim* Ministerul de Externe, am făcut să i se spună lui Vâşinski, prin intermediul lui Gafencu, în 1940, că România dorea o înţelegere cu ruşii. Ruşii au fost aceia care, în ianuarie '41, au avansat cererea unui condominium asupra gurilor Dunării şi au creat incidente chiar în apele Deltei. Cred, totuşi, că putem să ne înţelegem. Eu mai cred că mă bucur de credit pe lângă anglo-americani şi voi putea salva ţara mea. Exemplul Finlandei, căreia i se propun condiţii raţionale şi onorabile, este destinat să mă încurajeze." Am răspuns preşedintelui că, astăzi, chiar guvernul Badoglio reluase relaţiile cu Rusia, Statele Unite şi Anglia. Aş fi putut astfel să intru în relaţii cu ruşii fără a stârni suspiciuni. Preşedintele s-a arătat foarte mulţumit de asta.

17 martie. Referindu-se la situaţia militară şi politică, ambasadorul turc Tanrioer, mi-a spus că plecarea Prinţului Ştirbey în Turcia suscitase în mediile româneşti o vie emoţie; că această călătorie fusese organizată de Maniu, după ce toate tentativele sale de a pleca din România şi a se duce să ia contact cu aliaţii se dovediseră zadarnice. Călătoria lui Ştirbey, autorizată de preşedintele Antonescu, trebuia să fie considerată drept un fel de compromis între Maniu şi guvernul român. După Tanrioer, România nu are posibilitatea de a ieşi din război, în ciuda faptului că trupele germane care se află acum în acest sector sunt slabe. Ambasadorul consideră că România va trebui să suporte acelaşi destin ca şi Finlanda: să fie mai întâi supusă unei violente presiuni politice, imediat după ce trupele ruse vor trece Nistrul, şi, după aceea, să fie invadată şi bombardată.[77]

4 aprilie. Vorbindu-mi despre situaţia politică, secretarul general Davidescu mi-a spus că declaraţia lui Molotov asupra atitudinii Naţiunilor Unite faţă de ţările mici implicate în război alături de Germania, consecutivă declaraţiei lui Benes, produsese o mare impresie în România. Era evident că „avansul" făcut de ruşi nu trebuia să fie ignorat. El considera că ar fi fost necesar să se acţioneze, pentru a nu se da impresia că oferta ar fi fost aprioric respinsă, între altele, îşi dădea seama de extrema dificultate a chestiunii. Am obiectat că problema, privită de aproape, ar fi fost analoagă aceleia în faţa căreia se afla Italia, în septembrie '43. Era clar că, dacă românii nu răspundeau la avansurile făcute mai întâi de Stalin, apoi de Molotov, în consensul aliaţilor, ei ar fi riscat într-adevăr să-şi piardă independenţa. Dacă, în timp ce se declarau dispuşi să respecte integritatea teritorială a României, ruşilor nu le-ar fi parvenit nici un semn de bunăvoinţă de la Bucureşti, ar fi abandonat în mod si-

i destinului ei. Era pentru prima dată în istorie când ar-
lau Dunărea, şi de la Dunăre Balcanii, şi din Balcani
Jsară, deci, o politică de mare curaj şi de un tact extrem
acţionat urgent. Ar fi fost mai bine să se rişte ca războiul
||provincii româneşti, decât să se rişte total viitorul ţării.
ât, de acum, războiul pe teritoriul românesc era o situaţie
[forţă din lume nu ar fi putut s-o îndepărteze. L-am între-
pă preşedintele Antonescu nu se pregătea să acţioneze în
ins că mareşalul şi preşedintele aşteptau cu o foarte mare
Jâine, decizia pe care ar fi luat-o Parlamentul finlandez şi
l fie favorabilă unei încheieri a armistiţiului cu Rusia,
i ar fi avut o mare influentă înainte de toate asupra stării
Jui. In al doilea rând, ea ar fi constituit un precedent ex-
îilea rând, după ceea ce s-ar fi întâmplat mâine în Fin-
Jonstata măsura reacţiei germane. Condiţiile pe care ruşii
na Finlandei erau excepţional de favorabile. România tre-
Ilasta un exemplu şi o normă pentru conduita ei viitoare.
Boielnică prudenţă. Fidelitatea faţă de o alianţă nu ar fi pu-
Jjustifice, faţă de istorie, o rigiditate de atitudine politică.
că cele două-trei zile următoare ar fi fost de o importanţă
şitul conflictului, în general, şi pentru viitorul României,
fost primit din nou de preşedintele Consiliului. Mi-a spus
plie, Baronul Killinger îi adresase o notă prin care, în nu-
i, îi cerea ca ministrul Bova Scoppa şi funcţionarii Lega-
Ibrnaţi. Raţiunile expuse în notă erau următoarele: având
I guvernul Badoglio reluase relaţiile diplomatice cu Rusia
feri cu ea, având în vedere că acesta acceptase să cedeze o
povietelor, având în vedere că angajase un pact foarte in-
Jist Tito, nu se putea admite ca reprezentanţii lui să rămână
românesc, în timp ce trupele germane şi româneşti se bă-
potriva ruşilor invadatori. La aceasta, trebuia adăugat ur-
Ita că mai ales ministrul Bova Scoppa şi colonelul Bodini
Ivitate informativă şi de spionaj care trebuia curmată.
ni-a spus că el nu putea să se acopere de ridicol nici faţă de
faţă de ministrul Bova Scoppa. El se luptase luni şi luni
plece din România; îşi asumase un fel de angajament de
Bajuta să se ducă în Turcia; nu putea, deci, acum, pe neaş-
V justificare plauzibilă să-şi schimbe părerea şi să procedeze

la internarea noastră. Declara explicit că refuza să o facă. Killinger a mai spus că ar fi trebuit atunci să se adreseze mareşalului Antonescu. Preşedintele mi-a spus că îl rugase s-o facă, dar că mareşalul declarase explicit că „un prieten al României nu putea să fie tratat decât cu o maximă consideraţie". Şi aprobase răspunsurile date de preşedintele Antonescu. Killinger preconizase că domnul Mussolini, care la început era dispus să admită plecarea domnului Bova Scoppa din România, declarase acum că „nu mai voia să consimtă la aceasta", dat fiind că, după cum aflase, „Bova Scoppa şi Bodini desfăşurau o acţiune de spionaj". I-am spus preşedintelui că faptul de a fi internat nu mă neliniştea, după cum nu m-ar fi neliniştit, într-o ultimă analiză, nici măcar ideea de a fi judecat de un tribunal care să administreze dreptatea, dar nicidecum să pregătească răzbunări mizerabile; că atât conştiinţa mea, cât şi acelea ale colaboratorilor mei erau perfect împăcate din acest punct de vedere. Antonescu mi-a mai spus că el continua acţiunea sa. îi spusese clar ministrului Killinger că România ar fi continuat lupta dacă Germania era în măsură să-i apere frontierele şi teritoriul naţional, „prin fapte şi pe calea armelor, nu în vorbe", dar că, dacă aceasta nu va mai fi posibil, România îşi va relua libertatea de acţiune. „Noi n-o să vă lovim cu pumnalul în spate - a spus preşedintele lui Killinger -, pentru că pumnalele le înfigem în piept, dar noi trebuie să apărăm continuitatea istorică a României: dacă ne veţi ajuta în această misiune, vom fi aliaţii voştri, dacă ne veţi împiedeca, vom fi inamicii voştri." Ministrul Killinger i-a răspuns lui Antonescu să nu se grăbească: Germania pregătea o ofensivă destinată „să recucerească întreaga Ucraina"! Dar dacă ruşii ajung între timp la Galaţi, ce vom face? - a întrebat Antonescu. „în acest caz, o să pierdem războiul" - a răspuns Killinger. „Nu uitaţi ceea ce îmi spuneţi acum, dacă mai târziu veţi primi instrucţiuni de la Berlin să-mi prezentaţi situaţia altfel" - a replicat Antonescu. L-am întrebat pe preşedinte dacă el credea cu adevărat că germanii ar fi putut să împiedece invazia României. Mi-a răspuns că nu credea aceasta - că linia Focşani-Galaţi se afla în câmp deschis şi nu se preta la apărare; că din cauza aceasta se hotărîse ocuparea masivului Cornești - şi apărarea Carpaţilor -, dar că aceste linii puteau fi foarte bine întoarse de ruşi. „Din aceste raţiuni am continuat negocierile mele. Cu toate acestea, de cele mai multe ori, răspunsurile sunt descurajante. Aliaţii comit faţă de noi aceeaşi eroare ireparabilă, comisă şi faţă de voi, italienii. Dar eu nu disper şi cred că voi reuşi, peste câtva timp. Românii dau probe admirabile de calm şi de demnitate sub bombardamente, dar noi avem datoria să nu abuzăm de o asemenea putere şi de a nu rezerva românilor numai grămezi de ruine. Iată de ce o acţiune rapidă este potrivită şi

şedintelui că, după părerea mea, el greşea drumul şi
•ă să mai piardă timp, să trateze cu ruşii. Antonescu
eptate, mă voi gândi la asta." Se va gândi, dar cred că

astăzi la secretarul general al Externelor, care mi-a
;zentase o notă în care se declara că, „având în vedere
;ntru transferarea în Turcia a ministrului Bova Scoppa
iei badogliene (sic!), Ducele considera perima* (sic!)
bruarie trecut referitor la această transferare. Şi cum
ară era mult schimbată şi prezenţa la Bucureşti a mi-
putea să devină foarte nocivă *(tres nuisible),* guvernul
j internat *în cel mai scurt timp,* împreună cu persona-
ncheia solicitând un răspuns urgent. Davidescu mi-a
lui Odenigo astfel: chiar dacă guvernul regal italian ar
lâniei, guvernul român m-ar fi autorizat să plec, cum
ii tuturor statelor cu care România era în război. Nu se
mile în virtutea cărora ar fi trebuit să se procedeze la
ile dintre guvernul Badoglio, guvernul rus şi acela al
; de asemenea natură ca să justifice o astfel de măsură.
;trul Davidescu dacă îi spusese vreodată reprezentantu-
Llu, de ce guvernul său nu pretindea internarea minis-
jsofia! Davidescu mi-a spus că nu i-a trecut prin cap să
j atât de potrivită, care i-ar fi pus într-o mare încurcătură
iz, în ciuda notelor primite, preşedintele Antonescu re-
elegramă către ministrul României la Berlin, generalul
să intervină din nou pe lângă Ribbentrop, insistând ca
rşit, misiunii italiene şi mie să trecem în Turcia,
latul cu afaceri turc mi-a spus azi că negocierile dintre
itru încheierea unui armistiţiu, trebuiau să fie conside-
iţiile aliaţilor erau de o asemenea natură că nu era chip
î de compromis. Ruşii pretindeau să fixeze frontierele
ui, în timp ce era evident că o asemenea problemă tre-
a Conferinţa de Pace. Ruşii cereau şi o despăgubire de
(circa o jumătate de miliard de dolari), pe care România
ă fără a risca să compromită ireparabil economia ei. Pe
ruseşti care apăruseră pe Nistru nu erau numeroase şi
•eşalul Antonescu punea mult temei pe o contraofensivă
egăteau în direcţia Tarnopol. Aceasta nu reuşea decât să

facă tot mai precare posibilităţile de înţelegere. Totuşi, tentativele (evident, prin intermediul Turciei) au continuat. Mareşalul încercase de două ori.să întrunească un Consiliu de Coroană; o primă dată cu personalităţile politice, dar Maniu şi Brătianu refuzaseră să participe; a doua oară cu personalităţile lumii oficiale, dar şi de data aceasta fără succes. Oricum, ezitările româneşti de a ajunge la un liman - care erau cu atât mai pronunţate cu cât Finlanda refuzase ultimele propuneri de armistiţiu sovietice - ar fi determinat aliaţii să intensifice bombardamentele.

1 mai. Drept răspuns la o scrisoare a mea, preşedintele Consiliului mi-a adresat o notă prin care confirmă că „guvernul român va şti să respecte şi va respecta principiile drepturilor omului, în ceea ce priveşte exerciţiul drepturilor şi imunităţilor diplomatice".

2 mai. Preşedintele mi-a spus că îl primise pe domnul Odenigo, care îi prezentase o notă de protest pentru faptul că avea contacte cu mine şi mă primea în continuare. Antonescu i-a declarat sec lui Odenigo că el se găsea în acel post „pentru a da lecţii, nu pentru a primi". Odenigo - mi-a precizat atunci Antonescu - s-a plâns de faptul că nu are casă, nu are automoibil, nu are contacte şi nu poate să prezinte scrisorile de acreditare. „Veţi prezenta scrisorile dvs. - i-a răspuns Antonescu - numai atunci când ministrul Bova Scoppa va părăsi pământul românesc şi nu mai înainte!" Odenigo, obiectând că de acum Bova Scoppa era un simplu cetăţean şi nu un funcţionar al statului, Antonescu i-a răspuns că ar fi luat în consideraţie imediat acest mod al lui de a gândi, în cazul în care guvernul mareşalului Badoglio ar fi făcut să-i parvină scrisorile de rechemare a lui Bova Scoppa.

Antonescu a precizat că „diplomaţia coborîse foarte jos". După care a adăugat că îl primise şi pe Killinger, care, referindu-se la dificultăţile plecării noastre, îi declarase că totul depindea de Berlin, unde Bova Scoppa era considerat un „trădător"! Antonescu a ironizat atunci această extensiune a conceptului de trădător în plan internaţional. „Nu înţeleg - a declarat el Baronului Killinger - de ce ministrul Bova Scoppa, pentru a fi rămas fidel guvernului legitim, să fi devenit un trădător al Germaniei. Trebuie combătute aceste devieri de la legile morale şi de la legile onoarei, ca şi această aplicare a lor în afara planului naţional." Killinger i-a răspuns lui Antonescu că nu se simţea în măsură să polemizeze cu el pe terenul dreptului, întrebându-1 pe preşedinte dacă insista în tentativele sale de a salva România, mi-a spus că lucra cu toate puterile sale, dar că „se simţea perfect izolat", în aceeaşi zi, dintr-o sursă bună, am aflat:

1) că unele cercuri importante reproşau lui Antonescu de a se fi servit de turci pentru a-i aborda pe anglo-saxoni şi pe ruşi. Turcii nu aveau nici o in-

-. Singura lor putere consta în a-şi apăra propria lor ne-
ul sovietic la Ankara era un notoriu antiroman şi, în
lui Suphi Tanrioer, care plecase în aceste zile în Capi-
a facilita un compromis, nu ar fi găsit în acel ambasa-
4nt favorabil;
iţilor asupra României fuseseră luate demult; formula
pierde ocazia" şi că, deci, nu se punea problema să se
:eea ce priveşte faptul că frontierele urmau să fie fixate
e clauze, acceptate în integralitatea lor. In ceea ce pri-
tul lui Stalin consta în a recuceri hotarele vechiului Im-
făcând Polonia. Faţă de România, Stalin nu avea alte
e Basarabia şi Bucovina;
icceptând clauzele armistiţiului, comisese o eroare care

ii considerau decizia luată de Badoglio de a semna ar-
i ultimul ceas al Germaniei ca pe un gest de mare curaj
lienilor trebuia luată în seamă cu optimism, în timp ce
ice, care nu găseau calea de a se desprinde din alianţa
tăţea tot mai mult ;
ca toţi şefii de partid români să semneze condiţiile de
ie confrunta apoi cu riscul ca un eventual nou guvern,
renege.
île Consiliului mi-a spus că situaţia sa devenea tot mai
re tentativele lui de a găsi înţelegere pe lângă aliaţi nu
;ucces. Aceştia puneau condiţia ca România să ridice ar-
aniei. Această pretenţie era irealizabilă, atât din raţiuni
ţiuni tehnice. Acum, la Radio Moscova, şi nu numai
blic, afirmându-se că atât el, cât şi mareşalul trebuiau să
nali de război", date fiind jafurile care s-au făcut din or-
ia. Radio Londra reluase emisiunea Moscovei şi răspân-
ume. în acest fel, i se părea că toate punţile erau rupte,
edinte dacă, din această cauză, considera drept iminentă
guvern. Mi-a răspuns: „Deocamdată nu, însă, desigur,
iu pot să mai aduc nici un serviciu ţării mele, atunci nu
r." I-am comunicat atunci lui Antonescu opinia mea că,
ern, avea datoria de a nu considera rupte toate punţile
area pe care o rostise împotriva lui postul de radio Mos-
gravă, dar personală. Cum se ştie, persoanele se duc, dar

naţiunea rămâne şi el trebuia să facă toate eforturile pentru a salva România, până când mai era timp. Preşedintele m-a încuviinţat şi mi-a spus apoi că, în ziua de 11 mai, Baronul von Killinger se dusese la mareşalul Antonescu, unde ceruse din nou, în prezenţa lui, *în numele Fiihrerului,* internarea ministrului Bova Scoppa şi a personalului Legaţiei regale. Killinger fusese însărcinat - având în vedere refuzurile repetate ale preşedintelui Antonescu - să afle care era, în această chestiune, punctul de vedere al mareşalului. „Acesta - a precizat domnul Antonescu - a răspuns emisarului german că eu eram profesor de drept internaţional şi că, în consecinţă, în această materie el nu putea decât să împărtăşească punctul meu de vedere." Killinger a întrebat atunci „dacă acest răspuns trebuia să fie considerat definitiv". „In materie de drept şi de onoare - a răspuns preşedintele Antonescu -, noi, românii, nu avem decât răspunsuri definitive şi categorice." L-am întrebat pe preşedinte de ce germanii atribuiau atâta importanţă modestei mele persoane şi insistau cu atâta forţă ca să fiu internat. Preşedintele mi-a răspuns că, într-adevăr, nu putea nicidecum să-şi explice acest lucru. După care mi-a vorbit din nou despre protestele ridicate de ministrul lui Mussolini, domnul Odenigo, pentru faptul că ministrul Bulgariei, ajuns la Bucureşti după el, prezentase scrisorile de acreditare Regelui Mihai, în timp ce el, în schimb, nu fusese încă primit.

RENATO BOVA SCOPPA, *Colloqui con due dittatori,*
Ruffolo Editore, Roma, 1949

PRELUDIUL DEZASTRULUI

Pe şoseaua provincială care urcă din Bucureşti spre Alpii transilvăneni, prin Târgovişte şi Câmpulung, cam la zece kilometri de la periferia Capitalei, pe partea stângă, izolată în mijlocul unei moşii de şapte-opt hectare, cultivată cu zarzavaturi, fără a avea jur-împrejur nici un semn de grădină, fără alte flori decât acelea ale unor cireşi, pruni şi meri plantaţi la întâmplare şi cele care urcă prin ierburi din seminţe purtate de vânt şi fac să surâdă fâneţele primăvara, aici se afla, şi probabil se mai află încă, dar cine ştie în ce fel de mâini, o casă de ţară, căreia, de departe, acoperişul de ţiglă roşie, cu ape multiple şi extravagante, precum şi un turn crenelat, îi dădeau un anume aer de importanţă.

ptruit, tară mari pretenţii estetice, dar cu mult respect
rietarul ei o considera vilă; şi în bunele sale intenţii, şi
Irhitect care s-a distrat proiectând-o, vilă ar fi trebuit să
rterul înalt, cu şemineul ei din cărămizi roşii, antica-
t şi o logie, care, dincolo de o mare uşă din sticlă, se
dezvăluiau împreună o originală intenţie de reşedinţă
ilă; dar şi aici, ca şi în orice parte a casei, constructo-
mătatea drumului; şi, desigur, nu din lipsă de bani, ci
de conştiinţă, spiritul econom al ţăranului prevalând
dene ale nobilului de ţară.
>a prin trei arcade semicirculare. Pe două din laturile
rind sau pierzându-ţi echilibrul din neatenţie; din ar-
^cară din lemn cioplit, care atunci când îi călcâi trep-
ii noi. Că nu era nouă se vedea după felul în care tim-
a-se cu noroiul, cu praful, cu soarele şi cu ploaia, în
ke ajungea printr-un coridor în relaţie cu intrarea de
dată acces şi la alte două încăperi: o baie frumoasă,
ne în faianţă albă, cu cadă zidită, lavabou şi bideu,
uti-
1 rece de puţ; bucătăria cu dependinţele ei, între care şi

Jate încăperile, opt la număr, camere, cămăruţe şi o baie
tavanele înclinate în fel şi chip, în funcţie de fantezia
abandonase cu voluptate, spre a imprima acoperişului
şi atâţia dintre colegii lui, erau ataşaţi principiului că
jiplă din exterior. Numai trei din opt camere, inclusiv
Jcoridor; şi dintr-una din încăperi, pe o scară în spirală,
: excelent de observator, dar în care nu se urca mai ni-
fjnefiind nimic de observat în jur.
mobilată cu paturi de campanie şi lucruri de ocazie,
|:a zilei de 4 aprilie 1944. Am închiriat-o în întregime,
îzervată proprietarului, când Ministerul român al Afa-
jjcauza bombardamentelor aeriene declanşate asupra
Js ca toate reprezentanţele diplomatice să se evacueze,
2rminat, departe de zona periculoasă. Germanii pleca-
I şi spaniolii pe Valea Timişului, alţii la Sinaia, elveţie-
|departe de „vila" noastră, în solemna reşedinţă a Prinţe-
i de Noailles.[80] îndepărtaţi astfel de Bucureşti, îi aştep-
ci, în „vila" descrisă mai sus. Nu pentru a ne obişnui cu

gândul revoluţiei mondiale - în care nici unul dintre noi nu s-a resemnat să creadă, nici mai târziu, când am fost invitaţii lui Stalin -, ci pentru că nu aveam nimic altceva de făcut.

M-am adaptat fără multe probleme, socotind starea noastră de necesitate drept o bună ocazie pentru a mă deprinde cu avantajele şi plăcerile vieţii în colectiv. De fapt, în ceea ce privea spaţiul, situaţia noastră era similară cu aceea a aproape tuturor locuitorilor Moscovei: mai puţin de şase metri pătraţi de persoană, în unsprezece încăperi, trebuia să locuim optsprezece oameni, din nouă familii diferite, plus opt servitori; şi gospodinele au fost nevoite să se obişnuiască să pregătească mesele pentru toţi, într-o bucătărie minusculă, în care guvernanta proprietarului casei, cu drept de prioritate, gătea şi ea pentru el, pentru doi prizonieri ruşi şi pentru o jumătate de duzină de ţărăncuţe române robuste, care lucrau moşia şi dormeau într-o colibă, pe rogojini. Mai puţin ataşatul de presă şi unii funcţionari ai consulatului, toţi colaboratorii mei au venit să trăiască experienţa vieţii în colectiv în „vila" de la Mogoşoaia. Şi experienţa, pe scurt vorbind, a confirmat fiecăruia suspiciunea că, din cauza gravelor imperfecţiuni dintotdeauna ale naturii umane, viaţa în colectiv amorţeşte, da, egoismele individuale, dar nu face să prospere iubirea pentru cei de aproape, mai ales între femei.

Spre a compensa neplăcerile, aveam în jur, totuşi, câmpul, aerul curat, orizonturile şi promisiunea primăverii, care întârzia, dar nu putea să nu vină. Şi se spera că va veni fără multă ploaie, deoarece, atunci când ploua, „bulevardul" dintre şosea şi „vilă" devenea drum rusesc: roţile automobilului se împotmoleau, se învârteau în gol şi picioarele intrau în noroi până la glezne. în Moldova şi Dobrogea, expuse vânturilor de stepă, şi asprimea climatului e o chestiune rusească: răul vine mereu dinspre răsărit. Şi, cu toate acestea, în „vila" de la Mogoşoaia nu ne mergea prea rău; dimpotrivă, nici nu băgăm în seamă necazurile, pentru că ruşii erau încă departe, pentru că o oarecare speranţă mai licărea încă şi nu părea chiar absurdă ideea că s-ar fi putut nici măcar să nu mai sosească. Şi românii se legănau în aceleaşi speranţe, lăsând să se înţeleagă că ar fi trebuit mai întâi să sosească englezii şi americanii, spre a apăra acea fâşie de margine de civilizaţie occidentală şi să facă din ea o stavilă împotriva răsăritului asiatic, însă, atunci, în special pentru populaţia din Bucureşti şi Ploieşti, precum şi pentru „vilegiaturiştii" din zonele de refugiu pentru diplomaţi şi oameni cu stare, americanii şi britanicii se limitau să ofere zgomotoase spectacole diurne şi nocturne. Nu aveau privilegiul noutăţii, pentru că, de câţiva ani buni, se repetau pe atâtea teatre ale lumii, în faţa a milioane de spectatori; dar din cauza asta nu erau mai puţin stânjenitoare, ci

(uraganelor, avalanşelor, inundaţiilor şi cutremurelor:
|turii, care, oricât se repetă, nu pierd nimic din tăria lor.
frene, urmărite şi descrise de-a lungul parcursului lor de
emeni unor stoluri migratoare de păsări de argint, la o
l se vedeau cu ochiul liber, ivindu-se în şiruri lungi în
barând în nori, veneau fortăreţele zburătoare americane,
«•agerilor antiaeriene. Noaptea soseau englezii; şi se fă-
pin enorme focuri bengalice, coborînd din înalt cu para-
Ilabre suspendate de fire invizibile, în timp ce lungile
: reflectoarelor răscoleau cerul negru şi proiectilele tra-
i şir indian, ca soldaţii în cercetare. Şi noaptea, şi ziua,
gresorii se îndreptau spre Bucureşti şi Ploieşti, ambele
ninute de zbor de refugiul nostru descoperit, şi escadrele
f zlănţuiau în peisaj un concert diabolic: zgomotul motoa-
ioşul pieptului, îi răvăşea până în viscere pe cei slabi de
llerie făceau să pleznească geamurile ferestrelor, scoteau
lijele proiectilelor, minusculi meteori invizibili, şuierau,
l icile în călduri. Şi când concertul înceta, se reînstăpânea
prul cor al broaştelor, cântând sau certându-se, care urca
Ţipând rătăcite prin firele ierbii, micile creaturi, care nu
Bgedia umană, parcă ne reaprindeau în inimă o nestinsă
ii, pace, pe îndoliatul pământ e prea mult mister...
eptate, locul nostru de „vilegiaturişti" şi spectatori a de-
|jurărilor scena unui spectacol. Pe şoseaua din faţa „vi-
nţă, era o pădure. Când sirenele din Bucureşti sunau
igi de autobuze şi autocamioane veneau să se ascundă
j un refugiu sigur, pentru că nu căzuse acolo niciodată
- din cele rătăcite, însă, cum se întâmplă mereu când
aţă din exterior, piloţii avioanelor *Liberator* au primit
are-i aşteptau. Fie că informatorii, nefiind din partea lo-
ehicole militare sau de-a dreptul blindate în loc de auto-
k fie că agresorii nu se osteneau să-şi aleagă ţintele, fapt
l o formaţie de bombardiere grele, pe care le văzusem
Bre Ploieşti, a făcut pe neaşteptate cale întoarsă, venind
t ar fi vrut să treacă spre Bucureşti.
|;u privirile ridicate, pentru că mii de avioane trecuseră
e, până atunci, fără să ne considere demni de atenţia lor.
prea rău. în dimineaţa aceea, mereu, undeva în adâncul

meu, nu mă simţisem deloc liniştit. Mă trezisem cu senzaţia că trebuia să se întâmple ceva. Şi, nici măcar dându-mi seama, trăiam o stare de aşteptare. Şi ceea ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat. A fost ceva rapid şi intens, poate puţin mai lung decât un cutremur, care a durat numai câteva secunde: secunde foarte lungi, care te ajută să intuieşti eroarea de timp, atât trec de lent şi cu atât mai puternic tresari sub trecerea lor şi sub mulţimea de gânduri pe care le pot încape. Peste pădure, peste vehicolele ascunse, peste o veche împrejmuire fortificată, cam la o mie de metri depărtare de sat, acolo unde prietenii eliberatorilor semnalaseră depozite de muniţii, agresorii au lansat un covor dens de bombe: explozii îngrozitoare, zgomote ca de rafală de mitralieră, ajunse din urmă de palele suflului, vuiet uscat şi violent de izbituri şi rupturi; apoi, în timp ce uruitul motoarelor de avion scădea în intesitate, o serie de explozii aproape ritmice, urmate de o cădere intensă şi de o zguduitură: sărise în aer un depozit de muniţii.

Când totul s-a sfârşit, în subsolul „vilei", unde abia avusesem timp să ne adăpostim, m-am trezit cu spatele lipit de zidul scării, cu un câine între picioare, care tremura tot, printre cioburi de sticlă sparte şi bucăţi de tencuială căzută. Atunci, amintindu-mi de presentimentul din zori, mi-am spus: „Deci, asta era!" şi, întrucât nimic rău nu se întâmplase vreunuia dintre ai mei, am adăugat: „Numai asta..." Afară, pădurea fumega, în „vilă", pe faţada dinspre covorul de bombe lansat la numai două sute de metri, toate geamurile de la ferestre erau pulverizate, iar tencuiala tavanelor căzuse pe mobile şi pe pardosele. Pe şosea, cai cu maţele scoase de schije mari cât o coajă de pepene; în pădure, fragmente de trupuri omeneşti strivite în fierăria automobilelor dezmembrate şi contorsionate. Era ediţia rurală a unui scenariu pe care, în ediţii urbane spectaculoase, deja îl văzusem reprezentat, cu aceeaşi tragică eficienţă, la Hamburg, la Bremen, la Hanovra, la Berlin. Agresorii veniseră să ne viziteze şi la ţară, ca şi cum ar fi vrut să ne avertizeze că progresul tolera din ce în ce mai puţin privilegiile şi să ne facă să reflectăm asupra faptului că, în viitorul apropiat, când energia atomică va permite să se facă de patru-cinci ori ocolul lumii, fără escală, nu va mai exista nici un colţ de pământ în care cineva să-şi poată spune: „Aici sunt în siguranţă." Şi totul nu va fi decât un aspect de ultimă oră al unei realităţi foarte vechi, în consecinţa căreia nici un spirit, încă de pe când progresul tehnic nu exista, n-a reuşit să-i apere pe fiii lui Adam de necazurile întâlnite la trecerea lor pe pământ.

ARMANDO ODENIGO, *Prigioni moscovite,*
Cappelli Editore, Rocca Sân Casciano, Bologna, 1955

•bindu-mi despre situaţia generală, preşedintele Consili-
încetase să spere că România ar putea să obţină condiţii
i din război. *Ultimatumului* adresat de marile puteri aliate
;rmaniei îi răspunsese clarificând poziţia României în ur-
România nu fusese niciodată în război cu Anglia şi cu
l istoriei sale, mereu, avusese sentimente de prietenie
ri; 2) România nu purta un război ideologic; ea se bătea
u a apăra pământul ei, pentru a recuceri provinciile sale
asta, preşedintele mi-a spus că a răspuns şi acuzaţiilor
privea criminalitatea acţiunii lui, demonstrând că unele
jvernul rus afirma că erau semnate de el erau apocrife; că
upra unui teritoriu ocupat în timpul operaţiunilor militare
i; că în Transnistria guvernul român făcuse o operă de re-
zând şcolile şi întreprinderile, tratându-i bine pe muncitori
dăugat că răspunsul său fusese găsit interesant la Londra,
ziţia mea personală - mi-a spus Antonescu -, pot să vă
puternică. Lui Gafencu, care întrebase dacă putea să
a Londra, guvernul american i-a făcut cunoscut că o ase-
ară necesară, pentru că America poate să trateze cu Mihai
situaţia mea personală este ceea ce mă preocupă. Eu nu
ta într-un avion pentru a pleca să constituiesc un guvern
ce parte a lumii.. Eu nu doresc decât să-mi servesc ţara şi
va fi posibil. Acesta este programul meu."

itrebat pe preşedintele Consiliului ce ştia despre ştirile
.tură cu un atentat împotriva persoanei mele şi care deter-
secretarii mei, Coppini şi De Luigi, să vină în întâmpina-
a spre Ploieşti, în timp ce mă întorceam de la Sinaia,
. Preşedintele mi-a confirmat că această informaţie îi par-
pus că declarase generalilor Vasiliu, subsecretar de stat la
icu, şeful poliţiei secrete, cum că aceştia vor răspunde ne-
pentru viaţa mea. Din această cauză, în timp ce continua
inţei mele cu o patrulă mobilă, se luase hotărârea de a se
pecret, spre a se interesa de persoana mea. Preşedintele a
se pe însărcinatul cu afaceri fascist şi îl avertizase să se
une de acest gen. Pseudoînsărcinatul răspunsese că, efec-
mente, după criză, „fiind revoluţionari", neofasciştii se

arătaseră impetuos! şi dispuşi la acţiune, dar că acum el putea să-şi dea cuvântul de onoare preşedintelui că nu se va întreprinde nimic împotriva mea Un demers analog fusese făcut de preşedinte şi faţă de Baronul von Killinger, care se arătase, şi în chestiunea plecării noastre, „mult mai puţin blegant". „Asta se datorează — a precizat preşedintele - faptului că agenţii fascişti continuau să-1 incite, asigurându-1 că dvs. faceţi spionaj împotriva germanilor!" Preşedintele a încheiat discuţia asupra acestei chestiuni, afirmând că „guvernul român îmi garantează viaţa".

Vorbindu-mi apoi despre situaţia politică generală, mi-a declarat că anglo-saxonii bombardau România pentru a da satisfacţie ruşilor, care făcuseră să se înţeleagă la Londra că ei ar fi ştiut că „Ploieştii nu erau bombardaţi pentru că se voia ca războiul dintre Rusia şi Germania să continue, pentru a-i epuiza pe ruşi, dar că acest joc nu conta, pentru că ruşii nu ar fi contenit să se bată". El spera că, fiind dată satisfacţie ruşilor, bombardamentele ar fi putut să înceteze. Cu toate acestea, în ziua de 31 mai, parcă pentru a dezminţi optimismul preşedintelui, americanii au bombardat din nou Ploieştii cu 500 de aparate. In seara de 4 iunie, aliaţii au intrat în Roma. In dimineaţa de 6 iunie, anglo-saxonii au debarcat în Franţa.

7 iunie. Vorbindu-mi despre căderea Romei şi despre debarcarea aliaţilor în Franţa, preşedintele m-a întrebat dacă acum, în sfârşit, nu se putea spune că „am avut mereu dreptate amândoi". I-am spus preşedintelui că el totdeauna văzuse lucrurile foarte clar. De trei ani, eu secondam zi de zi acţiunea lui politică şi puteam să depun mărturie - şi am depus-o la timpul potrivit - că, dacă Mussolini i-ar fi ascultat sfaturile, nu ar fi condus ţara sa la ruină. Nu există geniu politic în afara ştiinţei prevederii şi eu contestam geniul politic al celor doi dictatori, italian şi german, care nu numai că nu înţeleseseră nimic din ceea ce ar fi putut să aducă evoluţia războiului, nu numai că săvârşiseră erori peste erori, incompatibile cu geniul - dar refuzaseră să asculte chiar şi sfaturile celor care, asemeni lui Mihai Antonescu, le făcuseră sugestiile potrivite.

8 iunie. Am aflat dintr-o sursă bună că germanii au pus la punct un plan de ocupaţie militară a României. Şeful secţiei Gestapo din Grecia a fost transferat în România şi, imediat ce situaţia va permite, se va proceda la o acţiune rapidă. Unul din punctele culminante ale acesteia va fi arestarea noastră. Cucerirea Romei are repercusiuni imediate asupra atitudinii Ministerului de Externe. Patru sau cinci probleme în suspensie au fost rezolvate, în unele scrisori oficiale s-a revenit în adresă la titlul meu de „Ministru al Majestăţii Sale, Regele Italiei"!

' Suediei mi-a spus că spre frontiera din răsărit erau în-
germane. Germanii îşi propuneau să reziste împotriva
i ca o înaintare rapidă a acestora să poată compromite
alcani şi, mai ales, pierderea colaborării României şi a
ministrului Suediei şi dificultăţile situaţiei mele şi i-am
importase însărcinatul cu afaceri turc, care îmi refuzase
pericol. Baronul de Reuterswärd s-a arătat foarte uimit
inistrul Spaniei, cât şi cel al Finlandei, ca şi însărcinaţii
Hei şi Argentinei ceruseră protecţia sa. El împărtăşea
re că, în caz de necesitate, nu se putea nega dreptul de
. Ministrul Suediei mi-a spus că, dacă el s-ar fi aflat în
ezitat o secundă să ceară guvernului român un avion
în Turcia. Am răspuns că, până acum, nu o făcusem,
ă abandonez colonia şi o bună parte a colaboratorilor
declarat că eu eram cel care risca masiv şi nu colonia şi
i.
despre situaţia politică generală cu ministrul Justiţiei,
; că acum sosise pentru România ceasul să acţioneze. El
ea mareşalului, să încerce să-l facă să înţeleagă că Ro-
: acum decât o singură carte dejucat: aceea de a ieşi cât
>i. După părerea mea, singura salvare a României ar fi
:xemplul italian, înţelegeam totuşi dificultăţile care tre-
u toate acestea, mareşalul putea să ajungă la un armisti-
ui alt guvern sarcina de a alătura România Naţiunilor
inescu mi-a spus că aveam perfectă dreptate. Că toţi mi-
ît aveau aceeaşi părere, dar nu reuşeau „să pătrundă" în
L-am întrebat pe Marinescu de ce, între timp, nu se în-
rganizaţie de „patrioţi". Aceasta ar fi fost un alibi optim
nstrument magnific în mâinile lui Mihai Antonescu.
ni-a dat şi de data aceasta dreptate, dar a obiectat că o
fi trebuit s-o întreprindă Opoziţia şi nu guvernul, pentru
irte periculoasă. Am precizat că Opoziţia trebuia s-o în-
nul s-o susţină. Aceasta era condiţia pentru a crea în Ro-
itice pentru o resurecţie la timpul potrivit,
rul Antonescu mi-a spus azi: „Poate nu vă imaginaţi ce
un până acum pentru a vă apăra şi ce luptă a trebuit să
:ă am uitat rugămintea pe care mi-aţi adresat-o de a ob-
i măcar doamnele din legaţie să fie autorizate să plece.

Baronul Killinger mi-a răspuns, cu un ton ironic: *Doamna Bova Scoppa vrea să plece ? Având în vedere că e de origine rusă, o trimitem în Rusia!"* I-am mulţumit preşedintelui. I-am spus că aveam o preţuire deplină pentru eforturile sale şi că îi eram îndatorat, mai ales pentru ceea ce intenţiona să facă, dar că soţia mea era hotărâtă să rămână la locul ei. Apoi, preşedintele mi-a spus: „Dvs. sunteţi singurul care şi astăzi mă ajutaţi şi mă stimulaţi cu sfaturile dvs. de acţiune. Şi, întrucât după fiecare discuţie cu dvs., o rezum în scris, mi-am amintit astfel, după ultima noastră întâlnire, despre ceea ce m-aţi îndemnat cu stăruinţă să fac şi m-am pus pe treabă, săptămâna trecută, urmându-vă sfaturile. Am luat contact cu unii profesori americani de drept internaţional. Am pus pe hârtie ideile mele asupra păcii şi asupra organizării Europei de mâine. Sper ca această muncă a mea să poată fructifica şi servi." Preşedintele mi-a amintit contactele sale cu Olszuski şi cu alţi oameni politici din Europa centrală. Mi-a spus că ultimele sale eforturi „întâmpinau incongruenţe", dar că el spera mereu.

27 iunie. L-am întrebat pe preşedintele Consiliului cum considera situaţia după cucerirea Cherbourgului şi cucerirea Vitebskului. Preşedintele mi-a răspuns că toate aceste evenimente fuseseră prevăzute de el la timpul potrivit şi prevedea şi altele, mai dezastruoase, „mereu în dauna Germaniei". L-am întrebat atunci pe domnul Antonescu în ce punct ajunseseră negocierile pe care le conducea pentru „salvarea României", conform expresiei sale. Preşedintele mi-a răspuns că negocierile se desfăşurau destul de fericit, în ultima vreme, aliaţii demonstraseră o înţelegere mai mare. Primise o scrisoare de la Arhiepiscopul^ Canterbury, în care şeful bisericii anglicane se exprima în termeni foarte cordiali faţă de România, referindu-se la identitatea de cultură şi de spiritualitate între cele două naţiuni. Alte simptome de atitudine binevoitoare, mai ales din partea Angliei, îl determinau să nutrească speranţe favorabile. I-am spus preşedintelui că aceste manifestări mi se păreau foarte simpatice, dar pur teoretice, şi că, după părerea mea, trebuia acţionat cu o maximă rapiditate, mai ales faţă de Moscova. Ofensiva ruşilor contra centrului dispozitivului german şi ofensiva împotriva Finlandei nu puteau să fie decât preludiul unor ofensive succesive împotriva României şi a Balcanilor. Dacă el dorea să salveze măcar în parte ţara sa, trebuia să acţioneze fără să mai piardă nici un minut. Mihai Antonescu mi-a răspuns că îşi dădea perfect seama de această necesitate şi că acţiona în consecinţă.[82]

Am avut totuşi impresia că preşedintele nu avea la dispoziţie mijloace suficiente pentru a conduce o negociere politică cu caracter hotărâtor. „Nu dispun - mi-a spus el - decât de doi agenţi în care pot să am efectiv încredere:

jinu de la Stockholm şi celălalt e ministrul Cretzianu de unt totuşi dezavantajaţi de faptul de a fi ei înşişi români, •iala şi cu autoritate, care să poată să fie interpretul efi-i Şimentelor mele.[83]" Referindu-se la atitudinea binevoi- Işedintele mi-a exprimat din nou speranţele sale că pombardaţi.

hică formaţiune americană a bombardat Bucureştii, lo- heroase instalaţii militare, şi Preşedinţia Consiliului, şi le. In aceeaşi zi, am exprimat unei personalităţi româ- ta că ruşii nu vor ataca România decât atunci când va fi Ilui, dat fiind interesul deosebit pe care aceştia îl au de a ezervă cerealieră a României, în defavoarea forţelor lor , radioul a anunţat că ministrul von Ribbentrop revenise Hki, unde se dusese pentru a încerca să determine guver- iste până la capăt, şi că, imediat după plecarea sa, minis- eşedintele Consiliului şi şeful partidului pronazist - fu- Jsiunea partidelor politice să-şi înainteze demisia, în ace- nat că, atunci când mareşalul Antonescu s-ar fi retras în ernul său, în caz de înaintare rusească, domnul Maniu ar l provizoriu la Bucureşti.

It o lungă conversaţie cu unii exponenţi ai partidelor libe- tsc. Am expus raţiunile pentru care preferam de a nu sta- |cu Maniu şi Brătianu - dată fiind extrema delicateţe a po- ugat că punctul meu de vedere era mereu acela pe care-l narate ori domnului Mihai Antonescu, în cursul discuţii- le că România trebuia să urmeze cât mai repede exemplul , orice oră pierdută se transforma într-o crimă împotriva | armistiţiul cu aliaţii era singura carte pe care România o cui ei, împreună cu aceea, supremă, de a conduce lucru- nanieră ca să se alăture apoi Naţiunilor Unite. Am expri- lea mea că în România nu se putea constitui încă o organi- \ de patrioţi. Domnul X a obiectat că aveam perfectă drep- aceasta, ar fi fost nevoie de mijloace importante. Domnul dacă Legaţia regală ar fi putut, la timpul potrivit, să furni- ne. Am răspuns că, în situaţia dificilă în care ne aflam, Le- lea furniza nici arme, nici mijloace. Toate contactele cu 'singurul sprijin pe care putea să-l furnizeze era cel cu ca- Itic. Şi pe acesta Opoziţia putea să conteze din plin.

In zilele de 28 iunie, l iulie, 2 iulie, 3 iulie, aviaţia anglo-americană a bombardat Bucureştii şi alte oraşe ale României, în aceleaşi zile, ruşii au înaintat cu sute de kilometri pe frontul răsăritean, ocupând Minskul, Vilno şi ameninţând frontierele Prusiei orientale.

RENATO BOVA SCOPPA, *Colloqui con due dittatori,*
Ruffolo Editore, Roma, 1949

DE LA POIANA DIRECT ÎN INFERN

Când, de la Hamburg, guvernul Republicii Sociale Italiene m-a transferat la Bucureşti, am plecat singur. Soţia a rămas la Hamburg. Ne înţelesesem că, plecat fiind, nu o voi duce alături de mine înainte de a reuşi să-i găsesc un refugiu: o vilişoară la sud de Carpaţi, într-un loc liniştit, unde zgomotul asurzitor al războiului total ajungea amorţit de tot şi unde s-ar fi putut bucura de puţină destindere, după apocalipticele nopţi hamburgheze. Vilişoară am izbutit s-o găsesc la Poiana, deasupra Braşovului, mică localitate de vilegiatură din Alpii transilvăneni; şi îl rugasem pe secretarul Moschetti , care pleca să-şi vadă familia la Stockholm, s-o însoţească pe soţia mea la întoarcere.

Eva a sosit la sfârşitul lui mai, după o lungă călătorie, agitată de incursiuni aeriene în Germania şi în Ungaria, cu automobilul pe care i-1 lăsasem şi în care, preocupată de ceea ce ar fi putut să ne lipsească din casă, încărcase ca în arca lui Noe. Valizele erau îngrămădite şi pe scaunele din spate; iar Tabu şi Loly se instalaseră deasupra, tăcuţi ca peştii. Eva le spusese să nu se dea în spectacol, pentru că urmau să aibă de-a face cu stăpânul, şi ei au priceput. Când şi cât de departe trebuiau să ajungă nu puteau să întrebe, dar era o chestiune lipsită de importanţă, întrucât, pentru ei, oricând şi oricum, în afară de casa stăpânului, nu putea exista loc mai bun.

La Poiana, „binefacerile" civilizaţiei de jur-împrejur nu erau absente... Nişte bombe răvăşiseră cele două hoteluri micuţe şi puţinele vile, prin aprilie, lună care este mai capricioasă aici decât este martie în Italia, în una din vilişoare, se retrăsese la adăpost o familie de prieteni dragi: cei ce mă ajutaseră să găsesc refugiul pentru Eva. Urcam spre ei vineri seara şi coboram luni dimineaţa. Tabu şi Loly, care ţineau socoteala zilelor, mă aşteptau la fereastră, adulmecând aerul, cu ochii negri, strălucitori aţintiţi spre curba

imobilul de departe, înainte de a-l vedea, şi îmi veneau
ii de bucurie. Eva mă aştepta în prag, surâzând,
lica, când era timp frumos, plecam aiurea, să culegem
rovizii de zmeură, de afine, de ciuperci, care se aflau la
orile războiului, înmlădiate de distanţă, nu ne deranjau
)tea puteam dormi liniştiţi. „Este decent să stai aici, sus,
ce atâta lume stă în mijlocul furtunii? întrebarea, aparent
de la un tânăr a cărui mamă, speriată, îl adusese cu sine
an. Nu te gândi la asta, i-am spus, şi am adăugat, pentru
Ltor dovezi că soarta fiecăruia dintre noi e în mâna desti-
istre sunt superflue. Orele de răgaz pe care destinul ni le
De care le căutăm din nepăsare sau laşitate, au rostul să ne
ifletul, sunt rare şi fug foarte repede, în ceea ce mă pri-
ca să nu le irosesc. Fii la fel de atent, să nu le iroseşti pe
;le zile, nu era simplu să-ţi păstrezi seninătatea spiritului,
jur sta să se prăbuşească, iar viitorul, oriîncotro ai fi în-
jmitea nimic bun.
:u, care avea atunci în mâini toate firele politicii româ-
de o problemă extrem de complicată: să găsească moda-
:ara de germani, fără a cădea pradă ruşilor. Prin acţiunea
exprima neliniştile, temerile, aversiunile şi speranţele
ui său. Se gândea că prezenţa ruşilor în România, ultimul
e bolşevici şi slavii balcanici, nu putea fi conciliabilă cu
lor. în contact cu Bulgaria la sud şi cu Iugoslavia la vest,
lanic al bolşevismului s-ar fi instalat cu uşurinţă pe ţărmu-
icii. Se gândea că puterile occidentale nu puteau dori asta.
anglo-americană pe coastele Mării Negre, în spatele ger-
ecesară pentru a-i îngădui să repete, dar cu o îndoită abili-
oglio. Nu raţiona rău. Dar Roosevelt, pe vremea aceea, era
nu îi vedea pe bolşevici cu ochii lui Antonescu şi ai celor
bte bine. însă, între timp, pe măsură ce nemulţumirea re-
le cotidiene ale bombardamentelor inumane înstăpânea su-
dnantă a tuturor, aceea de ocupaţia rusească, începea să se
;a să se răspândească iluzia că ruşii, în haine de aliaţi ai
Angliei, puteau fi consideraţi drept sterilizaţi,
tea în aer. La curte, în cercurile guvernante, în localurile
se discuta deschis despre armistiţiu, despre pace separată,
zboiului. Singurii care nu credeau în această evidenţă erau

ministrul Germaniei, Baronul von Killinger, şi colaboratorii săi. După ei, nu era cazul să fie preocupaţi: mareşalul Antonescu, care, în armată, spuneau, se bucura de un mare prestigiu, era omul de încredere al Fiihrerului. Cine are în mână forţele armate, are în mână ţara. Manevrele subterane ale ministrului de Externe, uneltirile bătrânului Maniu şi ale anumitor generali, apropiaţi de Curtea Regală, erau un mic joc balcanic. Situaţia putea să devină periculoasă numai dacă românii deschideau porţile ruşilor. „Dar asta - spuneau - nu se va întâmpla niciodată, pentru că românii se tem de ruşi mai mult decât de orice." Baronul von Killinger nu mi-a acordat încredere şi nu a socotit importantă nici măcar o informaţie care îmi parvenise personal la sfârşitul lui iulie, cu referiri precise asupra individului şi intenţiilor lui, conform căreia generalului Potopeanu i se încredinţase recent comanda a trei divizii, într-un punct nevralgic al frontului, la nord de Iaşi. Generalul Potopeanu fusese decorat de germani în perioada euforică a buletinelor speciale.

în a doua jumătate a lui august, atunci când prin breşa deschisă de aceste trei divizii, care acopereau frontul în faţa laşilor, ruşii au trecut aproape fără să lupte, von Killinger mi s-a părut mai puţin sigur pe sine, dar, totuşi, ostentativ calm:

- Nu fiţi îngrijorat - mi-a spus. Este un episod ca atâtea altele. Avem unsprezece divizii bine înarmate pe Nistru, îi vor izbi. Românii se bat cum trebuie. Divizia blindată a generalului Korne face minuni.

Şi, în după amiaza zilei de 23 august, când am aflat vorbindu-se într-o cafenea despre iminenta capitulare a românilor, von Killinger era la Săftica şi ai lui excludeau ca informaţia să fie exactă.

ARMANDO ODENIGO, *Prigioni moscovite,*
Cappelli Editore, Rocca Sân Casciano, Bologna, 1955

EZITĂRILE LUI MIHAI ANTONESCU , ,

4 iulie. Am fost primit de preşedintele Consiliului în altă încăpere decât biroul său obişnuit, grav afectat într-unul din bombardamentele asupra Capitalei. Preşedintele mi-a spus că nu reuşea să-şi explice atitudinea anglo-americană. La jumătatea lui iunie, ambasadorul Americii la Madrid îi comunicase, prin intermediul ministrului României de acolo, că guvernul american dorea să continue tratativele cu el personal şi întreba numai dacă mareşalul

. acord cu ideile sale şi cu atitudinea sa. Ambasadorul
;u luase act de dezideratele exprimate de preşedintele
'nsecinţă, aviaţia americană s-ar fi abţinut să bombar-
> acelaşi timp, totuşi, nu se putea asuma nici o obligaţie
•tualele obiective militare. O comunicare analoagă, tot
; strului României la Madrid, şi aproximativ la aceeaşi
. Şir Samuel Hoare în numele guvernului britanic,
uin 28 iunie, în cursul căruia obiective cu caracter ernina-
>ombardate în picaj de aviaţia americană, dezminţea din
nizate de cei doi reprezentanţi aliaţi de la Madrid, însuşi
iepiscopul de Canterbury la o scrisoare a Patriarhului ro-
tie stridentă cu procedurile adoptate de înaltul Comanda-
|ele nu ştia cum să interpreteze această contradicţie între
iceastă neaşteptată schimbare de atitudine. I-am spus pre-
rmâ cu câteva luni, atrăsesem atenţia guvernului regal, şi
vernelor aliate, care parveneau la cunoaşterea rapoartelor
ii bombardamentelor efectuate fără discriminare asupra
i asupra daunelor reale pe care acestea le aduceau înseşi
i :i, preşedintele mi-a spus că, dacă aş fi putut să lămuresc
ie vedere al meu, exprimând şi poziţia României, i-aş fi
u. I-am răspuns că o voi face imediat, cu conştiinţa de-
erviciu nu numai României, ci şi cauzei aliaţilor,
u-se la situaţia sa, profesorul Antonescu mi-a spus că pri-
iie, un mesaj de la preşedintele Roosevelt care insista, în
facă ceva „concret" pentru a scoate România din război,
•mul aliaţilor - mi-a repetat preşedintele -, însă, în timp ce
ss
ia, consimţindu-i să trimită pe Ştirbey şi Vişoianu în
ntreprinde contacte cu anglo-saxonii. nu dispun nici de re-
î interpreţi pe lângă aceştia, spre a mă face înţeles."
0 preşedinte ce îşi propunea să facă sau ce intenţiona să
mesajul preşedintelui Roosevelt, având în vedere şansa
oferea. Acesta mi se părea a fi momentul unic pentru a
şi pe aceea a României; să prindă taurul de coarne cu
şi să joace singura carte care îi mai rămânea de jucat
. ;şi din război şi, urmând exemplul Italiei, să alăture Ro-
•i asemenea răspuns adresat lui Roosevelt şi, simultan,
oluţionat soarta României. Preşedintele mi-a răspuns că
1 te dificilă şi că, deci, nu avea posibilitatea să
acţioneze ra-

pid". Un răspuns sibilinic, din care am dedus concluzia că, până acum - în ciuda tuturor sugestiilor pe care le primise - nu realizase nimic concret. Din nou, am insistat să acţioneze cu toată urgenţa. „Mai ales - i-am spus -, nu vă lipsiţi de diviziile pe care le aveţi în interiorul ţării şi de unităţile blindate pe care le-am văzut la Epureşti şi care constituie o adevărată forţă şi rezerva dvs. pentru o acţiune antigermană. Nu comiteţi eroarea de a le consuma pe frontul de est!" Din surâsul enigmatic al preşedintelui am înţeles că era departe de a fi în discordanţă cu ideile mele. Insă, în ceea ce priveşte acţiunea efectivă, aceasta era o altă chestiune!

19 iulie. Deoarece Radio Moscova a difuzat în aceste zile o informaţie conform căreia ministrul de aici al Germaniei a cerut guvernului român să trimită noi divizii pe Prut, în locul celor retrase spre a face faţă situaţiei pe alte teatre de operaţiuni, 1-am întrebat astăzi pe preşedintele Antonescu ce era adevărat din aceste afirmaţii. Şi 1-am mai întrebat dacă avea vreo bază ceea ce mai spusese Radio Moscova, drept concluzie la prima informaţie, şi anume că guvernul român refuzase să se supună pretenţiilor germane şi că, în consecinţă, trebuia luată în considerare o posibilă criză de guvern Ia Bucureşti.

Profesorul Antonescu mi-a răspuns: l) că, până la declanşarea ofensivei sovietice din 21 iunie, înaltul Comandament german considerase frontul de pe Prut drept acela pe care urma să se dezlănţuie atacul sovietic şi că, drept urmare, concentrase pe sectorul meridional al frontului de est peste opt divizii blindate, plus Divizia *Gross Deutschland,* care ea singură valora mai mult decât două-trei divizii normale. Cu toate acestea, în ultima vreme, având în vedere desfăşurarea nefavorabilă a evenimentelor, OKW retrăsese două divizii blindate, fără a le înlocui. In afară de asta, retrăsese şi elemente din alte divizii; 2) că, înainte cu numai o oră de a vorbi cu mine, îl convocase pe Baronul von Killinger, ministrul Germaniei, şi îl întrebase „dacă Germania considera România drept un sanatoriu pentru soldaţii ei, având în vedere că trimeteau în această ţară elemente bolnave sau unităţi în curs de reconstituire, sau trupe înfrânte, în timp ce se retrăgeau de aici mari unităţi eficiente. El fusese însărcinat de mareşalul Antonescu să repete ceea ce declarase deja explicit guvernului german în iarna trecută, şi anume că „România ar fi continuat războiul numai dacă trupele germane erau în măsură să-i apere frontierele; în caz contrar, aceasta ar fi încetat lupta". La discuţie asistase şi un general SA, sosit recent de la Berlin.

Profesorul Antonescu mi-a precizat apoi că guvernul român nu dispunea de divizii blindate pentru a le înlocui pe cele germane. L-am întrebat pe preşedinte dacă nu avea impresia că un asemenea răspuns şi o asemenea atitudine nu ar fi putut, drept consecinţă, să provoace o criză de guvern, dat fiind că

: german, presat de necesitatea de a avea divizii disponi-
3mânia să facă maximul efort militar posibil. Preşedintele
bcamdată, nu acorda credit unei asemenea eventualităţi şi a
inger şi generalul german fuseseră destul de înţelegători,
i preşedintele nu se mai simte atât de sigur de postul său ca
; ca pretenţiile germane şi slăbirea frontului din sud să
jâi pas spre o criză de guvern. Consider că, acum, aici, lu-
i impas, într-o „mlaştină", între timp, în ţară se face mare
ragere a germanilor şi de constituirea ulterioară a unui nou
lare ar face parte şi Gafencu, persoană agreată la Moscova,
lăzut pe ministrul Suediei, care mi-a spus că ştia că era în
îuvern de opoziţie, sub preşedinţia lui Maniu, cu Gafencu
: ar fi făcut parte şi comuniştii. Este simptomatic faptul
lOpoziţiei începe să se agite în ţară.
lat că şi guvernul român, pe temeiul dispoziţiilor date de
tizarea totală a Germaniei, se pregăteşte să adopte o mă-
Jşi, domnul Tătărescu a declarat unei persoane care mă in-
trece mai mult de 20 de zile sau o lună şi România ar în-
jjcu aliaţii. Sperăm să fie adevărat!
it dintr-o sursă de încredere că profesorul Antonescu s-a
l găsească pe mareşal şi să-l convingă să abandoneze pu-
I Rege şi pe el liberi să încheie un armistiţiu cu aliaţii.
|ntrebat pe preşedintele Consiliului dacă era adevărată in-
i propus mareşalului să-i lase lui şi Regelui misiunea de a
iu, renunţând la putere. Preeşedintele mi-a spus că mi-ar
|-mi un dialog survenit între el şi mareşal, cu ocazia
fior pământeşti ale lui Codreanu.[86] Mareşalul, aflând că se
împotriva lui, îi redactase o scrisoare prin care îl de-
Jjpariţiei sale, drept succesor al său la „conducerea statu-
Itul nu survenise, mareşalul l-a întrebat mai târziu ce ar fi
Jacă atentatorii l-ar fi ucis. El răspunsese: „Cu sau fără
i acţionat cu o extremă rapiditate, servindu-mă de oame-
Beli şi împuşcându-i pe cei ce mi s-ar fi opus."
preşedinte dacă îşi propunea şi acum să acţioneze cu
i hotărâre. Preşedintele mi-a declarat că mareşalul fusese
General al Fuhrerului pentru sfârşitul săptămânii în
lumerit şi nu ştia dacă trebuia să-l însoţească sau nu. Dacă
Jarte probabil că mareşalul s-ar fi lăsat convins şi şi-ar fi

asumat noi obligaţii. Dacă îl însoţea, risca să le creeze aliaţilor impresia că împărtăşea împreună cu el toate ideile şi responsabilităţile. Am observat că aliaţii, de acum, cunoşteau punctul său de vedere şi atitudinea sa; că era deci mai bine să evite pericolul major, şi anume acela ca mareşalul să implice încă o dată România şi s-o încătuşeze şi mai mult, în loc s-o desprindă din situaţia foarte periculoasă în care se afla.

„Voi merge - mi-a spus atunci Antonescu - şi voi pune drept condiţie să discut cel puţin două ore cu Hitler. Ii voi aminti discuţiile precedente: tot ceea ce i-am spus altădată despre organizarea Europei, despre ideea lui nebunească de a voi să formeze un nou sfânt imperiu romano-germanic, despre halucinaţia lui faţă de războiul din Rusia şi îi voi demonstra încă o dată că noi am avut dreptate." Am atras atenţia preşedintelui că ceea ce intenţiona să declare Fiihrerului era prea puţin. Acum, nu mai era momentul recriminărilor şi al rememorărilor, ci acela al *acţiunii.* După opinia mea, ar fi fost mai degrabă înţeleaptă o declaraţie peremptorie, conform căreia, întrucât Germania nu mai avea de acum posibilitatea materială de a-şi apăra propriile frontiere, România nu îşi mai putea face vreo iluzie că ar fi fost apărată de ea şi că, în consecinţă, îşi relua libertatea de acţiune. Preşedintele mi-a răspuns că „aceasta ar fi fost poate prea mult", fapt din care am înţeles că nu va face nimic practic, fixat cum este în mirajul că Germania poate să se prăbuşească înainte de orice iniţiativă periculoasă a sa.

4 august. Regele Mihai s-a dus la Snagov, la reşedinţa mareşalului Antonescu, şi l-a întrebat brusc care erau intenţiile sale faţă de discuţia pe care îşi propunea s-o poarte cu Hitler. Mareşalul a explicat care erau ideile sale relative la iminenta întâlnire. Dar schimbul de cuvinte a fost departe de a fi cordial, ceea ce constituie un indiciu al unei inevitabile furtuni.

RENATO BOVA SCOPPA, *Colloqul con due dittatori,*
Ruffolo Editore, Roma, 1949

ECUAŢIA TURCEASCĂ

Ce s-ar fi întâmplat dacă Turcia, în loc să rămână neutră până la sfârşitul conflictului, s-ar fi alăturat aliaţilor? La 20 iulie '44, cu o lună înainte de defecţiunea românească, am comunicat la Roma, prin intermediul aliaţilor, ceea ce urmează:

1944, Externe, Roma

de aici urmăresc cu un extrem interes evoluţia politicii
e an ti germane îşi doresc o intervenţie a Turciei în răz-
unt mulţi oameni convinşi că intervenţia turcească ar
ă frontul german balcanic şi ar obliga Bulgaria şi Ro-
pizii definitive pentru a se desprinde de Germania. In
prvatoare şi burgheze văd într-o intervenţie a trupelor
ii remediu împotriva unei posibile ocupaţii extensive so-
lurcească ar implica-o şi pe aceea a anglo-saxonilor,
i virtutea unor raţiuni expuse în alte rapoarte ale mele,
ere a guvernului român şi, probabil, a celui bulgar. Intre
arc, Suphi Tanrioer, plecat la Ankara cu trei luni şi ju-
a mai reîntors la Bucureşti şi însărcinatul cu afaceri de
d rămas în Turcia spre a se trata, dar şi, fapt verosimil,
nirea noului ministru de Externe. Vorbindu-mi despre
[domnul Istinieli mi s-a confesat că, după părerea sa,
mentul intervenţiei, dar că Ismet Inonii nu se va decide
în perfect acord cu Moscova, ideea sa fiind aceea de a
nare conflict, nici o atitudine care ar putea genera o stare
ilusia.
pt Paşa nu voia să facă nimic decât în perfect acord cu
e altă parte, era clar că Moscova nu avea nici un interes
.ceşti urcând dinspre Bosfor spre Bulgaria şi România,
pi destin al Europei ar fi fost probabil schimbat dacă Tur-
Jîn conflict alături de aliaţi şi ar fi zădărnicit monopolul
|eea ce privea ocuparea Balcanilor. Prin asta, s-ar fi ajuns
., în loc să debarce în Sicilia, să debarce în Turcia, atră-
din urmă în război alături de ei. O miopie în ceea ce pri-
politice asupra lumii de mâine a determinat o şi mai peri-
oncepţiilor strategice ale aliaţilor, care au preferat să cu-
p cu pas, mai degrabă decât să deschidă al doilea front în
umai armatele lui Malinovski şi ale lui Tolbuhin au fost
tis la Dunăre.

RENATO BOVA SCOPPA, ***La pace impossibile,***
Rosenberg & Sellier, Torino, 1961

Ştirea despre capitulare a fost transmisă la radio, la zece seara, de tânărul Rege, cu glasul său trândav şi mojic de adolescent viciat, în marele şemineu din cărămizi roşii, din salonul de zi, a fost aprins imediat un foc de vreascuri şi am început să ardem tot ce era de ars: în primul rând, cifrurile şi corespondenţa secretă, apoi tot ceea ce, într-un fel sau în altul, putea să-i furnizeze pe cei ce nu ar fi reuşit să părăsească ţara la timp, fie răzbunării celor care tocmai capitulaseră, fie zelului doctrinar al comisarilor sovietici. „Şi acum? - ne-am întrebat. Ce va urma acum între români şi garnizoanele germane din România? Se vor resemna germanii să elibereze locul de bunăvoie şi repede, conform avertismentului din mesajul regal, sau vor încerca să riposteze? Au forţe suficiente pentru a remedia defecţiunea frontului pentru a stăpâni renegarea din interior?" Cu o lună în urmă, von Killinger îmi spusese: „Avem forţe suficiente pentru a domina evenimentele. Pe front şi în garnizoanele din România, dispunem de un milion de oameni." Dar un român, care nu agrea capitularea survenită, pentru că îi prevedea consecinţele dezastruoase, îmi spunea: „In toată ţara, germanii nu au mai mult de cincizeci de mii de oameni, împrăştiaţi prin cantonamente izolate." Trebuia să stabilesc un contact cu Legaţia germană, spre a şti ce intenţiona să întreprindă comandamentul german şi să văd ce ar fi fost oportun să întreprindem şi noi. Spre miezul nopţii, am decis să plec într-o cercetare, împreună cu secretarul Moschetti şi şoferul Salvucci. Când am pornit, şoseaua spre Bucureşti era pustie şi tăcută. Insă, după trei sau patru kilometri, ne-am oprit cu urechea ciulită: în faţa noastră, în întunericul nopţii fără lună, se auzeau voci confuze, urmate de împuşcături. Din nou linişte, apoi alte împuşcături, mai dese şi mai răsunătoare. Lupte? încăierare? Explozie de bucurie? Ne-am amintit că în vecinătate era un post de pază german. Nu ne-a trebuit mult să-1 găsim, într-o baracă, la lumina zgârcită a unei lumânări, un tânăr locotenent, băiat înalt şi frumos, zvelt, serios şi amabil, scria o scrisoare.

- Profit de un moment de răgaz - mi-a spus, întrerupându-se şi ridicându-se în picioare când m-am prezentat -, pentru a-i scrie soţiei, înainte de acţiunea din dimineaţa de mâine.

- Chiar pentru asta sunt aici - i-am răspuns -, ca să mă informez. Aş vrea să vorbesc cu colegul meu german, dar nu ştiu unde să-1 găsesc la ora aceasta. Dumneavoastră, dacă e posibil să-mi spuneţi, ce instrucţiuni aveţi?

- De la Marele Cartier Generai ne-a sosit ordinul să răsturnăm noul guvern. Este în curs aplicarea dispoziţiilor necesare pentru a îndeplini ordinul...

plecat. El s-a apucat din nou să-şi încheie scrisoarea,
ilă", renunţând la tentativa de a stabili un contact cu
ui nopţii, pentru că şoselele spre Bucureşti şi Săftica
:aşamente care intrau în dispozitiv de luptă. Dimineaţa,
Săftica, unde se putea încă telefona şi era mai uşor să
'ordin de plecare. Aici am găsit numai o parte a perso-
illinger şi principalii săi colaboratori plecaseră, peste
Am telefonat ministrului german. "Staţi pe loc - mi-a
ă atacăm ca să răsturnăm guvernul." într-adevăr, din-
ra aeroportul civil al Capitalei, se auzea bubuit de tu-
un aerodrom situat mai la nord veneau şi treceau pe
lastre cinci sau şase avioane Stukas, executând deasupra
oardament de intimidare nebunesc, plin de ură şi inutil,
elegrafistului ataşat pe lângă Legaţia germană, urmărea
picioare, pe acoperişul unui coteţ; şi de fiecare dată
ăă! Cade în picajjj!"

Idaţi adevăraţi şi bombe adevărate, îl entuziasma. Din
;eau mugind nişte proiectile rătăcite şi ne izbea suflul
opiere. Eram pe liziera unei bătălii absurde, începută joi
ineri de o incursiune aeriană americană - care, din lipsă
asupra poziţiilor celor două tabere combatante, le-a lo-
e amândouă -, s-a sfârşit sâmbătă: lovitura de graţie le-a
de o formaţie de blindate pe care ei înşişi le furnizaseră
seara, toţi germanii rămaşi în viaţă erau prizonieri, în ca-
omân nu ne lăsa să plecăm, cu ruşii la uşă, ne puteam
onieri. Dacă aveam în vedere opinia formată prin lecturi
niunea Sovietică, nu prea era loc de iluzii cu privire la
ruia dintre noi poate nu-i mai rămânea decât o singură
aceea de a se pregăti ca s-o termine cât mai demn. Dar în
fârşit-o ministrul Germaniei, peste numai câteva zile,

revolver. Sinuciderea e o laşitate.
,vilă", am făcut ordine în hârtii şi am scris două scrisori:
surorii mele şi celor dragi mie şi ei. I-am rugat pe toţi să
mult dacă voi ajunge ceva mai devreme - cu foarte puţin
neori pare mult - acolo unde deja ajunseseră mulţi dintre
unde toţi cei ce s-au iubit se întâlnesc. Soţiei mele, care
'e neliniştită, acolo, sus, în vilişoara de la Poiana, nu i-am
să împărtăşim aceeaşi soartă. Abia încheiasem cele două

scrisori, când un mesager al Ministerului Afacerilor Străine a ve»tiSă»& caute din partea secretarului general Davidescu, care ne invita laipmiiMu, pe mine şi pe secretarul Trandafilo, pentru comunicări. ţ!'i'mBato*

Davidescu, fost ministru al României la Moscova, colaborator al lui Mihai Antonescu, a cărui soartă a evitat-o, cu cine ştie ce subtilă abilitate, crescut în importanţă acum, era un ins obez şi astmatic, şi la trup, şi la spirit. Mă chemase spre a-mi comunica, spre plăcerea sa, că relaţiile dintre Regatul României şi Republica Socială Italiană erau rupte, raţiune în virtutea căreia misiunea mea la Bucureşti trebuia să fie considerată ca încheiată. A adăugat că guvernul român prevăzuse să ne asigure cât mai curând plecarea, cu un tren special, avertizându-ne că, în aşteptare, trebuia să ne socotim internaţi în casa de la Mogoşoaia.

Audienţa s-a încheiat, în timp ce mă pregăteam să plec, m-a oprit pe pragul uşii şi, tărăgănat, cu un ton ostentativ politicos, mi-a spus:

- Pot să vă dau un sfat?

- Desigur - am răspuns.

- Cereţi protecţia unei reprezentanţe diplomatice care este în măsură să vi-o asigure...

- Pentru italienii care vor rămâne aici..., da, m-am gândit la asta. Dar care ar fi azi legaţia de aici, care, în regim de ocupaţie rusă, în loc să acorde protecţie altora, nu ar fi în drept să se preocupe de propria ei protecţie?...

— Este vorba despre...

- Despre care?

- Despre Legaţia Regală a Italiei.

- înţeleg. Cea care nu mai exista şi cea care, totuşi, se dovedeşte că mai există. Cunosc restul. Şi italienii care vor rămâne în România nu cred să dispună de altă soluţie, în ceea ce mă priveşte, nu cred că este cazul.

- De ce nu? Nu este o ruşine să recunoşti o greşeală.

- Dacă tot ceea ce se termină prost este consecinţa unei erori, a mea şi a tovarăşilor mei este evident o eroare. Ce pot să vă spun? Este vorba despre un act de conştiinţă... Şi, vi se va părea ciudat, m-am ataşat de eroarea mea. Sau acum, spre a mă pune la adăpost, ar trebui să mă prefac că mă căiesc îndelung? Mulţi, timp de douăzeci de ani, s-au bătut cu pumnul în piept pentru ceea ce astăzi se prăbuşeşte, şi s-au corectat la timp. Eroare şi vinovăţie nu înseamnă acelaşi lucru. Dacă m-aş fi simţit vinovat, ca să-mi ispăşesc vina nu aş fi aşteptat până atunci când regretul se confundă cu teama...

-Frumos spus - a zis Davidescu, întinzându-mi mâna. Frumos spus... Dar periculos!

i şese că era vorba despre o plecare în Italia, foarte cu-
! Erau doi ani de când nu îmi revăzusem ţara. Când i.a, în iulie 1942, era încă intactă şi speranţa unei victo-
Acum - m-am gândit - şi acolo era un infern... Dar ;e în Italia, după ce mă resemnasem să închid ochii ii provoca o stare de ameţeală... Şi mă agăţăm de pro-
lângâiam, şi îi surâdeam... Cum să-ţi închizi inima, :> speranţă atât de frumoasă? Nu trebuie să te grăbeşti i spus -, suferind din cauza unor necazuri care nu au ; va fi. Până una, alta, mâine plec s-o iau pe Eva şi să-i .te este o veste bună.

ARMANDO ODENIGO, *Prigioni moscovite,*
Cappelli Editore, Rocca Sân Casciano, Bologna, 1955

st/

.O DE INCOERENŢĂ ŞI INDECIZIE

ilul Antonescu, însoţit de Mihai Antonescu, de generalul
oq
j l Pantazi şi de Baronul von Killinger, a plecat cu avionul în aparatul *Condor* pe care i 1-a trimis Hitler, mareşalul ii împreună cu un general şi cu un colonel din statul major al Fiihrerului. Suita sa 1-a urmat într-un alt avion. Aparatul at Varşovia în flăcări. In momentul survolului, generalul tri-
at mareşalului oraşul Varşovia şi i-a declarat: „Aceasta e te ţările care au trădat sau vor trăda Germania," în seara de immler şi în prezenţa unui mare număr de ofiţeri superiori Fuhrerul i-a primit pe cei doi Antoneşti.
l bandajat. Discuţia- după spusele informatorului meu - vie cordialitate. După un examen al situaţiei generale, reşalului Antonescu să rupă relaţiile diplomatice cu Tur-
: cu guvernul german -, spre a da Germaniei o probă de Iul Antonescu a făcut cunoscute gravele dificultăţi care îl ină la o asemenea hotărâre. România avea relaţii tradiţio-
Turcia şi i-ar fi fost dificil, deci, să-şi asume o atitudine t nici un fel de aprobare din partea opiniei publice roma-

neşti. Fuhrerul a cerut atunci mareşalului Antonescu să facă un maxim efort militar, mobilizând opt divizii care să fie desfăşurate pe front în locul diviziilor germane necesare în alte sectoare. Mareşalul a obiectat că nu avea nici arme, nici echipamentul cerut de mobilizarea acestor unităţi. Hitler a declarat ca Germania putea să se angajeze să furnizeze armele şi mijloacele necesare acestui scop. Atunci, mareşalul a declarat explicit că el reînnoia cuvântul său de onoare că va rămâne fidel alianţei, dar trebuia să precizeze cu o maximă sinceritate că, dacă trupele germane erau retrase de pe frontierele româneşti, el şi-ar fi reluat libertatea de acţiune. Mareşalul nu a făcut decât să reconfirme vechiul punct de vedere ce-mi fusese exprimat deja de mai multe ori de Mihai Antonescu şi anume că România ar fi rămas fidelă alianţei „numai dacă trupele germane ar fi fost în măsură să-i apere frontierele". Nu este prea clar, deci, dacă mareşalul Antonescu a limitat acum acest concept al angajării la simpla retragere a trupelor germane de la frontieră, sau dacă rămânea în continuare fixat la ideea lui Mihai Antonescu, şi anume că posibilitatea de apărare a frontierelor româneşti este condiţia esenţială pentru menţinerea alianţei, în substanţă, e clar că mareşalul s-a dezangajat cel puţin pentru moment de obligaţia de a mobiliza şi desfăşura în linie alte forţe, mai ales dacă acestea trebuiau să înlocuiască unităţile germane care fuseseră transferate pe alte fronturi. Hitler l-a asigurat pe mareşal că Germania avea încă o sută de divizii în rezervă, arme secrete foarte puternice, printre care o bombă ucigă-
toare împotriva căreia nu existau mijloace de apărare[90], şi un gaz toxic care penetra orice mască, în timp ce gazele produse de industriile chimice anglo-saxone şi ruseşti puteau să fie neutralizate prin utilizarea măştii.

Hitler a precizat că Germania traversa efectiv o criză, dar că ea ar fi putut să dureze până la 15 septembrie, când această criză ar fi fost depăşită, în al treilea rând, Fuhrerul a cerut mareşalului să intensifice cât era posibil producţia petroliferă şi să furnizeze Germaniei maxima cantitate de produse alimentare necesare armatei şi naţiunii. Mareşalul a obiectat că Germania încă nu-şi preluase contingentele fixate în anul trecut. Totuşi, România era gata să discute imediat acest punct şi Fuhrerul l-a rugat atunci pe mareşal să-l ia cu el pe domnul Clodius la Bucureşti, în al patrulea rând, Fuhrerul s-a referit în discuţia cu mareşalul la Opoziţia românească, făcută de filoenglezi şi de filocomunişti, şi l-a întrebat dacă nu intenţionează să *mizeze* pe ajutorul german pentru a o anihila şi dacă nu credea că avea nevoie de sprijin chiar şi pentru situaţia sa personală. Informatorul meu *precizează* că, la acest punct, mareşalul Antonescu ar fi dat semne vizibile de nervozitate şi de iritare şi ar fi conchis că Opoziţia românească era inexistentă, că el dispunea de mijloace

ituaţia sa personală. Atunci, Fiihrerul s-a referit la mij-
i e fusese constrâns să recurgă în Germania, unde, pentru
l ar fi fost „gata să procedeze la masacrarea a încă zece
i . Oricum, informatorului meu îi rezultă că, până azi, în
ui împotriva Fuhrerului, peste şase mii de iunkeri, aparţi-
prusace, au fost deja ucişi în mod barbar de Himmler.
. am aflat apoi că Hitler şi Ribbentrop au proferat cele
ari împotriva României în cazul în care aceasta vrea să
liei. Impresia dedusă din convorbire de cei doi oameni
iezastruoasă. La întoarcere, mareşalul nu a ezitat să de-
ise impresia unui „câine turbat" şi tânărul Antonescu a
ruse „un dement care-şi pierduse busola". Apoi a adâu-
-toratorii săi: „Hitler m-a anunţat că ofensiva în curs în
racter decisiv; el conta să-i arunce pe anglo-americani în
iile. In ce mă priveşte, am răbdare patru zile şi o dată
a mai aştepta un minut, voi întreprinde negocierile deci-
,i ieşirea României din război."
patru zile au trecut şi Antonescu a plecat la ţară!
u formator al meu m-a asigurat că, în conformitate cu dis-
. interioare la care participase şi Regele Mihai, combinaţia
. asume puterea; că o criză se putea considera iminentă;
cţionat aproape cu certitudine împotriva unei tentative de
11 alui Antonescu. Ceea ce îl determina să creadă în această
..; itul că Fiihrerul, în discuţiile lui cu mareşalul Antonescu,
i -.. că, în timp ce ar fi fost dispus să evacueze militar Grecia
'Osibil pentru armata germană să abandoneze nici Româ-
:onsiderate ca bastioane înaintate ale apărării Reichului.
faptul că Fiihrerul insista să obţină grâu şi porumb pentru
germană lăsa să se mai presupună că el considera ca linie
: a „citadelei Europa" pe aceea a Dunării şi că, deci, era
i acţiune defensivă pe această mare arteră fluvială. L-am
torul meu dacă era în măsură să-mi spună care putea să
ilui Antonescu şi a domnului Mihai Antonescu faţă de o
â, care ar fi decis pe Regele Mihai să încredinţeze puterea
iu generalului Sănătescu. Interlocutorul mi-a declarat că
e atitudine ar fi putut să adopte mareşalul, date fiind ca-
>ător şi frecventele sale oscilaţii de temperament. Putea să
„ta română era categoric antigermană. Am replicat că şi eu

ignoram care ar fi putut să fie reacţia mareşalului. Dar, în acelaşi timp, din ceea ce îmi declarase preşedintele Antonescu în ceea ce privea intenţiile sale şi sprijinul pe care conta să-l aibă din partea armatei şi a ţării, nu deduceam că ar fi acceptat uşor, fără să acţioneze, o debarcare pură şi simplă. Era clar că, parvenindu-se la faza actuală a conflictului, preşedintele Antonescu nu mai avea nici o carte dejucat. Ruşii nu ar mai fi acceptat să negocieze un armistiţiu cu un şef de guvern calificat de ei drept criminal de război. Singura şansă datorită căreia preşedintele Antonescu ar fi putut să rămână la putere ar fi fost aceea a continuării pure şi simple a războiului până la capăt, alături de Germania. Şi cum această eventualitate părea a fi exclusă, era dificil şi ca profesorul Antonescu să poată exercita o acţiune determinantă asupra viitorului politic al României.

17 august. Domnul Xenopol mi-a declarat azi că o criză de guvern, care părea iminentă, va fi amânată timp de câteva zile. Mareşalul Antonescu nu avea nici o dorinţă să abandoneze puterea şi profesorul Antonescu, în marea sa incoerenţă de acţiune şi de decizie, afirma că o bună parte a armatei îi era fidelă şi gata să-l urmeze! Dar încotro să-l urmeze şi de ce? „Realitatea - mi-a spus Xenopol - este că Regele însuşi va lua hotărâri curajoase şi că ne aflăm într-un moment decisiv. Cum o reacţie germană va fi inevitabilă şi violentă şi dvs. vă aflaţi în faţa unor riscuri foarte grave, vă ofer pentru acele zile, sperăm puţine, în care se va *dezlănţuijurorteut&nicus,* o căsuţă pe Dunăre, unde poate veţi reuşi să nu fiţi arestat." Am mulţumit emoţionat interlocutorului meu.

18 august. Cu ataşatul militar Bodini, fidel şi brav colaborator, şi cu ajutorul profesorului Mihai Constantineşcu, bun prieten al italienilor, dar mai ales inamic al dictaturii şi al germanilor, pregătim o ascunzătoare în pădurea Epureşti, instalând acolo rezerve de hrană şi un întreg sistem de avertizare pentru când va suna ora X şi germanii se vor lansa în căutarea cu precădere a oamenilor pe care-i hăituiseră fără răgaz în cursul chinuitorului an trecut.

Doamna Beck, văduva fostului ministru de Externe polonez, a venit să mă caute la Singureni şi mi-a comunicat că fusese primită cu o zi în urmă de preşedintele Consiliului. Acesta îi declarase că insistase mult pe lângă von Ribbentrop, cu ocazia vizitei sale la cartierul general, pentru a-i înlesni plecarea în Turcia, în sfârşit, reuşise. Doamna Beck ar fi putut să plece miercuri, 23 august, însoţită de un curier român, însă preşedintele o ruga în mod absolut secret să-l găsească imediat la Istanbul sau la Ankara pe ambasadorul regal al Italiei şi să-l invite să se intereseze pe lângă guvernul său spre a afla dacă el, Bova Scoppa şi un alt funcţionar al Legaţiei regale a Italiei la Bucureşti ar fi putut să plece cu un avion românesc spre un aeroport

kşedintele i-a dat instrucţiuni doamnei Beck cum să-i co-
pumele oraşului unde avionul ar fi putut să aterizeze.
((întrebat dacă preşedintele îmi vorbise despre acest pro-
. preşedintele, cu câtva timp în urmă, îmi vorbise despre
Italia a unui avion în care ar fi trebuit să se afle Regele,
j mi-a mai spus nimic despre un asemenea proiect absurd
i prezentat acum. Am adăugat că nu aveam nici o intenţie
L într-un moment atât de critic al istoriei ei şi nici italienii
leii instituţiilor.

i văzut azi pe preşedintele Antonescu şi am purtat împre-
tm de dramatică. I-am spus că ştiam de proiectul Regelui
l guvern pe generalul Sănătescu şi i-am precizat că, după
aţe tergiversările şi ezitările, şi-a compromis iremediabil
Dr că văzuse totdeauna clar lucrurile, dar viziunile juste nu
i necesară o acţiune întreprinsă la timp. Antonescu era pa-
at. însă a avut puterea să-mi spună că nu se simţea un om
|ă îi rămânea încă timp să acţioneze. I-am spus că aveam
Isase să treacă momentul oportun şi că nu mai credeam în
iei iniţiative din partea sa. în ciuda declaraţiilor sale, cate-
at impresia că omul ajunsese la capătul parabolei sale şi că
| pecetluit. Curajosul meu ataşat de presă, dr. Bavaj, mi-a
îtin informativ din care rezultă că mareşalul Antonescu a
lupta alături de germani, o secesiune românească
degrabă periculoasă decât folositoare.

Ilegând din informaţiile primite că situaţia mea ar fi devenit
gravă, am trimis-o pe soţia mea la Ciocăneşti, la soţia mi-
fpentru a-i cere să-i ofere cel puţin ei ospitalitate, dat fiind
[], prietenii care îmi promiseseră să mă ajute, inclusiv preşe-
hi, nu ar fi putut să facă mare lucru, în după-amiaza acele-
It la Berceni, pentru a lua contact cu un grup de conaţionali
Hbărbăta. La Berceni, am fost informat că germanii îmi ur-
şi supravegheau casa mea din Singureni, cu intenţia de a
când situaţia s-ar fi complicat.

fura, valorosul meu colaborator, dr. Boniver[91], şi prietenul
venit la Singureni, m-au informat că în aceeaşi seară ar fi
(:ă, din informaţiile la care au parvenit, rezulta că circulaţia
; întreruptă pe timpul nopţii. La 8,30, a revenit soţia mea de
'îi-a spus că ministrul Suediei insistase călduros ca, în caz de

complicaţii, spre a evita arestarea de către germani, să ne ducem la casa sa de la ţară, sub protecţia drapelului său. La 10, postul de radio a transmis discursul Regelui Mihai care anunţa încheierea armistiţiului şi necesitatea pentru România de „a păşi alături de aliaţi pentru a cuceri Transilvania", ca şi constituirea unui nou guvern, prezidat de generalul Sănătescu, în care erau reprezentate toate partidele.

Ciocăneşti era la o distanţă de 70 km de Singureni şi, pentru a ajunge acolo, era nevoie să traversăm Bucureştii. La 10 seara, eu, soţia mea şi Bodini, într-o maşină *Lancia* colonială, destul de asemănătoare automobilelor germane, ne-am lansat într-o cursă nebună de-a curmezişul câmpiilor. Aproape de satul Regele Ferdinand, am depăşit primul control german, fără să punem mâna pe revolvere, în faţa Hotelului Astoria, în centrul Bucureştilor, o a doua patrulă germană şi un al treilea control, la Mogoşoaia, toate evitate graţie vitezei şi culorii maşinii! Prin voinţa lui Dumnezeu, la l noaptea, am ajuns la Ciocăneşti. Primele simptome ale inevitabilei răzbunări germane se simţeau în aer. Am petrecut noaptea într-un grajd. In zori, ministrul Suediei, de Reuterswärd, nobilă figură de gentilom, ne primeşte sub protecţia sa. Germanii nu ne vor avea! Aventura s-a sfârşit!

Şi aici am încheiat şi jurnalul meu.

în zilele care au urmat, reacţia germană a fost extrem de violentă. Bucureştii au fost ţinuţi într-o continuă alarmă aeriană şi grav bombardaţi. Violente şi, totodată, scurte confruntări armate s-au desfăşurat la periferia oraşului şi chiar şi în satele vecine aceluia în care am găsit un refugiu atât de ospitalier. Am aflat apoi amănunte despre felul în care a ajuns România la insurecţie. Dacă România, dintre ţările supuse jugului german, a fost prima care a urmat exemplul italian, aceasta s-a datorat în mod esenţial acţiunii curajoase a Regelui, încurajării pe care el a găsit-o în sfaturile augustei sale mame şi ale oamenilor cei mai reprezentativi din opoziţie, în mod cert, fără ofensiva rusească, situaţia de marasm s-ar fi putut prelungi încă mult timp. Dimpotrivă, planul prevăzut de Rege s-a copt prin contribuţia evenimentelor militare şi, totodată, prin iniţiativa curajoasă a unui grup de oameni care au menţinut un strâns contact cu Curtea, în mod deosebit, îl voi aminti pe Baronul Mocsonyi-Stârcea, care a fost o vreme Mareşal al Curţii.

în după-amiaza zilei de 23 august, sosit pe neaşteptate la Bucureşti din provincie, Suveranul i-a convocat pe mareşalul Antonescu şi pe principalul său colaborator, în cursul acestei dramatice întrevederi s-a consumat destinul celor doi oameni, care de patru ani conduceau destinele ţării. Mareşalul, care în intimitatea sufletului său înţelegea ineluctabilitatea armistiţiului la care era

putea să renege dintr-o dată trecutul său şi a formulat
.. idicolă ca armistiţiul să nu fie stipulat fără acceptarea
Lei, apoi ca să i se permită să efectueze o tentativa pe
i să se decidă să debarce pe coasta românească.
,1 n-a mai ezitat şi a pus în funcţiune mecanismul presta-
•itie procedând la arestarea celor doi Antoneşti chiar m
La o distanţă de un an, se repeta exact ceea ce i se m-
,. Semn evident că nici din lecţiile unui trecut foarte re-
învaţă nimic.

RENATO BOVA SCOPPA, *Colloqui con due dittatori,*
Ruffolo Editore, Roma, 1949

ÎNGERUL PĂZITOR ^

să-mi iau soţia de la Poiana, am cerut ministrului
,tească o persoană autorizată să circule. In dimineaţa de
entat la „vilă" însoţitorii: doi inspecton ai Siguranţei
Eu m-am aşezat la volanul maşinii mele, şoferul meu
inată bagajelor; şi, fiecare cu însoţitorul său alătun, am
aci ni s-a spus că în zona Ploieştilor un detaşament ger-
ta încă şi, din cauza asta, ca să ajungem la Braşov, tre-
,eaua spre Târgovişte şi Câmpulung,
unei şi se poate crede că în regimul de democraţie popu-
voluat în bine, exista o singură şosea de trafic intens, as-
în sens mediocru: toate celelalte păreau făcute numai ca
arcurile, cauciucurile, suspensiile şi constituiau un furm-
» lierelor de reparaţii. Largi ca autostrăzile, dar nepietruite,
a se acopereau cu un strat gros de praf şi, când ploua de-
şi praful, şi noroiul, şi zăpada, după anotimp, ascundeau
ipătari, pietre, cuie, obstacole diverse, pe care, cine călato-
irebuia să le ghicească şi să le ocolească, dacă voia să scape
ntretinerea lor se făcea în modul cel mai simplu: întinzand
• cele mai adâncite, căruţe de cnblură şi de pietriş, Tara a le
i- misiune rezervată roţilor de car şi de automobile, m tre-
treceau agitate de rotirea pneurilor, aşchiile de piatra Io-

veau cu violenţă în aripi, în lonjeroane, în carter, în diferenţiar; de asemenea, era o încercare. Astfel era şoseaua pe care trebuia să călătorim.

La Buftea, un locotenent român ne-a făcut semn să oprim. Era un tânăr bine crescut, îmbrăcat cu o eleganţă oarecum bătătoare la ochi. Judecând după culoarea obrazului, a mâinilor, a gulerului şi a manşetelor, nu avusese ocazia să se spele de multă vreme.

- Scuzaţi - a spus, apropiindu-se cu mâna la chipiu -, unde mergeţi?
- La Braşov.
- Pe şoseaua asta? De ce nu o luaţi pe cea asfaltată?
- Ne-au spus că pe la Ploieşti nu se poate trece.
- Nu se trecea-m-a corectat locotenentul. Dar luptele s-au sfârşit. Acum şoseaua e liberă. Am primit informaţia cu puţin timp în urmă şi trebuie chiar acum să plec la Ploieşti. Dacă vreţi, vă însoţesc.

Pe şoseaua cea bună câştigam cel puţin trei ore. Locotenentul a urcat în maşină şi am apucat-o pe traversala care făcea legătura între Buftea şi şoseaua spre Ploieşti. In afară de trecerea destul de complicată a unui pod, pe care germanii îl minaseră prost şi în grabă şi care se şubrezise la unul din capete, prima etapă am parcurs-o fără necazuri. O mică avangardă de tancuri sovietice, coborâtă pe aceeaşi şosea, deja ajunsese la Bucureşti şi se îndrepta spre Giurgiu, pentru a atinge frontiera bulgară. Crosurile care veneau din nord le-am întâlnit cu vreo zece kilometri înainte de ruinele din Ploieşti. Aici, şirurile de arbori de pe marginea şoselei se constituiau în preludiul spectacolului oferit de oraşul distrus.

La fel ca în toate oraşele mici din România, şi la Ploieşti, casele civilizate şi vilele luxoase săreau în ochi, între cocioabe şi magherniţe, asemeni indivizilor din lumea bună amestecaţi într-o mulţime în zdrenţe. Patru luni de bombardamente transformaseră în moloz şi reşedinţele celor bogaţi şi locuinţele săracilor, cum se întâmplă îndeobşte sub un tăvălug egalizator, acţionând cu o austeră imparţialitate. Jur-împrejurul vastei ruine, furia justiţiară înaripată se năpustise şi asupra copacilor. Exploziile îi desfrunziseră, îi mutilaseră, îi reduseseră la aspectul unor sperietori dezbrăcate; iar cioturile lor păreau asemănătoare unor braţe ridicate a implorare şi a blestem.

„Armata Roşie", în întâmpinarea celor două maşini ale noastre, care se i strecurau cu precauţie, înainta cenuşie, prăfuită, încet, ca o mulţime de oaj meni care se întorcea de la un miting. Soldaţii mergeau în dezordine, leneş, pe
| marginea drumului; printre ei, trecea câte un tanc cu un zgomot asurzitor, însă ' leneş şi el. Pe unul din acele tancuri, am văzut prima femeie locotenent, în picioare, cu capul ridicat, cu boneta pe o ureche, cu ochii aţintiţi înainte, tânără,

L

fin viermuiala cenuşie, oameni de toate vârstele, de toate
ffeţe mongolice, ochi limpezi şi ochi oblici, între pomeţi
lat de culoarea paiului, păr creţ, păr negru, neted, gros
ului. Văzând atâta varietate, redusă la un numitor co-
rmei, văzând ofiţeri şi soldaţi, amestecându-se şi con-
e era un marş victorios şi părea o plimbare duminicală,
iacă libertatea, egalitatea şi fraternitatea, din care revo-
sase decât un trinom, împotriva a tot ceea ce s-a spus şi
ră cumva în Uniunea Sovietică o realitate.
3tica varietate, în mulţimea aceea care înainta leneş, ca
i stăvilar rupt, se distingea şi în lucruri: aici, puterea
car blindat; dincolo, un şir de căruţe de toate felurile,
ige de toate rasele; mai înainte, un pluton de cavalerie
işura în şir indian pe marginea şoselei, spre a lăsa să
>mobile americane ale unor ofiţeri superiori... Prin com-
i cum era ordonată atât de diversa armată a lui Xerxes,
ere făcută de Herodot, căreia cea a lui Stalin, sub ochii
raţi decât încântaţi, îi calchia în mod cert vitejiile. Şi mă
aceasta o armată?"
işezat în spatele meu, spunea:
:, încet. Dincolo de Ploieşti, drumul va fi liber,
am zis.
iate de oră, profitând de orice loc de trecere, am ajuns la
p t atunci când se părea că eram în afara puhoiului, iată, un
nâinile ridicate, în mijlocul şoselei.
'at? - am întrebat, frânând,
rece.

a lungul şoselei, blestemaţii aceia de germani mai rezistă.
ge la Braşov, pe unde se poate trece?
oseaua spre Buzău.
unsese acolo unde dorea, furnizându-mi informaţii false, a
i. s-a scuzat, mi-a mulţumit şi, înainte de a se îndepărta, cu
îvinovat, mi-a spus:
nai bine ar fi să vă întoarceţi la Snagov, de unde se des-
• care duce înspre Târgovişte...
mlă! - am strigat în urma lui, furios.
i traversat din nou mulţimea aceea cenuşie, care, mereu în
pe cai, în căruţe ce scârţîiau din toate încheieturile, cobora

ca o gloată migratoare spre Bucureşti; am trecut din nou, zgâlţâindu-ne, peste podul avariat; am găsit derivaţia care ne-a dus pe şoseaua către Târgovişte; şi la Poiana, unde speram să fim la amiază, am ajuns la apusul soarelui, obosiţi şi prăfuiţi.

Eva mi-a alergat înainte. Era cu sufletul la gură. Cât fusese de pedepsită! Petrecuse acele ore de nelinişte şi aşteptare ascultând buletinele de ştiri de la radio; şi, în ceea ce auzise, nu era nimic în măsură să-i redea liniştea. Dimpotrivă. Insă, acum, când sosirea mea îi luase cea mai mare piatră de pe inimă, nu era cazul să-i dau eu curaj. Avusese mult curaj totdeauna, chiar şi în momentele cele mai teribile.

- La Ministerul Afacerilor Străine — i-am zis -, spun că vom pleca spre Italia, cât mai curând. Am venit să te iau şi să te duc la Mogoşoaia, unde, până la plecare, va trebui să ne considerăm internaţi. Să sperăm că totul se va termina repede.

Era adevărat, însă, că vom putea să plecăm? îndoiala o păstram pentru mine şi îmi apăsa sufletul, în oamenii politici, care cu orice prilej vorbesc despre justiţie, despre civilizaţie şi despre acel *quid* labil care este dreptul internaţional, învăţasem să nu am încredere, precum în femeile care vorbesc despre propria lor cinste. Şi Mihai Antonescu, şi Davidescu amestecau justiţia, civilizaţia, latinitatea şi dreptul internaţional în toate sosurile tocanelor lor.

Cei doi inspectori au insistat să doarmă pe iarbă, sub cerul liber, în faţa vilişoarei, pe un drum de trecere obligat, pentru a fi siguri că nu vom încerca să fugim, cum făcuse consulul german de la Braşov, reţinut în timp ce încerca să se strecoare dincolo de frontiera ungară. Gianni, Melek şi Mariella, prietenii dragi care timp de trei luni împărţiseră cu noi şi neliniştea, şi puţinele ore senine din acea extraordinară vilegiatură, ne-au salutat cu ochi strălucitori. Cine putea să ştie dacă şi unde ne-am mai fi revăzut? Ei trebuiau să mai rămână un oarecare timp în România. Noi eram pe cale de a începe, pe un itinerar dificil, o călătorie lungă. Şi care, în adâncul inimii, atunci, mă | temeam că pentru cineva va putea fi o călătorie fără întoarcere. Mă gândeam jla mine, nu la ea, sărmana, care nici în faţa celor mai prezumţioşi judecători, Idintre cei ce afirmă că ar şti să identifice toate responsabilităţile individuale, în neprevăzutele evenimente ale istoriei, nu ar fi putut să apară ca vinovată.

Am plecat dis-de-dimineaţă, pe aceeaşi şosea nenorocită pe care venisem. Pe şoseaua bună, pe distanţa dintre Predeal şi Sinaia, schimburile de focuri continuau. Speram să fim la Mogoşoaia la amiază; dar în ordinea lucrurilor a fost să fie altfel. La o curbă, un pietroi ascuţit, inofensiv în praful care-l ascundea, dar în realitate mare şi dur, tăios şi bine înfipt în pământ, mi-a spart

Iiul, curgând ca sângele dintr-o rană, s-a întins într-o dâră
ută de metri, până când nu mi-au mai rămas decât câteva
e, eram deja dincoace de creastă şi drumul cobora. Am
.; viteză în punctul mort şi am pornit-o fără motor la vale,
le unde un ţăran mi-a arătat atelierul unui mecanic: unul
umurile nenorocite ale ţării le furnizau clienţi,
e?
irat, remontat, între patru şi cinci ore.
seamnă - i-arri spus Evei - că vom ajunge pe întuneric.
n pe drum, am intrat într-o ospătărie, unde am mâncat.
rea din Poiana era senin, se adunaseră nori de furtună.
za, a început o ploaie torenţială, care a continuat două
aa prăfuită. Mecanicul a terminat reparaţia la o jumătate
ploaia. In timp ce umpleam rezervorul, la staţia de ben-
lă de treabă s-a apropiat de Eva, a mângâiat-o pe Loly şi,
mine:
călătoriţi aşa? - a întrebat.
? Trebuie! Trebuie să ajungem la Bucureşti.
Doamne, Dumnezeule! Dar nu aţi aflat ce se întâmplă?
t unui ofiţer de-al nostru, care a plecat şi el la Bucureşti,
na? L-au oprit, 1-au silit să coboare şi 1-au lăsat în mijlo-
lu-i şi maşina, şi geamantanele, şi soţia.

evărat. Şi v-o spun din milă creştinească, să nu mai că-
enea mare primejdie.
:, bună doamnă, însă, ori rămânem aici, ori plecăm, e ace-
nă, şi domnii aceştia - am arătat spre cei doi inspectori -
că la Bucureşti,
privit, clătinându-şi capul.
exclamat, împreunându-şi mâinile. Ce mare năpastă, ce
a trimis Dumnezeu! Din clipă în clipă, vor fi şi aici. Sunt
mt sălbatici, să ştiţi..., sălbatici, sălbatici.[92]
j, bună doamnă - am spus, pornind motorul.
.scă Dumnezeu...
a întors, a văzut-o urmărindu-ne cu privirea, cu mâinile
im se ruga. „Deja sunt pe drum", spusese bătrânica.
• 3e drum. După ruperea frontului, coborîţi prin Buzău
şi
|ti_ureşti, unde se instalase cu statul său major mareşalul

Malinovski, înaintau pe toate drumurile eliberate prin capitularea românilor, în sud, spre Dunăre, deja impuseseră capitularea bulgarilor; spre apus, erau dincolo de Craiova şi Turnu Severin, spre a face joncţiunea cu bandele lui Tito; în timp ce în nord înaintau spre defileele munţilor, spre Transilvania, unde plimbarea militară, la un anume moment, trebuia să redevină război.

I-am reîntâlnit între Câmpulung şi Târgovişte, întâi un regiment rus de cavalerie, apoi, mai jos, unul de infanterie. Şi unii, şi alţii mergeau la pas, însă, de data aceasta, nu în dezordine, asemeni puhoiului întâlnit pe drumul Ploieştilor. Reapăruse soarele, culcat aproape de orizont, între zdrenţe luminoase de nori, şi arunca asupra coloanei o lumină incendiară. Picioarele cailor, călcând prin băltoacele şoselei, stropeau înjur cu apă şi cu noroi. O jumătate de oră a durat trecerea acelor războinici, care mergeau spre destinul lor, să sufere şi să stârnească suferinţă, să moară şi să omoare, fără să ne bage în seamă, în acel moment, barbarii care îi inspirau atâta teamă bunei noastre bătrânici nu erau răi. Erau o turmă ţinută în frâu.

Mai aveam destul până să ajungem acasă şi cascada de apă, în câmpie, transformase în baltă şi lac toate gropile şi adânciturile şoselei... Şi deja cobora noaptea. Automobilele noastre se clătinau, se legănau, ridicau apa înnoroiată, care se întindea pe parbriz, obligându-te să cobori tot timpul pentru a-l curăţa, înainte de Buftea, venind din nord, şoseaua trecea printr-o pădure. Distanţa dintre Buftea şi Mogoşoaia e scurtă şi ne socoteam deja ajunşi acasă, când, în lumina farurilor, s-au profilat trei soldaţi ruşi, în mijlocul drumului, într-o atitudine care nu lăsa nici o îndoială, într-adevăr, când maşina s-a apropiat, nu au eliberat şoseaua. Nu era de ales. Ori îi ocoleam, ori opream. Am oprit şi, în spatele meu, la câţiva paşi, a oprit şi cealaltă maşină.

Unul din soldaţi, înarmat cu un pistol automat, a înaintat hotărât, a apucat mânerul portierei de pe partea mea, a deschis-o brusc şi, cu un glas aspru, a rostit o singură silabă, al cărei înţeles mi l-a lămurit gestul mâinii lui:

- *Von!* Afară!
- Deci am ajuns şi aici - mi-am spus.

Şi, acţionând din instinct, fără nici un gând premeditat, i-am îndepărtat mâna, am tras din nou portiera spre mine, închizând-o, şi am început să-i ţin un întreg discurs, cu un aer grav şi dur, fără să-mi dau seama că nu putea să mă înţeleagă. Rosteam frecvent două cuvinte care sună aproximativ identic în toate limbile: *diplomat, poliţie.* Şi am luat de la inspectorul de alături documentul care ne autoriza să călătorim, i l-am împins sub nas, în timp ce portiera, pe care el o ţinea de mânerul exterior, iar eu de cel interior, se mişca înainte şi înapoi.

că somaţia cu arma în mână, în loc să mă determine să
{(discurs de neînţeles, soldatul a avut un moment de per-
.neu, încă sub impresia a ceea ce îi spusese bătrânica,
cată, mută. Ghemuit şi tăcut a rămas până la sfârşit şi
lerase până în clipa aceea, fără a-şi arăta dinţii, ca cineva
|ânului, în timp ce el se afla înăuntru. Dar perplexitatea
nina lanternelor manipulate de tovarăşii săi, ochise vali-
Jpradă bogată, a durat puţin. Cu o smucitură violentă, a
lera, s-a retras un pas, a pus mâna pe pistolul automat şi,
|ai mult răcnet, a repetat:
şi! Afară!
• de făcut; deja coborîsem cu un picior, când, ieşind pe
ta, ca o arătare, a apărut înaintea mea un ofiţer. Soldaţii,
t de o parte. Era un bărbat de vârstă mijlocie, în întuneri-
tal, abia puteam să-i întrezăresc chipul. Eram pe cale
Lui; iar lui Salvucci, şoferului meu, care fusese la Odessa
|e ruseşti, îi făcusem semn să se apropie, spre a mă ajuta
al nu mi-a dat timp. M-a privit, l-a privit pe Salvucci; şi,
i cere vreo explicaţie, i-a îndepărtat cu un gest pe soldaţi
e-a făcut semn că putem pleca. Am murmurat un mulţu-
Ira, am băgat în viteză şi am plecat, cu iuţeala maximă pe
şina şi şoseaua.
jnde, cum ne înţelesesem la plecare, eram aşteptaţi la
venit în întâmpinare încă de la poartă, cu exclamaţii de
Ir de întrebări. Eram obosiţi şi apatici după lungile mo-
|ervoasă. Ne-am clătit obrazul cu apă rece, ne-am revenit
pus că ne era şi foame, şi sete. La masă, vorbind internii -
nsmisii radiofonice, furându-ne vorba pentru a ne com-
Iva şi eu am făcut cronica nefericitului nostru voiaj.
Iţi norocoşi, în cele trei zile de la plecarea mea, cazurile
|e în plină zi şi furate proprietarilor lor deveniseră atât de
|zând că nu mai veneam, se temuseră că am că/ut şi noi
proape toţi eroii unor întâmplări de acest gen erau ofiţeri.
i am întâlnit un om de treabă - a observat Eva.
iterul spart, care ne provocase atâta îngrijorare, care în-
nre sosirea noastră, cine poate să ştie - mi-am spus -,
iplare providenţială. Sosind mai repede, cine ştie în mâi-
|ri în căutare de pradă am fi căzut, în loc să-l întâlnim pe

bravul bărbat apărut din umbră, precum un *Deux ex machina,* să ne elibereze cu un singur gest?

- Ce crezi că l-a determinat pe ofiţerul acela să ne lase să plecăm fără a cere vreo explicaţie, fără să ne cerceteze documentele? - m-a întrebat Eva, când am rămas singuri. Poate a fost suficient să vadă pe plăcuţele de înmatriculare iniţialele CD...

- Hm! Mie mi s-a părut că nici măcar nu le-a privit.

- Şi, atunci, cum explici totul?

— Nu totdeauna acţiunile noastre sunt consecinţa unei premeditări sau ale unei raţiuni întemeiate. Sunt lucruri care se fac aşa, fără să ştii de ce, din instinct sau, poate, din inspiraţie, parcă sub puterea unei voinţe care nu e a noastră. Astă seară, când am oprit, am avut senzaţia vagă, dar certă, a unei prezenţe invizibile, căreia salvatorul nostru nu i-a folosit decât în calitate de instrument.

- Prezenţă a ce? A cui? - a întrebat Eva, râzând, în acelaşi timp superstiţioasă şi incredulă.

- Dacă nu râzi, îţi spun...

-Nu râd. A cui?

- A îngerului nostru păzitor... Al tău şi al meu...

ARMANDO ODENIGO, *Prigioni moscovite,* Cappelli Editore, Rocca Sân Casciano, Bologna, 1955

NAIVITĂŢI ŞI ILUZII

Când ruşii au intrat în România, în august '44, au fost primiţi ca prieteni, înşişi noii guvernanţi români au îndemnat populaţia să-i întâmpine pe soldaţii sovietici cape nişte eliberatori. Bineînţeles, comportamentul armatelor victorioase nu a fost acela Ia care se aşteptau românii. Ruşii rechiziţionau locuinţe, automobile, alimente, au comis acte de violenţă, adică au făcut ce face orice armată invadatoare pe un pământ inamic. Pe de altă parte, armatele sovietice păstrau vie amintirea ţării lor devastate de forţele Axei şi, în consecinţă, tratând cu românii, în ciuda răsturnării de front operate de aceştia, nu s-au încurcat în subtilităţi.

La rugămintea noului guvern român şi a generalului Dombrovschi, care a fost numit şeful poliţiei şi primar al Bucureştilor, am intervenit pe lângă ge-

ori, pentru a obţine încetarea actelor de violenţă. Tre-
•mistiţiul fiind semnat, dispoziţiile înaltului Comanda-
bilit ordinea pe teritoriile ocupate. Generalii şi ofiţerii
ivut contacte destul de frecvente şi dintre care unii au
egaţie, la masă, împreună cu respectivele soţii, erau în
înţelegători şi inteligenţi, îmi amintesc cu o deosebită
e ei, generalul Ivanov, care, deşi avea origini ţărăneşti,
i, cunoştea literatura italiană şi cita din memorie şi ver-

>mân, rezultat din prăbuşirea dictaturii, am avut rapor-
!i[)le şi, pentru a aminti care erau dificultăţile cu care se
IJLoamna lui 1944, voi reproduce o comunicare făcută de
Jldecembrie[94], acelaşi an, ce mi se pare destul de semnifi-
|termina care erau atunci speranţele generate de apropi-
ctului. Am scris la Roma:

Domnule Ministru,

externe Constantin Vişoianu, fost colaborator al lui
iiplomat de mare valoare, este omul care, împreună cu
purtat la Cairo tratativele cu aliaţii pentru încheierea
Indu-mi o vizită de curtoazie, la 3 noiembrie din acest an,
Jistru, la urările pe care i le-am adresat ca să poată deveni
i spre binele României, mi-arăspuns că, dacă i s-ar fi ofe-
ju intenţiona să accepte această însărcinare. „Fără cifru -
ptacte, fără curieri, fără nici o posibilitate de comunicare
listru de Externe îi lipsesc armele esenţiale ale meseriei
ejurărilor, este redus la a face politică internă. La ceea ce
jicultăţile care există în ţară, confuzia care domneşte între
anele, extremiste, ar vrea să ardă etapele pentru a ajunge
al unei ocupaţii militare străine. Pe de altă parte, execu-
stiţiului este o altă problemă foarte gravă, raţiuni în virtu-
fna oferta, dacă îmi va fi făcută." în afară de asta, în ace-
şeful Comisiunii de Armistiţiu, generalul Vinogradov,
;reze criza guvernului care dura de aproape o lună, cu
partide, publica o notă foarte severă la adresa guvernu-
i-se că nu ar fi fost respectate şi nici îndeplinite cum se
ivenţiei de Armistiţiu şi lăsând să se înţeleagă faptul că
t ducă la grave consecinţe pentru România.

Ca urmare a acestui fapt, criza care era deja deschisă de multe zile s-a accelerat şi, la 4 noiembrie, dl Vişoianu, în ciuda afirmaţiilor pe care mi le exprimase de a nu dori să parvină la putere, a fost numit ministru al Afacerilor Externe, în împrejurări atât de dificile precum cele actuale. Intr-o discuţie avută cu el la 7 noiembrie, îmi spunea glumind: „Cariera sa de ministru de Externe începuse cu un eşec, deoarece, împotriva hotărârii lui ferme de a se menţine departe de guvern, fusese constrâns de Rege şi de generalul Sănătescu să ocupe portofoliul Externelor." în ziua de 22 curent, am avut cu dl Vişoianu o altă lungă conversaţie. Mi-a expus dificultăţile în mijlocul cărora se desfăşoară munca sa. Prima din ele este neîncrederea rusească faţă de români. Ministrul mi-a citat diverse episoade ale acestei stări de spirit, aflată la originea neînţelegerii care domneşte între cele două ţări.

Două dintre cele mai tipice sunt următoarele: un ziar de extremă stângă a publicat, în aceste zile, o hartă a Germaniei înconjurată de corbi; ceea ce, în mintea desenatorului, dovedea că era vorba de un cadavru. Desenul a fost rău interpretat de autorităţile ruse, care au protestat, afirmând că, prin corbi, se intenţiona reprezentarea trupelor sovietice! Un alt ziar, tot de extremă stângă, a publicat o vignetăîn care se vedea un soldat rus înfigând sabia în trupul Prusiei, însă, cum lama săbiei ştergea litera P din Prusia şi păstra din denumire doar *rusia,* s-a iscat un nou incident cu proteste, pentru că se voia să se facă aluzii la pretinse veleităţi imperialiste şi anexioniste sovietice faţă de Germania. (Ce candoare avea, atunci, politica sovietică!) „La această stare a spiritelor - a precizat ministrul - trebuie adăugată şi situaţia de fapt în care se află ţara: dificultăţi de administrare, din cauza certurilor dintre partide, dificultăţi economice decurgând din necesitatea îndeplinirii clauzelor armistiţiului, criza transporturilor şi crize derivând din actele executive ruseşti, care nu sunt destinate să permită o reluare a producţiei în diverse sectoare ale economiei noastre."

I-am vorbit ministrului despre relaţiile dintre noua Italie şi România. I-am spus textual: „Accentuez că sunt un sincer prieten al Franţei. La Geneva, timp de opt ani, am făcut tot ce era posibil pentru o înţelegere italo-franceză. De la Belgrad, am scris o serie de articole în *Mondo* şi în alte reviste italieneşti pentru a susţine, atât înainte, cât şi după Tratatul de la Rapallo, o politică de prietenie şi de înţelegere între Italia şi Iugoslavia. Spun toate acestea pentru ca să nu vi se pară că ceea ce voi expune ar fi dictat de alte sentimente decât cele ale intereselor celor două ţări ale noastre. Deci, puteţi să vă daţi seama dacă nu sunt mulţumit de a vedea că întreaga presă română exaltă în aceste zile Franţa şi, într-un ton mai redus, Iugoslavia. Ştiu foarte bine ce a însemnat Franţa pentru români, care timp de cincizeci de ani s-au orientat

tic spre Paris. Ştiu că şi vechile voastre partide istorice, şi celui naţional-ţărănesc, sunt foarte legate de Franţa. s acestea, cred că nu vă imaginaţi că reprezentantul unei lângă la voi de această stare de lucruri şi, mai ales, că iblema tâmpit, în spiritul concurenţei cu Franţa în Ro- că, ce se baza pe o propagandă de ambiţii retorice, de a murit pentru noi. Vreau să privim realitatea în faţă. or trei luni de nou regim democratic în România, a fost ă de presa voastră. Eu am acordat câteva interviuri zia- tacte directe cu toţi directorii cotidienelor, de orice cu- ;, dar, fireşte, i-am rugat să nu mai publice interviuri. Nu a amesteca modesta mea persoană în marile probleme L special, ceea ce am vrut să precizez până acum este că ile lui Ciano, şi politica lor consacrat antiromânească, şi l sunt fapte trecătoare în istoria ţărilor noastre, care tre- :r-un unghi cu o deschidere mai vastă şi nu trebuie, în **le** viitorul relaţiilor noastre.

deci, că Franţa îşi regăseşte locul ei într-o presă care nu pe de la Berlin şi în opinia publicului care, sub dictatură, i gândi. Dar Italia, noua Italie, aceea care a resimţit deja [lintre oamenii ei, nu poate şi nu trebuie să fie uitată. Este > simţiţi alături de voi, rămânând în acelaşi timp leal ori- . Nu trebuie să uitaţi, pe de altă parte, că Italia a plătit un arul eliberării tuturor popoarelor europene; că ea a oferit datelor aliate, ca să-i zdrobească pe germani; că ea, cea l semnalul insurecţiei antigermane; că aceasta a apropiat conflictului; că ea a facilitat chiar revoluţia voastră; că ea |HI o funcţie istorică mediteraneană şi că voi, românii, eni. Iată de ce vă solicit să orientaţi presa voastră, pe cât : a nu ignora această realitate şi, mai ales, ca ea să uite pmânească, pentru a face loc Italiei noi, al cărei popor îi pe români, aşteaptă şi iubeşte pacea şi doreşte să în- oblemele colaborării internaţionale."

nu mi-a mulţumit viu pentru a-i fi vorbit cu atâta fran- că împărtăşeşte deplin aceste idei; că ar fi acţionat în sen- I că vedea problema viitorului relaţiilor noastre în aceaşi psa nu ar fi fost perfect liberă - dat fiind regimul de cen- tri -, ar fi încercat s-o orienteze în această direcţie. Bine-

înţeles, dacă ar fi existat contacte directe între Roma şi Bucureşti, problema s-ar fi putut rezolva mult mai uşor, deoarece aici lipseau aproape total informaţiile referitoare la noua Italie. Ministrul Vişoianu mi-a vorbit cu multă cordialitate. Am avut impresia că el ar fi foarte dispus la o înţelegere între ţările noastre, care, făcând abstracţie de orice politică de tip vechi, cu caracter asigurativ, având cea mai îndepărtată afinitate cu depreciatele „cordoane sanitare" - care ne-au condus la război —, priveşte în faţă realitatea şi vizează în cadrul securităţii colective a noii Europe să favorizeze acea politică de echilibru care ar trebui să fie premisa păcii de mâine.

ss Bova Scoppa

întrucât acest raport, în lumina faptelor care au survenit ulterior, poate să pară scris de un naiv sau de un iluzionat, care nu se gândea la fatala expansiune a imperialismului sovietic şi a comunismului, amintesc faptul că, la data de 21 octombrie, acelaşi an, adică o lună înainte de discuţia mea cu Vişoianu, prezentam mareşalului Curţii române, Baronului Mocsonyi-Stârcea, acel promemoriu pentru Regele Mihai, în care susţineam că Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria şi Iugoslavia făceau parte dintr-un „sistem de securitate" pe care sovieticii intenţionau să-l creeze şi afirmam că acele ţări constituiau un meterez al Uniunii Sovietice, la care ea nu va renunţa în nici un caz, văzând în el, în mod logic, o importanţă vitală pentru apărarea ei. însă, dacă se putea vorbi în acel moment de un sistem de apărare, nu se putea concepe, în virtutea logicii, că toate acele ţări, plus Albania şi exceptând Iugoslavia, ar fi sfârşit prin a deveni, împreună cu o masivă parte a Germaniei, state satelite, care se rotesc în jurul unei lumi şi a unei organizări sociale şi politice pentru care nu au putut să opteze în libertate.

RENATO BOVA *SCOPPA*, *La pace impossibile,*
Rosenberg & Sellier, Torino, 1961

MOARTEA LUI MANFRED VON KILLINGER

Guvernul celui de-al treilea Reich a creat precedente periculoase în toamna lui 1943, hărţuind şi persecutând în mii de feluri diplomaţii fideli Regelui Italiei. Când armatele sovietice au intrat în Bucureşti, în septembrie 1944, ocupantul a notificat ministrului Germaniei, Baronul von Killinger, că

zile indicate vor veni maşini pentru a evacua clădirea le-
personalul. în ziua aceea, uşa dormitorului ministrului a
n prezenţa şefului ceremonialului şi a decanului corpului
>asă izbitură de umăr a abătut acel vestigiu de tradiţională
jr-o baltă de sânge, Baronul von Killinger agoniza. Alături
i. Ea era acel animal simbolic, ars pe rug, pentru ca răz-
u fie singur în ultima sa călătorie.[96]

) GERBORE, // *vero diplomatico,* Longanesi, Milano, 1956

D DESCINDE LA MOGOŞOAIA

im? Ministrul Davidescu, la 30 august, vorbise despre o
i 2 septembrie, odată cu sosirea Evei de la Poiana, toţi
tren diplomatic erau reuniţi la „vila" de la Mogoşoaia,
şi expediaţi spre Italia, în două zile, după mari discuţii
ea lua şi ceea ce trebuia să ne resemnăm a lăsa pe loc,
ilizele erau făcute. De ce se întârzia atâta? în fiecare
inând: să sperăm că vom pleca mâine. Şi în fiecare zi,
nurată sau numai gândită, se arăta a fi expresia unei spe-
li oţiri.
plin regim de ocupaţie rusească, guvernul român conta tot
i numai mareşalul Malinovski. Soldaţii ruşi intrau în case,
'u lumea pe stradă, jefuiau automobile, cai, vestminte,
ivăţaseră că proprietatea era un furt; şi confiscau orice,
iau nişte hoţi. Au mers cu jaful atât de departe, încât, la
nsuşi comandamentul rus s-a îngrijorat şi a emis o ordo-
i efectuarea de rechiziţii fără o autorizaţie superioară,
a disciplina şi legaliza, în avantajul superiorilor şi al
jjore, spolierea învinşilor,
„vilei", regia spectacolelor diurne şi nocturne trecuse în
etici. Erau mai puţin zgomotoase, efectele scenice erau
:, dar, în compensaţie, în timp ce mai înainte reprezenta-
fixe, două sau maximum trei în 24 de ore, cele ale regiei
au neîntrerupt. Ziua, plecau sau veneau în incinta „vilei"

soldaţi care intrau să-şi adape caii la puţ, să ceară, într-un fel pe care era dificil să-l refuzi, alimente şi zarzavaturi, în timp ce alţii, răscolind prin jur, abia îşi aţâţau poftele. Din când în când, chiar şi noaptea, nu le ajungea să se certe cu gardianul care ne păzea, în gura mare. Dar şi când nu intrau, pe şosea sau în raitele de prin gospodăriile înconjurătoare, puteau fi auziţi descătuşându-şi entuziasmul victoriei şi al bucuriei faţă de armistiţiul românilor, răcnind cât puteau de tare şi trăgând în aer, cum încă se mai întâmplă, în multe locuri, în noaptea de Anul Nou. în felul acesta, poate salutau fata morgana a lumii lor noi. în ceea ce ne privea, în fiecare zi, cu o voce tot mai stinsă, ne întrebam şi ne reîntrebam: plecăm?, nu plecăm?, iar acel du-te-vino, acele cântece mitocăneşti şi acele împuşcături în noapte ne deranjau mai mult decât justiţiarii înaripaţi, fulgerând din înalt ca tunetul. Deoarece fulgerul e mai îndurător decât îmbrăţişarea bestiei triumfătoare.

Ceea ce stârnea cel mai mult poftele vizitatorilor sovietici erau automobilele noastre. Erau şase şi o camionetă. Pe un locotenent, care se prezentase cu un ordin de rechiziţie... în alb, care-i permitea să se folosească de orice i-ar fi fost convenabil, lui sau celui ce l-a trimis după pradă, Moschetti, poliglotul anturajului nostru nenorocit, care vorbea ruseşte mai bine decât georgianul Stalin, încercase să-l facă să înţeleagă că automobilele corpului diplomatic nu erau obiecte de rechiziţie. Dar tonul, poate uşor retoric, cu care Moschetti şi-a expus argumentele, probabil, trezise suspiciunea acelui orgolios campion al noii Rusii. La un anume moment, a scurtat discuţia, spunând:

- Dar ce credeţi voi? Că aveţi de-a face cu un prost? Am învăţat să scriu şi să citesc!

în faţa unui asemenea argument, am convenit să cedăm, spre a evita ceva şi mai rău. Peste câteva zile, a venit un alt locotenent, care ştia şi el să scrie şi să citească, şi ne-a sechestrat camioneta. Apoi încă unul, şi o altă maşină s-a dus pe acelaşi drum. I-am scris lui Davidescu, spre a-l anunţa că, dacă se întârzia atât de mult plecarea noastră, ruşii urmau să ne ia şi pe noi. Nu am primit răspuns. Omul care mă sfătuise să cer protecţia Legaţiei Regale a Italiei deja ştia că soarta noastră era pecetluită. Sfatul său ridica, implicit, o dilemă: sau în haina vinovatului, la picioarele autorităţii regale, sau ocnaş nevinovat la Moscova. Apoi, un avertisment mi-a parvenit şi prin intermediul şoferului meu, căruia i se spusese că la Legaţia Regală a Italiei erau miraţi că încă nu m-am dus acolo, spre a mă pune la adăpost.

Ştiam foarte bine că nu aş fi avut parte acolo de o primire înjositoare; ştiam că se va găsi o mână de frate care să mi se întindă; dar îmi era cunoscut şi faptul că nu pentru toţi colaboratorii mei existau asemenea dispoziţii. Şi

p vindece de orice ezitare. Se putea regăsi în obstinaţia
ului? Să fi fost şi teama celui ce respinge vestmintele
vingere, pentru a evita un pericol? Era şi una, şi alta;
lai mult sau mai puţin, diversele raţiuni nu mai aveau
singură le depăşea pe toate, fiindu-şi suficientă sieşi,
absolut cert. însă încotro? Duminică, 17 septembrie
citeze un colonel sovietic, însoţit de aghiotantul său. Cu
ic, s-a înfipt înaintea intrării, ţipând:
i care să ştie ruseşte? »
-loschetti, care se apropiase, remarcându-l de când a in-
irea să vorbesc?
; să pretindă că are un ticălos ca tine? - a întrebat colo-
mn elocvent despre buna sa creştere. Cine sunt cei care

ei Republicii Sociale Italiene, în aşteptarea repatrierii...
s. Unde e şeful tău?
leme. Timp de două ore, rânjind batjocoritor, debitând o
repetând de zeci de ori aceeaşi întrebare, învârtind în mâini
acel frumos exemplar al armatei care venise să elibereze
la o conversaţie aiuritoare, în timp ce aghiotantul său in-
până în pivniţă, vârîndu-şi peste tot nasul. A plecat, în
asigurându-ne că se va întoarce în marţea următoare. Era o
n înţeles asta curând, când a venit să ne ancheteze un colo-
i politică sovietică, însoţit de o mare suită: vreo şase ofiţeri
ntrat împreună cu el; în timp ce alţi soldaţi înarmaţi cu au-
ieşirile. După ce a verificat identitatea celor prezenţi, colo-
a arătat deosebit de corect, s-a întors spre mine.
ă şi alţi membri ai legaţiei sunteţi invitaţi să veniţi la co-
i furniza unele lămuriri. Putem să vă însoţim, avem ma-

t ce ascundea invitaţia aceea curtenitoare. Dar instinctul
estă şi în faţa inexorabilului, şi atunci când orice apărare

3ie să mergem la comandament? - am obiectat. Lămuri-
;are vi le putem da aici.
)oate. Cu totul, deranjul la care suntem obligaţi să vă su-
lai mult de două ore. E ora 18. La orele 20 vă vom însoţi

In timp ce în salon amabilul colonel ne împărţea zîmbete binevoitoare, pentru a ne convinge că totul se reducea la o simplă formalitate, ofiţerii şi subofiţerii din suita sa intrau în toate încăperile şi procedau la o percheziţie amănunţită, răscolind prin dulapuri, prin sertare, în valize, confiscând cărţi, hârtii şi toate acele obiecte care, după judecata lor, puteau să-şi afle o întrebuinţare în război sau în scopuri asemănătoare: binocluri, aparate de fotografiat, cauciucuri, geamantane, mape şi alte obiecte din piele, până la uniformele serviciului diplomatic, care, prin chipie, nasturii auriţi şi galoane aveau aparenţă militară.

Eva mă privea împietrită şi prăbuşită. Apoi, cu voce stinsă, strângându-mi mâna, mi-a spus:

- Nu te duce... Nu te duce... Dacă pleci, s-a sfârşit. Nu te mai întorci. Nu pot să-ţi spun de ce - a insistat. Te conjur, nu pleca...

- Da, dragă, dar cum s-o fac? Şi, apoi, nu ne-a spus că n-o să ne mai întoarcem. Nu ştiu ce pot să dorească de la noi. Poate e adevărat că nu vor altceva decât nişte lămuriri. Aşteaptă, acum îl întreb din nou pe colonel dacă e chiar sigur că în seara asta ne vom întoarce... Domnule colonel, se poate întâmpla ca în seara asta să terminăm târziu şi va trebui să petrec noaptea în altă parte. Ar fi bine să-mi iau o pijama şi obiectele de toaletă.

- Nu aveţi nevoie să luaţi nimic - a răspuns interpretul, pentru cel întrebat. Colonelul vă asigură că veţi fi din nou aici, la ora cinei.

Şi s-a întors spre femeile care plângeau:

- Dar de ce plângeţi? Nu are nici un rost. Nu v-a spus colonelul că bărbaţii voştri se vor întoarce acasă în două ore?...

Am plecat când pe cer se stingeau ultimele raze ale crepusculului. Ne-am urcat în două automobile americane, în primul, alături de ataşatul militar adjunct, maiorul Menel, mă aflam eu, iar alături de şofer un soldat sovietic, înarmat cu un pistol automat, în cealaltă maşină, şi ei foarte bine păziţi, au fost îmbarcaţi Trandafilo şi girantul Consulatului italian de la Bucureşti, Tozzi.[97]

Poliţia politică rusă, care la început se numea Ceka, apoi GPU, iar în zilele aventurii noastre NKVD, face parte integrantă din armata roşie. Nu este un corp combatant, înaintează după victorie, se instalează după victorie şi începe să-i epureze pe învinşi. Conducătorii sovietici au stabilit că Armata Roşie luptă şi învinge în numele libertăţii şi fericirii tuturor popoarelor şi că, drept urmare, inamicii ei sunt duşmanii poporului. Soldaţii luptă, iar poliţia politică îi susţine, mergând pe urmele lor. Când au învins, se desăvârşeşte victoria, epurându-l pe inamicul răpus. A-l readuce la sclavie pe inamicul învins, considerând vinovăţie eroarea sa, slăbiciunea şi nenorocul său, este un

|ă din antichitatea timpurie. De mult timp, acest obicei că-
ic, dar, în climatul istoric format după primul război mon-
lorat ca doctrină juridică, iar în al doilea război mondial a
Şi codificat.

secţia NKVD sosită pe urmele mareşalului Malinovski, co-
icral, se instalase într-o vilă boierească, aparţinând unei cu-
mane de teatru, absentă atunci din oraş. Poate plecase în
rie-refugiu, poate, din prudenţă, părăsise de-a dreptul spa-
m şi americanii îl recunoscuseră generoşi ca fiind de com-
ar. Cert este că generalului epurator vila îi plăcuse şi o luase
|id am ajuns acolo, era deja întuneric. Marea încăpere în care
să fi fost, până în urmă cu două săptămâni, un salon elegant.
l'nioară mai rămăseseră numai câteva scaune şi un divan. O
•ă faţă, şi o pătură militară aruncată de-a curmezişul, peste
:ineva dormea peste noapte acolo,
întâmpinare o specie de Judith sovietică, în uniformă
ânără evreică sau armeanca. Nu era proaspătă şi viguroasă,
snt pe care o văzusem trecând în picioare, pe tancul zgo-
Buzele rujate, ochii mari şi negri, lucioşi şi încercănaţi,
lorfinomanilor, îi dădeau o expresie de vampă periculoasă
idresat într-o germană cu un puternic accent slav:
Moscova va pleca mâine sau poimâine. Câţi sunteţi?
- am riscat. Trebuie să fie o eroare. Ne-au chemat aici pentru
talieni şi trebuie să plecăm spre Italia, nu spre Moscova...
wietică n-a răspuns. Mi-a aruncat o privire compătimi-
umeri, s-a întors, a făcut semn unui soldat şi, apoi, mi s-a

-a spus. Vă conduc.
n, m-a scos pe un coridor şi, din acesta, pe o scară care co-
nde ar fi trebuit să fie camerele de serviciu.

uite tăgada, soldatul, care ştia ce avea de făcut, m-a întors
:ţi, pipăindu-mi buzunarele, apoi m-a răsucit o dată şi încă
nimic care să-l intereseze, în afară de un briceag, din acela
ponson, şurubelniţă, tirbuşon şi deschizător de conserve,
liraţie, cum priveşte un copil o jucărie pe plac şi, apoi,
fn buzunar. Nu în buzunarul meu, ci în buzunarul lui. Ast-
ea nu aveam alte arme, bolşevica a mai spus două cuvinte în

ruseşte, ceva de genul *însoţeşte-l tu,* şi a plecat. Am coborât alături de călăuza mea înarmată, care, ajunsă înaintea unei uşi, a deschis-o şi m-a împins într-o cămăruţă.

- Ah! - a spus o voce necunoscută. Şi dumneavoastră!...

Cele cinci persoane care erau înăuntru, trei aşezate pe podea, pe o saltea subţire din iută şi paie, cu spatele sprijinit de perete, şi două în picioare, sub lumina slabă dintr-o aplică a tavanului, mi se păreau nişte umbre într-un nor albăstrui: fumul ţigărilor, în care inimile neliniştite căutau un calmant.

- Da, şi eu, şi nu singur.

Interlocutorul meu era ataşatul de presă al Legaţiei germane. Dintre ceilalţi, trei erau colegi de-ai săi, pe care-i cunoscusem la Săftica, iar al cincelea era un căpitan austriac, un soi de uriaş, scăpat din încercuirea forţelor germane de pe Nistru. Prin mii de peripeţii, făcuse sute de kilometri, pe jos, pentru a se alătura diplomaţilor germani de la Bucureşti. M-au înconjurat toţi, povestindu-mi cum au fost capturaţi în legaţie, cum au fost duşi până la Buzău, într-o casă ţărănească, unde au fost bine trataţi, cu mămăligă, brânză, lapte şi ouă, şi că numai de trei zile erau închişi acolo şi dormeau pe pământ, adică pe o pardosea de ciment. Aveau voie să-şi cumpere ţigări şi raţii suplimentare de hrană, prin intermediul soldaţilor gărzii, care se ofereau voluntari la această corvoadă, pentru că, dacă demnitatea sovietică interzice să iei bacşiş, nu interzice să furi din banii de cheltuială.

- Suntem într-o situaţie îngrozitoare - a spus ataşatul de presă, care era optimistul grupului şi despre care se spunea că ar fi ascuns, de un timp, în intimitatea sa, o oarecare simpatie pentru comunism. Dar la Buzău, totuşi, ne-au tratat bine şi mâine sau poimâine vom pleca la Moscova, unde va fi şi mai bine.

L

- Credeţi? ţ

- Sunt convins.

în timp ce discutam, însoţitorii mei, determinaţi şi ei să coboare şi supuşi aceleiaşi proceduri, unul după altul, s-au regăsit alături de noi, în cămăruţa aceea minusculă. Neîndoielnic, Rusia este o ţară a întinderilor fără măsură, asta sub cerul liber, însă, în locuinţele de toată ziua ale locuitorilor ei, mai ales la Moscova, este vorba despre o ţară a spaţiilor minime. Cu toate acestea, paznicii noştri sovietici au sfârşit prin a înţelege că nouă persoane, cărora urmau să li se alăture curând alte două, nu se puteau înghesui numai pe şase metri pătraţi, în consecinţă, după o jumătate de oră, au venit să ne despartă de colegii germani şi ne-au transferat în bucătărie. Am transformat-o în dormitor, culcând două dulapuri de vase: găselniţă ingenioasă, pentru a nu dormi pe mozaic, în umezeală şi frig.

[iţă...
i: dulapul pat...
nd, noutatea nu stă în lucruri, ci în întrebuinţarea lor. Ui-
a sosi ruşii, aceste bucăţi de lemn lustruit făceau parte
Iar acestea dintr-un scrin şi o bibliotecă. Acum stau aici,
jine vor încălzi mâncarea, însă felul acesta de a folosi lucru-
5oar pentru noi. Pentru cetăţenii sovietici, o asemenea obiş-
de la începutul revoluţiei, când, aşa cum se citeşte prin
rii se încălzeau arzând mobilele asupritorilor lor.
:au lemn, nu aveau cărbune şi ardeau mobilele pentru a nu
nd ăştia... La numai doi paşi e un depozit de lemne şi de
oate cumpăra combustibil, schimbând rublele la rata de
:ltuind mai nimic.
uge şi nimeni altcineva mai mult decât un soldat combatant
iţii provizoratului tuturor lucrurilor, începând cu el însuşi.
din pardesiele noastre, împăturindu-le, şi am încercat să
a-ne pe spinările celor două dulapuri. Nu mâncasem, dar
u se gândea la asta. Am fi vrut să putem dormi, pentru a
iniştea care ne rodea creierul, ca un cariu. Ne era frig şi ne
insă. înaintea uşii, sta de gardă un tătar scund, care, când
itra imediat şi o reaprindea. Stingerea ei era interzisă. Paz-
Jă şi noaptea ce făceau prizonierii care nu aveau somn.
iii să mă cheme. Era pentru lămuriri. M-a interogat poli-
mă salutase cu informaţia privind călătoria la Moscova.
;, numele tatălui, numele mamei, anul şi locul naşterii, na-
ia socială şi ocupaţia tatălui şi a mamei, rude şi starea lor,
Un sublocotenent nota.
îţi înscris în partidul fascist?

timp?
când dumneavoastră, dacă văd bine, eraţi în leagăn.
spiritualul. Pentru acum ajunge. Puteţi să plecaţi,
lămuririle de care aveaţi nevoie? Pot să ştiu ce intenţionaţi

înteţi să plecaţi.
până la bucătărie. Apoi, unul după altul, au fost chemaţi şi
11, şi această distracţie a luat sfârşit. Ce trebuia să facem
re despre libertatea pierdută? Despre fiinţele dragi, pe care,

poate, nu le mai puteam revedea niciodată? Despre îngrijorarea lor şi despre abandonarea noastră a tuturor în necunoscut? Un necunoscut spre care şi noi, şi ele alunecam pe cărări diverse. Ce trebuia să facem pentru ca asemenea gânduri să nu ne mai tortureze? Trebuia să încercăm să dormim. Dar se făcuse frig, nu aveam cu ce să ne acoperim şi pe dosul dulapurilor nu puteam găsi, oricum ne-am fi răsucit, o poziţie comodă. Amintirea bunăstării de altădată ne înduioşa: toţi patru eram nişte animale viciate de amintiri.

- Ce-or fi făcut cu Moschetti, care nu e cu noi?

Această întrebare a primit răspunsul către miezul nopţii, când uşa s-a deschis şi au apărut în prag... Moschetti şi Eva. Când am văzut-o, mi s-a părut că, împreună cu ea, am revenit la o viaţă de care pentru a doua oară mă simţeam jefuit. Prin ea, din ruina lumii mele prăbuşite, recuperam un bun despre care crezusem că era pentru totdeauna pierdut, în acel întuneric, apariţia ei aducea o rază de speranţă. Dacă era şi ea aici, asta putea să însemne că intenţiile temnicerilor noştri nu erau atât de sumbre... Sărmana fiinţă! Dacă o providenţă miloasă nu ne-ar fi ascuns viitorul, spre a nu ne face să suferim şi de un rău care nu exista încă, în noaptea aceea, văzând-o venindu-mi în întâmpinare, vibrând de nădejde şi consolată, m-aş fi cutremurat de oroare. Când veniseră s-o ridice, pentru a o conduce unde era soţul ei, în emoţia ei de atunci s-a gândit că, cine ştie, poate o chemau să-i arate cadavrul meu! Dar a aflat că sunt viu şi, tot atunci, şi-a pierdut şi ea libertatea, sărmana, amintindu-şi poate ultimele luni ale existenţei sale terestre. Cu un suspin de uşurare, totuşi, ca un copil trezit de un vis urât, care vede zâmbetul mamei.

In bucătăria aceea, apărea din când în când câte o tânără soţie sau prietenă a vreunui ofiţer sovietic, pentru a fierbe un ceai sau a încropi o mâncare, folosind drept combustibil mobilele actriţei. Acolo am petrecut, aproape fără să dormim, toată ziua şi noaptea următoare, în zorii zilei de 20 septembrie 1944, cei cinci germani pe care-i lăsasem în cămăruţă au fost expediaţi la Moscova. Noi am fost transferaţi în locul lor. După multe şi insistente proteste, am obţinut de la general ca Moschetti, însoţit de o escortă, să plece la Mogoşoaia şi să ne recupereze valizele. Ne lipsea totul şi ne era frig. I-am mai spus lui Moschetti să roage pe cineva să săvârşească ceva trist: să-i suprime, fără să-i facă să sufere, pe Tabu şi pe Loly. în mijlocul acestei vaste tragedii umane, în acel război necruţător, care nu făcea distincţie între cei înarmaţi şi cei lipsiţi de apărare, expunând atacului armelor celor mai ucigătoare şi bătrâni, şi copii, şi oameni sănătoşi, şi infirmi, această duioşie a noastră pentru două animale, cui nu ştie ce înseamnă devotamentul unui câine, poate să-i apară un sentimentalism declasat. Dar Tabu şi Loly, precum calul cavaleristului, precum

jlui, fuseseră până atunci camarazii noştri de război. Cama-
t ar fi trebuit să fie orice om pentru alt om. în ultimele zile,
|ape de noi, foarte aproape, cu o expresie de consternare în
: câte ori unul din noi se îndepărta, chiar şi pentru o clipă,
[ie ameninţă o mare primejdie.
t numeroase lucruri pe care noi, oamenii civilizaţi, în graba
agate, nu le simţim. Şi acum, când marea nenorocire so-
eacă într-o clipă în ceea ce, şi pentru ei, şi pentru noi, repre-
sr. Astfel încât să nu se piardă, încet, încet, între oameni
unei aşteptări lungi şi zadarnice, însă, când Moschetti a
i escorta sa nu 1-a lăsat să schimbe decât câteva cuvinte cu
abu şi Loly nu mai erau acolo. Epuratorii îi arestaseră.. Cine
; ştie de ce: poate pentru a înfrumuseţa triumful vreunai ge-
i vii ale luxului burghez, admirate mai mult cu răutate decât
urile noastre fuseseră confiscate. Toate valizele ne-au fost
linul rămas în ele, în acel moment, însemna mult. Aveam o
le sprijinim capul - pentru mine şi pentru Eva a rămas una
Bărut un semn de bun augur -, o pătură cu care să ne acope-
I aceea, după două ore de veghe, în sfârşit, am dormit,
re, joi, 21 septembrie 1944, am găsit şi ceva de citit. Printre
Iau doi băieţi relativ de treabă. Unul se ducea să ne cum-
′aducea şi ziarele; celălalt ne privea cu multă curiozitate
. noi, din proprie iniţiativă. Când nu era cineva să ne vadă,
\ coridor şi să răscolim toate lucrurile dintr-o cameră alătu-
ădite una peste alta, se aflau mobilele actriţei: acelea pe care
Idera superflue şi le destinase ca lemne de foc în bucătărie.
Bile, aruncate asemeni gunoaielor, erau şi cărţile acelei ac-
|se, aproape toate în franceză; cu cotoare aurite, din cei mai
iin secolul XIX şi contemporani. Bietele cărţi! Nu merita-
Jngătorului, pentru că erau gândite, scrise şi tipărite fără bu-
Bzurii, fără instrucţiuni pentru uz, la o vreme când noua ci-

nici măcar în gândurile profeţilor ei: civilizaţie pentru care, \
într-o literatură autorizată, când am ajuns la Moscova, ′
|ială anterioară nu era decât o tulbure preistorie, însă nouă, l
ţi, acele cărţi, socotite de învingători de pripas, ne-au pro-
fortare. Am furat atâtea câte aveau loc în valize: le sustră-
fului. Pentru că eliberatorul înarmat, care vine din răsărit,
ievastează, murdăreşte şi jefuieşte, asemeni lui Attila,

Gingis-Han şi Tamerlan, la timpul lor. Barbari care, totuşi, nu vorbeau nici despre eliberare şi nici despre fericirea din viitor.

în vila actriţei, cei ce distrugeau şi cei ce murdăreau se întreceau unii pe alţii şi nu era uşor să distingi cine dintre ei era în avans, în bucătărie, unde ne era permis să ne spălăm, dimineaţa, chiuveta era îngălată de un strat de grăsime dens şi gălbui, iar într-un alt loc nu mai ştiam unde să ne aşezăm picioarele, pentru că, printre soldaţii care-l utilizau, erau unii care dispreţuiau făţiş anumite comodităţi şi, niciodată în viaţa lor, nu se gândiseră că, pentru a te ^ uşura de alimentele digerate, poţi chiar să şi stai aşezat.

într-un fel oarecare, ne organizasem în cămăruţă. Se putea dormi şi aveam ce citi; în unele momente - atât de puternică este viaţa -, începeam,' • până la urmă, să glumim asupra condiţiei noastre. Eva prindea puteri noi. Ziarele româneşti, mai toate născute ca ciupercile după ploaie, sau ca viermii [5] pe un cadavru, ne-au adus ştirea că, la Sofia, colegii din legaţia noastră de acolo se aflau în aceeaşi situaţie ca şi noi şi că printre ei se afla şi o doamnă.

- Dacă mi-ar spune că, pentru ca totul să se termine bine, este nevoie să trăim în aceste împrejurări măcar încă o lună întreagă, eu - spunea Eva - aş accepta.

Da, trei asemenea zile, înmulţite cu zece, păreau multe atunci... Oare ce spera biata femeie că putea surveni într-o lună, ca să se termine totul bine? Ce putea să se întâmple ca să nu mai fie nevoie să mergem la Moscova? Soldatul care mergea să ne cumpere de mâncare ne vorbea despre Moscova cu o admiraţie sinceră şi ingenuă. „Veţi vedea metroul - spunea. Nu există în lume unul mai frumos. Şi îl veţi vedea, pentru că veţi locui, ca şi generalii, într-o *dacea.* Ca să ajungeţi acolo, trebuie să luaţi metroul. Oh! Acolo vă veţi simţi bine..." Bunul soldat probabil credea ce spunea; însă Evei, chiar dacă i s-ar fi promis castelul din poveşti, călătoria la Moscova îi provoca teamă. Şi sâmbătă seara, când au venit să ne spună că trebuie să ne pregătim pentru a pleca în zori, a rămas fără grai; ochii i s-au umplut de lacrimi, m-a prins cu braţele de după gât, şi-a îngropat faţa în umărul meu, pentru a-şi sufoca un hohot de plâns.

- Eva - i-am spus, nu te lăsa doborâtă, dacă ar avea intenţii rele, nu ar pierde timpul să ne ducă până la Moscova. Nu-ţi pierde curajul. Lucrurile nu sunt niciodată atât de negre precum ne temem.

Eva era curajoasă şi s-a ruşinat că o cuprinsese teama. Şi-a revenit, şi-a şters ochii, a zâmbit. Dar vestea plecării era pentru ea ca un fulger care lumina un abis.

'

ARMANDO ODENIGO, *Prigioni moscovite,*
Cappelli Editore, Rocca Sân Casciano, Bologna, 1955

MĂRTURII ÎNDOIELNICE

ale lui august '44, trupele sovietice ale armatei lui
c ut intrarea în Bucureşti, înainte de asta, clasa burgheză
nia nu îşi ascundea pesimismul cu privire la consecinţele
aibă evenimentul asupra ţării, în ceea ce priveşte clasele
,rau formate în proporţie de trei pătrimi din ţărani, în bună
pământ, ca urmare a reformei agrare din 1919, şi deci
valoare. Masa muncitorimii, puţin numeroasă, era singura
unism.
sovietice intrate în România s-au comportat ca pe un pa-
ri tru că armistiţiul dintre cele două ţări a fost semnat abia
4; 2) pentru că soldaţii Frontului II ucrainian văzuseră de
ocupaţiei româneşti din Transnistria şi evidentele jafuri
u:ă regiune de trupele româneşti şi, desigur, considerau că
să trateze România într-un fel asemănător; 3) deoarece
n iar dacă erau animaţi de intenţii bune şi de spirit de mo-
ă determine unităţile răspândite pe un front atât de întins

.-,1 că soldaţii jefuiau şi comiteau samavolnicii chiar prin-
; populaţiei - cum s-a constatat în cartierul muncitoresc
reşti şi în numeroase localităţi din provincie -, ceea ce,
nat spiritele şi, în mod sigur, nu a servit propagandei co-
n fapt, în timp ce îndurerase rândurile subţiri ale partidu-
i, a fost salutat cu satisfacţie de alte partide, care se te-
omuniştii, prevalându-se de prezenţa şi sprijinul armatei
i dat, să ajungă la putere prin violenţă.
ie, a sosit la Bucureşti plenipotenţiarul sovietic Lavricev,
j cu guvernul român afacerile civile. A doua zi, însoţit de
l'pini, i-am făcut o vizită. Am avut cu el o lungă conver-
i i-am expus situaţia italienilor din România (în total cam
i) şi, mai ales, aceea a întreprinderilor noastre industriale
reprezentau un capital de circa 300 miliarde de lei.
i minat diverse chestiuni minore, referitoare la incidentele
• ', a trupelor sovietice pe teritoriul român, în relaţiile cu unii
, Lavricev, aflând că mă aflam în România de peste trei
formaţii şi impresii asupra situaţiei din ţară. I-am expus
;dere asupra problemelor de politică internă din România,

cu o particulară trimitere la condiţiile derivate din Convenţia de Armistiţiu. In sfârşit, pentru a conchide, i-am spus d-lui Lavricev că i-am vorbit cu multă francheţe şi, mai ales, într-un spirit prietenesc faţă de ce urmau să devină raporturile ruso-române.

„îmi dau perfect seama — i-am spus - că armata voastră, ajunsă pe teritoriul inamic după ce a traversat 1500 km de teritorii devastate de război, s-a servit din plin pe pământul românesc de tot ceea ce îi trebuia pentru a se hrăni, pentru a se echipa şi pentru a-şi asigura mijloace rapide de comunicaţie. Dintr-un punct de vedere psihologic şi uman, este perfect explicabil că armatele lui Tolbuhin şi Malinovski s-au putut abandona unor excese care au impresionat puternic opinia publică românească.

Aceste armate au traversat Transnistria, unde au putut să constate opera de distrugere comisă acolo de trupele româneşti. Şi vor să plătească în aceeaşi monedă invadatorilor de ieri ai pământului rus. Aceste excese au durat circa 20 de zile. Şi noi, italienii, le-am suportat consecinţele. Pe lângă coloniile italiene şi, cu deosebire, pe lângă prietenii mei români şi pe lângă toate mediile care încearcă să supraevalueze inevitabilele incidente survenite, am întreprins o operă de înseninare şi dedramatizare. I-am invitat pe toţi să-şi dea seama de inevitabilitatea unor asemenea incidente.

Pe de altă parte, şi din punct de vedere legal, în primele două săptămâni, armata rusă a înaintat pe teritoriul românesc în timp ce relaţiile dintre cele două ţări nu depăşiseră starea de război. Deci, nimic de obiectat asupra rechiziţiilor violente şi asupra însuşirii şi transportării în Rusia a unor bunuri şi bogăţii. Dar, în timp ce am făcut tot ce era posibil pentru a pune într-o lumină dreaptă acţiunea trupelor sovietice, pe care elementele ostile şi filogermane se încăpăţânau să le trateze cu dispreţ, trebuie să declar cu aceeaşi francheţe că, acum, când armistiţiul era semnat, trupele ruse continuau să se comporte ca pe un teritoriu cucerit şi să comită violenţe şi abuzuri. Şi consecinţele lor vor fi destul de grave pentru prestigiul Armatei Roşii şi, în special, pentru viitoarele relaţii între URSS şi România.

Ar fi bine ca Rusia să dezvolte în estul european o acţiune politică deosebită şi ar trebui să se preocupe, chiar din acest moment, de stabilirea relaţiilor româno-ruse pe temei de prestigiu şi de sinceră prietenie. Faptul că soldaţii sovietici vor continua să săvârşească acte de violenţă faţă de cetăţenii români şi străini, fără discriminare între săraci şi bogaţi, între muncitori şi burghezi, nu ar fi fost un element destinat să facă populară acţiunea politică şi militară a autorităţilor ruse. Vă rog să mă credeţi - am încheiat -, că tot ceea ce vă spun este fructul exclusiv al dorinţei de a vă oferi un sfat binevoitor, dat fiind

i cunosc destul de bine mentalitatea poporului român şi
|lice de aici şi din cauza asta insist în a vă sfătui să proce-
marea armistiţiului e un fapt împlinit, la o normalizare
• dintre cele două ţări."
|v m-a ascultat cu interes, dar nu a emis nici o observaţie
lusesem.

RENATO BOVA SCOPPA, *Colloqui con due dittatori,*
Ruffolo Editore, Roma, 1949

ULTIMUL ACT

nimeni din cămăruţă nu a reuşit să adoarmă. Şi nici în
i-pat, unde, seara, târziu, fuseseră aduşi alţi şase prizoni-
iveau fiecare câte o sută de ochi, asemeni lui Argus, şi o
ii lui Briareu, îi reţinuseră la Braşov şi îi aduseseră cu o
Erau trei consuli generali ai Reichului, un secretar al Le-
•cinatul cu afaceri şi ataşatul militar ai Legaţiei Ungariei.
i comandant al secţiei NKVD din Bucureşti, un bărbat de
lt, elegant şi cu gesturi distinse a vrut să ne vadă, înainte de
I destinată să ne ducă la aeroport, şi ne-a rugat să-l scuzăm
|de escală forţată, îi lipsise posibilitatea de a ne găzdui în
r calităţii şi rangului nostru. Părea o luare în zeflemea; to-
jmiere şi distincţia persoanei care pronunţa cu o politicoasă
Winte erau autentice. Şi ne-au umplut de mirare, numai
l ştiam că înalta birocraţie poliţienească, în Rusia sovietică,
lusia veche aristocraţia marilor proprietari de suflete.

I corta noastră înarmată, am părăsit vila actriţei. Eva şi eu
ceilalţi într-un autobuz. Ne-au dus la aerodromul militar
sub aripa unui bimotor de bombardament de fabricaţie
fipajul şi escorta, între care trei ofiţeri, eram cam 20 de oa-
at pe banchetele laterale. Eva, care se urca pentru prima
| a putut să se întindă pe o saltea aşezată pe o grămadă de
|t cu politeţe de un ofiţer. La răsăritul soarelui, eram deja
noasă de toamnă, în azur, alunecau nori albi, rari, ca nişte

Pasărea mecanică, ce înainta spre nord de-a lungul inofensivei catene carpatice, după aproape două ore de zbor, a coborât pe aerodromul din Cernăuţi. Ne-au spus că trebuia să ne reaprovizionăm cu benzină, dar escala s-a prelungit pentru câteva ore; şi ceva mai târziu am aflat că se datorase unei incursiuni aeriene a germanilor. Dacă ne-ar fi întâlnit în aer, s-ar fi rezolvat, probabil, definitiv toate grijile noastre vremelnice, ca şi cele ale însoţitorilor noştri. Escala mi-a dat posibilitatea de a discuta cu colegii germani. Cel mai tânăr era zâmbitor şi optimist. Nu era adevărat că sovieticii considerau dreptul internaţional drept o prejudecată burgheză. „Vom rămâne la Moscova - zicea - numai un timp necesar pentru efectuarea formalităţilor uzuale şi apoi ne vom întoarce acasă, sau pe calea mării, de la Riga ori de la Tallinn, sau prin Suedia." Spunea aceste lucruri cu o mare convingere şi raţionamentul său nu era lipsit de logică. II ascultam cu speranţa disperată că putea să aibă dreptate.

Ne-am reluat călătoria spre amiază. Din câmpia rusească, văzută de la altitudinea de o mie de metri, mi-a rămas în amintire impresia unei nemăsurate întinderi triste. Sub întregul nostru traseu, pe la Jitomir, pe la Kiev, pe care abia 1-am întrevăzut, foarte departe, în dreapta noastră, pe la Briansk, până aproape de Moscova, trecuse şi retrecuse războiul. Nouă, de acolo, de sus, ni se părea o ţară pustie. La jumătatea drumului, am întâlnit un front de nori albi şi flocoşi, şi avionul a luat înălţime, pentru a-i survola. Spre patru şi jumătate, la nord de o mare pădure de mesteceni, au apărut primele case ale Moscovei şi râul cu acelaşi nume. Către cinci, avionul a atins pământul, a făcut un tur larg pe câmpul imens, şi s-a oprit în faţa unui grup de ofiţeri, care, evident, ne aşteptau. La început, nu i-am văzut decât pe aceştia, în spatele meu, Moschetti mi-a atins un braţ şi mi-a arătat, cu un semn al capului, două maşini de culoare verde. Erau maşini pentru transportat deţinuţi, cu celule.

- Pentru noi?
- Probabil.

Discursul optimistului, care ne asigurase cu privire la o întoarcere acasă pe mare sau prin Suedia, acţionase asupra spiritului nostru ca un anestezic. Efectul dura încă şi ne ajuta să nu vedem totul în negru. Şi mi-am amintit că, la Paris, într-un iunie de acum patru ani, în trenul diplomatic care, de-a curmezişul Elveţiei, 1-a readus în Italia, ambasadorul Guariglia a fost şi el îmbarcat într-un vagon cu celule. Nu voiau să-1 expună, spuneau, injuriilor francezilor, exasperaţi de declaraţia noastră de război.

Ne pregăteam să coborâm, când a apărut un ofiţeraş cu ochelari, tip de student în filosofie, dispreţuitor şi convins că le ştie pe toate, a urcat în avion şi, după un semn că dorea să vorbească, a spus în germană, pentru toată lumea:

fre sunt invitate să ia din bagaje atât cât vă trebuie fiecă-
trei zile. Valizele vor rămâne în păstrarea noastră.

e. Domnii pot să coboare.
>uă maşini cu celule erau şi alte automobile; dar iluzia că
ntru noi s-a risipit repede. Ne-au urcat pe toţi 11 în du-
îăsit, împreună cu Eva şi cu cei doi unguri, într-o cutie
pe o banchetă de lemn, cu picioarele pe o anvelopă,
a - a spus Eva - ca să nu vedem unde mergem, în roma-
ntâmplă des. Cum te simţi?
irile astea îmi provoacă dureri de stomac... Frumos me-
at, amar. Dacă şi *dacea* e la fel de frumoasă...
j:, .laşinii mărturiseau cât de bună era şoseaua. Se spune că la
ant bine întreţinute, dar poate nici una din ele nu duce în
ar fi trebuit să fie cam la 30 de kilometri... Unul dintre
^dă ceva printr-o găurică şi chipul său mirat era singurul lu-
i în bezna cutiei în care eram transportaţi ca nişte colete.
lătate de oră, şandramaua s-a oprit, în timp ce se auzea o
Jâit ca de ţâţână ruginită. A pornit din nou, s-a oprit iar,
t, urmat de o bufnitură. Uşa din spatele maşinii a fost des-
eaşteptate lumina subţire a unui soare deja coborât, dar
m până atunci într-un întuneric deplin, ne-a luat ochii,
unei clădiri cu parter şi un singur etaj, spoită cu var. Fe-
ult largi decât înalte, şi lipsa oricărei tentative de stil, ne
ba despre o construcţie nouă. La prima vedere, putea să
lomplexul de birouri tehnice ale unei fabrici...

ARMANDO ODENIGO, *Prigioni moscovite,*
Cappelli Editore, Rocca Sân Casciano, Bologna, 1955

UN FINAL INUTIL

penei aceste succinte memorii din perioada consecutivă
ă a vorbi despre raporturile dintre URSS şi ţările balca-
ă, fireşte, o scurtă analiză a raporturilor dintre URSS şi
3ne. Evenimentele internaţionale, divergenţele care s-au

manifestat la Londra mai întâi, apoi în America, de îndată ce Consiliul de Securitate al ONU a început să funcţioneze ca un organ executiv al noii Societăţi a Naţiunilor, au probat într-un mod evident neîncrederea pe care diplomaţia rusă o are în sistemul securităţii colective. Trebuie să spunem de la început că atât Stalin, când şi cei mai direcţi colaboratori ai săi în politica externă, Molotov şi Vâşinski, au fost mereu din cale afară de sceptici în materia colaborării internaţionale. Dacă Stalin s-a lăsat convins de Litvinov să adere la vechea Societate a Naţiunilor, asta a fost numai într-o funcţiune antigermană, întrucât, înainte ca organismul societar să ajungă la primele lui zgomotoase excluderi, el spera să poată găsi la Geneva un obstacol împotriva ameninţării germane. Atunci când templul Arianei - vechea Societate a Naţiunilor -, la începutul celui de-al doilea război mondial, a naufragiat, Stalin, profund deziluzionat de experimentul în care se antrenase, s-a înţeles cu Hitler, printr-un pact care putea fi definit foarte bine de „securitate regională", deoarece garanta Rusiei nu numai că nu va fi atacată, dar îi oferea şi mari posibilităţi de expansiune teritorială. Deci, şi de data aceasta, a fost vorba despre acelaşi spirit care 1-a împins spre Geneva şi care 1-a indus pe Stalin să încheie acordul cu cel mai crud inamic al Rusiei şi al bolşevismului: necesitatea unei apărări împotriva Occidentului, până atunci considerat drept expresie a unei societăţi burgheze şi capitaliste şi, în consecinţă, prin definiţie, un inamic al Rusiei sovietice. Astăzi, termenii problemei sunt în mod decis stabiliţi şi au făcut şi mai rigidă atitudinea conducătorilor sovietici.

La sfârşitul primului război mondial, două dintre cele mai mari imperii, care împiedecaseră în istorie expansiunea slavă spre Occident, cel turcesc şi cel austriac, se prăbuşiseră; dar Rusia se afla în condiţii atât de precare, încât, în ceea ce o privea, o expansiune prin prestigiu şi prin putere a fost substituită printr-o expansiune prin principii ideologice şi Moscova a devenit centrul motor al Kominternului, care era un instrument de acţiune ocult şi puternic, în mâinile noii Rusii. Succesivele planuri cincinale au întărit, încet, încet, puterile Rusiei. Războiul câştigat de aceasta şi în virtutea sprijinului american a dat oamenilor de stat sovietici măsura posibilităţilor lor. Ultimul mare contrafort pe care Occidentul îl menţinea ca hotar împotriva expansiunii a 190 de milioane de oameni, trăind pe un pământ extrem de bogat, bastionul germanic, s-a prăbuşit sub ruinele unei dictaturi nebuneşti. Tare prin puterea ei, prin poporul ei şi prin bogăţia ei, Rusia a rupt diafragma care o despărţea de Occident.

Politica porţilor închise, în lumea asiatică, siderală şi solitară, a indignatei revolte împotriva Occidentului căruia i se întorcea spatele, s-a sfârşit. Astăzi,

ire putere continentală europeană. Germanismul e ţănzează. Numai slavismul este victorios pe toate frontu->va nu mai este dispusă să discute asupra acestei orienai întâi, mondială apoi, a politicii sale. Dacă germanisde acum forţe neglijabile, lumea anglo-saxonă este tot a şi lumea slavă. De acum, acestea sunt forţele care îşi mântului. Dar politica Occidentului, pe care America şi /ernului ei laburist şi a principiilor Chartei Atlanticului s-o ducă este aceeaşi politică a blocurilor existente sau t de atitudini ostile bolşevismului. De aici, o neîncredere f decât aceea care exista înainte de 1936 la Moscova, în ua siguranţă colectivă.

l pentru un observator imparţial să spună astă/i care sunt une ruseşti. Diplomaţia sovietică a dat dovadă, până jeze cu o mare dexteritate, anticipând acţiunile adversaajuri şi avansând pretenţii care îi permit efectuarea unor când îndrăzneţe, însă, indiferent de ce ar putea să fie astă un dat fix pentru observaţie, acela că Moscova nu mte de a proceda la o politică de expansiune, ale cărei liite de împrejurări, intenţionează să-şi asigure un sistem Inală european. Acest sistem, în ceea ce priveşte Occi-JFinlanda (celelalte state baltice fac deja parte integrală din p. Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria, lu-Rămâne în afara sistemului Grecia, controlată de forţe u înţepenită într-o politică de absolută neutralitate, dar ea de America şi de Anglia.

bil că diplomaţia sovietică vizează constituirea unei mari ub auspiciile şi controlul Moscovei. De aici, neînţelegeJericane în ceea ce priveşte Grecia şi ameninţarea potenţipra relaţiilor turco-ruse. Americanii, cu idealismul lor, inţe în dezvoltarea ONU. Ziarele americane şi, în special, i *The New York Herald Tribune,* au vorbit de trei etape disJbui să caracterizeze lucrările noului organism internaţioP trebui să fie aceea a „pacificării". A doua, aceea care preLcooperare internaţională" şi a treia şi ultima etapă ar treji nteresantă, întrucât ar îmbrăca perioada formării progremondial". Fără ironii facile şi scepticism de principiu, Drima etapă, aceea a „pacificării", implică probleme deja

prin ele însele grave, care se ridică nu numai asupra creării unor guverne legitime, ci şi asupra compoziţiei disputelor actuale existente între marile puteri şi care riscă să amâne „pacificarea" lumii la calendele greceşti. Problema germană e elocventă!

într-un asemenea guvern mondial, care presupune o preliminară metodică, atentă şi foarte lungă, de elaborare a unui sistem juridic internaţional, cum deja am văzut, ruşii nu cred. Şi îndrăznesc să adaug că au perfectă dreptate! Cu un realism politic mult contrastant viziunilor unor americani şi englezi, ei consideră că „guvernul mondial" ar fi o construcţie ideologică venită de dincolo; că diferenţa de interese îi va paraliza instalarea; că disensiunea asupra organizării societăţii umane va face practic imposibile definirea şi actualizarea lui. în substanţă, este vorba despre disensiunea care frământă diverse popoare ale lumii în însăşi constituţia lor socială internă şi care se proiectează asupra posibilităţii de a exista a unui guvern supranaţional.

Mişcându-se deci pe terenul acestei realităţi, Moscova actualizează politica sa, care, de astăzi, face abstracţie în fond de aceea a ONU şi care are trei obiective principale: 1) să creeze în toate statele care constituie sistemul *ei* de siguranţă regională guverne absolut legate de politica sa şi pe care poate să conteze sută la sută; de aici, marile dificultăţi survenite la Bucureşti şi la Sofia, unde guvernele create de Moscova, cu oameni care au aderat la blocurile de stânga şi prin excluderea reprezentanţilor altor partide politice, nu au fost recunoscute iniţial de Londra şi Washington şi i-au obligat pe „cei trei mari" la soluţii de compromis; prin introducerea în componenţa guvernelor din cele două ţări balcanice a unor reprezentanţi ai opoziţiei, introducere care a fost temporară; 2) să-şi creeze, în aceeaşi proporţie cu Anglia şi America, o serie de state clientelare, în aceeaşi structură a ONU, astfel încât să înfrunte preponderenţa blocului anglo-saxon şi să-i neutralizeze efectele; 3) să se servească de ideologia comunistă ca mijloc de acţiune politică, deţinând, prin intermediul partidelor comuniste din toate ţările europene şi extraeuropene, posibilitatea de a acţiona asupra guvernelor în care aceste partide sunt reprezentate. Kominternul fiind suprimat, Kominformul constituit recent rămâne cea mai puternică organizaţie internaţională a partidelor comuniste, care, prin afinităţile ideologice, reprezintă un instrument extrem de eficace în mâinile oamenilor politici sovietici.

Pentru a ne da seama care este puterea acestei cărţi din mâinile Rusiei e suficient să ne gândim la ceea ce a survenit chiar acum în România şi Bulgaria, unde partidele comuniste şi-au asumat efectiv conducerea politică a ţării, în Bulgaria, unele cercuri intelectuale erau orientate spre comunism

Cui război mondial, însă, în România, comunismul era
na, şi alta ţări esenţialmente agricole şi lipsite, deci, de
nari, România şi Bulgaria, stând în echilibrul forţelor
?„.ă, ar fi fost cele mai indicate să aibă guverne de coa-
aţie acţiunii partidelor comuniste - cu rândurile brusc în-
să trupelor sovietice în cele două ţări -, oamenii ajunşi la
Jitaţi către Moscova. Şi, pentru prima dată în istorie, o fe-
Ja devenit ministru de Externe al unei ţări care are o im-
|olitică de dezvoltat, asemeni României. Se mai poate
er, datorită strânselor ei legături cu Moscova, este astăzi
proeminent al dictaturii din România,
ga, Varşovia şi Belgradul nu au altă politică de desfăşurat
ptrânse colaborări cu URSS. S-a creat astfel în Europa ră-
i formidabil, reprezentând avanposturile siguranţei sovie-
ă acest *glacis* are funcţiuni defensive împotriva apariţiei
ilocuri anti-sovietice şi contra posibilităţii renaşterii unui
(Nu a spus Lordul Vansittart, solemn, în Camera Lorzilor,
u există alternativă pentru politica noastră: sau un bloc oc-
ml Occidentului"?[99]) însă dincolo de acest bastion apasă o
ane de oameni, care, rămasă cu arma la picior de mai mult
a în Crimeea, oprită la Mukden, oprită la Brest-Litovsk,
spre Asia, spre Persia, spre Occident, spre Strâmtori şi
Europa să se confrunte cu o problemă de imediată actuali-
nou echilibru al ei.
:est adevăr, în ultima perioadă a misiunii mele la Bucureşti,
fac înţeles tuturor prietenilor români. De îndată ce trupele
în România, Regele Mihai a constituit un guvern de coa-
ror partidelor, între care Maniu şi Brătianu. După puţine
n al doilea guvern, analog primului, sub preşedinţia gene-
, figură fără nici un relief, şi cu un ministru de Externe,
i, şi mai lipsit de carismă. Faţă de dificultăţile care creşteau
istrâns să înfrunte o nouă criză şi a încredinţat guvernul tot
lescu, care, pentru ideile sale politice, nu era bine văzut la
ut atunci lungi conversaţii cu Mareşalul Curţii, tânărul şi in-
docsonyi-Stârcea, şi i-am expus clar ideile mele. M-a rugat
n scris, ceea ce am făcut. A rezultat un memorandum pe
|itat Regelui.

Nu am pretenţia de a fi expus lucruri perfecte şi azi mă întreb - după ce am văzut toţi tragica experienţă a lui Benes, şi pe plan intern, şi pe plan extern, de a ajunge la o înţelegere cu ruşii - dacă Regele Mihai, care era atât de iubit de poporul său, ar fi putut să-şi păstreze tronul. Se va obiecta că o monarhie, într-un sistem cvasifederativ de state cu tentă comunistă, era un anacronism istoric. In acelaşi timp, nu trebuie să uităm că, preţ de trei ani, această specie de paradox s-a ţinut bine şi prima perioadă a convieţuirii guvernului Groza[100] cu dinastia a fost fecundă. Totuşi, elemente diverse, dificil de analizat aici, au făcut imposibil ca această tentativă interesantă, care implica mari eforturi de înţelegere şi de adaptări reciproce, să aibă succes.

Din acest moment, poziţiile în Europa răsăriteană sunt clare şi definite. Frontiera dintre cele două uriaşe imperialisme aflate în conflict trece de-a lungul fâşiei orientale a Europei şi în lungul Mediteranei. Monarhiile cu nostalgice înclinaţii spre Occident nu mai au posibilitatea unei existenţe uşoare în Orient. Conflictul este în curs. Planul Marshall, problema germană, cea austriacă, cea greacă şi problema asiatică, în general, sunt pe tapet, înaintea omenirii se deschid perspective neliniştitoare. Popoarele speră într-o pace definitivă, căreia îi duc dorul aşa cum duc dorul libertăţii. Şi, în schimb, simt că trăiesc într-un armistiţiu. ONU apare ca o tentativă de a descuraja conflictele nu mai fericită decât a fost Societatea Naţiunilor.

Din toate ţările de pe pământ se afirmă o gigantică şi impunătoare aspiraţie spre pace, în timp ce în cabinetele politice, în instituţiile militare, în întreprinderile de arme atomice, în marile industrii de război se prepară într-un ritm accelerat o nouă mare tragedie. Poate că lumea va beneficia de o amânare, până când Rusia va încheia noul ei plan cincinal. După care aceasta va face front împotriva Americii, cu o energie reînnoită. Şi atunci destinul oamenilor, ca şi acela al Italiei noastre - pe care nişte urechişti amărâţi ai politicii externe cred că o pot menţine într-o politică de aşa-zisă „echidistanţă", în afara conflictului viitor - va fi în mâinile lui Dumnezeu!

ANEXE

1. *Extras din intervenţiile generalului Ion Antonescu, în cadrul şedinţei Consiliului de Miniştri din 18 noiembrie 1940.*

Domnilor, în primul rând ţin să vă mulţumesc pentru atenţia dvs. de a fi venit la gară şi la plecarea mea, cât şi la sosirea mea, precum şi pentru sentimentele manifestate faţă de persoana mea. în acelaşi timp, doresc să vă informez cât mai mult posibil asupra celor ce s-au petrecut la Roma. Dvs. ştiţi foarte bine că la Roma am fost invitat să merg, de asemenea la Berlin. Am luat calea Roma-Berlin pentru ca să mă duc la Berlin cu lucruri concrete de la Roma, pentru că ştiţi că la Berlin există forţa cea mai puternică şi noi suntem mai strâns legaţi cu Berlinul, atât în domeniul economic, cât şi în cel politic. După rezultatele obţinute la Roma, cred că tactica aceasta de acţiune pe plan internaţional a fost cea mai indicată.

Domnilor, m-am dus la Roma fiind chemat şi am fost primit, sau mai bine zis ţara şi România legionară a fost primită aşa cum nu a cunoscut România niciodată o primire la Roma. De îndelungată vreme steagul românesc nu mai fâlfâise în Cetatea Romană şi populaţia italiană nu mai aclamase acest steag şi pe reprezentanţii României. Primirea a fost într-adevăr excepţională, după cum mă anunţase dl Mussolini prin românii pe care îi văzuse, ceea ce este un sentiment reconfortant pentru situaţia noastră internaţională şi o distincţie deosebită acordată în sfârşit ţării noastre.

La Roma, principala mea acţiune a fost să arăt care este trecutul nostru şi drepturile noastre, atât în domeniul istoric, cât şi în cel etnic, şi care sunt posibilităţile noastre de viitor şi care este scopul urmărit astăzi de România legionară. Fiţi foarte sigur că generalul Antonescu nu a ezitat să spună lucrurile aşa cum le gândeşte şi dvs. toţi, ca şi ţara întreagă, ştiţi ce gândesc eu în ceea ce priveşte viitorul neamului românesc şi care sunt mijloacele pe care înţeleg să le pregătesc şi apoi să le întrebuinţez pentru ca să ating scopurile pe care suntem obligaţi să le atingem faţă de generaţia trecută şi faţă de generaţiile care ne vor urma.

Chestiunea esenţială care ne-a preocupat şi ne preocupă este să aşezăm ţara românească şi acest regim pe baze politice, ca să avem siguranţa graniţelor noas-

;>« M J

ANEXE

1. *Extras din intervenţiile generalului Ion Antonescu, în cadrul şedinţei* Cb«| *siliului de Miniştri din 18 noiembrie 1940.* ::3

Domnilor, în primul rând ţin să vă mulţumesc pentru atenţia dvs. de a fi venit la gară şi la plecarea mea, cât şi la sosirea mea, precum şi pentru sentimentele manifestate faţă de persoana mea. în acelaşi timp, doresc să vă informez cât mai mult posibil asupra celor ce s-au petrecut la Roma. Dvs. ştiţi foarte bine că la Roma am fost invitat să merg, de asemenea la Berlin. Am luat calea Roma-Berlin pentru ca să mă duc la Berlin cu lucruri concrete de la Roma, pentru că ştiţi că la Berlin există forţa cea mai puternică şi noi suntem mai strâns legaţi cu Berlinul, atât în domeniul economic, cât şi în cel politic. După rezultatele obţinute la Roma, cred că tactica aceasta de acţiune pe plan internaţional a fost cea mai indicată.

Domnilor, m-am dus la Roma fiind chemat şi am fost primit, sau mai bine zis ţara şi România legionară a fost primită aşa cum nu a cunoscut România niciodată o primire la Roma. De îndelungată vreme steagul românesc nu mai fâlfâise în Cetatea Romană şi populaţia italiană nu mai aclamase acest steag şi pe reprezentanţii României. Primirea a fost într-adevăr excepţională, după cum mă anunţase dl Mussolini prin românii pe care îi văzuse, ceea ce este un sentiment reconfortant pentru situaţia noastră internaţională şi o distincţie deosebită acordată în sfârşit ţării noastre.

La Roma, principala mea acţiune a fost să arăt care este trecutul nostru şi drepturile noastre, atât în domeniul istoric, cât şi în cel etnic, şi care sunt posibilităţile noastre de viitor şi care este scopul urmărit astăzi de România legionară. Fiţi foarte sigur că generalul Antonescu nu a ezitat să spună lucrurile aşa cum le i gândeşte şi dvs. toţi, ca şi ţara întreagă, ştiţi ce gândesc eu în ceea ce priveşte vi-
I itorul neamului românesc şi care sunt mijloacele pe care înţeleg să le pregătesc şi apoi să le întrebuinţez pentru ca să ating scopurile pe care suntem obligaţi să le atingem faţă de generaţia trecută şi faţă de generaţiile care ne vor urma.

Chestiunea esenţială care ne-a preocupat şi ne preocupă este să aşezăm ţara (românească şi acest regim pe baze politice, ca să avem siguranţa graniţelor noas-

jurul lor, iar în al doilea rând să aşezăm bazele economice pe
fnânia de mâine, în ce priveşte bazele politice, ştiţi care
sunt
[1] pun: este problema care se prezintă la est, în special la gurile
Ierna raporturilor cu Ungaria, faţă de atitudinea statului un-
aţia românească din Transilvania cedată,
'stiunea în legătură cu Rusia, aceasta este o problemă mai
ta, care nu se poate tranşa imediat, pentru că nici cei care
i şi infinit mai puternici decât noi nu o pot tranşa imediat,
eclamă soluţionarea problemei în etape succesive şi la mo-
rt în această direcţiune cu maximum de forţă şi rezist încă.
:are o dau - poate încă nu aţi simţit-o - ca să apăr suverani-
îurile Dunării. Deciziunea mea este luată în această privinţă,
dar voi face tot ce omeneşte este posibil ca să apăr suvera-
icolo şi liniştea noastră. Ştiţi că deocamdată nu este nici un
i acea parte, pentru că frontierele noastre sunt garantate de
stă garanţie va juca cu atât mai mult când vom semna săptă-
pentru siguranţa şi poziţia noastră europeană, act de o im-
stfel, în această privinţă, n-avem nici o temere. Deci pro-
im rezolva pe plan internaţional, când se vor rezolva toate
centrale şi orientale, dintre Rusia şi celelalte state ale Euro-
i prezenta şi noi cu revendicările drepturilor noastre, aici, la

Tsolidarea noastră politică la vest, singura problemă care se
:ută - problemă care se pune deocamdată -, este maltratarea
:şti din Transilvania cedată. Punctele discutate de mine la
de Contele Ciano şi, mai ales, de Ducele Mussolini, cu care
stas la ostaş, au fost următoarele: ca Ungaria să execute în-
!e luate la Viena. Ştiţi că Axa ne-a garantat la Viena, în pri-
frontierelor şi, în al doilea rând, liniştea, averea şi libertăţile
rămasă în teritoriul cedat. Eu am prezentat chestiunea ca un
Axei, prin faptul că ungurii, a doua zi după arbitraj, au rupt
iacă noi suferim, din punct de vedere material şi brutal, pu-
ţi punct de vedere moral, pentru că ungurii pe ele le^au des-
icătorii lor. Am pus problema şi din punct de vedere ome-
ire. Am cerut ca ungurii să înceteze persecuţiunile şi mal-
'tn o garanţie pentru încetarea acestei acţiuni, am cerut sta-
mixte în teritoriile cedate, ceea ce Ducele Mussolini a găsit
icord.
am cerut să se acorde un statut populaţiei româneşti, similar
Viena pentru populaţia minoritară germană, care este mult

mai puţin numeroasă decât populaţia noastră şi nu este grupată în masă compactă, ca populaţia noastră din Ardealul cedat. In al treilea rând, în cadrul aceleiaşi ordine de idei de satisfacţii politice imediate pentru România, am cerut ca ungurii să fie forţaţi să-i primească înapoi pe toţi românii expulzaţi şi să le dea posibilitatea să-şi recapete bunurile lor şi să le stăpânească în linişte acolo. Toate aceste trei puncte Ducele Mussolini le-a găsit foarte judicioase şi m-a autorizat ca, mergând la Berlin, să-i spun Fiihrerului că el n-are nici o obiecţiune de făcut şi că este de acord cu aceste cereri ale României şi depinde numai de faptul ca Fiihrerul să-şi dea adeziunea. Deci, iată stadiul în care ne găsim cu aceste probleme.

în ce priveşte raporturile noastre cu Ungaria, am fost întrebat dacă am accepta un *modus vivendi.* Am răspuns că, în această privinţă, este o chestiune de viaţă şi de moarte pentru noi, însă, în situaţia actuală a Europei, având înţelegerea acestei situaţiuni noi, vrem să contribuim la liniştirea Europei, dar, odată Europa liniştită, venindu-se la pacea generală, atunci România îşi va cere categoric şi răspicat drepturile şi pretenţiunile ei în această privinţă şi am accentuat că România va lupta pe viaţă şi pe moarte ca să restabilească între ea şi Ungaria bazele pe care vom sta. Bineînţeles că în această privinţă nu şi-a luat nimeni nici un angajament. Deşi am fost sfătuit să nu pun problema aceasta la Roma, eu am pus-o şi am spus Ducelui să mă ierte că am pus această problemă, dar Ducele mi-a răspuns: înţeleg foarte bine, dumneata ai datoria să o faci şi, dacă n-ai fi făcut-o, n-ai fi fost dumneata. Deci, am făcut bine că am pus această problemă.

Ducele Mussolini şi Contele Ciano sunt astăzi complet edificaţi asupra gândurilor noastre şi asupra scopurilor noastre în viitor, pe care le urmărim, şi, ceva mai mult, ceea ce este îmbucurător este faptul că au lăsat prin Agenţia *Ştefani* să se difuzeze tot ce am scris şi tot ce am declarat şi am arătat, în fraze destul de bine stilate, care conţineau un adevărat program politic pentru România. Prin urmare, ei împărtăşesc în măsură destul de largă ceea ce am gândit când am spus că românii sunt şi rămân acolo unde au fost şi au venit cei dintâi şi vor pleca cei din urmă din stânca Carpaţilor. Deci, acestea au luat un caracter oarecum oficial pentru guvernul italian. Aceasta pe plan politic.

Pe plan economic, am arătat d-lui Mussolini mai mult - Contelui Ciano mai puţin - care este situaţia noastră actuală, ce intenţionăm să facem şi în ce limite înţelegem să colaborăm economiceşte cu Italia. Am arătat că principiul de bază al regimului legionar este să nu înstrăineze fondul avuţiei naţionale, în al doilea rând, oricare ar fi limitele de pătrundere în lumea bancară şi industrială, noi ne păstrăm drepturile de a dirija economia naţională a statului, în al treilea rând, ne rezervăm dreptul de a fixa pentru fiecare ramură de activitate economică şi financiară care este limita până unde se poate pătrunde şi, în al patrulea rând, toate aceste probleme de penetraţiune italienească la noi nu se vor putea discuta decât de la stat la stat, iar nu prin discuţiuni de la individ la individ sau de la grupare la

ni a fost de acord în această privinţă şi am stabilit să se nu-
;aţia italiană, aşa cum este dl Neubacher pe lângă Legaţia
i se numească o persoană autorizată care să trateze cu o per-
nostru toate aceste chestiuni.
-a spus că are foarte mare nevoie de grâu, de porumb şi de
că, în ceea ce priveşte grâul, nu-i putem da, căci nici noi
•ganizăm anul acesta, încât să putem produce mai mult anul
ta avem nevoie de maşini agricole şi de utilaj agricol care ne
s că ne poate ajuta în această privinţă. Deci trebuie să tratăm
şi acea pe care am tratat-o cu Berlinul, cu privire la maşi-
priveşte transporturile, i-am spus că aceasta depinde de ei,
sibilitatea să mărim parcul căilor ferate şi nici să mărim
şi a rămas să se ia această problemă în studiu. Am discutat
|ice cu ministrul italian al comerţului exterior şi a rămas să
relaţiilor din ce în ce mai mult, pentru ca să putem găsi mij-
•u realizări practice. Aceasta în domeniul economic.
jtar, am arătat situaţia noastră, creată prin pătrunderea
ruşilor
i ales creată Moldovei prin frontiera din Transilvania şi Du-
a foarte bine. Aceasta mai ales că am arătat că au distrus o
It: ce aţi pus în locul României, de care mâine veţi avea ne-
[irmaţi că puteţi conta pe Ungaria aşa cum aţi fi putut conta pe
1-a răspuns că ce s-a făcut nu se mai poate întoarce şi trebuie
nainte. I-am spus Ducelui că nu trebuie să facă impresia că
aici şi, domnia sa fiind de acord, va veni la noi maximum o
i alpini, un grup simbolic de marinari la Brăila, iar în ceea ce
.nătoare, pentru regiunile petrolifere, am arătat că sunt intere-
it noi ca aceste regiuni să nu sufere în cazul unor represalii
l general Ştefflea să ia notă unde s-ar putea caza compania de
.te în regiunea Sinaia, Predeal sau pe Valea Trotuşului -, dacă
b orice caz, să nu-i amestecăm cu germanii, în ce priveşte tra-
putat chestiunea şi am spus că ne luăm angajamentul să-i plă-
şi ofiţerii ceilalţi. Celelalte sunt chestiuni de detaliu,
te chestiuni din domeniul politic, dar nu intru în ele, pentru
^ viitor, care nu interesează deocamdată, în concluziuni, vă
Mussolini şi-a dat seama de situaţiunea ţării noastre şi do-
să se întărească şi chiar să se reconstituie, într-o măsură
ia ajuta la maximum să ne dezvoltăm în viitor. Are încredere
iul legionar şi în generalul Antonescu, care trebuie ajutaţi să
are, aceasta este impresia şi lucrurile pozitive cu care m-am
.amâne să merg la Berlin şi acolo vom vedea definitiv ce rea-

lizăm de pe urma zbuciumului în care mă zbat de câtva timp, pentru ca să stabilim bazele politice definitive pentru ţara noastră. Nouă ne trebuie linişte la frontieră. Trebuie să trasăm linii viitorului nostru în faţa celor cu care, într-o largă măsură, suntem aliaţi şi ne trebuie şi o bază economică. Odată o bază economică şi una politică stabilite, regimul legionar poate porni la creaţiuni reale de reconstrucţie, căci numai aşa vom putea guverna rodnic o vreme mai îndelungată. Deci şi aceste probleme se vor trata şi la Berlin, îndată ce vom reuşi să punem aceste baze economice şi politice la Berlin, principiile discutate cu Italia se vor rezolva de la sine.[102]

• Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român, fond 103, dosar 8216, ff. 2-13.

2. *Cuvântarea rostită de generalul Ion Antonescu, la 8 mai 1941, la banchetul prilejuit de încheierea misiunii ministrului Pellegrino Ghigi în România.*

Excelenţă,

Nu ştiu dacă trebuie să mărturisesc mai întâi regretul sincer şi cald pentru că ne părăsiţi sau felicitările cele mai cordiale pentru că, plecând din mijlocul nostru, vi se încredinţează o nouă funcţie de mare răspundere şi încredere. Despărţirile au în tradiţia lor tristeţea. Plecarea dvs. de aici este, hotărât, un izvor de tristeţe sinceră, fiindcă dvs., în timpul cât aţi trăit în mijlocul nostru, aţi adăugat meritelor carierei - prin care aţi servit ţara dvs. şi propria noastră ţară - şi căldura sufletului latin, care v-a legat de noi. De aceea, veţi înţelege mâhnirea noastră că ne părăsiţi.

Domnule Ministru, misiunea dvs. la Bucureşti coincide cu epoca cea mai activă, mai nouă şi mai transformatoare a raporturilor dintre Marele Imperiu Italian şi ţara noastră. De aceea, însemnătatea acestei misiuni stă nu numai în ataşamentul pe care l-aţi pus în ardoarea cu care aţi servit cele două ţări, ci şi în adâncirea relaţiunilor italo-române.

începutul misiunii dvs. în România se făcea într-o atmosferă cu totul deosebită de aceea pe care o lăsaţi în momentul plecării dvs. Azi, România a întins peste veacuri o punte de unitate cordială şi sănătoasă cu marea dvs. Patrie. Ştergând umbrele trecătoare care au putut să întunece strălucirea învăţătoare a trecutului comun, România de azi păşeşte alături de Marea Italie a Ducelui Mussolini nu numai la regăsirea unei ordine trecute, dar şi la întemeierea însufleţită a unei lumi noi.

Aparţine geniului latin al Marelui vostru Duce meritul de a fi deschis în Europa de după război procesul de reconstrucţie a statului european şi ne revine nouă, latinilor de la Dunăre, satisfacţia de a urma astăzi acest exemplu de renaştere naţională. De aceea, nu numai că România a aderat la Pactul Tripartit,

|e cu acelea ale Marii Germanii a Fiihrerului Cancelar, ale
î străvechiului Imperiu Japonez; dar România a păşit, cu o
înştiinţa naţională, la renaşterea instituţiilor sale şi la
iritul lumii noi, în plămădire, în această reconstrucţie,
şi priveşte ca un mare exemplu poporul Ducelui, căruia îi
• de imperiu şi întemeietor de state noi.
îseascâ virtuţile istorice şi drepturile vieţii strămoşeşti,
i să se integreze cu seninătatea onestă a unei adeziuni spi-
pe care o întemeiază astăzi Fiihrerul Adolf Hitler şi Ducele
aderat cu o încredere totală la Pactul Tripartit, aşteptând cu
mei lumi noi, întemeiată pe justiţie, România îşi va urma
de reconstrucţie naţională, întemeiată pe marile idei care
;a: naţionalul şi socialul, în acest drum, România se
e cooperarea cea mai loială cu Marele Imperiu Italian. De
a Regelui împărat şi a Ducelui ne unesc nu numai secula-
;i tradiţionalele afinităţi de rasă, dar şi identitatea de aspi-
de a ne uni strădania în viitorul civilizaţiei europene.
, din septembrie şi până azi am găsit în Excelenţa Voastră
profesională rece şi convenţională a unor interese bine con-
na în dvs. un colaborator plin de cordialitate şi căldură, un
scusit, dar mai ales sincer şi amic al problemelor româneşti,
ea ce s-a înfăptuit în totala schimbare a orientării raportu-
nperiul italian şi sunt mândru să vă felicit că, plecând din
ţi în urma dvs. aceste înfăptuiri. Activitatea pe care aţi desfă-
izitei mele la Roma, ca şi înţelegerea şi stăruinţa pe care le-aţi
raporturilor italo-rornâne, atât de cordiale şi de strînse astăzi,
fă. exprim toată recunoştinţa mea şi a guvernului,
a despărţirii ne încălzeşte şi mai mult inimile în acest mo-
>a cea mai potrivită pentru a vă mărturisi că nu vom uita ni-
în România şi serviciile pe care le-aţi făcut ţării mele, ser-
ie. Am nădejdea că şi dvs., plecând de aici într-o carieră pe
ai strălucită, nu veţi şterge din cugetul şi inima dvs. nici su-
drepturile lui, pentru că aţi asistat la momentele cele mai
ii sale, dar şi la cele mai triste ale încercărilor sale.
u în sănătatea Majestăţilor Lor Regelui împărat şi Reginei
iţea Ducelui genial, renovator al Italiei, în sănătatea Exce-
tru gloria marelui popor italian, prieten şi aliat.[103]

; Naţionale Bucureşti, fond Ministerul Propagandei Naţionale, secţiunea Presă internă, dosar 516, ff. 68-71.

3. *Relatarea convorbirii de la Berlin, din 27 noiembrie 1941, dintre Mihai Antonescu şi Contele Galeazzo Ciano.*

Convorbire cu Contele Ciano

Contele Ciano mi-a vorbit foarte deschis, evocându-mi convorbirile mele cu dl Bova Scoppa şi spunându-mi limpede: „Politica Italiei faţă de România va fi în întregime schimbată. Evident, nu aşteptaţi ca să facem aceasta dintr-o dată şi cu o publicitate care să ne jeneze şi faţă de aliaţi şi faţă de prietenii noştri. Intre Italia şi România sunt afinităţi de rasă, pe care trebuie să contăm, aşa cum bine aţi spus. Italia nu a avut niciodată temeiuri de vrăjmăşie împotriva României, iar atitudinea României din ultima vreme, efortul pe care 1-a făcut noul regim şi gloria de care s-a acoperit armata română prin merite autentice sunt titluri suficiente ca să facem o politică de realităţi latine faţă de România."

I-am spus Contelui Ciano că este multă vreme de când aşteptam un asemenea limbaj din partea conducătorilor Italiei; că eu consider lupta în Europa mult mai gravă decât aparenţele războiului militar; că ciocnirea raselor şi ideologiilor în Europa naşte probleme de prăbuşire adâncă atât de grave, încât numai unităţi mari, înjghebate între popoare cu afinităţi efective, vor putea salva Europa de mâine, asigurându-i unitatea. I-am vorbit Contelui Ciano despre necesitatea unei viziuni clare asupra politicii Balcanilor, unde România are interese şi pachete de populaţie. După cum i-am vorbit Contelui Ciano de necesitatea ca Marea Neagră, legată de Mediterana şi de Strâmtori, să joace prin România un rol de echilibru viitor al Mediteranei. Dacă pământul nu ne-a unit, poate marea ne va uni, i-am repetat Contelui Ciano formula pe care i-o transmisesem şi prin dl Bova Scoppa. Bazinul Mediteranei va fi cu siguranţă împărţit după acest război în mai multe zone: zona occidentală, zona mijlocie şi zona orientală. Va exista un echilibru de forţe şi contraforte faţă de care Marea Neagră se va încorpora cu siguranţă, ca o adevărată piesă complementară a sistemului mediteranean. Marea Neagră este o unitate complementară şi un joc de garanţii în Mediterana orientală, atât faţă de strâmtorile Dardanele şi Bosfor, cât şi faţă de întregul sistem al forţelor din Mediterana orientală şi istmul de Suez.

I-am vorbit Contelui Ciano deschis despre problema Transilvaniei. I-am vorbit despre drama latinităţii, care în loc să se unească şi să-şi sporească forţele, şi le micşorează, în beneficiul altor elemente străine. Despre greşita politică a Italiei, care a prăbuşit 1400000 de români sub suveranitate maghiară, într-o vreme când latinitatea trebuie să invente încă oameni, pentru ca să-şi poată exercita misiunea sa în Europa.

Contele Ciano a devenit foarte deschis şi mi-a spus: „Stângăcia agentului dvs. diplomatic, a *charge-ului d'affaires* al dvs., atunci când a prezentat declaraţia de caducitate, m-a împiedecat să spun întregul adevăr despre ceea ce gân-

.ne sau să tac aşa ca să mă puteţi înţelege. Eu însă vă spun
Ictul de la Viena este un act nedrept şi greu de suportat de
|im o formulă şi o vom găsi cu siguranţă. Voi veni în Ro-
: să cunosc România şi pentru că vreau să am cu dvs. o
κede şi definitivă.[104] Asemenea negocieri nu se pot face
j, fel de împrejurări. Ştiu punctul dvs. de vedere în multe
J italiene şi vă asigur de toată înţelegerea, simpatia şi stima
Ie astăzi mult armata română şi a fost foarte impresionat de
l spus Fiihrerul despre mareşalul Antonescu ca soldat, deşi
Intiri puternice despre mareşalul Antonescu. Să continuăm
na când o vom putea face publică, fără ca Italia să fie mic-
himbare, oricât de legitimă, şi fără ca să ne creăm compli-
nouă."
I lui Ciano de necesitatea de a preciza punctul său de vedere
că. Deşi ştiam că Italia nu este mulţumită de expansiunea
de pătrunderea până la Ohrida, am fost surprins să aud pe
erând frontierele din Balcani, aşa cum au fost până acum
. De asemenea, la încercarea mea de a scoate o lămurire în
ntele Ciano mi-a vorbit de Croaţia în termeni care lasă să se
ia şi Italia există o perfectă înţelegere. N-am insistat, întru-
iscuţii, prilejuită de întâlnirea noastră de la Berlin, se putea
kor probleme deschise între Italia şi noi.[105]

^şedinţia Consiliului de Miniştri, dosar 344/1941, ff. 330-332.

onvorbirii din 12 decembrie 1941 dintre Mihai Antonescu,
|er *şi Renato Bova Scoppa.*

Irilor Străine

Notă

n vorbirii avute în ziua de 12 decembrie 1941 de
dl Mihai Antonescu,
Jicepreşedintele Consiliului de Miniştri,
pu d-nii miniştri Manfred von Killinger
„„. a Scoppa, la Preşedinţia Consiliului de Miniştri
-ore înainte înainte de dl von Mirbach, care m-a rugat să pri-
|mună pe dl ministru al Germaniei şi pe dl ministru al Italiei,
jştri străini a avut un caracter cu totul special. Dl von Killinger

mi-a transmis, în numele guvernului Reichului, citindu-mi cuvânt cu cuvânt textul unei note transmise de dl von Ribbentrop, cererea de a declara război SUA, în conformitate cu dispoziţiile articolului 3 din Pactul Tripartit şi ţinându-se seama de legăturile de război dintre cele două ţări. Dl Bova Scoppa, în numele guvernului italian, s-a asociat la cererea guvernului Reichului, invitând România ca, în conformitate cu articolul 3 din Pactul Tripartit, să declare război SUA.

Am răspuns miniştrilor străini că guvernul român va da răspunsul său în cursul aceleiaşi zile. în cursul acestei zile, am notificat Legaţiei Statelor Unite textul constatării stării de război la care am ajuns, în conformitate cu articolul 3 din Pactul Tripartit, prin intervenirea războiului între SUA, Germania, Italia şi Japonia.

• ANB, fond PCM, dosar 344/1941, ff. 376-377.

5. *Telegrama transmisă de Mihai Antonescu lui Giuseppe Bastianini, la 2 august 1943.*

D-lui Bastianini, Roma 2 august 1943

Excelenţă,

Sunt dintre acei oameni pentru care viaţa nu reprezintă numai o cronologie anonimă de fapte, în faţa cărora gândul şi conştiinţa noastră se adaptează. De aceea, azi îmi fac onoarea şi plăcerea să vă spun că nu voi uita niciodată primirea pe care mi-aţi făcut-o, Ducele şi dvs., în Italia, după cum voi păstra o amintire fidelă luminilor crepusculare de la Rocca delle Camminate şi sincerităţii pe care am găsit-o acolo şi la Veneţia. Sunt sigur că viaţa nu va umili niciodată marile dvs. însuşiri personale.

Al dvs., Mihai Antonescu

• ANB, fond PCM, dosar 1062/1943, f. 99.

6. *Nota remisă de Renato Bova Scoppa lui Mihai Antonescu, la 9 septembrie 1943.*

Notă

Din ordinul guvernului regal italian vă transmit următorul mesaj al mareşalului Pietro Badoglio către Fiihrerul Adolf Hitler: „Când am preluat guvernul Italiei, după criza guvernului fascist, primul meu apel către populaţia italiană a fost pentru continuarea războiului. Deşi eram într-o situaţie grea, a prevalat sentimentul datoriei. Dar nu i-am putut opri pe aliaţi şi invazia lor este în curs. Ora-

jjmbardamente, industria paralizată. Guvernul Italiei nu-şi finuarea războiului. Nu se poate cere unui popor să lupte j zic de victorie, dar chiar de apărare, este spulberată. Ita- jîaga ei ruinare, este de aceea obligată să adreseze duşma- (stiţiu."

• ANB, fond PCM, dosar 1119/1943, ff. 31-32.

t3 septembrie 1943 al ataşatului de presă român de la

Mrecţia Presei, Confidenţial Nr. 802, 13 septembrie 1943

i din Budapesta comunică d-lui consilier ministerial Mircea

tei, după capitularea fără condiţii a Italiei, se caracterizează frvei sale faţă de actualul război. Ungaria face totul să lase fă aproape neutră, care duce o politică exclusiv de apărare li un motiv să participe activ la lupta marilor puteri ale lu- b avut loc la conferinţa partidului guvernamental de alaltă- himeîn acest sens, iar declaraţiile d-lui Kâllay, că „Ungaria Cât pe ea însăşi", constituie cea mai autorizată verificare. e, presa ungară subliniară necesitatea de a avea în vedere nu-)luţia evenimentelor politice din Ungaria depinde de direcţia în viitor acţiunile militare anglo-saxone. Actualmente nu se •e esenţială în orientarea de până acum. Informaţii demne de Ii a presiunea din Berlin, în vederea formării în Ungaria a unei (şefia actualului ministru al Apărării, generalul Csatai, ceea ce clasei conducătoare maghiare de orientare anglofilă.

Bucur

• ANB, fond MPN, secţiunea Propagandă, dosar 2749, f. 95.

Ii

jrge Barbul despre întrevederea sa cu Renato Bova Scoppa \43.

secretar de legaţie
L Scoppa, Legaţia Italiei

J pe dl ministru Bova Scoppa şi să-i comunic că guvernul re- cut guvernul fascist, în urma cererii Fiihrerului Adolf Hitler,

transmisă d-lui mareşal prin dl ministru von Killinger. Am comunicat d-lui ministru Bova Scoppa că această măsură a guvernului român nu înseamnă ruperea relaţiilor diplomatice cu guvernul Badoglio. Am mai spus d-lui ministru că, în eventualitatea în care guvernul român s-ar vedea în imposibilitate de a-şi păstra această atitudine faţă de guvernul Badoglio, domnia-sa va fi considerat ca reprezentantul unui guvern cu care am rupt relaţiile diplomatice şi tratat la fel cu ceilalţi diplomaţi care au părăsit România din motive similare.

Dl ministru Bova Scoppa mi-a mulţumit pentru comunicarea făcută şi şi-a exprimat totodată surpriza că recunoaşterea guvernului Mussolini s-a produs atât de repede, deoarece dl mareşal Antonescu i-a dat, în prezenţa d-lui profesor Mihai Antonescu, asigurări că guvernul român nu va lua nici o măsură în această privinţă, până când nu va interveni, în mod oficial, o stare de război între Germania şi guvernul Badoglio.

• ANB, fond PCM, dosar 1119/1943, ff. 82-83.

9. *Scrisoarea adresată de Mihai Antonescu lui Manfred von Killinger, la 13 octombrie 1943.*

Bucureşti, 13 octombrie 1943

Stimate domnule Ministru,

Am rugat pe dl secretar Barbul, directorul meu de cabinet, să vă prezinte alăturata scrisoare în legătură cu condiţia Legaţiei Italiei de care am vorbit azi. Cred că veţi conveni şi dvs. că aveam dreptate atunci când spuneam că:

1. Este foarte greu pentru guvernul român să constate situaţia care i se comunică printr-o simplă scrisoare pe care o depune o persoană, fără ca să existe o comunicare oficială scrisă şi semnată de persoane investite cu dreptul de a angaja guvernului d-lui Mussolini.

2. Eu trebuie să respect principiile de drept internaţional şi cutumele diplomatice şi nu pot nici atinge imunitatea diplomatică, nici viola principiul extrateritorialităţii legaţiei.

3. Este foarte greu pentru guvernul regal român ca în controversa privitoare la localul legaţiei să ia o altă hotărâre decât aceea conformă cu principiile în această materie, mai ales când dl Bova Scoppa, acreditat pe lângă Majestatea Sa Regele, a funcţionat doi ani şi jumătate la Bucureşti în condiţiuni obiective corecte şi satisfăcătoare.[106]

Acum, situaţia s-a complicat, deşi în realitate s-a simplificat. S-a complicat fiindcă, aşa cum v-am anunţat la telefon, în loc de un însărcinat cu afaceri avem trei. într-adevăr, pe lângă textul scrisorii, pe care vi-l trimit ca să-l vedeţi semnat

i are îmi comunica funcţiunea sa de însărcinat cu afaceri pe
ireşti, primesc acum o telegramă de la dl ministru Grigorcea
107
i! Grigorcea nu poate să acrediteze la Bucureşti şi nu mai are
i eo comunicare oficială. Dar dl Grigorcea - un diplomat de o
.igur că a fost solicitat amical să-mi comunice şi domnia-sa
a comunica Ministerul Afacerilor Străine al Italiei.
13, dl secretar general Davidescu a fost solicitat să acorde
,io[108], pentru a-i prezenta d-lui Davidescu calitatea sa de în-
aceluiaşi guvern. De aceea, spuneam că situaţia s-acompli-
avem nu unul, ci trei însărcinaţi cu afaceri, şi, totuşi, situa-
>entru că, în asemenea condiţiuni, atâta vreme cât nu se va
formală şi conformă regulilor în materie, va fi foarte greu
1 de atitudine. Vă rog, după ce veţi vedea textele pe care le
i;ea dvs., să le restituiţi d-lui Barbul.
Excelenţă, încrederea consideraţiei mele.

Mihai Antonescu

• **ANB, fond PCM, dosar 1058/1943, ff.** 237-238.

*Un 25 octombrie 1943, adresată de Mihai Antonescu lega-
irlin şi Roma.*

Telegramă

Romanoleg, Berlin, 25 octombrie 1943

„.:. verbală a Legaţiei Germaniei prin care mi se cere ca să nu
| or italieni ai legaţiei de la Bucureşti, care n-au aderat la gu-
, solini. Cu prilejul constituirii de reprezentare a guvernului
ţ ti, am fost puşi într-o situaţie destul de dificilă. Dl Trandafilo
risoare semnată tot de domnia-sa, în care reproducea textul
1 aţă de ambasadorul Anfuso, prin care domnia sa ar fi fost în-
rarea intereselor italiene la Bucureşti, în aceeaşi zi, am primit
na prin care dl ministru Grigorcea transmitea cererea guver-
' unoaştem ca *charge d'cffaires* pe dl Boniver, consilier eco-
:.liană. Am primit o scrisoare de la un al treilea italian, dl
• -se şi domnia-sa reprezentant, deşi se pare că scrisoarea ar fi
urmă, am trimis o scrisoare d-lui Trandafilo, anunţându-1 că
:it act de comunicarea ce i-a făcut cu privire la însărcinarea sa
)vizorie a intereselor guvernului Mussolini la Bucureşti. *iti*

Ministrul Bova Scoppa, care nu a urmat guvernul Ducelui, se găseşte la Bucureşti, împreună cu alţi membri ai legaţiei care au aceeaşi atitudine. Conform cutumelor şi principiilor de drept internaţional elementare, noi nu putem nici înlătura imunităţile diplomatice ale unui diplomat care a fost acreditat pe lângă Majestatea Sa Regele, nici a lua faţă de acesta o atitudine mai gravă decât faţă de diplomaţii unui stat beligerant, adică aceea de a-i da paşaport de plecare şi a-1 conduce la graniţă, ceea ce, de altfel, am făcut în cazul diplomaţilor americani.

Ministrul Bova Scoppa şi ceilalţi italieni ce îl urmează doresc să plece din România. Acest lucru 1-am adus la cunoştinţă d-lui Killinger şi d-lui Clodius (fiindcă se punea o problemă de reprezentare economică italiană), dar, drept răspuins, am citit telegrama DNB[109] privitoare la arestarea d-lui Bova Scoppa[110] şi acum am primit nota verbală, cerând formal să nu dăm viză. Pe de altă parte, de câteva zile suntem mereu ameninţaţi de un incident pe care îl organizează grupul d-lui Trandafilo, care vrea să ia cu forţa localul legaţiei locuit încă de dl ministru Bova Scoppa. Când mi-a cerut să i-1 predau, i-am arătat, firește, că imunitatea diplomatică a d-lui Bova Scoppa mă împiedecă să iau orice fel de măsuri împotriva sa, câtă vreme este pe teritoriul nostru; iar extrateritorialitatea localului legaţiei îmi interzice orice fel de amestec, localul ieşind din suveranitatea statului român.

Am amintit afacerea Casablanca, în care altădată germanii au avut un punct de vedere atât de ferm pentru respectul cutumelor diplomatice, şi am arătat şi d-lui Trandafilo şi d-lui ministru von Killinger că nu puteam nici îngădui şi cu atât mai puţin organiza acte de violenţă, care să constrângă pe dl Bova Scoppa la predarea localului. Iar dacă i::i grup de particulari ar lua cu asalt localul legaţiei - indiferent cine este înlăuntru -, autorităţile româneşti au datoria să intervină, pentru a evita şi un act împotriva ordinei publice, şi o ofensă adusă unei suveranităţi străine (oricine ar reprezenta-o), şi penibilul aspect de război civil italian pe străzile Bucureştilor.

Se pare că, totuși, grupul Trandafilo vrea să ajungă la dobândirea prin violenţă a localului, ceea ce ar sili guvernul român, pentru respectul unor principii şi cutume diplomatice, să intervină spre a evita o răspundere care nu trebuie să fie angajată pe această cale împotriva regulilor elementare. Soluţia cea mai simplă era ca dl Bova Scoppa şi ceilalţi membri ai legaţiei să poată pleca, iar guvernul Reichului să-i garanteze trecerea în zona ocupată de trupele germane, între Bulgaria şi Turcia, sau să admită plecarea cu avionul, în modul acesta, chestiunea ar fi rezolvată, fără nici un fel de complicaţii.

Vă rog să informaţi guvernul Reichului asupra acestei situaţii şi să arătaţi că noi considerăm că o clarificare a poziţiei ar fi utilă pentru toată lumea.

Mihai Antonescu

• **ANB, fond PCM, dosar 1062/1943, ff.** 185-187.

f/z *15 noiembrie 1943, prin care Franco Trandafilo anunţa*
' a lui Bruno Manzone, directorul Institutului de cultură

Bucureşti, 15 noiembrie 1943/XXII

Excelenţă,

Lisă azi, Ministerul italian al Afacerilor Externe a decis re-
Jprof. Bruno Manzone, care, în funcţia sa de director al Insti-
fiană din România, va fi înlocuit de prof. Licinio Valseriati,
Isiunii noastre culturale din această ţară.

Iborarea şi adresându-vă via rugăminte de a aduce acest fapt
lor dependente, pot să vă asigur, Excelenţă, că noul director
I mult să cimenteze legăturile deja solide care unesc ţările
It sigur că, din partea dvs. şi din partea departamentului dvs.,
i sprijinul necesare pentru a face înalta misiune încredinţată
eficace.[111]

[i. Excelenţă, expresia deosebitei mele stime şi consideraţii.

' ' însărcinat cu afaceri, Franco Trandafilo

l prof. Alexandru Marcu,
J-etar de stat la Propaganda Naţională,

• ANB, fond MPN, secţiunea Propagandă, dosar 2749, f. 289.

f *adresată de Renato Bova Scoppa lui luliu Maniu, la 27*

i Bucureşti, 27 august 1944

Excelenţă,

la exprim sincerele mele felicitări pentru bătălia pe care aţi con-
te căpitan pentru a salva România. Nu pot decât să mă bucur să
f care o iubesc, urmând exemplul Italiei. Timp de un an întreg,
fit pe prietenii români să se inspire din gestul italian. Sunt ferm
vern român, interpret al voinţei Naţiunii, va asigura triumful
f României şi va asigura bunăstarea poporului său. în speranţa de
ernul român şi pe lângă Excelenţa Voastră un sprijin cordial
&-mi continui misiunea, lucrând la înţelegerea dintre^popoarele

[rimiti, Excelenţă, expresia înaltei mele consideraţii.

R. Bova Scoppa

|, domnului Ministru luliu Maniu,
artidului Naţional Ţărănesc, Bucureşti

hiva Serviciului Român de Informaţii, fond D, dosar 1799, f. 1.

NOTE

1. Alceo Valcini s-a născut la 21 ianuarie 1909, laTriest, şi s-a dedicat din tinereţe gazetăriei. La începutul lui septembrie 1939, când s-a declanşat cel de-al doilea război mondial, se afla în misiune de ziarist în Capitala Poloniei, în calitate de trimis special al cotidianului *Corriere della Sera.* Totodată, o scurtă perioadă, a îndeplinit şi oficiul de ataşat de presă al Legaţiei italiene de la Varşovia. Spre deosebire de Indro Montanelli, colegul său de redacţie, care în acel moment de apropia de Varşovia în trena trupelor Wehrmachtului, Alceo Valcini a cunoscut din interior tragedia poporului polonez, şi pe teritoriul baştinei lui, şi în România, în zilele unui refugiu halucinant. Prima sa relatare asupra conflictului dintre polonezi şi germani, transmisă la Milano la 31 august 1939, a apărut în ziua următoare, sub titlul *Polonezii răspund cu cea mai aspră intransigenţă.* Când steaua Poloniei a început să apună vremelnic, s-a retras împreună cu membrii Legaţiei italiene de la Varşovia la Cernăuţi, pe pământ românesc. De aici, a transmis la Milano primele reportaje despre situaţia de la o frontieră devenită dintr-o dată fierbinte. După război, chiar în anul capitulării Germaniei, a publicat o carte extrem de documentată, din care extragem şi noi aceste capitole, despre un dezastru al cărui debut Alceo Valcini 1-a trăit şi ca om, şi ca ziarist. Şi cartea aceasta îşi are povestea ei: într-o primă formă, sub titlul *Vistula în flăcări,* a fost redactată la Istanbul şi transmisă laRoma, pentru editura Garzanti, tocmai de la Kaunas, din Lituania. Cenzura lui Mussolini a interzis publicarea ei şi manuscrisul a ars în timpul bombardamentelor americane. A doua versiune a apărut în 1945. în presa italiană, în perioada de vârf a publicisticii sale, Alceo Valcini a fost considerat totdeauna un nume şi mai stăruie şi azi în amintirea redacţiilor italiene. Prin anii '50, era un comentator influent al Radiodifuziunii peninsulare. A mai publicat un volum în 1960, sub titlul sentimental *A pleca înseamnă a muri puţin.* Apoi, sub apăsarea inexorabilă a senectuţii, i s-a pierdut urma. Am încercat să-1 găsesc la ultima sa adresă din Roma: Via di Porta Pinciana 18. Plecase nu demult la Paris. La data aceasta, mă tem că este plecat pentru totdeauna.

2. Galeazzo Ciano s-a născut la Livorno, la 18 martie 1903. în tinereţe a practicat jurnalismul, la publicaţiile *La Tribuna, II Nuovo Paese* şi *l'lmpero.* în 1925 a absolvit dreptul şi a intrat în diplomaţie, fiind acreditat în diverse funcţii

ijing, Buenos Aires şi la Vatican. După ce a aderat la mişca-
ilie 1930, s-a căsătorit cu Edda, fiica lui Mussolini. A parti-
ipania din Etiopia, într-o escadrilă de bombardament. La 9
nit ministru de Externe al Italiei, rang în care s-a menţinut
943, când a fost marginali zaţ în funcţia de ambasador pe
Din poziţia de ministru plin de Externe, a jucat un rol nefast
ihestrând împreună cu Joachim von Ribbentrop aşa-zisul ar-
30 august 1940. De fapt un dictat, prin care românii pier-
jariei jumătate din Transilvania, în mod cert, Ciano nu i-a
:um nu a agreat nici alianţa dintre Mussolini şi Hitler. La 25
îl reuniunii Marelui Consiliu fascist, a votat în favoarea ordi-
Dino Grandi şi Mussolini a fost debarcat şi pus sub seches-
Je 1943, după eliberarea Ducelui de către un comando ger-
ipturat de SS şi încarcerat la Verona. La l O ianuarie 1944, un
Lepublicii Sociale Italiene, formaţiune statală înjghebată de
Ualiei, 1-a condamnat la moarte. A fost executat la 11 ianua-
dda Ciano, a reuşit să-i salveze jurnalul, cu care s-a refugiat
liţie a acestui jurnal a apărut în 1946, la Neuchatel.
sta se născuse la 12 aprilie 1921, la Roma. La Bucureşti, în
\ ea domiciliul pe str. Vrăjitoarei nr. 2. Până la armistiţiul ita-
e 1943, a fost ataşat de presă al Legaţiei Italiei. După această
.al spre fascişti, apoi s-a retras în espectativă. în locul lui, la
|ană, a fost desemnat Amore Bavaj.
de a se exprima al lui Ciano poate da naştere la confuzii, în
i\ despre Victor Antonescu (1871 -1947), fost ministru de Ex-
|n anii 1936-1937. Era membru al Partidului Naţional Liberal
ra un adept al liniei politice a lui Nicolae Titulescu. Deci nu
•eunul din cei doi Antoneşti, care vor conduce România între

setărilor efectuate în biblioteca Sormani de la Milano, unde
umentar referitor la Feodor Butenko, nu am putut afla data şi
Diplomat sovietic, despre care există motive temeinice să se
acoperit al NKVD. Prima sa ieşire în străinătate s-a consumat
), unde a fost acreditat ca funcţionar pe lângă pavilionul URSS
Internaţionale de la Paris. Apoi a fost rechemat în ţară şi avi-
:urând, ca însărcinat cu afaceri, gestiunea Legaţiei sovietice de
scins în România în decembrie 1937. La 4 februarie 1938,
ministrul plenipotenţiar pe care Feodor Butenko urma să-l înlo-
re Moscova, expirându-i misiunea, însă, peste numai două zile,
aşi an, Feodor Butenko a dispărut fără urme, chestiunea star-

nind rumori de o intensitate deosebită în presa bucureşteană şi internaţională şi lăsând siderat personalul propriei sale legaţii, care nu putea înţelege ce s-a întâmplat. Revenindu-şi din stupoare, sovieticii au pretins că diplomatul lor ar fi fost răpit de adversari ai regimului comunist, autorităţile româneşti de resort fiind incapabile să-i asigure securitatea, în consecinţă, relaţiile româno-sovietice s-au tensionat până la paroxism, în timp ce presa din Anglia şi Franţa, de conivenţă cu cea de la Moscova, blama în egală măsură guvernul lui Octavian Goga. La 16 februarie 1938, prin surprindere, ziarele de la Roma au anunţat că Feodor Butenko se afla în Italia, unde solicitase azil politic, în aceeaşi zi, Galeazzo Ciano, ministrul italian de externe, nota în jurnalul său politic: „L-am văzut astăzi la minister. Nu mi se pare un ins de anvergură. Dar era atât de răvăşit şi de înspăimântat, încât orice judecată asupra lui ar fi prematură." în săptămânile următoare, asistat de ziaristul Virginio Gayda, Feodor Butenko a publicat la Roma un document impropriu intitulat *Memoriu din vechea Rusie,* în care descria regimul sovietic în toată splendoarea absurdităţii şi perversităţii lui. După declanşarea celui de-al doilea război mondial, personajul a intrat într-un anonimat total. La peste o jumătate de veac de la consumarea faptelor, din memoriile devenite publice ale lui N. D. Stănescu, fost director în Serviciul Special de Informaţii român, s-a putut afla că diplomatul sovietic părăsise clandestin şi incognito România cu sprijinul serviciului secret condus de Mihail Moruzov, în urma unei cereri adresate Regelui Carol al II-lea. Feodor Butenko a decedat în primii ani' 50, într-un Occident care nu-şi mai amintea nimic despre defecţiunea lui. Cu acel prilej, un post de radio occidental care emitea în limba română 1-a apreciat drept „un vechi spion sovietic", pe care Moscova a încercat să-1 plaseze în străinătate uzând de un procedeu insolit. Este o presupunere care abia urmează a fi lămurită.

6. Franco Trandafilo, în toamna lui 1943, va fi desemnat însărcinat cu afaceri al Republicii Sociale Italiene în România. Nu era funcţionar diplomatic de carieră, ci ziarist şi girase până atunci biroul din Bucureşti al Agenţiei de presă *Ştefani.* Se născuse la Roma, la 26 mai 1908. în 1941, Imprimeria Naţională din Bucureşti a tipărit o carte scrisă de Franco Trandafilo, intitulată *Bessarabia, Terra di dolore, Storia del secolare conflitto russo-romeno.* Desigur, pentru această lucrare a fost stipendiat generos de Ministerul român al Propagandei Naţionale. De asemenea, i s-a pus la dispoziţie toată documentaţia pe baza căreia a redactat-o. Dar gestul lui de a apăra o cauză a României merită a fi respectat şi astăzi, cu atât mai mult cu cât cartea sa îşi păstrează intact interesul istoriografie, în 1942,450 de exemplare din carte au fost trimise la Legaţia română de la Roma, spre a fi distribuite unor oameni politici şi personalităţi din Italia, în septembrie 1944, împreună cu ceilalţi membrii ai Legaţiei fasciste de la Bucureşti, a fost arestat de sovietici şi expediat la Moscova. A scăpat din prizonieratul sovietic împreună cu Armando Odenigo, pe care îl secondase ca secretar de legaţie. Aderenţa sa la fascism, probabil dictată

afectat cariera postbelică, în ultimii ani '50 era redactor şef
DO din Capitala Italiei.

beţiv, sosit la Bucureşti în aceeaşi zi, Hitler îi reproşa Rege-
Itica de până atunci a României în relaţiile cu Germania şi îl
tezolve disputele teritoriale cu ungurii şi bulgarii. „Numai
între România, Ungaria şi Bulgaria la reglementarea raţio-
fcschise - promitea Hitler -, va avea un sens pentru Germa-
jibilitatea unei colaborări mai strânse, iar în vederea acesteia
|ă-şi asume obligaţiuni mai largi."

Igramele curente ale lui Pellegrino Ghigi, ministrul Italiei la
lin jurnalul lui Galeazzo Ciano, nu am reuşit să găsim nici o
le a unui diplomat italian asupra contextului în care s-a pro-
Jadrul arbitrajului de la Viena. Reproducem telegrama lui
Itru a sugera cam la ce se putea aştepta România în cazul
rdictul în speţă. Interesant este faptul că, numai cu şase zile
Jsâky, ministrul ungar de Externe, îl asigura pe ministrul ita-
l Giuseppe Talamo, că, dimpotrivă, românii ar fi fost pe cale
|ii pentru a porni împotriva Ungariei, în august 1940, în cali-
afaceri, Mărio Zamboni îl înlocuia pe ambasadorul italian la
, convocat la Roma.

iii *Revistei de studii politice internaţionale:* „începând din
ferilor ocidentale era evidentă. Ocupaţia germană a Renaniei -

[1] ustriei, dezmembrarea Cehoslovaciei, încorporarea Boemiei,
:erirea Norvegiei, Olandei şi Belgiei şi capitularea Franţei -
ta, abandonată, înconjurată de inamici ireductibili. Anglia,
i garantase independenţa, la 14 decembrie, acelaşi an, s-a
iţie de garanţie faţă de România. Vezi şi (Grigore) Gafencu,
guerre ă l'Est, Fribourg, Egloff, 1944, p. 177, şi N. P.
ti per la pace, Bompiani, 1945, pp. 141, 320, 322."
ii RSPI: „România pierduse în acest tragic an 1940 vechea
i Basarabia, cu 50000 kmp şi 3 milioane locuitori, Transil-
L'OOO kmp şi 2,5 milioane locuitori, şi Bucovina de Nord, cu
J50000 locuitori." Cum se vede, judeţele Caliacra şi Durostor,
p, erau uitate.

îrnităţii acestui text, semnat cu pseudonimul *Aldus,* plutesc
icbare. Istoricii italieni pe care i-am consultat, între care şi
[ic Lauro Grassi de la Universitatea din Milano, susţin că ar fi
[io Ghigi, fost ministru al Italiei la Bucureşti în perioada
bi e finalul textului său, *Aldus* afirmă că ar fi părăsit Bucureştii
[Pellegrino Ghigi nu se mai afla în România din iunie, acelaşi

an, fiind transferat la Atena. După opinia mea, nu ar fi exclus ca textul să aparţină lui Omero Formentini, secretar de legaţie, care 1-a secondat pe Ghigi în calitate de însărcinat cu afaceri, până la sosirea lui Renato Bova Scoppa la Bucureşti. Totuşi, am preferat să adoptăm poziţia istoricilor peninsulari. Pellegrino Ghigi era deosebit de apreciat de generalul Ion Antonescu şi de Mihai Antonescu, deoarece, în timpul arbitrajului de la Viena, a încercat deschis să limiteze pretenţiile teritoriale ungare, între altele, a reuşit să salveze pentru români oraşul industrial Turda, în mai 1941, cu prilejul banchetului oferit lui Ghigi la încheierea misiunii sale în România, Ion Antonescu i-a adresat un cuvânt de omagiu de o căldură puţin obişnuită în epocă. De altfel, după cum putem constata, şi *Aldus* a scris cu o deosebită căldură despre români.

12. Rodolfo Graziani s-a născut la Filettino, Frosinone, la 11 august 1882. Şi-a început cariera militară în 1903. A fost prezent pe fronturile din Eritreea şi Libia, a participat la luptele din primul război mondial, apoi a revenit în Libia, contribuind nemijlocit la lărgirea posesiunilor italiene din nordul Africii. La 21 mai 1936 a fost înaintat la gradul de Mareşal al Italiei şi la rangul de Vicerege al Imperiului. Mai târziu, a fost numit guvernator al Libiei şi comandant suprem al trupelor italiene din Africa septentrională, în februarie 1941 a cerut să fie rechemat în ţară şi s-a retras în viaţa privată. La 22 septembrie 1943 i s-a propus postul de ministru de război în guvernul Republicii de la Salo, proclamată de Mussolini în nordul Italiei. L-a acceptat, îndeplinind şi oficiul de şef de stat major al armatei fasciste în curs de reorganizare, în aprilie 1945,1-a mandatat pe generalul german Karl Wolff, şeful SS din nordul Italiei, să conducă tratativele de capitulare cu aliaţii anglo-saxoni şi în numele republicii lui Mussolini. La l mai 1945, s-a predat aliaţilor. I s-a intentat un proces, pentru culpa de a fi ordonat represalii împotriva partizanilor italieni. Primul tribunal şi-a declinat competenţa, însă, curând, un tribunal militar special 1-a condamnat la 19 ani de închisoare, la 2 mai 1950. La 29 august, acelaşi an, a fost eliberat din detenţie. A încetat din viaţă la Roma, la 11 ianuarie 1955. Principala sa carte se intitulează *Mi-am apărat Patria.*

13. Nota RSPI: „Trebuie spus, spre cinstea României, că la invitaţia lui Hitler de a anexa Banatul iugoslav, unde trăiau mai mult de 100000 de români, Antonescu a răspuns că poporul român nu intenţionează să profite de nenorocirea unui aliat al său. Astfel, România repeta gestul Regelui Carol, care, în momentul prăbuşirii Cehoslovaciei, refuzase de două ori - în 1938 şi în 1939 - să pună stăpânire pe Rusia subcarpatică."

14. La 13 iunie 1941, la Bucureşti, colonelul Corrado Valfre Di Bonzo i-a spus ziaristului italian Lino Pellegrini: „în nouă zile, Hitler atacă!" Vezi Lino Pellegrini, *Fra nove giorni Hitler attacca,* în // *Gazzettino* din 22 iunie 1979.

15. Giuseppe Bottai s-a născut la Roma, la 3 noiembrie 1895. A luptat voluntar în primul război mondial, apoi, în 1924, s-a numărat printre fondatorii

|. In aceeaşi perioadă, a editat revista *Critica fascista,* în
ru al Corporaţiilor. A luptat în Africa şi, revenind în ţară, a
Educaţiei Naţionale, în 1940 a lansat revista *Primato,* în
ripalii literaţi italieni ai timpului. La 25 iulie 1943, la reu-
Jiliu fascist, a votat pentru ordinea de zi a lui Dino Grandi.
jernul Badoglio a dispus arestarea sa, eliberându-1 abia la 8
ffianuarie 1944, Tribunalul de la Verona 1-a condamnat la
î. între 1944 şi 1948 a luptat în Legiunea Străină, sub nu-
li glia. între timp, fusese condamnat la închisoare pe viaţă de
din Roma. A revenit în Italia prin amnistie, dedicându-se
rialisticii. A murit la Roma, la 9 ianuarie 1959. în 1982 a
e care 1-a ţinut în anii războiului,
cesco Zingales s-a născut la 10 ianuarie 1884, la Longi,
Academiei Militare din Modena, a luptat în primul război
landat Corpul de armată autopurtat şi a participat la inva-
rmaţia lui Ciano nu este exactă. Când trebuia să preia co-
iţionar Italian în Rusia, Zingales a avut probleme de sănă-
generalul Giovanni Messe. L-a înlocuit pe Messe abia în
înfrângerea de la Stalingrad, a organizat retragerea trupe-
pe Don. A murit la Miiano, la l decembrie 1959.
latului italian Renato Bova Scoppa a fost destul de sinuos
44, s-a bucurat de o ospitalitate deosebită din partea unor
hui nazist, deşi reprezenta o Italie care se afla în război cu
gust 1944, noile autorităţi de la Bucureşti nu 1-au mai luat
r aparenţe protocolare, iar Comisia Aliată (sovietică) de
ir şi simplu. La această situaţie ingrată, pe care Renato
li moaşte, s-au referit şi doi ofiţeri italieni dintre cei surprinşi
Ilini în România, interesaţi de repatrierea lor şi a subordona-
ţii pa ce a ajuns la Roma, acelaşi Renato Bova Scoppa a fost
linisterului italian de Externe. Vezi Renato Cepparo,
tar Nero, Edizione Istituto Europa per gli studi storici,
f ici, Vicenza, 1970; vezi Giovanni Ciccolo, *Dissi no* •
tne di vita vissuta sulle navi della marina italiana, Vito
[ja, 1989.

(lîo s-a născut la Grazzano Monferrato, Alessandria, la 28
bsolvent al Academiei Militare de artilerie şi geniu de la
J reea, apoi împotriva turcilor şi în primul război mondial.
ncredinţat comanda statului major al armatei italiene, în
rnator general al Tripolitaniei şi Cirenaicii. La 5 mai 1936
şi, timp de câteva luni, a fost Vicerege al Etiopiei. Desem-

nat a treia oară şef al statului major general, a intrat frecvent în polemici cu Mussolini, iar în timpul campaniei din Grecia divergenţele lor au ajuns la ruptură, în decembrie 1940, după o explicaţie dură cu Ducele, Badoglio s-a retras în viaţa privată. La data aceea, era demult Mareşal al Italiei, în 1943, în urma unor contacte cu Regele Vittorio Emanuele al III-lea şi după debarcarea lui Mussolini de către Marele Consiliu fascist, la 25 iulie, a preluat conducerea unui nou guvern italian şi a început să lichideze metodic toate structurile regimului autoritar fascist, începând chiar de la Marele Consiliu, până la Tribunalul Special. Totodată, prin generalul Giuseppe Castellano, a iniţiat tratative secrete cu aliaţii anglo-saxoni, încheiate la 3 septembrie 1943. Armistiţiul convenit a devenit public la 8 septembrie, acelaşi an. Remaniat la 22 aprilie 1944, guvernul lui Pietro Badoglio a rezistat până la 18 iunie 1944. După nişte încurcături penibile cu o Justiţie mai catolică decât Papa, mareşalul s-a retras în localitatea natală, unde a încetat din viaţă la 31 octombrie 1956. în timpul războiului, o stradă din Bucureşti i-a purtat numele. Mai multe despre mareşalul Pietro Badoglio se pot afla din următoarele cărţi: Carlo Palumbo, *La vita di Pietro Badoglio - La vera storia dell'uomo che conquisto l'Etiopia,* Alberto Peruzzo Editore, Milano, 1985 şi Silvio Bertoldi, *Badoglio, U generale chepresse ilposto di Mussolini,* Rizzoli, Milano, 1993. Vezi şi Giuseppe Castellano, *Comefirmai l'armistizio di Cassibile,* Arnoldo Mondadori Editore, Verona, 1945.

19. Armando Odenigo s-a născut la 9 septembrie 1895, la Fiume, astăzi Rijeka, în Croaţia, în calitate de consilier de legaţie, a fost consul la Galaţi, în 1940-1941, şi apoi la Hamburg. Era un bun specialist în drept maritim, în toamna lui 1943, a fost numit ministru al Republicii Sociale Italiene la Bucureşti, fără a-şi putea prezenta scrisorile de acreditare, iar în septembrie 1944, cum vom vedea, a căzut în prizonierat sovietic. Din prima căsătorie avea o fiică, Nerina, născută şi ea la Fiume, la 20 iulie 1911. A doua soţie a sa, Evelina Pincherle, a fost o evreică din Triest, care a decedat în captivitate sovietică. La 7 aprilie 1990, ca un ecou la un articol al lui Lino Pellegrini, referitor la italienii constituiţi prizonieri de către sovietici, cotidianul milanez *ii Giornale* a publicat următoarea scrisoare: „Dragă directore, citesc articolele lui Lino Pellegrini asupra destinului ?âtor italieni în Rusia. Ei bine, una din acele persoane era mătuşa mea. Este vorba despre Evelina Pincherle, care, arestată la Bucureşti, împreună cu soţul ei diplomat, a fost deportată la Moscova şi a murit acolo, într-o celulă de la Lubianka, iară ca soţul să poată şti ceva despre ce i se întâmpla. Mormântul? Necunoscut. Văd că, mai nou, s-a reînceput să se discute despre identificarea cimitirelor noastre din URSS, dacă nu despre rămăşiţele pământeşti ale căzuţilor noştri. Lubianka, în calitate de închisoare statală, trebuie să aibă morminte, chiar şi comune, dar bine localizate. Eu întreb: este posibil să cunoaştem unde sunt situate aceste gropi? Dacă aş reuşi să ştiu, aş dori foarte mult să merg la Mos-

jentru a aşeza o floare şi a spune o rugăciune pe pământul
lea." Semna Lorettta Pincherle Candio din Milano. Nu, în
i, gestul preconizat de nepoată nu era posibil. Şi nu este po-
vreme ce asupra locului unde a fost înhumat Raoul
;şte misterul. După întoarcerea sa din prizonierat, Armando
it de sora sa, Giovanna, devenită prin căsătorie Lunghi. Mi-
terne, fără să-1 mai întrebe dacă a servit fascismul de voie
isionat la 17 septembrie 1954.

Scoppa a evocat misiunea sa în România în două cărţi dis-
oqui con due dittatori şi într-un capitol special în *La pace*
'erat să prezint cititorilor textele referitoare la România din
faptului că, în două sau trei episoade, problemele se repetă,
ante suplimentare, care merită a fi cunoscute.

Bova Scoppa: „în timpul celui de-al treilea Reich, (Karl)
Ifetor economic al Germaniei. Diplomat de carieră, inteligent, şi-
Mmai mare parte a tratativelor comerciale pe care Germania le-a
me şi care trebuiau să-i faciliteze războiul de agresiune întreprins
timul timp, Clodius a accentuat caracterul diplomatic şi econo-
nisiunilor lui şi se poate afirma cu certitudine că a adus multe
irece a reuşit să încheie mereu acorduri deosebit de avantajoase
itru Italia, în ţările balcanice, a fost un soi de umbră a lui Banco
itru aprovizionări esenţiale pentru poporul italian a fost mereu
imitărilor impuse de Clodius în favoarea ţării sale."

[7]ougier a fost ministru în guvernul fascist, în afară de jurna-
ăsit evocat doar în cartea lui Paolo Monelli, *Roma 1943,* fără

?ă"

muele al III-lea a fost Rege al Italiei între 1900 şi 1946, împă-
936 şi 1943 şi Rege al Albaniei din 1939 până în 1943. Fiu al
erto I şi al Margheritei de Savoia, s-a născut la Neapole, la 11
linte de a deveni Rege, s-a dedicat carierei militare, fiind nu-
197, comandantul Corpului X armată din Neapole. La 29 oc-
sătorise cu Elena de Muntenegru, care i-a dăruit cinci copii.
), când Umberto I a fost asasinat de adversarii săi politici,
; tronul Italiei, în primul război mondial, datorită politicii sale
întregit cu provinciile Trento şi Trieste. în 1922, a cedat pre-
însărcinat pe Benito Mussolini să formeze un nou guvern. Din
mnderile sale în stat au fost drastic diminuate. Şi-a revenit în
li943, cînd Marele Consiliui fascist, convocat din iniţiativa lui
Hbarcat pe Mussolini şi a restituit Regelui toate reponsabilităţile
[rejurări, Vittorio Emanuele 1-a însărcinat pe mareşalul Pietro

Badoglio cu formarea unui nou guvern, destinat să scoată Italia din alianţa cu Reichul nazist. A urmat armistiţiul cu aliaţii anglo-saxoni, devenit public la 8 septembrie 1943, şi intrarea Italiei în război împotriva Germaniei. Cu toate acestea, sub presiunea partidelor democratice, la 12 aprilie 1944, Vittorio Emanuele a fost nevoit să renunţe la prerogative în favoarea fiului său Umberto. La 9 mai 1946, cu o lună înaintea referendumului instituţional prin care italienii au optat pentru sistemul republican, Vittorio Emanuele al III-lea a abdicat. Apoi a plecat cu familia sa în exil, în Egipt, la Alexandria, unde a decedat la 28 decembrie 1947.

24. Motivul pentru care Vittorio Emanuele al III-lea 1-a împiedecat pe Ducele de Aosta să inspecteze baza vedetelor torpiloare italiene MAS din Crimeea a fost altul. Nu era cazul ca un membru al Casei Regale italiene să se implice într-un conflict pe care, într-un sfârşit, ar fi trebuit să-1 arbitreze aceeaşi Casă Regală, cum s-a şi întâmplat. Spre deosebire de Ducele de Aosta, după căderea Sevastopolului, Regele Mihai nu a ezitat să viziteze Crimeea, ceea ce îi atrage şi astăzi acuzaţia că ar fi sprijinit un război încheiat prin înfrângere. Alţii nu-i aduc o asemenea acuzaţie, deoarece, din punct de vedere românesc, războiul din răsărit a fost drept. Noi am luptat împotriva bolşevismului, până la ultima limită, în timp ce anglo-saxonii s-au aliat cu un sistem politic şi social care a produs Europei numai nenorociri.

25. Este vorba despre Elena de Muntenegru, soţia lui Vittorio Emanuele al III-lea, nu despre Regina Mamă Elena de la Bucureşti. Contextul în care Renato Bova Scoppa plasează numele poate crea confuzii.

26. Nota RBS: „Doamna Lupescu, evreică de o singulară frumuseţe şi amantă a Regelui Carol. Aceasta, care a trăit cu Regele, la Bucureşti, în concubinaj deschis, 1-a urmat apoi pe Suveran în exil şi se află şi astăzi împreună cu el."

27. Nota RBS: „Antonescu credea că va putea discuta cu Ankara şi prin intermediul lui Alexandru Cretzianu, tânăr şi valoros ministru al României în Capitala turcească, care demisionase din funcţia de secretar general al Ministerului de Externe de la Bucureşti, în toamna lui 1941, datorită unor disensiuni cu politica externă a dictaturii, în septembrie 1943, Cretzianu a plecat la Ankara, înainte de toate ca exponent al Regelui, şi acceptase această misiune numai după ce primise de la Londra asigurarea că englezii erau dispuşi să înceapă negocieri prin intermediul lui. însă, la Ankara, în fond, el nu a acţionat decât ca exponent al Opoziţiei române şi a avut contacte directe şi personale cu aliaţii, totdeauna cu scopul de a favoriza o posibilă secesiune a României, contacte care au fost apoi continuate şi dezvoltate de Ştirbey şi Vişoianu şi care au condus la încheierea armistiţiului dintre România şi aliaţi." Chestiunea asigurărilor primite de Alexandru Cretzianu de la englezi constituie o invenţie a lui Renato Bova Scoppa. în realitate, înainte de a pleca la Ankara, Cretzianu a discutat îndelung cu mareşalul Ion Antonescu, care i-a transmis următoarele instrucţiuni: „în Turcia, dvs. nu mă veţi reprezenta nici pe mine şi nici pe alţii, veţi reprezenta România."

co Lanza D' Ajeta a fost consilier şi şef de cabinet al lui
b a colaborat încă din 1936. în iulie 1943, a fost la curent
l lui Mussolini şi 1-a susţinut. După instalarea guvernului
(rost însărcinat să intre în contact cu englezii, la Lisabona,
lin conflagraţie. Misiunea sa nu a avut succes, datorită re-
llor. După război, D'Ajeta a fost ambasador în Brazilia şi
Jîn 1969.

lianini s-a născut la Perugia, la 8 martie 1899, şi a încetat
19 decembrie 1961. în 1920 s-a alăturat mişcării fasciste
lanţ, în 1922, în organizarea Marşului asupra Romei, care
lîn fruntea statului italian, începând de la l aprilie 1923, a
Juca fasciile coloniilor italiene din străinătate. Apoi, a re-
(n diplomatic, la Tanger, Lisabona,. Atena şi Varşovia. In
pasador al Italiei la Londra, unde a încercat să trateze un
JIarea Britanie. în februarie 1943, în calitate de subsecretar
teluat prerogativele lui Galeazzo Ciano, transferat în func-
|ă Sfântul Scaun. Bastianini nu 1-a susţinut pe Mussolini în
st din 25 iunie 1943. în consecinţă, autorităţile Republicii
jnnat la moarte. A scăpat fugind în Elveţia.

i Prinţesei Pallavicini, colonelul Emilio Pallavicini, în
: eroul naţional italian GiuseppeGaribaldi, sechestrându-1
ligă La Spezia. Dacă Prinţesa Ninni, după aproape un veac,
aţă de Bova Scoppa, înseamnă că şi mentalitatea nobilimii
jjconsiderabil în timp.

Dliţie secretă OVRA a luat fiinţă în ultimele luni ale anului
atentate care zguduiseră Italia fascistă. Din pornire,
> boteze PIOVRA, ceea ce în limba peninsularilor însemna
|Bocchini, având state vechi în serviciul de ordine, 1-a tem-
jiu stârni rumori neplăcute în opinia publică. Ce se ascundea
ve rămâne şi azi un mister. Unii au crezut că era vorba des-
L şi Represiune împotriva Antifasciştilor, versiunea fiind ac-
stre. Din punct de vedere practic, OVRA s-a adunat din bu-
fiâsura intrării sale în pâine. Mai întâi, în acelaşi an 1927,
lat la Milano, în dependenţă directă de Roma, un inspectorat
lătuit din agenţi versaţi în investigaţii şi destinat, iniţial, să
le comuniste, pe care chesturile provinciale le scăpau înde-
jprimul şef al acestui inspectorat a fost dr. Francesco Nudi,
Jatru adjuncţi şi având în subordine vreo 20 de agenţi. Bine
(motorizate şi de altă natură, grupul a fost autorizat să acţio-
ptricţie în întreaga Italie de nord, adică în provinciile

transpadane. Acesta a fost nucleul iniţial al temutei organizaţii OVRA. Ulterior, s-a mai creat un inspectorat asemănător, condus de Giuseppe D'Andreea, pentru provinciile Emilia, Romagna, Toscana şi Marche. Alte inspectorate de aceeaşi factură, ai cărei agenţi se puteau deplasa dintr-o zonă de jurisdicţie în alta fără a mai solicita aprobări de la Roma, s-au înfiinţat şi în restul Italiei, însă importanţa lor a fost neglijabilă. Comunismul, paradoxal, se infiltrase mult mai puternic în regiunile bogate ale peninsulei, decât în cele sărace. Pe această structură s-a constituit OVRA de tristă celebritate, căreia însuşi Mussolini i-a inventat sigla. Şi al cărei prim succes nu s-a înregistrat în lupta cu comuniştii, ci într-o acţiune de lichidare a organizaţiei democratice cu profil liberal *Giustizia e Libertă.*

Aşa arătau lucrurile privite fiind din afară. Din interior, se înfăţişau altfel. Arturo Bocchini, primul conducător al organizaţiei OVRA, s-a născut la 12 februarie 1880, la Sân Giorgio del Sannio, în districtul Benevento. După studii riguroase în drept, s-a dedicat unei cariere de funcţionar de poliţie. Timp de câţiva ani după încheierea primului război mondial, a fost prefect la Bologna. In 1926, Mussolini 1-a numit şeful poliţiei politice din Italia fascistă, respectiv al Direcţiei Generale a Siguranţei Publice. Marele ziarist italian Indro Montanelli, care 1-a cunoscut personal, 1-a deschis în termenii următori: era un napoletan de 47 de ani, puţin obez, gurmand, sensibil la farmecul feminin; inteligent şi sceptic, nu fusese şi nu va fi niciodată un fascist convins; a evitat mereu duritătile inutile şi, graţie temperamentului său, a reuşit să obţină, dintr-o postură ingrată, maximul de eficienţă cu minimum de violenţă; a ştiut totul despre ce se întâmpla în ţară, dar nu s-a agitat niciodată de o manieră iresponsabilă, cu consecinţe ireversibile. De asemenea, istoricul Mărio Innocenti aprecia că „cinismul lui nu a ajuns niciodată la delict", iar marea sa calitate ar fi constat în faptul că nu 1-ar fi minţit niciodată pe Mussolini; totdeauna i-a spus Ducelui adevărul, pe şleau, despre starea de spirit a italienilor. Relaţiile sale cu Heinrich Himmler şi Gestapoul german au fost deosebit de precare, mai mult de ordin protocolar, deoarece nu agrea metodele brutale ale naziştilor.

A decedat la 19 noiembrie 1940, în urma unui atac de cord. Unii au spus că 1-ar fi omorât femeile, precum şi apetitul exagerat pentru languste şi vinuri roşii, de calitate. Dimpotrivă, cei ce 1-au cunoscut îndeaproape au fost convinşi că ceea ce 1-a ucis a fost intrarea Italiei în al doilea război mondial. După opinia sa, o chestiune mai gravă decât un delict: o eroare fatală. Păcat că nu a avut vreme să-şi scrie memoriile. Arturo Bocchini nu a stat niciodată sub papucul lui Mussolini. Despre o relaţie inversă se mai poate vorbi. Profitând de anumite trăsături pozitive de caracter ale Ducelui, Bocchini 1-a manevrat cu o abilitate perfectă pentru a obţine rezultatul scontat. L-a arestat pe Alcide De Gasperi, adversar ireductibil al dictaturii şi viitor prim-ministru al Italiei din 1945 până în 1953, dar, în acelaşi timp, 1-a determinat pe Mussolini să-1 elibereze, sugerându-i că un act de clemenţă i-ar spori popularitatea. Ducele a fost de acord şi Bocchini s-a

iţa şi asupra coinculpaţilor. Nu a vrut să aresteze un grup
. i's-a cerut socoteală, a răspuns sec: numai menţinându-i
;raveghiată putea obţine informaţii valide despre întreaga
lin care aceştia făceau parte. Şi Ducele, neavând obiceiul
^sii pentru care nu avea competenţă, n-a mai avut replică,
ire, fiind întrebat de ce a eliberat un antifascist sau altul,
mai sec: pentru că are 11 copii acasă şi trebuie să-i între-
u, pentru că a promis să nu mai facă ceea ce a făcut.
ire 1-a secondat pe Arturo Bocchini la conducerea OVRA, se
jipoli, fiind diplomat în jurisprudenţă din 1908. A parcurs o
rativă în Ministerul italian de Interne, devenind în 1932 pre-
fi poliţiei peninsulare. Prin natura serviciului, a fost implicat
politică, dar nu le-a tratat cu un zel ieşit din comun. In 1939
•fect de poliţie de prima clasă, în 1940,1-a înlocuit pe Arturo
îl acestuia, în funcţia de şef al poliţiei politice fasciste, având
uşa organizaţie OVRA. La 14 aprilie 1943, existând îndoieli
fost înlăturat din funcţie de Duce, participând apoi la debar-
an. Efectiv, Carmine Senise a fost cel ce a propus arestarea
[ie 1943, fapt care s-a consumat în Villa Savoia din Roma. A
i poliţiei peninsulare la 26 iulie 1943 şi, preţ de o lună, a gu-
izolvarea structurii OVRA, până la 8 septembrie, acelaşi an,
;ermani şi internat în lagărul de concentrare de la Dachau, în
. A revenit în Italia după doi ani, însă, din nefericire, abia re-
is sub acuzare de noile autorităţi italiene, pentru o pretinsă
îl internaseră în lagărul de la Dachau. Ceea ce i s-a imputat
eliberarea lui Mussolini de pe muntele Gran Sasso, realizată
m. Fiind în discuţie o chestiune care nici măcar nu intra în
ne Senise. Arestat la 10 septembrie 1945, a fost îndepărtat
uziv. Totuşi, la 23 noiembrie 1945, Curtea Specială cu Juri
t ordinul prin care era reţinut şi 1-a scos de sub acuzare, în
a publicat o carte memorialistică, referitoare la evenimentele
:etat din viaţă la Roma, la 24 ianuarie 1958.
tât de interesant a fost şi Guido Leto, mai întâi ca adjunct al
şi, apoi, al lui Carmine Senise. în această calitate, a fost, de
organizaţiei OVRA, ale cărei extremităţi, prin natura regi-
ri de sub orice control. Prefera compania inteligentă a ziariş-
î ei se întâlnea periodic, de regulă săptămânal, la restaurantul
această faţă a realităţii, un Lamberti Sorrentino sau un Max
e de spus. Guido Leto ştia când telefoanele lor erau puse sub
nd se aflau sub filaj. Din răstimp în răstimp, îndeobşte atunci

când era motivat, îşi avertiza interlocutorul, amabil: „Lamberti, ar fi cazul ca şefii tăi de la *Tempo* să te acrediteze să scrii nişte reportaje de pe frontul din Rusia şi să-ţi mişti fundul din Roma. Mai uiţi şi tu de noi şi mai uită şi ai noştri de tine." Evident, Sorrentino înţelegea foarte bine că trebuia să dispară urgent din Italia, măcar până când se linişteau lucrurile. S-a prăbuşit şi fascismul, s-a spart în ţăndări şi OVRA, însă Guido Leto, şi în anii '50 şi '60, a continuat să se întâlnească la *Flora* cu prietenii săi ziarişti. Vezi şi Franco Fucci, *Lepolizie di Mussolini - La repressione dell'antifascismo nel „ventennio",* Mursia. Milano, 1985, Carmine Senise, *Quando ero Capo della Polizia,* Ruffolo Editore, Roma, 1946 şi Guido Leto, *OVRA: fascismo e antifascismo,* Cappelli Editore, Bologna, 1952.

32. Dino Grandi s-a născut la 4 iunie 1895, la Mordano, Bologna. în timpul studiilor în drept, a colaborat la cunoscutul cotidian bolognez// *resto del Carlino.* A luptat în primul război mondial, ca voluntar în trupele de alpini, în 1920 s-a înscris în partidul fascist şi în anul următor a fost ales deputat, dar mandatul i-a fost anulat, datorită faptului că nu avea vârsta cerută de lege. A fondat săptămânalul fascist *L 'Assalto* şi a participat la Marşul asupra Romei, care 1-a adus la putere pe Mussolini. Principalele sale funcţii sub regimul fascist au fost următoarele: membru al direcţiei generale a partidului fascist, vicepreşedinte al Camerei Deputaţilor, subsecretar de stat la Interne, apoi la Externe şi, din 12 septembrie 1929, ministru de Externe, în noiembrie 1931, a fost oaspetele preşedintelui Hoover în SUA. în anul următor, a fost desemnat ambasador în Marea Britanie. După ce a revenit în ţară, s-a apropiat tot mai mult de Regele Vittorio Emanuele al IlI-lea, încurajându-1 pe Suveran în adversitatea faţă de Mussolini. La reuniunea Marelui Consiliu fascist din 25 iulie 1943, majoritatea participanţilor au adoptat ordinea de zi a lui Grandi, care prevedea repunerea Regelui în posesia prerogativelor sale. Aceasta i-a permis Suveranului să-1 demită pe Duce. în august 1943, temându-se probabil de răzbunarea fasciştilor, Grandi a părăsit Italia, stabilindu-se la Lisabona. La l O ianuarie 1944, Tribunalul din Verona 1-a condamnat în contumacie la moarte, în 1948 a emigrat în Brazilia, revenind în Italia abia în 1960. Aici, la Albareto, Modena, a înfiinţat o exploatare agricolă model.

33. Pietro D'Acquarone s-a născut la Genova, la 9 aprilie 1890. A luptat în Libia, în 1913, şi în primul război mondial. Apoi, timp de câţiva ani, s-a ocupat de educaţia militară a Prinţului moştenitor Umberto de Savoia. Renumit ca expert financiar, Vittorio Emanuele al IlI-lea i-a propus să administreze patrimoniul Casei Regale, precum şi propriile lui proprietăţi. La 16 ianuarie 1939, a devenit ministru al Casei Regale şi s-a afirmat drept cel mai influent consilier al Regelui. De la începutul lui 1943, de conivenţă cu Suveranul, a început să elaboreze strategia debarcării lui Mussolini, a suprimării regimului totalitar fascist şi a ieşirii Italiei din alianţa cu Reichul nazist. Rezultatele s-au văzut la 25 iulie 1943, când Mussolini a fost demis şi pus sub sechestru. După război, înalta Curte de

Iu absolvit pe D'Acquarone de acuzaţia de a fi colaborat cu
llin viaţă la Sân Remo, la 13 februarie 1948.
Irea războiului împotriva Rusiei sovietice, colonelul Giuseppe
l Corrado Valfre Di Bonzo funcţia de ataşat militar al Italiei
astă poziţie, după căderea lui Mussolini, a fost nevoit să se
dintre cele mai insolite şi periculoase pentru a salva de pri-
f - cei aproape o mie de militari italieni surprinşi de eveni-
zi Sergio Pelagalli, *Badogliani e repubblichini in România*
43, în *Studi storico-militari,* Stato Maggiore dell' Esercito,
i. 1992 şi Mihai Pelin, *Italienii nu mai vor să lupte pentru*
i *Almanahul Luceafărul,* Bucureşti, 1986.
i născut la 28 mai 1902, la Ravenna. în tinereţe, a fugit de
>a la luptele din primul război mondial, fiind restituit fami-
cele din urmă, a reuşit să ajungă pe front, fiind înrolat în
'cîcările Negre, în 1919 a fost alături de poetul Gabriele
e pentru Fiume. După ce s-a înscris în partidul fascist, s-a
lungată de timp în structurile represive ale acestuia. Deve-
a fost implicat în luptele din Etiopia, participând şi la raz-
ia, în unităţile puse de Mussolini la dispoziţia lui Franco. La
ţlejul anexării Albaniei, a fost primul militar italian care a in-
Jticipat şi la al doilea război mondial, mai ales în operaţiunile
Secţionând o întreagă garnitură de decoraţii, în sfârşit, a lucrat
han de Informaţii Militare, în Spania şi Portugalia. Reîntors
; după căderea lui Mussolini, a avut un sfârşit tragic: în noap-
gust 1943, opunându-se arestării sale, a fost împuşcat mortal
[f. propunerea lui Giuseppe Bodini de a apela la Ettore Muţi,
f Renato Bova Scoppa şi Mussolini, nu era realistă, de vreme
jinci între Madrid şi Lisabona., incognito.
Evident, această frază făcea o aluzie deschisă la acele cercuri po-
încă din iunie 1943, au dat simptome manifeste ale spiritului lor
teiune. Se înţelege, ea a fost inserată pentru a evita ca Mussolini,
l îndârjească faţă de ceea ce califica el drept *trădare."*
[insistenţa era voită. Viza să-1 determine pe Mussolini să acţio-
I raportăm la situaţia internaţională din mai-iunie 1943 pentru a
i nişte acţiuni izolate şi necoordonate ale puterilor mici ale Axei
Icacitate,' nici vreo urmare. Şi iată de ce se punea accent asupra
îşi, deci, Mussolini să ia iniţiativa şi s-o coordoneze."
l Acest concept a fost introdus pentru a împiedeca pe Mussolini
faptul că s-ar fi vrut să fie condus, printr-o negociere diploma-
(are fără condiţii."

39. Notă RBS: „Asta era cu atât mai adevărat în ianuarie 1943, când am înaintat prima propunere de a fi sondaţi aliaţii. Se pierduseră şase luni, ceea ce nu a făcut decât să înrăutăţească posibilitatea unor condiţii onorabile pentru noi."

40. Notă RBS: „Ceea ce semnifica, în cuvinte voalate, că dl Hitler ar fi trebuit să abandoneze puterea."

41. Notă RBS: „Şi această frază a fost inserată pentru a face digerabilă mereu amara problemă a *trădării."*

42. Notă RBS: „Cu această indicaţie precisă am vrut să sugerez calea care ar fi fost posibil să fie urmată pentru un sondaj înspre aliaţi, adică acel *canal portughez,* canalul unui aliat al englezilor, şi nu *canalul balcanic,* cum îi spusese Mussolini lui Ciano, în ianuarie '43, cu obişnuitul lui dispreţ, cu ocazia primei mele tentative diplomatice."

43. Vittorio Emanuele Orlando, fost preşedinte al Consiliului italian de Miniştri în anii 1917-1919, participase din partea Italiei la Conferinţa de Pace de la Versailles, după încheierea primului război mondial. A rămas în istorie o situaţie pe care a traversat-o atunci: întrucât francezii boicotau vizibil Italia, lui Orlando i s-a propus ca Georges Clemanceau să fie asasinat de grupul mafiot *Prietenii din Palermol* Era un mod insolit al mafioţilor peninsulari de a-şi manifesta iubirea de patrie! în 1946, deşi se apropia de 86 de ani, Orlando a fost reales în Parlamentul Italiei. Vezi Marco Picone Chiodo, *In nome della resa-UItalia nella seconda guerra mondiale (1940-1945),* Mursia, Milano 1990.

44. Contele Vittorio Cini, printr-o ironie a soartei, a intrat în guvernul fascist cu ocazia ultimei remanieri guvernamentale operate de Mussolini, la 5 februarie 1943. Cu această ocazie, Cini 1-a înlocuit pe Host Venturi la conducerea Ministerului Comunicaţiilor.

45. Filippo Anfuso s-a născut la Catania, la l ianuarie 1901. A fost ataşat pe lângă Ambasada italiană din China, apoi şef de cabinet al lui Galeazzo Ciano, între 1937 şi 1941. Apoi a devenit ministru plenipotenţiar la Budapesta, în 1943, înainte de 25 iulie, a revenit la Roma, a intrat în contact cu Ciano şi cercurile monarhice, dar se pare că drumurile lor s-au despărţit, în toamna aceluiaşi an, Mussolini 1-a desemnat ambasador al Republicii Sociale Italiene la Berlin, iar în primăvara lui 1945 a fost promovat subsecretar de stat la Externe în guvernul de la Salo. în ciuda acestei opţiuni, după război, a fost ales în Camera Deputaţilor. A încetat din viaţă la 13 decembrie 1963.

46. Vittorio Ambrosio s-a născut la Torino, la 28 iulie 1879. S-a dedicat carierei militare şi a luptat în Libia, în 1912-1913, şi în primul război mondial, participând la cucerirea Goriziei şi la retragerea de la Caporetto. între cele două războaie mondiale, înaintat la gradul de general, a fost investit într-o serie de funcţii dintre cele mai importante din armata peninsulară, în 1941, în calitate de comandant al Armatei a Il-a italiene, a acţionat în Iugoslavia, asigurând apoi ocupaţia

Croaţiei, în ianuarie 1942, era şef de stat major al armatei
iruarie 1943 - şef al statului major general, în faţa ofensi-
a optat efectiv pentru ruperea alianţei dintre Italia şi Reich,
, şi scoaterea ţării sale din conflagraţie. A pus la punct chiar
e a Ducelui. La 19 iulie 1943, la Feltre, a încercat zadarnic
solini să se rupă de Hitler, ceea ce 1-a determinat să-şi îna-
lucele nu i-aprimit-o, prevalându-se de efectul unui aseme-
lei publice, în consecinţă, în strânsă relaţie cu Suveranul şi
Badoglio, a avut un rol important în operaţiunea de schim-
olitice a Italiei, declanşând şi o acţiune energică de recupe-
;ni răspândiţi în bazinul Mării Mediterane. La 20 noiembrie
le generalul Giovanni Messe, primul comandant al Corpului
în Rusia. Generalul Vittorio Ambrosio a încetat din viaţă la
la Alassio.

ai Paolo Monelli, un personaj informat, introduce în textul
iu a făcut-o nici un diplomat italian. Dimpotrivă, cum pro-
>logie, mulţi dintre ei s-au simţit datori cu o precizare: între
ihai Antonescu nu existau legături de rudenie.

)4, Paolo Monelli nu a fost diplomat, însă, în calitate de zia-
•nt o cronică diplomatică extrem de documentată. Cartea din
,t text, *Roma 1943,* a văzut prima dată lumina tiparului în
linte de apariţia cărţii lui Renato Bova Scoppa, *Colloqui con*
um şi a altor documente diplomatice din anii războiului. Ceea
m istul apelase la sursele cele mai autorizate, adică la protago-
lot, contactându-i personal şi direct. Rezultatele investigaţiilor
în a doua ediţie a cărţii, revăzută şi adăugită, apărută în 1979,
kpiciile editurii Arnoldo Mondadori.

Propagandei Naţionale era Mihai Antonescu, prin cumul. Re-
.lexandru Marcu era subsecretar de stat la acelaşi departament.
Bastianini.

ermană Bismarck practica în Italia trasul cu urechea în benefi-
u câteva zile în urmă, Egidio Ortona fusese invitat la un mic de-
I prinţesă, în urma căruia a notat în jurnal: „Casa este ca şi pa-
., elegantă, dar rece. Mulţi tineri. Printr-o coincidenţă pe cât de
suspectă, aflu că principesa va fi la Veneţia în zilele în care
mi spun că este extrem de interesată să obţină informaţii precise
românilor."

acei, amanta lui Mussolini.

io, fiica lui Mussolini şi soţia Contelui Galeazzo Ciano.

enito Mussolini.

55. Egidio Ortona, funcţionar de rangul doi în Ministerul italian de Externe.

56. Rachele Guidi, soţia iui Mussolini, 1-a cunoscut pe viitorul Duce în iarna 1909/1910. S-au căsătorit religios abia la 19 decembrie 1925. Vezi şi Mărio Cervi, *Mussolini, Album di una vita,* Rizzoli, Milano, 1992.

57. Poet clasic italian, Giovanni Pascoli s-a născut în 1855, la Sân Mauro di Romagna, Forli, în apropiere de Rocca delle Camminate, şi a decedat în 1912, la Bologna.

58. Alfonso La Marmora a devenit şef al guvernului italian în 1864. Alianţa italo-prusacă, împotriva Austriei, s-a perfectat la 8 aprilie 1866. înfrângerea italiană de la Custoza s-a consumat la 24 iunie, acelaşi an.

59. La 20 septembrie 1870, trupele generalului Raffaele Cadorna au pătruns în Statul Papal şi au ocupat Roma, fără să se atingă de Vatican. Episodul Isonzo s-a consumat în iunie-august 1915, protagonistul lui fiind generalul Luigi Cadorna. Vezi şi Mărio Silvestri, *Caporetto - Una battaglia e un enigma,* Arnoldo Mondadori, Milano, 1984.

60. Giuseppe Garibaldi (l 807-1882) este un personaj istoric prea cunoscut ca să-i mai transcriem aici datele biografice. A fost unul dintre cei mai activi unificatori ai Italiei. Bătălia de la Bezzecca, câştigată de Garibaldi şi voluntarii lui, s-a desfăşurat la 21 iulie 1866.

61. Este vorba despre generalul Enrico Cialdini, implicat în campaniile militare din anii '860, care vizau unificarea Italiei.

62. în anul 390 aH, sub conducerea lui Brenno, galii au cucerit Roma, supunând-o unor atrocităţi care au rămas în istorie.

63. Notă RBS: „Ministrul (Vasile) Grigorcea 1-a secondat cu inteligenţă pe preşedintele Antonescu, în timpul misiunii sale la Roma. Diplomat subţire, abil, din şcoala veche, cu un trecut strălucit, văzuse clar evoluţia situaţiei politico-militare şi în discuţiile pe care le-am purtat cu el, la Roma, atât în ianuarie '43, ca şi în iunie, acelaşi an, mi-a exprimat deschis modul în care vedea lucrurile, care coincidea cu al meu. în timpul vizitei preşedintelui Antonescu în Italia, i-am fost companion de călătorie timp de mai multe ore şi nu mi-a ascuns nicidecum sentimentele şi presentimentele sale. După armistiţiul din 8 septembrie şi evenimentele succesive, guvernul român, pentru a nu-1 obliga să urmeze guvernul lui Mussolini în nord, cu atât mai mult cu cât Grigorcea refuzase net eventualitatea, afirmând că el era acreditat pe lângă Rege şi nu intenţiona să-şi schimbe acreditarea, a fost trecut, din iniţiativa lui Minai Antonescu, de la Quirinale la Vatican. Prin această replasare, guvernul român viza să păstreze la Roma un om în care se putea avea încredere şi care era şi un observator diligent."

64. Notă RBS:, Acest promemoriu mi-a fost transmis la Bucureşti la 9 iulie 1943."

65. Raffaele Guariglia Di Vituso s-a născut la 19 februarie 1889, la Neapole. A parcurs toate treptele carierei de diplomat şi a reprezentat Italia la Conferinţa de

basador la Ankara, Buenos Aires, Paris, Vatican şi din nou
icuise în postul de la Vatican, în februarie 1943, Galeazzo
ie să salvăm Italia. O vom face curând, eu şi puţini alţii. Va
.u." După debarcarea lui Mussolini, la 27 iulie 1943, a sosit
tul de ministru de Externe în guvernul lui Pietro Badoglio.
; efectuate pe lângă aliaţii anglo-saxoni, la Lisabona şi la
za D'Ajeta şi, respectiv, de consulul Alberto Berio. Iniţial,
5 cu aliaţii de generalul Giuseppe Castellano, însă, până la
stiţiul semnat la 2 septembrie 1943 şi devenit public la 8
l ie 1944, când Pietro Badoglio şi-a remaniat guvernul, ma-
,tul lui Guariglia. în 1946, Guariglia a ieşit din diplomaţie,
,ar în 1948 a de venit ministru al Ordinului de Malta în Spa-
a fost ales senator. A încetat din viaţă la 26 aprilie 1970.
i Mussolini poate fi cunoscută din toate enciclopediile lu-
ost să insistăm asupra datelor ei. însă, am vrea să comuni-
antologii că, înainte de a pleca din Italia, mai mulţi istorici
cu proiectele noastre, între care şi prietenul Lauro Grassi,
iem batjocoritor despre Duce. într-adevăr, din tot ceea ce
jtecile italiene, am constatat că istoriografia acestei ţări îl
obiectiv, fără patimă şi fără epitete penibile. Asta nu poate
t că omul nu a făcut numai rău, ci şi bine. Evident, cuantu-
li săvârşit de Duce nu poate fi apreciat de un istoric român.
ieneralul (Alfred) Gerstenberg s-a acoperit de infamie după
îs, ordonând efectuarea unor bombardamente teroriste asu-
e 25 şi 30 august 1944." Totuşi, nu din dragoste pentru ge-
lerman, trebuie să precizăm că bombardamentele ordonate de
•efectuate cu peste două săptămâni înainte de încheierea armisti-
It abia în noaptea de 12 apre 13 septembrie 1944, la Moscova.
Llstoria deja a făcut dreptate în relaţie cu această legendă. Ita-
se bată cum se băteau armatele germane şi anglo-saxone,
j mijloacele necesare, înfrângerea armatei franceze, conside-
(re cele mai bune din lume, în 1940, în numai câteva săptă-
;ste vorba despre un adevăr care nu poate fi contestat."
•>o s-a născut la 23 decembrie 1885, la Tronzano, Vercelli. în
out cariera de diplomat, era ataşat de legaţie. Din 1927 a fa-
le şi delegaţiile italiene în contact cu sau acreditate pe lângă
r. în 1932 a devenit ambasador în Statele Unite, iar în 1937 a
•eaşi poziţie la Moscova, în 1941, declanşându-se războiul
[1] Sovietice, a revenit în centrala Ministerului de Externe, la
Florenţa, în 1964.

70. Punctele de suspensie marchează abrevierile operate în text chiar de Renato Bova Scoppa.

71. Prinţesa Mafaldade Savoia, fiica Regelui Vittorio Emanuele al III-lea şi soţia lui Filippo D'Assia, nu a mai ajuns în Italia. A fost capturată de Gestapo şi a murit într-un lagăr de concentrare german. Mult timp, pe mormântul ei din Weimar, a stăruit următoarea inscripţie: *Eine Unbekannte Frâu (O doamnă necunoscută).* Vezi şi Mărio Innocenti, *L'l talia del 1943 - Come eravamo nell'anno în cui crollo ilfascismo,* Mursia, Milano, 1993.

72. în octombrie 1943, serviciile secrete româneşti 1-au supraveghiat în permanenţă şi strâns pe Renato Bova Scoppa, atât pentru a-1 reţine de la fapte care ar fi putut provoca reacţii germane, cât şi pentru a-1 apăra de ameninţările lui Manfred von Killinger. Din documentele pe care le-am cercetat am dedus următoarele: în primul rând, s-au intensificat relaţiile lui Renato Bova Scoppa şi ale oamenilor din anturajul său cu cercurile diplomatice străine din Bucureşti. Până la data când Italia a declarat război Germaniei, nu avem cunoştinţă decât despre o vizită a ministrului italian la Legaţia Portugaliei. Discuţia cu Fernando Quartin de Oliveira Bastos, ne informează o notă a SSI, a durat 40 de minute, în aceeaşi zi, Renato Bova Scoppa s-a văzut şi cu însărcinatul cu afaceri al Spaniei la Bucureşti, Merry del Val. La 14 octombrie, activitatea Legaţiei Italiei a fost mult mai febrilă, în sediul ei de pe str. Mareşal Badoglio reunindu-se întregul ei personal. Renato Bova Scoppa s-a întreţinut îndelung cu ataşaţii militar şi naval. După plecarea lor, s-a prezentat la legaţie, din partea lui Giuseppe Bodini, un căpitan italian care a scos în curtea imobilului şase geamantane cu documente şi trei aparate de radio-emisie, incinerându-le şi îngropând resturile, în sfârşit, a mai vizitat Legaţia Italiei, sosind cu automobilul lui Merry del Val, o persoană necunoscută, probabil un curier. A doua zi, un funcţionar al Consulatului italian, Grazzini, a avut o întrevedere de 50 de minute cu ataşatul militar al Turciei la Bucureşti, căpitanul Kenan Kocaturk. După asta, ministrul Italiei a adresat o invitaţie la cină lui Merry del Val şi, în aceeaşi seară, din 15 octombrie, au fost prezenţi la reşedinţa sa o duzină de invitaţi. Printre ei, afară de Merry del Val, se aflau ministrul Argentinei la Bucureşti, căpitanul de fregată Giuseppe Massari şi ataşatul comercial Clemente Bonivero, care sfârşise şi el prin a rupe relaţiile cu fasciştii. S-au despărţit toţi de ministru la orele 2,30 noaptea, într-o stare marcat euforică. Iar la 18 octombrie, curios, Legaţia Italiei a fost vizitată de soţia unui înalt demnitar român, Constantin Buşilă, profesor universitar şi fost director al Uzinelor metalurgice Reşiţa. Abia la 19 octombrie s-a aflat că Renato Bova Scoppa s-ar pregăti să plece la Istanbul. Şi credem inutilă consemnarea prea atentă a tuturor acestor mişcări, raportate cotidian şi de SSI, şi de agenţii Prefecturii Poliţiei Capitalei. Dacă ar fi fost la curent cu desfăşurarea lor, desigur, germanii ar fi înţeles cu un ceas mai devreme cât puteau conta pe ataşamentul

pe neutralitatea Turciei. Lăsând de o parte, cel puţin deo-
Imanilor.

e 30 octombrie, ministrul Italiei a întreprins o vizi tăia Le-
•ucureşti. Seara, i-a avut invitaţi la cină pe Eduard Palin,
pe Manuel Farrajote Rocheta, însărcinatul cu afaceri al
ia. La 8 noiembrie, Legaţia Italiei a fost vizitată de o per-
mţilor Siguranţei, sosită cu automobilul lui Merry del Val.
;va Scoppa s-a întreţinut îndelung la Legaţia Elveţiei cu
l-a vizitat şi pe Carlos Ponţi, însărcinatul cu afaceri al Ar-
lit la legaţie, era aşteptat de un emisar sosit cu automobilul
,'ărd, ministrul Suediei la Bucureşti, în aceeaşi zi, de la Le-
iportat la Legaţia Argentinei mai multe colete conţinând în
Apoi au început să circule zvonuri că situaţia financiară a
ato Bova Scoppa, departe de a fi strălucită, se agrava de la o
it exclus ca aceste zvonuri să fi fost provocate de faptul că
spre vânzare societăţii româneşti LARES avioanele itali-
. acelaşi timp, când era în discuţie statutul propriu-zis al di-
ţsolidarizaţi de Mussolini, diverse oinformaţii, mai mult sau
Ibăteau cap în cap cu fapte cât se putea de certe,
şi decembrie 1943, precum şi în ianuarie 1944, serviciile se-
supravegheze Legaţia regală a Italiei de la Bucureşti. La 2
r observa că în cercurile din jurul lui Bova Scoppa era dez-
ibrii Legaţiei regale italiene şi-ar fi primit salariile prin fili-
nkara. Şi relaţiile ex-ministrului italian, obscure pentru
au fără contenire, în aceeaşi zi, Bova Scoppa i-a invitat la
al, secretarul Legaţiei spaniole, pe Carlo Romani, directorul
ie, şi pe Pietro Gerbore, al doilea secretar de legaţie pe care
îr Giuliano di Luigi îl vizita pe Vey sel Versan, secretarul Le-
[şi Bova Scoppa, la 3 decembrie 1943, s-a întreţinut îndelung
iar Andor Hertelendy şi cu secretarul lui de legaţie, Perlaky
mă zi, l-a vizitat şi pe ministrul Spaniei la Bucureşti, iar la 6
Jconvorbirile cu ministrul Ungariei. Chiar şi Eduard Palin, alt
aliate Germaniei, Finlanda, întreţinea în continuare cu Bova
j o cordialitate vădită. Guvernul de la Helsinki încă nu recu-
mprovizat de Mussolini în nordul Italiei şi, la recepţia organi-
in la 6 decembrie, ziua naţională a Finlandei, nu întâmplător,
ermane nu au participat. Practic, în cercurile diplomatice de la
::oppa avea numai prieteni. Doar Franco Trandafilo răspândea
şi ameninţări repetate, între altele, îl acuza pe baron că s-ar
lanentă cu ambasadorul Rocco, reprezentantul guvernului re-

gal italian la Ankara, ceea ce putea chiar să fie adevărat. Şi nu numai o dată a avertizat că Bova Scoppa, mai devreme sau mai târziu, va trebui să dea socoteală şi pentru fondurile din casa legaţiei, şi pentru cele transferate în bănci româneşti.

La 8 decembrie, nesinchisindu-se de avertismente şi zvonuri, Bova Scoppa şi-a reluat contactele din mediile diplomatice, întorcându-i o vizită lui Rene de Weck. La 27 decembrie, i-a reunit din nou într-un sfat de taină, la Legaţia regală, pe Giuseppe Bodini, Cesare di Porto, Giuseppe Massari, Clemente Bonivero, Pietro Gerbore, Pier Giuliano di Luigi şi Bruno Manzone. A doua zi, s-a reîntâlnit cu Andrea Cassulo, nunţiul apostolic din Bucureşti. La 30 decembrie, a întreprins o vizită la Legaţia Suediei. Apoi, la 5 ianuarie 1944, după o vizită la Legaţia Ungariei, a convocat într-o nouă conferinţă pe ataşaţii săi militari şi pe consulul general Andrea Rainaldi. Iar în după amiaza aceleiaşi zile i-a avut invitaţi la ceai pe ministrul Spaniei, pe Merry del Val şi pe Paul Ritter, şeful acelei divizii din Legaţia Elveţiei care era însărcinată cu reprezentarea intereselor americane în România. La 4 ianuarie 1944, o notă a SSI consemna o sumă de îngrijorări exprimate de Giuseppe Bodini: totuşi, regaliştii se temeau că oricând puteau primi ordin să părăsească ţara sau să fie supuşi unui regim de domiciliu forţat. „Legaţia regală - ar mai fi spus ex-ataşatul militar italian, într-un cerc intim - nu are legături directe cu guvernul Pietro Badoglio." Altă notă a SSI, din 11 ianuarie 1944, consemna şi alte necazuri din tabăra badoglioştilor: Legaţia regală a Italiei ar fi epuizat toate fondurile şi Pietro Badoglio, pe căi indirecte, i-ar fi transmis lui Scoppa dezlegarea de a-şi plăti funcţionarii din depozitele italiene aflate în diferite bănci româneşti. Inaccesibile fasciştilor, aceste depozite erau accesibile regaliştilor. Ceea ce le provoca germanilor alte şi alte nedumeriri.

în contradicţie cu propriile lui afirmaţii, Bova Scoppa nu era chiar atât de izolat pe cât dorea să se creadă. O notă a SSI din 25 ianuarie 1944 semnala că Amore Bavaj, ataşatul de presă al regaliştilor, expedia frecvent rapoarte detaliate către Legaţia regală a Italiei de la Madrid, prin valiza diplomatică a Legaţiei spaniole din Bucureşti şi cu concursul omologului său Juan Manuel de la Aldea. Din Capitala Spaniei, rapoartele în discuţie ajungeau la Raffaele Guariglia, ministrul de Externe al guvernului patronat de Vittorio Emanuele al III-lea. Totuşi, Marele Stat Major nu a crezut de cuviinţă că informaţia merita să fie verificată. Hârtia primită de la SSI s-a clasat printr-o rezoluţie placidă: „La dosarul cu diverse note informative." Şi acolo a rămas până în zilele noastre. Apoi, altă notă a SSI semnala că, la 27 ianuarie, Bova Scoppa ar fi vizitat Legaţia argentiniană din Bucureşti, unde şi-ar fi exprimat satisfacţia faţă de hotărârea Argentinei de a rupe relaţiile diplomatice cu statele Axei. Autorităţile româneşti, de asemenea, au considerat că era dreptul ministrului italian să se întristeze sau să se înseninеze în raport cu evoluţia evenimentelor internaţionale. Pe de altă parte, la 29 ianuarie 1944, acelaşi serviciu secret român, citând o sumă de afirmaţii ale lui

(latul cu afaceri argentinian, consemna adevărul că situaţia
(regale era totuşi destul de precară, în partidele de poker în-
plomaţilor, Bova Scoppa miza extrem de prudent şi cu sume
|, în ultima vreme, deveniseră foarte sobre, în plus, „germa-
ato Bova Scoppa să evacueze legaţia, fixându-i-se şi un do-
jjincie, dar această cerere nu a avut urmări practice", în ace-
anurile care circulau insistent în legătură cu el şi cu legaţia
invitat la un dejun de Paul Ritter. însă, tot în aceeaşi zi,
iult jocul ipotezelor, soţia aceluiaşi Bova Scoppa declara
că, la sosirea ministrului Italiei republicane la Bucureşti, nu
|ji va trebui să părăsească legaţia, în acest caz, firește, Bova
nau să se stabilească într-o casă particulară din București,
a fi, totuşi, de o acută actualitate. La 31 ianuarie 1944,
t invitaţi la dejun pe Suphi Tanrioer, Patrick de Reuterswärd
jjBrunsson, ataşatul militar suedez, împotriva zvonurilor în
i a fost deosebit de sobru şi, când petrecerea de la Legaţia
i toi, într-un cerc de prieteni, ceva mai sigur de sine şi cu o
anco Trandafilo afirma că „relaţiile diplomaţilor italieni re-
jil român au devenit şi mai cordiale". Cu toate acestea, nici el
jîncă toate nedumeririle. Fasciştii ar fi dorit ca guvernul ro-
; Bova Scoppa de toate privilegiile diplomatice, „această pă-
3r recunoaştere - negăsind însă aprobarea autorităţilor de la
şi timp, fostul corespondent al Agenţiei Ştefani avea şi mo-
|a foarte probabil ca Bova Scoppa să părăsească destul de cu-
unci toate problemele şi-ar fi găsit rezolvarea în liniște, în
lia, mai afirma Trandafilo, foştii membrii ai legaţiilor italiene
i din rangul de diplomaţi. Iar în Turcia li s-ar fi limitat consi-
1 mişcare, întâmplător sau nu, în aceeaşi seară, Bova Scoppa
|rau invitaţi la o recepţie organizată la celebrul restaurant
chiar de secretarul de legaţie maghiar Perlaky Kassa Andre.
tgi Villari se referă la convorbirea dintre Mihai Antonescu şi
pin 8 februarie 1944, al cărei rezumat oficial îl reproducem aici
D, trimisul domnului Mussolini la București, a venit în audienţă
cunoscut într-însul pe fostul consul general italian, care a lucrat
|tă vreme. I-am spus de la început d-lui Odenigo că doresc să
ţiului român şi atitudinea personală în privinţa Italiei, a guver-
ernului Majestăţii Sale Regelui Italiei, a d-lui Bova Scoppa şi a
[ireşti, fără nici un înconjur şi fără nici un fel de ezitare,
ablema italienilor la București şi a celor două legaţii este o
gravă, este problema Italiei, este problema latinităţii, în

vreme ce toate rasele se adună sau s-au adunat chiar, slavii, germanii, anglo-saxonii şi chiar puterile Asiei, latinitatea - cea mai veche, mai profundă şi mai rafinată dintre rase - se destramă singură. Dacă şcoala lui Mazzini şi veacul al 19-lea au pus în lumină principiul naţionalităţilor, numai cea mai penibilă ignoranţă ne poate împiedeca să vedem că suntem în veacul raselor şi că, în timp ce toate rasele se adună, latinitatea, obosită, particularistă sau incapabilă de sinteză, nu face decât a se destrăma şi a se compromite. Pe de altă parte, un om care îşi iubeşte patria şi crede în unitatea ei ca în Dumnezeu nu poate să privească fenomenul italian al divizării decât ca o adevărată dramă. Rog pe Dumnezeu să ferească ţara mea de asemenea încercări.

în ce priveşte pe Duce, nu voi uita niciodată convorbirea de la Rocca delle Camminate. Ducele a fost cu mine sincer şi mi-a spus tot ce gândea. Mă onorează să ştiu că între punctul său de vedere şi al meu nu am găsit atunci nici un fel de deosebire. Mi-a vorbit cu astfel de francheţe că trebuie să închid în conştiinţa mea tot ceea ce mi-a mărturisit. Mi-am făcut atunci datoria, ţinând seama de concluziile convorbirii, să spun Sfântului Părinte, în întrevederea ce am avut, ca şi Majestăţii Sale Regelui Italiei, impresia pe care mi-a făcut-o Ducele, iar prin ministrul Cădere am comunicat-o şi d-lui Salazar. Ce s-a petrecut după aceea în Italia este pentru mine o adevărată dramă şi un lucru asupra căruia mă abţin să vorbesc. Rog să-i spună domnului Mussolini că nu am uitat convorbirea de la Rocca delle Camminate şi că privesc tot ce s-a petrecut în Italia ca atare (o dramă). Acestea sunt lucruri care aparţin Italiei.

Cu aceeaşi francheţă cu care am considerat aceste împrejurări, declar că eu, şi ca ministru de afaceri străine, şi ca profesor de drept internaţional, care crede în principiile profesate 17 ani la catedră, şi ca om, nu pot să mă abat de la reguli care constituie baza legăturilor internaţionale şi pe care România, care nu este o mare putere, trebuie să le respecte: principiile fiind permanente, pe când noi, oamenii, suntem trecători şi interesele României neputând să fie asigurate decât prin respectul statornic al principiilor stabile. Aceste principii însemnează pentru mine datoria de a respecta imunitatea diplomatică a d-lui Bova Scoppa şi extrateritorialitatea.

Am aflat că dl Odenigo aduce şi scrisoarea de rechemare a d-lui Bova Scoppa. Acest lucru îmi este foarte greu să-1 admit, în nici un caz nu pot crea Majestăţii Sale Regelui meu dificultatea ca el să hotărască asupra acestui lucru, ci trebuie eu însumi, înainte de a-i supune problema, să-i atrag atenţia d-lui Odenigo că părerea mea este că dl Bova Scoppa nu poate fi rechemat de Duce. Dl Bova Scoppa a declarat că aparţine guvernului Majestăţii Sale Regelui Italiei. A declarat-o de îndată ce Ducele a demisionat. Atunci, şi guvernul german şi noi am recunoscut, mai bine zis am confirmat legăturile cu Italia, pentru că problema unei recunoaşteri nici nu se punea, întrucât nu era vorba de schimbarea unei forme de guvernământ, ci de schimbarea funcţională şi constituţională a statului italian, printr-un alt pre-

|urma demisiei Ducelui. Ce s-a petrecut după aceea este un
orincipiile. Dacă Germania are titluri care-i aparţin, pentru
^rejurările petrecute pe teritoriul italian, trupele germane să
ine faţă de Italia, iar în urma constituirii de către Duce a
noască pe acesta şi numai pe acesta, România, care nu are
)t pentru a constata ruperea legăturilor diplomatice cu gu-
s a lucrat pe baza regulilor dreptului internaţional, la înce-
a, România nu ar putea nici să nege d-lui Bova Scoppa
, imunităţile şi privilegiile de agent diplomatic,
rut permisiunea să mă întrerupă pentru a-mi spune că gu-
: recunoscut nici măcar de Aliaţi decât sub forma unui co-
ală, care lucrează în sud. Că, în asemenea condiţii, a i se
suveran ar fi nu numai să nu se urmeze punctul de vedere
ă seamă nici de punctul de vedere al celorlaţi, care nu tra-
io ca guvern regulat. I-am spus d-lui Odenigo, drept răs-
, consider că una este problema funcţionării guvernului şi
:ţionării d-lui Bova Scoppa. Dl Bova Scoppa a fost acre-
^tea Sa Regală la o funcţiune aici, beneficiind de toate privi-
jiplomatice. Aceste funcţii, odată recunoscute şi împlinite,
: în conformitate cu regulile dreptului internaţional sau
_>r relaţii sau prin plecarea Domniei Sale.
'denigo procedarea guvernului român faţă de dl Lavrentiev.
i gravă stare de opinie publică, în iunie 1941, îşi îndrepta re-
|'a ţării care ne atacase şi ne ameninţa nu numai teritoriul co-
Jstenţa naţională, i-am asigurat d-lui Lavrentiev viaţa şi drep-
Iste 90 de membri ai legaţiei într-un tren în care au aşteptat
j treacă spre Rusia, temându-mă atunci ca nu cumva vreo ma-
atingă extrateritorialitatea legaţiei sau să-i aducă vreo ofensă.
i-am trimis medic şi i-am dat toată considerarea umană.
|atelor Unite la Bucureşti se găsea grav bolnav, după intrarea
iţe, în chiar momentul când eu plecam spre Berlin - prima
, eu nu am ezitat, aflând că are nevoie de un medic specia-
sronul Gării de Nord să rog pe dl ministru von Killinger să
poziţii pentru a telegrafia la Berlin şi în numele meu să in-
|ni unui avion românesc, pe care voiam să-l pun la dispoziţie,
Jrge în Elveţia spre a-i aduce acest medic. După aceea, când
«re a fost un credincios prieten al ţării noastre, a murit, după
zboi dintre noi şi Statele Unite, la cererea Germaniei şi Ita-
trimit în scris doamnei Gunther, odată cu regretul acestei
a poate să rămână pe teritoriul României atâta timp cât va

voi, contând pe sprijinul leal şi civilizat al Ministerului Afacerilor Străine şi asigurând-o chiar că, dacă nu aş mai fi eu pe locul pe care-l am, sunt sigur că oricine ar veni în locul meu ar urma această considerare. Am organizat după aceea trenul cu care au plecat membrii legaţiei şi am întovărăşit această misiune de tot respectul care i se cuvenea, pentru că principiile sunt mai tari decât oamenii.

Faţă de dl ministru Bova Scoppa nu aş putea să procedez altfel. Sau pleacă din ţară şi, în acest caz, trebuie să-i ajut condiţiile plecării, sau, dacă rămâne în ţară, nu pot decât să-i respect condiţia imunităţii diplomatice, pe care a primit-o pe teritoriul României. Pe lângă aceasta, eu mă simt dator să am această atitudine faţă de dl Bova Scoppa şi pentru că dl Bova Scoppa este singurul ministru al Italiei la Bucureşti, din câţi îmi aduc eu aminte, care a lucrat sincer, serios şi efectiv, respectând şi interesele României şi îngrijindu-se de marile probleme ale latinităţii şi ale colaborării italo-române. A fost sincer, leal şi faţă de Duce, şi faţă de mine, şi faţă de patria sa, şi faţă de România. M-aş dezonora dacă nu aş considera acest lucru. Acest om a lucrat pentru Duce şi a suferit cum a suferit pentru patria sa, simţindu-i criza şi ameninţarea gravă. Luni de zile înainte de grava criză italiană, Bova Scoppa a venit la mine să-mi înfăţişeze neliniştea şi suferinţa lui, pentru a le uni cu ale mele. Astfel că am putut să-mi dau seama de buna credinţă a lui şi de patriotismul său, ca şi de fidelitatea faţă de conducătorul Italiei, pe care sunt sigur că ar purta-o şi plecând din România. Acest om onest a îmbătrânit în ultimele luni de suferinţă şi m-aş umili pe mine dacă nu aş şti să-i respect suferinţa.

Italia trebuie să înţeleagă că nu trebuie şi nu poate să fie decât una. împrejurările de azi nu trebuie să-i umbrească legile unităţii italiene. De aceea, am cerut şi unora şi altora din aceste două tabere italiene ca atmosfera de război civil pe teritoriul nostru să înceteze, nu numai pentru respectul care ni se cuvine, dar pentru respectul unităţii italiene. M-aş dezonora ca om dacă aş proceda altfel, fiindcă dl Bova Scoppa mi-a fost prieten, nu numai colaborator în răspunderile politice. D-na Bova Scoppa şi dl Bova Scoppa m-au primit în casa lor cu toată prietenia şi mi-au arătat cea mai caldă înţelegere. Impunându-mi rigiditatea unor reguli aspre, eu, de la septembrie şi până azi, nu am călcat în casa d-lor, pentru că nu am vrut să se creadă că atitudinea pe care o iau, sprijinind-o pe baza unor principii, condiţiile prezenţei sale în România însemnează un sentiment subiectiv de prietenie numai, ci nu datoria rece şi stăpână a omului de stat care respectă principiile.

Regret că ei pot să interpreteze ca un act de laşitate umană acest lucru. Eu nu sunt un laş, dar pentru ţara mea sunt dator să-mi fărâm orice fel de elemente subiective pentru a nu servi decât interesele ţării mele. De aceea, nu am ezitat o clipă în această atitudine, deşi s-au găsit unii care să-şi permită să afirme că maşina mea s-ar vedea la legaţie. Dl Gerbore a trimis o scrisoare, spunând că dl Trandafilo ar fi afirmat acest lucru, deşi dl Trandafilo, în scris după aceea, a contestat. Aceeaşi atitudine de măsură o cer mai ales din partea italienilor pe terito-

(filo mi-a spus că dl ministru Davidescu 1-a chemat să-i co-
din partea mea, rugându-1 să înceteze atmosfera de război
„dintre grupurile de italieni. I-am spus d-lui Trandafilo că,
ksărcinat pe dl Davidescu ca să-i comunice acest lucru şi eu
brmule. Acelaşi lucru 1-am spus şi d-lui Bova Scoppa.
histru Odenigo să-i spună Ducelui că evoc convorbirea noas-
t la ea. Rog să-i adauge Ducelui că nu am uitat niciodată că,
Jiit greu, Ducele m-a ajutat personal pentru ca să-mi continui
iciodată că acest lucru s-a făcut în vremea informaţiilor d-lui
Idezonora dacă, rămânând pe acelaşi loc, unde nu am decât
trtat şi nu satisfacţii personale de împlinit, să uit vreodată acel
limţit pe Bova Scoppa lângă mine. Şi dl Bova Scoppa trebuie
Ingă el. D-lui Odenigo, în concluzie, i-am arătat întâi că tre-
. când Majestatea sa Regele se va restabili, până atunci
J-anjare a solemnităţii remiterii scrisorilor de acreditare.
.lirea scrisorilor de rechemare pentru dl Bova Scoppa, rog să
Ictul meu de vedere, că nu pot face acte împotriva d-lui Bova
icipiul imunităţii diplomatice, şi că nu pot lua cu forţa localul
l Scoppa, pentru că sunt ţinut să respect principiul extraterito-
[va Scoppa ar părăsi localul legaţiei, plecând în altă ţară, pro-
1 diferită, întrucât apărarea intereselor italiene în România ar
Inizare administrativă cât mai unică. Dacă dl ministru Bova
fa dorinţa de a pleca, aşa cum mi-a lăsat să înţeleg cândva că
Ircia, cred că ar trebui să i se dea tot concursul, iar guvernului
iţe garanţiile, că acest lucru eu 1-am cerut de mai multă vreme
ivitarea tuturor incidentelor care s-au produs în ultima vreme.
Ippa ar dori să părăsească localul legaţiei pentru a se instalam
fontinua să-şi păstreze imunitatea diplomatică şi toate dreptu-
f leg să dispreţuiesc principiile de drept internaţional.
ceasta sfâşiere italiană va fi trecătoare şi că unitatea Italiei şi
Iţii vor deveni fapte în ordinea de mâine, recomand tuturor
inia, oricare le-ar fi convingerile, să nu creeze între dânşii o
labil şi să dea în ţara noastră un spectacol penibil, după toate
ie trece Italia. Dl Odenigo mi-a răspuns că îmi mulţumeşte
i lămuririle date, că va comunica Ducelui cuvintele deînţele-
|exprimat, fiind sigur că Ducele va fi mişcat de aceasta, îm-
I meu de vedere în ce priveşte necesitatea ca italienii la
i condiţie demnă, nu numai pentru a nu crea dificultăţi guver-
! că Italia trece prin ceasuri grele. Că ar fi inexact că Domnia
(r-un anumit cerc că joi va lua localul legaţiei cu forţa şi cu

concursul autorităţilor române, pentru că Domnia Sa este un om serios şi nu poate să facă o asemenea afirmaţie (dl Bova Scoppa îmi scrisese în acest sens). Că înţelege conduita guvernului român şi atitudinea mea personală, atât faţă de problema extrateritorialităţii şi imunităţilor diplomatice, cât şi a d-lui Bova Scoppa personal şi a prieteniei ce ne leagă, pentru că dl Bova Scoppa personal i-a fost şi Domniei Sale şef, îl cunoaşte şi ştie că, într-adevăr, a lucrat pentru România şi a reprezentat serios şi demn interesele italiene în România.

în ce priveşte însă plecarea d-lui Bova Scoppa, va referi punctul meu de vedere Ducelui şi garanţiile pe care le-am cerut, dar, dacă pentru membrii legaţiei problema poate fi rezolvată odată cu a d-lui Bova Scoppa, pentru militari şi ataşatul militar, care era în acelaşi timp şi şeful Misiunii Militare Italiene în România, chestiunea va fi mult mai grea. Mi-a exprimat satisfacţia de a putea lucra în România şi m-a asigurat de obiectivitatea pe care o va pune întotdeauna şi de dorinţa ca italienii din România să aibă o ţinută potrivită cu împrejurările grave prin care trece patria. Desigur, dl Odenigo mi-a semnalat unele excese ale italienilor nefasciști, cerându-mi să intervin în viitor când asemenea acte s-ar mai produce." Sub titlul *Mihai Antonescu, Convorbiri diplomatice (II),* documentul a fost reprodus de Ion Ardeleanu în *Magazin istoric* din mai 1993.

75. în perioada interbelică, Luigi Villari s-a afirmat ca un anglofob notoriu. La începutul anului 1933 a susţinut un ciclu de conferinţe asupra fascismului la Universitatea din Oxford, în 1943, a optat pentru Republica Socială de la Salo şi cartea din care am extras acest fragment argumentează opţiunea sa în favoarea lui Mussolini.

76. Notă RBS: „Prinţul Ştirbey, fost preşedinte de Consiliu, personalitate politică influentă în România, a fost mereu în opoziţie în timpul războiului, în primăvara lui 1944, a fost trimis la Cairo, prin înţelegere între Maniu, Brătianu şi Mihalache, care erau şefii opoziţiei, în Capitala egipteană, Ştirbey a intrat în contact direct cu reprezentanţii aliaţilor şi, secondat excelent de Vişoianu, a tratat în principal cu ambasadorul sovietic Novikov. La 3 aprilie '44, Molotov a declarat solemn: *Guvernul sovietic nu urmăreşte scopul de a anexa vreo parte a teritoriului românesc sau de a schimba regimul social existent în România sau de a limita în vreun f el oarecare independenţa României.* Aceste declaraţii şi condiţiile unui eventual armistiţiu, comunicate de aliaţi lui Ştirbey şi lui Vişoianu, au fost premisele acţiunii românești, dezvoltată de Rege şi opoziţie, şi care a condus la secesiunea României, la 23 august 1944." Adevărul este că la Cairo nu s-au purtat nici un fel de tratative, emisarii români confruntându-se cu un ultimatum.

77. Stupefiant, la 15 martie, Bova Scoppa a organizat la legaţie un dejun la care au participat nu mai puţin decât 50 de persoane. Printre invitaţii săi s-au aflat Eugen Titeanu, fost ministru, şi Vladimir Mavrocordat, un moşier cu relaţii întinse în sistemul guvernamental românesc, în seara aceleiaşi zile, Bova Scoppa şi soţia sa

_i ministrul român Radu Lecca. La 17 martie, ex-ministrul
|Turciei din Bucureşti, însă, tot atunci, Prefectura Poliţiei
entru a treia oară, că Legaţia Italiei regale ar fi intrat într-o
icolţit, Bova Scoppa i-ar fi convocat la legaţie pe Giorgio
ligi ivlercoli, membri marcanţi în consiliile de administra-
ilatura Românească şi Petrol-Prahova, solicitându-le un
Apelul lui ar fi produs o profundă impresie şi numiţii ar fi
antă în beneficiul legaţiei rămasă credincioasă Regelui
lea. Apoi a căzut în desuetudine şi această informaţie, des-
jodată dacă exprima o realitate sau era simplu zvon. Şi SSI,
«n primul plan al atenţiei alt set de rapoarte, de data aceasta
kţia regalistă s-ar fi pregătit să plece în Turcia, între 25 şi 31
fui exod iminent s-ar fi înscris 260 de italieni, între care se
ectorul Băncii Comerciale Italiene din România. Cercurile
fi fost chiar profund intrigate de faptul că guvernul român
ece prin nimic această mişcare. La 25 martie, Prefectura
mfirmat informaţiile SSI: Legaţia regală a Italiei, în frunte
levăr, s-ar fi pregătit să plece la Ankara. Girant al interese-
a urma să rămână Contele Quaranta di Zurlini, căruia, în
şi misiunea de a organiza la Bucureşti un serviciu de infor-
>re Bavaj, ataşatul de presă, lansase ideea că Bova Scoppa
guvernul regal italian fie la Moscova, fie la Teheran. „Di-
^tT- ar mai fi spus Amore Bavaj - regretă că trebuie să pără-
jsste în joc cariera lor." Doar Giuseppe Bodini şi subalternii
lici un semn că ar fi intenţionat să se clintească din Bucureşti,
lomnul Odenigo, fost consul la Hamburg, a fost numit mi-
la Bucureşti, unde a rămas şase luni să facă anticameră,
nte scrisorile de acreditare Regelui Mihai, care a refuzat

Experienţa istorică a demonstrat că această convingere, răs-
fiile internaţionale, în primăvara lui '44, era o iluzie înşelă-
•ciile făcute'şi contribuţia adusă, Italia a fost tratată mai rău,
>le ţări care au continuat războiul în jur de un an după data
-un gest eroic, ieşise din el."
ligo este victima unei confuzii. Prinţesa Bibescu şi Contesa
,ane distincte, deşi amândouă de origine princiară şi româ-
th, Contesă Mathieu de Noailles, născută la Paris, în 1876,
itoare a numeroase volume de versuri în limba franceză,
Brâncovenilor. Prinţesa Martha Bibescu, născută în 1890,
imă, provenea din familia Mavrocordaţilor.

81. Notă RBS: „îmi face plăcere să reamintesc aici numele funcţionarilor legaţiei care şi-au asumat aceeaşi atitudine cu mine, la 8 septembrie '43: primul secretar Gerbore, al doilea secretar Di Luigi, ataşatul militar col. Bodini, ataşatul naval comandantul Massari, ataşatul aeronautic Di Porto, consilierul comercial Boniver, ataşatul comercial Lenzi, ataşatul de presă Bavaj, şeful misiunii culturale Manzone, cancelarul Salerni, consulul general la Odessa Coppini."

82. Notă RBS: „Acestea erau expresiile obişnuite ale lui Antonescu şi, cu toate acestea, nu erau, în general, decât intenţii lăudabile, cărora nu le urmau fapte concrete."

83. Notă RBS: „în noiembrie 1943 - cum mi-a spus fostul ministru român la Lisabona, Pangal - Antonescu a trimis în Capitala portugheză pe domnul Camil Demetrescu, pentru a efectua sondaje pe lângă anglo-saxoni. însuşi Pangal luase contact cu Hopkinson pentru a cunoaşte condiţiile de pace. Răspunsul Londrei a fost cel obişnuit: declaraţie de capitulare necondiţionată adresată tuturor celor trei aliaţi. Hopkinson a adăugat că ar fi fost suficientă o singură declaraţie, care ar fi fost divulgată numai atunci când situaţia strategică ar fi permis-o."

84. Secretarul de legaţie Romeo Moschetti era născut la Odessa, la 7 octombrie 1908. După întoarcerea din prizonieratul sovietic, a fost reintegrat în Ministerul italian de Externe, fiind pensionat la 25 iunie 1973.

85. Notă RBS: „Fostă creaţie a lui Titulescu, (Constantin) Vişoianu a fost unul din cei mai activi agenţi în favoarea cauzei aliate. La puţine luni după intrarea ruşilor în Bucureşti, a fost numit ministru de Externe."

86. Notă RBS: „Fostul şef al Gărzii de Fier, ucis la Bucureşti, în 1940." De fapt, Corneliu Zelea Codreanu fusese asasinat în noiembrie 1938, din ordinul Regelui Carol al II-lea.

87. în anii care au urmat, mulţi dintre germanii din România căzuţi în prizonierat sovietic n-au vrut să creadă că Manfred von Killinger s-a sinucis. „Kremlinul - îi spunea lui Armando Odenigo, în captivitatea rusească, un anume Alfrath, pseudonim de conivenţă - are un evident interes să te facă să crezi că lucrurile au decurs cum ar fi trebuit să decurgă. Şi tu le iei pe toate de bune... Spre exemplu, ca şi ieri, la Bucureşti, nu au încercat să te facă să crezi că von Killinger s-a sinucis, împreună cu secretara sa? Un ministru german nu face aşa ceva. L-ai văzut mort? Nu, nu l-ai văzut. Ai citit despre asta în ziare. Şi tu crezi că în vila de la Bucureşti, unde aţi făcut o escală înainte de plecarea spre Moscova, v-au dat ziare adevărate?..."

88. Notă RBS: „Şeful Marelui Stat Major al armatei române."

89. Notă RBS: „Ministrul de Război român."

90. Notă RBS: „Probabil o aluzie la bomba atomică, în studiu atunci în Germania."

91. Notă RBS: „Consilier comercial pe lângă legaţie, doctorul Boniver s-a distins în mod deosebit în timpul dramaticei perioade trăite la Bucureşti, prin in-

(şi prin concursul extrem de eficace pe care mi 1-a dat
niul economic italian din România."
nie avea Armando Odenigo despre comportamentul germa-
‚Tot ceea ce am văzut până azi în Germania şi, în timpul
)mânia, dezminte în ochii mei acuzaţiile propagandei ina-
alaţi, la Braşov, unde cel mai adesea am avut prilejul să re-
au purtat mereu într-un mod exemplar." După opinia noas-
hetăm mulţi români care au traversat perioada războiului,
a departe de adevăr, în consecinţa oricărui război, literatura
este plină de aberaţii şi minciuni debitate cu rea intenţie.
44, Renato Bova Scoppa i-a trimis Regelui Mihai urmă-
ată în limba franceză: „Sire, gestul pe care Majestatea
3 august, cu un curaj demn de strămoşii Săi, va rămâne în
Ură a salvat România în momentul cel mai tragic al desti-
întreg, în ciuda situaţiei dificile în care mă aflam, n-am
prietenii mei români să urmeze exemplul ţării mele, care
de eliberare, dar care regăsise faţă de istorie drumul ei
iv m-am bucurat profund de ceea ce Majestatea Voastră,
viziunea Sa şi cu curajul Său a făcut pentru fericirea
Majestatea Voastră să-mi permită să-I ofer, în numele
ului personal al Legaţiei Regale, felicitările cele mai res-
ncere. îndrăznesc să sper că, obligate de cursul istoriei şi
lor de a deschide drumul libertăţii şi al demnităţii, prin
)ele noastre popoare vor putea să găsească într-un viitor
profundă de fraternitate şi înţelegere sinceră şi loială, în
tata timp cât va dura misiunea mea în România şi, în
;rmit să reînnoiesc felicitările adresate Majestăţii Voastre
aroase şi să-I prezint asigurarea profundului meu respect
:ere." Din păcate, speriat de invazia rusească şi de faptul
în consideraţie existenţa unui armistiţiu cu România, Re-
briţa, în nordul judeţului Gorj. Scrisoarea lui Renato Bova
d târziu, textul ei din arhive conţinând, în primul rând, o
M. S. Regelui. Mulţumit telefonic!" în al doilea rând, sub
scrisoarea a fost adnotată şi de o persoană cu semnătură in-
. probabil, despre Grigore Niculescu-Buzeşti, ministrul de
rn de la Bucureşti: „Primind pe ministrul italian la 20 oc-
ngă audienţă, i-am arătat de ce politica lui Ică Antonescu
'iano, trimise sub formă de rapoarte ale lui Bova Scoppa!)
i rezultat practic, dat fiind că în mod fatal ambii Antoneşti
ludinea negativă a Ducelui. A trebuit să admită, de aseme-

nea, că actul din 23 august 1944 a reuşit, pe când schimbarea politică italiană nu a avut vreun rezultat pentru aliaţi, ba poate dimpotrivă!" (Arhivele Naţionale Bucureşti, Fond Casa regală, dosar nr. 12/1944, ff. 1-2). Autorul notei exhiba un soi de fanfaronadă nepotrivită în relaţiile diplomatice, în fapt, şi Italia, la 8 septembrie 1943, şi România, la 23 august 1944, au făcut ce trebuia şi ce se putea face. Comparaţia între cele două momente era superfluă. Şi, pe deasupra, profund nepoliticoasă.

94. Renato Bova Scoppa, în secvenţa anexelor, mai prezintă în *Colloqui con due ditiatori* trei rapoarte pe care le-a transmis la Roma, până la această dată. Le reproducem aici integral:

▮

București, 26 august 1944

Excelenţei Sale, Ministrului Regal al Afacerilor Externe,
Roma

Domnule Ministru,

Evenimentele din 23-24-25-26 august 1944, survenite în România, constituie un faliment zgomotos al politicii germane, al cărei principal interpret la Bucureşti a fost Baronul von Killinger. în precedentele mele rapoarte, pe care a trebuit să le încredinţez unor legaţii străine şi, mai mult decât atât, ministerului de aici, în copii în limba franceză, nu am putut niciodată, *din evidente raţiuni de prudenţă* - faţă de germanii care, după cum am înţeles în mod repetat, reuşeau, prin misterioase scăpări, să aibă cunoştinţă despre ceea ce scriam -, să o informez pe Ex.V. despre ce a făcut această Legaţie Regală, timp de un an, pentru a determina România să urmeze exemplul Italiei.

în contactele mele săptămânale cu preşedintele Antonescu, încet, încet, 1-am convins că singura salvare a României consta în mod sigur într-un mare gest de curaj, care să-i permită să rupă relaţiile cu Germania şi să treacă decisă de cealaltă parte, inspirându-se din exemplul italian. In contactele mele cu alte personalităţi româneşti, m-am străduit să-i conving pe toţi să adopte această politică şi am precizat mereu punctul de vedere italian asupra problemei româneşti, care avea analogii deosebite cu cea a noastră. Şi asta pentru că ambele ţări au fost împinse în război de o dictatură şi împotriva voinţei celor două popoare, care nu aveau nici o posibilitate de a-şi manifesta sentimentele, în ambele cazuri, spiritele şi conştiinţele fuseseră violentate.

România părea să aibă o justificare istorică majoră, ceea ce nu era valabil în cazul Italiei, datorită faptului că ea revendica două provincii foste româneşti care fuseseră ocupate de Rusia, dar nu trebuie să uităm că aceea care permisese această ocupaţie fusese Germania. Hitler şi Mussolini erau responsabili pentru pierderea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord şi artizanii arbitrajului de la Viena, care amputase României provincia ei cea mai preţioasă, Transilvania.

Ie importante de rezolvat pentru a se ajunge la urmarea
Evoluţia crizei nu putea fi decât în mod necesar lenta. Prima
] şi consta în convingerea unor spirite - în primul rând al
- că a se sustrage alianţei cu germanii ar fi constituit un
le toate, trebuie să se ia în consideraţie, în orice politica
indamental roman, care trebuia să se afle la baza oricărei
: „Salus patriae suprema lex est." în faţa acestui principiu,
iscă orice scrupule şi ezitări.

ăzboaiele impuse de dictaturi, numai onoarea dictatorilor
;ea a popoarelor. Mai era apoi şi o altă problemă, cu ca-
le care ameninţau România, dacă s-ar fi rupt de Germania
lane de pe teritoriul român erau încă numeroase. Dar era
spera la salvarea ţării de la o certă ruină, fără a se înfrunta
•este riscuri erau mari.

nimentele militare din ultima vreme au determinat mereu re-
riilitari germani de pe teritoriul român. Pe măsură ce trecea
minuau. însă nu trebuia să se mai piardă în nici un fel timpul,
s de a desprinde România, printr-un act cutezător, din alianţa
la cobeligeranţa cu aliaţii şi-ar fi pierdut întreaga valoare. A
acter politic. Politica răsturnării de alianţe fusese practicata de
determinate ale istoriei. Nu numai Casa de Savoia exersase o
JFrederic al Il-lea ne-a oferit un exemplu. Era momentul s-o
J Pe altă faţă a lucrurilor, trebuia convenit că a continua războiul
Jonstituia pentru România o sinucidere şi, în perspectivă, o atitu-
rtea conducătorilor ei, pe care istoria nu ar fi iertat-o.
mistiţiu pe care Rusia le făcuse cunoscute la timpul potrivit
fie Acestea ar fi putut să fie ameliorate numai dacă România
fia timpul potrivit exemplul italian. Deci, aceasta era singura
Bucată, dar nu trebuiau pierdute nici săptămâni, nici zile.
pe care m-am străduit să le fac cunoscute aici, timp de un an,
de instrucţiuni din partea Ex. V., dar pe care le consideram
mea diplomatică, au prins rădăcini şi, în momentul când
ji-au arătat roadele.

iscă - aşa cum am referit în precedentele mele rapoarte - nu
/ea partizani şi mijloace cu pondere, în România nu se con-
)lul altor ţări şi în ciuda sugestiilor pe care le-am făcut în
•ganizaţiei chiar şi modestă, de „patrioţi". Atacul rus, fireşte,
area crizei. Dar Legaţia Regală a Italiei poate să^se mân-
a exclusiv în interesul documentării istorice şi nu în favoa-
itorilor mei - că a pregătit-o cu toate mijloacele aflate la dis-
> uitat că situaţia la care eram reduşi prin efectul ostilităţii le-

gaţiilor germană şi neofascistă, ca şi a unor cercuri filogermane destul de fanatice, ne obliga să menţinem contactele cu o extremă rezervă şi prudenţă. Dacă am fi fost liberi să acţionăm în profunzime, în toate mediile, nu ar fi fost exclus ca această criză românească să fi putut izbucni mai devreme.

Trebuie să spun, ca să respect adevărul, că Mihai Antonescu a admis mereu justeţea argumentelor mele şi necesitatea ca România să se salveze la timp. M-a încuviinţat numai până atunci când i-am sugerat să urmeze exemplul Italiei până la ultimele consecinţe şi să se alăture aliaţilor. Ambiţia îui era aceea de a face România să iasă din război fără a stârni o reacţie germană. Totuşi, insistenţa mea şi sugestiile mele au fost mereu apreciate de preşedinte, care mi-a declarat explicit că „numai de la mine îi parveneau sfaturile unui prieten în singurătatea în care se afla". In fapt, el a sfârşit prin a-1 convinge pe mareşal să abandoneze puterea şi să le lase altora responsabilitatea de a semna armistiţiul. Numai că, în ultimul moment, când mareşalul Antonescu a fost invitat de Rege să semneze armistiţiul - care era totodată şi actul condamnării sale -, a ezitat, declarând Suveranului că spera într-o debarcare a turcilor la Constanţa!

Firește, evenimentele au favorizat desfăşurarea tezei extreme şi au făcut să prevaleze punctul nostru de vedere. Germanii - în cea mai ortodoxă tradiţie -, imediat după ce românii au făcut să se înţeleagă că ar fi semnat armistiţiul, nu au ezitat o clipă să dezlănţuie represaliile cele mai violente. Astfel, noul guvern român, în numai trei zile, a ajuns rapid la o adevărată stare de război cu fosta aliată, cum s-a întâmplat şi în Italia. Maniu a adresat un apel către Naţiune, îndemnând-o să se ridice contra Germaniei, amintindu-i cât făcuse România în favoarea acesteia, jumătatea de milion de oameni sacrificaţi, enormele livrări de petrol, grâu etc. şi acerba ingratitudine cu care a fost răsplătită pentru excepţionalul concurs oferit aliatei.

Bucureştii au fost în bună parte distruşi de „furor teutonicus", dar o nouă pagină de istorie se deschide înaintea României. Legaţia Regală a Italiei de la Bucureşti este mândră de a fi concurat, în ciuda extremei dificultăţi a situaţiei în care se afla, a ameninţărilor al cărei subiect fusese mereu, a limitării mijloacelor ei de existenţă, de circulaţie, de corespondenţă şi de contacte, la a face să triumfe teza Italiei - aceea a Naţiunilor Unite şi despre care toţi oamenii cinstiţi sunt convinşi că este aceea a libertăţii şi a justiţiei.

Ministru Regal R. Bova Scoppa

II

București, 31 august 1944

Excelenţei Sale, Ministrului Regal al Afacerilor Externe, j
Roma ;i

Domnule Ministru,

Hotărârea României de a trece în tabăra aliaţilor, la aproape exact un an de la gestul istoric săvârşit de Italia, pune capăt unei lungi şi chinuitoare perioade trăită

m importante de rezolvat pentru a se ajunge la urmarea
Soluţia crizei nu putea fi decât în mod necesar lentă. Prima
ţi consta în convingerea unor spirite - în primul rând al
I - că a se sustrage alianţei cu germanii ar fi constituit un
kie toate, trebuie să se ia în consideraţie, în orice politică
undamental roman, care trebuia să se afle la baza oricărei
l: „Salus patriae suprema lex est." în faţa acestui principiu,
ască orice scrupule şi ezitări.

•ăzboaiele impuse de dictaturi, numai onoarea dictatorilor
;ea a popoarelor. Mai era apoi şi o altă problemă, cu ca-
le care ameninţau România, dacă s-ar fi rupt de Germania
nane de pe teritoriul român erau încă numeroase. Dar era
i spera la salvarea ţării de la o certă ruină, fără a se înfrunta
teste riscuri erau mari.

Iminentele militare din ultima vreme au determinat mereu re-
piilitari germani de pe teritoriul român. Pe măsură ce trecea
Iminuau. însă nu trebuia să se mai piardă în nici un fel timpul,
jbs de a desprinde România, printr-un act cutezător, din alianţa
l la cobeligeranţa cu aliaţii şi-ar fi pierdut întreaga valoare. A
Jracter politic. Politica răsturnării de alianţe fusese practicată de
•eterminate ale istoriei. Nu numai Casa de Savoia exersase o
IFrederic al II-lea ne-a oferit un exemplu. Era momentul s-o
|Pe altă faţă a lucrurilor, trebuia convenit că a continua războiul
bnsti tuia pentru România o sinucidere şi, în perspectivă, o atitu-
jrtea conducătorilor ei, pe care istoria nu ar fi iertat-o.

•listiţiu pe care Rusia le făcuse cunoscute la timpul potrivit
Iţe. Acestea ar fi putut să fie ameliorate numai dacă România
la timpul potrivit exemplul italian. Deci, aceasta era singura
licată, dar nu trebuiau pierdute nici săptămâni, nici zile.
le care m-am străduit să le fac cunoscute aici, timp de un an,
f de instrucţiuni din partea Ex. V„ dar pe care le consideram
i mea diplomatică, au prins rădăcini şi, în momentul când
şi-au arătat roadele.

:ască - aşa cum am referit în precedentele mele rapoarte - nu
vea partizani şi mijloace cu pondere, în România nu se con-
plul altor ţări şi în ciuda sugestiilor pe care le-am făcut în
Organizaţie, chiar şi modestă, de „patrioţi". Atacul rus, firește,
rea crizei. Dar Legaţia Regală a Italiei poate să se mân-
i exclusiv în interesul documentării istorice şi nu în favoa-
I ;orilor mei - că a pregătit-o cu toate mijloacele aflate la dis-
|e uitat că situaţia la care eram reduşi prin efectul ostilităţii le-

gaţiilor germană şi neofascistă, ca şi a unor cercuri filogermane destul de fanatice, ne obliga să menţinem contactele cu o extremă rezervă şi prudenţă. Dacă am fi fost liberi să acţionăm în profunzime, în toate mediile, nu ar fi fost exclus ca această criză românească să fi putut izbucni mai devreme.

Trebuie să spun, ca să respect adevărul, că Mihai Antonescu a admis mereu justeţea argumentelor mele şi necesitatea ca România să se salveze la timp. M-a încuviinţat numai până atunci când i-am sugerat să urmeze exemplul Italiei până la ultimele consecinţe şi să se alăture aliaţilor. Ambiţia lui era aceea de a face România să iasă din război fără a stârni o reacţie germană. Totuşi, insistenţa mea şi sugestiile mele au fost mereu apreciate de preşedinte, care mi-a declarat explicit că „numai de la mine îi parveneau sfaturile unui prieten în singurătateaîn care se afla", în fapt, el a sfârşit prin a-1 convinge pe mareşal să abandoneze puterea şi să le lase altora responsabilitatea de a semna armistiţiul. Numai că, în ultimul moment, când mareşalul Antonescu a fost invitat de Rege să semneze armistiţiul - care era totodată şi actul condamnării sale -, a ezitat, declarând Suveranului că spera într-o debarcare a turcilor la Constanţa!

Fireşte, evenimentele au favorizat desfăşurarea tezei extreme şi au făcut să prevaleze punctul nostru de vedere. Germanii - în cea mai ortodoxă tradiţie -, imediat după ce românii au făcut să se înţeleagă că ar fi semnat armistiţiul, nu au ezitat o clipă să dezlănţuie represaliile cele mai violente. Astfel, noul guvern român, în numai trei zile, a ajuns rapid la o adevărată stare de război cu fosta aliată, cum s-a întâmplat şi în Italia. Maniu a adresat un apel către Naţiune, îndemnând-o să se ridice contra Germaniei, amintindu-i cât făcuse România în favoarea acesteia, jumătatea de milion de oameni sacrificaţi, enormele livrări de petrol, grâu etc. şi acerba ingratitudine cu care a fost răsplătită pentru excepţionalul concurs oferit aliatei.

Bucureştii au fost în bună parte distruşi de „furor teutonicus", dar o nouă pagină de istorie se deschide înaintea României. Legaţia Regală a Italiei de la Bucureşti este mândră de a fi concurat, în ciuda extremei dificultăţi a situaţiei în care se afla, a ameninţărilor al cărei subiect fusese mereu, a limitării mijloacelor ei de existenţă, de circulaţie, de corespondenţă şi de contacte, la a face să triumfe teza Italiei - aceea a Naţiunilor Unite şi despre care toţi oamenii cinstiţi sunt convinşi că este aceea a libertăţii şi a justiţiei.

Ministru Regal R. Bova Scoppa

II

Bucureşti, 31 august 1944

Excelenţei Sale, Ministrului Regal al Afacerilor Externe,
Roma

Domnule Ministru,

Hotărârea României de a trece în tabăra aliaţilor, la aproape exact un an de la gestul istoric săvârşit de Italia, pune capăt unei lungi şi chinuitoare perioade trăită

;ală. Cum este cunoscut de Ex. V., numai graţie curajului şi
i Mihai Antonescu şi intransigenţei Suveranului misiunea
enţină aproape intacte prerogativele şi să-şi continue exis-
tenţă agitată şi dificilă. Insistenţa cu care guvernul german
ᵖă, exasperarea pe care constantul refuz românesc o produ-
xitate ale germanilor şi fasciştilor, ameninţările şi provocă-
i fost permanent, care au mers de la o cerere solemnă de a fi
•dunărea fascistă la 17 octombrie 1943, în prezenţa minis-
JKillinger, până la încăierări între italienii fideli nouă şi nişte
pţiei fasciste, care treceau prin faţa sediului nostru pentru a
te, au fost numai unele aspecte ale situaţiei de atunci.
i că ministrul Germaniei, Killinger - nazist fanatic, care deja
Bcelebru pentru acte de violenţă din epoca insurecţiei hitleriste
Triera sa diplomatică la Bucureşti, trăgând focuri de revolver
|i sale, în care se baricadase şi în care s-a sinucis -, în ciuda ex-
hise avute cu mine la 20 septembrie, anul trecut, a menţinut în
) atmosferă de violenţă, de complot şi de spionaj. Ameninţă-
;i mele persoane s-au înmulţit într-atât, timp de multe luni, în-
surse serioase să nu mai ies seara; proiectele de asalt împo-
au înmulţit până când nu numai guvernul român a fost nevoit
iton de jandarmi înarmaţi, ci şi noi, cu carabinierii noştri, am
izăm un serviciu permanent de vigilenţă armată, costisitor,
Trăiam ca într-o casă asediată, din care, spre a putea să scă-
: al grupurilor înarmate SS sau fasciste, a fost nevoie să pu-
de evadare, în fond, aveam toate motivele să ne temem de un
[illinger, care se considera un fel de şef de comenduire.
u, orice acţiune a noastră, orice cuvânt al nostru erau sub
urate şi denunţate guvernului român ca reuniuni revoluţio-
• vizitele mele la colonia italiană - drept manifestări de
ptă; contactele noastre încercau să le prezinte drept acţiuni
plasările automobilelor noastre, întreprinse numai din raţiuni
•ansporturi misterioase de arme; opera de asistenţă desfăşu-
i ajutorul doamnelor italiene, pentru colonia noastră, care a
nul trecut - drept o acţiune subversivă de propagandă. Eram
l pun lucrurile la punct cu guvernul român, pentru a-i dovedi
boratorii mei nu răsplăteam lealitatea şi demnitatea cu care
Jvitate clandestină şi neleală. Fireşte, contactele au fost men-
i fost apărată, activitatea noastră şi munca noastră au fost
până peste dificultăţi care, dacă nu se doresc supraevaluate,
aţiuni de obiectivitate, mai mult faţă de colaboratorii mei de-

cât faţă de alţii, să fie puse într-o lumină adevărată. Ajunge să ne gândim că munca noastră a continuat timp de aproape un an, având la mat puţin de 500 metri distanţă sediul Legaţiei fasciste şi la numai 100 metri sediul aşa-zişilor ataşaţi militar şi comercial republicani. Convieţuire destul de dificilă şi, dacă nu a dat loc la conflicte grave, s-a întâmplat aşa numai datorită atitudinii noastre.

în substanţă, timp de un an întreg, s-a încercat totul pentru a ne izgoni din sediile noastre, pentru ca să evacuăm mai ales sediul Legaţiei Regale, pentru ca să înceteze orice funcţiune a noastră. Şi când toate aceste numeroase tentative - la care a contribuit însuşi Hitler, în diverse reprize, fie prin mesaje adresate mareşalului Antonescu, fie în conversaţiile directe între ei (s-a discutat despre noi şi în cursul ultimei lor întâlniri de la cartierul general, în urmă cu trei săptămâni), atunci, la 31 mai, a explodat bomba complotului care ar fi trebuit să-i scoată pe tuşă pe Bova Scoppa, pe colonelul Bodini şi pe comandantul Torri, şi poate şi pe alţi funcţionari. Nu exclud că Baronul von Killinger, având în vedere că toate eforturile lui au fost vane, ar fi patronat el însuşi o lovitură-revolver decisivă, într-un război în care dispar milioane de oameni, era clar că „măcelarul von Killinger" - cum îl definesc astăzi ziarele româneşti - nu ar fi avut o atenţie specială pentru modestele noastre persoane. Dacă acest complot nu a fost pus în practică, asta s-a datorat nu faptului că guvernul român a organizat un serviciu special de pază în jurul casei mele şi a persoanei mele, ci faptului că cei doi Antoneşti nu au fost intoxicaţi de informaţia primită şi i-au avertizat net, atât pe von Killinger, cât şi pe însărcinatul cu afaceri fascist, spunându-le că erau la curent cu originile complotului şi ce consecinţe trebuia să se tragă din asta.

însă, ceea ce mă apasă să clarific faţă de Ex. V. este faptul că, dacă steagul nostru a rămas ridicat în mijlocul atâtor furtuni, dacă în jurul Legaţiei Regale italiene, timp de multe luni, s-a polarizat o largă parte a societăţii româneşti filoaliate şi antifasciste, dacă Legaţia Regală a devenit centrul unei activităţi care viza direct un singur scop: ieşirea României din alianţa cu germanii, s-a întâmplat aşa numai deoarece colaboratorii mei au înţeles delicateţea poziţiei noastre şi, înainte de toate, importanţa funcţiei noastre, care era aceea de a menţine în deplină eficienţă, în mijlocul taberei inamice, o legaţie aliată, şi au dat un exemplu magnific de tact, de măsură, de inteligenţă şi chiar de curaj. Ei au înţeles că, dacă ar fi adoptat, într-o ambianţă dominată de germani, un ton arogant şi provocator, am fi oferit adversarilor cea mai bună armă pentru a ne lichida. Trebuia deci să rezistăm şi să existăm cu orice preţ, şi asta nu numai din raţiuni evidente de prestigiu, ci şi pentru a continua cu toate forţele noastre să ajutăm România să se sustragă dominaţiei germane. Această funcţiune a fost îndeplinită, dar acum, când dramaticul ciclu al acestor evenimente s-a închis, nu pot să nu amintesc faptul că unii dintre colaboratorii mei, împreună cu mine, au veghiat în spatele ferestrelor Legaţiei Regale, cu revolvere în mâini, în noaptea de 27 spre 28 octombrie 1943, în timp ce

ppuneau să captureze sediul regal; că alţii s-au dus să ajute
sstea au fost luate cu asalt de fascişti, că toţi au răspuns la
fi continue, cu o ţinută de o mare demnitate şi mândrie.
|linistru, să vă asigur de cel mai profund respect,

Ministru Regal, R. Bova Scoppa

Renato Bova Scoppa a fost reprodus cu o notă de subsol:
arte intitulată *Affari Esteri,* în care apăra opera Republicii
Icapitol situaţiei survenite în România după 8 septembrie
reprezentanţa guvernului constituţional italian, pe care îl
|se face ecoul unor zvonuri conform cărora *elementele*
în *Curte de Justiţie Naţională, ar fi condamnat formal la*
ţie pe reprezentanţii Republicii Sociale Italiene de la
'să spun că lucrul e absolut fals. Nici o curte naţională de
itituită şi nimeni nu s-a gândit, din partea reprezentanţei
fratricide, în schimb, este adevărat exact contrariul, acela
u-se într-o adunare solemnă, din iniţiativa improvizatului
îl lui Mussolini şi în prezenţa ministrului Germaniei, von
de zi votată cu aclamaţii, la 17 octombrie 1943, au cerut
i *iva celor ce deţineau sedii ale statului italian întocmai ca*
'Zettează pe câmpul de luptă, la inamic. (Vezi *Bukarester*
mbrie 1943.) Erau simple vorbe, dar asta nu însemna că
şi fratricide."
locul şi o altă notă de subsol a lui Renato Bova Scoppa:
iltate de legaţia noastră de la Bucureşti este de consultat şi
degli Affari Esteri - Governo e diplomazia al servizio del
t sub îngrijirea lui Giuseppe Brusasca, editat la Roma, în
ipecială a Ministerului Afacerilor Externe."

III

Bucureşti, 23 noiembrie 1944

linistrului Regal al Afacerilor Externe,

M.

Domnule Ministru,

Iii telegrafic al Ex. V. nr. 2007, am solicitat o audienţă la
|6 Minai. Majestatea Sa m-a invitat împreună cu soţia la un
vut loc la palatul Prinţesei Elisabeta şi la care au mai partici-
ena şi ofiţerii adjutanţi de serviciu, înainte de a avea timp să
Ile Guvernului Regal pentru atitudinea curajoasă pe care
ntmut-o timp de un an pentru a apăra poziţia politică şi situa-

ţia personală a membrilor Misiunii Regale italiene, Majestatea Sa mi-a adresat cuvinte călduroase de laudă, spunându-mi că era la curent cu tot ce făcusem pentru România şi că dorea să-mi transmită vii mulţumiri. I-am răspuns Suveranului că nu-mi făcusem decât datoria de servitor al ţării mele şi de prieten sincer al României. Majestatea Sa Regina-care, în cursul anului 1942, când conflictul dintre Curte şi mareşalul Antonescu era deosebit de acut, m-a chemat de două ori pentru a interveni pe lângă preşedintele Antonescu -, la rândul ei, a intervenit pentru a-mi declara că „nu ar putea uita niciodată ceea ce am făcut pentru România şi pentru Ea". Majestatea Sa a avut extrema bunătate de a ne spune, atât soţiei mele, cât şi mie, că atât Regele, cât şi Ea s-au gândit foarte mult la noi pe întregul parcurs al anului trecut, îndureraţi de a nu putea întreprinde nimic mai însemnat pentru a putea face mai puţin dificilă situaţia noastră.

Am spus suveranilor că debitul de gratitudine ne aparţinea în totalitate şi că însăşi Ex. V. mă însărcinase cu un mesaj special, pentru a exprima Majestăţii Sale Regelui întreaga recunoştinţă a Guvernului Regal pentru curajul cu care apărase, în circumstanţe extrem de dificile, poziţia noastră. Atunci, Suveranul a avut bunăvoinţa să-mi spună că atât mareşalul, cât şi Mihai Antonescu, timp de şase luni, i-au adus mesaje de la Hitler şi de la Ribbentrop, care insistau ca El să-1 primească pe ministrul fascist Odenigo şi că insistaseră chiar şi ei, în special mareşalul, cu multă tenacitate. Regele a spus textual: „Mereu, i-am spus lui Antonescu nu; am ajuns într-un sfârşit să-i declar că aş fi preferat să-mi rup un picior decât să accept scrisoarea dvs. de rechemare şi de a-1 primi pe dl Odenigo. Atitudinea mea faţă de dvs. a fost clară şi explicită şi nu am rnai acceptat nici o discuţie în legătură cu acest subiect, în ciuda presiunilor violente la care am fost supus."

După dejun, Majestatea Sa s-a întreţinut în jur de o oră cu mine, relatându-mi în detalii desfăşurările din zilele istorice în cursul cărora El condusese mişcarea insurecţională antigermană. Având în vedere faptul că o convieţuire cu mareşalul devenise de mult timp imposibilă, Majestatea Sa mi-a expus diverse episoade ale dispreţului cu care prerogativele sale erau tratate de fostul Conducător, începând din iunie' 41, epoca în care România se pregătea să se lanseze în dizgraţiata aventură a războiului împotriva Rusiei, relaţiile dintre şeful guvernului şi şeful statului erau foarte încordate. Mareşalul Antonescu 1-a ignorat pe Rege în toate fazele preliminare ale negocierilor cu Germania, care trebuiau să lege România la carul german. Războiul a fost declanşat fără ştiinţa Suveranului. Regele a aflat că România se afla în război de la un căpitan al Regimentului său de Gardă! Invitat la Curte la o oră determinată, pentru a da explicaţii, ca de obicei, mareşalul a ajuns acolo cu o întârziere de două ore şi, la întrebările Regelui, i-a spus să nu se amestece în chestiuni politice. „Nu eram deloc de această părere - mi-a precizat Regele, care, în urma ultimelor evenimente, îmi demonstrase o mare maturitate politică şi o vie sensibilitate - şi e la fel de adevărat că imediat am întreprins, pe contul meu, con-

i menţinut timp de mai mult de doi ani, dat fiind că am în-
| ţara era condusă spre catastrofă. E inutil să vă descriu - a
atitudinea mareşalului faţă de mine, cât timp a durat războ-
|scute de dvs. Pe cine nu 1-am înţeles în toate aceste tragice
i Antonescu. El venea deseori la mine şi mă informa cu pri-
|scurajările primite mai ales din partea dvs. şi, de fiecare dată,
ctioneze împreună cu mine, el refuza s-o facă.
|uat astfel până în ajunul ultimei călătorii a mareşalului
l general german, când, ajuns la cunoştinţă prin terţi despre
|st, la 5 dimineaţa, m-am precipitat la vila mareşalului de la
socoteală pentru ce îşi propunea să facă fără ştiinţa mea. Ca
f pradă furiei; mi-a spus că Regele nu trebuia să se amestece
Kera arma la care recurgea cu regularitate, când intenţionam
[constituţionale); că *el făcuse România Mare şi că ar face o*
′ Mi-am dat seama atunci că nu mai era timp de pierdut şi
i de stat, accelerată, având în vedere declaraţiile absurde pe
[ui Antonescu. Eram decis să acţionez la 19 august, dar
anu-
iedecat s-o fac în ziua aceea şi am amânat intrarea în acţiune
amiază, a venit la mine mai întâi Mihai Antonescu; i-am
vedere; în loc să mi se alăture imediat, în ciuda îndemnu-
In special de la dvs. şi de la unii oameni din opoziţie, tergi-
fîn momentul crucial al destinului omului îi era frică şi ezita.
bnit mareşalul: 1-am întrebat peremptoriu dacă era dispus să
listiţiu, dat fiind că ştiam că aliaţii erau gata să-1 semneze.
|>utea să o facă fără a informa Germania şi fără a solicita ga-
Je altă parte, el considera că trebuia să mai aşteptăm, deoa-
lintervenţie turcească în război şi, poate, era cazul să ne as-
e britanică la Constanţa. Totuşi, datorită informaţiilor de
tiam că el preconiza să se retragă cu trupele în Transilvania,
alo, împreună cu germanii, lupta împotriva aliaţilor.
|uzul său, i-am spus că acceptam demisia sa. Mareşalul aîn-
iar eu m-am retras, în timp ce au intrat în încăpere ofiţerii

I ze. Cei doi Antoneşti, împreună cu netrebnicul Vasiliu, cu
eralul Pantazi, au fost închişi în seiful palatului.
pa aceea, a sosit ministrul Comunicaţiilor, Atta Constan-
• un atentat împotriva mea şi voia să mă vadă. Când i-am spus
Jtat, s-a oferit să fie arestat şi el! I-am spus să se ducă la plim-
uurta nici o haină politică. Emoţia lui Constantinescu (care era
[omică din mijlocul dramei! Apoi mi-a fost anunţată vizita mi-
von Killinger. A intrat la mine cu un aer obraznic şi ireveren-

ţios, aceasta fiind nota lui, în mod sigur. M-a întrebat arogant dacă era adevărat ceea ce aflase, că mareşalul şi Mihai Antonescu fuseseră arestaţi. Cum pentru noi era vorba de a câştiga timp, pentru a evita declanşarea reacţiei germane înainte ca anumite ordine să fi fost date şi anumite măsuri să fi fost întreprinse, spre binele Naţiunii, am minţit şi am spus că nu era adevărat. Ministrul m-a întrebat atunci unde erau şi, când i-am răspuns că nu ştiam, a amenințat că fulgerele răzbunării germane se vor dezlănţui asupra capetelor noastre. Atunci, după ce l-am concediat, m-am decis să mă adresez Naţiunii cu un apel radiodifuzat. La orele 3 dimineaţa, după ce am dat toate instrucţiunile, am plecat în automobil spre Craiova."

După ce mi-a relatat şi alte detalii ale acelor zile, Majestatea Sa mi-a spus că, dorind să-şi asume ei toate meritele, comuniştii nu îl vor ierta de a fi provocat El revoluţia; că ţara reacţionase ca un singur om la apelul său; că, în sfârşit, subofiţerii şi soldaţii regimentului mareşalului Antonescu, care erau înarmaţi până în dinţi, s-au lăsat arestaţi fără cea mai mică reacţie. Suveranul a adăugat că Providenţa îl ajutase mult, pentru că germanii ar fi putut să ocupe Bucureştii dacă ar fi acţionat la timp, să aresteze o mulţime de oameni şi să paralizeze întreaga acţiune eliberatoare. Totuşi, el făcuse să parvină la timp americanilor indicaţiile asupra locurilor care trebuiau bombardate şi, într-un anume sens, intervenţia aviaţiei americane a avut un caracter decisiv.

Suveranul m-a întrebat ce părere aveam despre situaţia românească şi dacă dispuneam de mijloace pentru a o clarifica aşa cum puteam faţă de ruşi. I-am răspuns Majestăţii Sale că excludeam orice rea voinţă şi orice gând ascuns din partea rusă. Declaraţiile guvernului sovietic, mai vechi şi mai recente, asupra respectării independenţei altor ţări; ultima afirmaţie solemnă, că regimurile comuniste şi capitaliste puteau foarte bine să coexiste erau probe că ruşii nu ascundeau un pumnal la spate, pentru a asasina România. Credeam mai degrabă că dificultăţile care se acumulau depindeau de inevitabile contraste care se produceau cu prilejul acestui prim impact al lumii ruse cu ţările occidentale, având o structură, tradiţii, mentalităţi şi forme diverse. Toate acestea mi se păreau inevitabile.

Mi-am permis să-i sugerez Majestăţii Sale ca, tot cu atâta abilitate cu câtă ghidase soarta poporului său, să continue să furnizeze Moscovei probe sincere de prietenie şi lealitate şi de colaborare, din proprie iniţiativă. Aceasta se putea presupune că reprezenta o garanţie pentru viitorul şi independenţa României. Majestatea Sa mi-a mulţumit pentru a-i fi vorbit cu atâta francheţe şi mi-a spus că el îşi dădea seama de o asemenea necesitate, dar că ar fi dorit din partea ruşilor mai multă înţelegere pentru situaţia extrem de dificilă a românilor. I-am mai spus că, în măsura posibilităţilor, nu aş fi evitat să întreprind o operă de clarificare pe lângă aceştia.

Majestatea Sa s-a interesat apoi de situaţia din Italia. Din păcate, i-am putut furniza puţine elemente, dată fiind absenţa oricăror comunicări între noi şi Regat. Suveranul mi-a spus că îl îndurera faptul că poporul italian nu trecuse în totali-

|iie, cum se întâmplase în România, şi m-a întrebat care era
legale, Locotenentul Regatului, şi ce perspective existau
i pentru Dinastia Sabaudă.
ilia trăia un moment foarte dramatic al vieţii ei naţionale şi al
•a viitorului regim trebuia să se pronunţe poporul italian laîn-
imediat după ce Italia şi-ar fi regăsit unitatea. Majestatea Sa
lui iubire pentru Italia, amărăciunea lui de a şti că atâtea bo-
fost distruse şi mi-a declarat că spera mult de la o înţelegere
România, în viitor, în termeni la fel de călduroşi faţă de Italia
inine şi soţia mea, şi Majestatea Sa Regina Elena.
i, domnule Ministru, expresiile profundului meu respect.

(R. Bova Scoppa)

_i târziu că se înşelase asupra bunelor intenţii ale Uniunii So-
JJnia, Renato Bova Scoppa, în 1949, se scuza într-o notă pla-
Irtului de mai sus: „Aceasta era convingerea mea cinstită, în

Scoppa a prezentat documentul înaintat Baronului Ion
i anexele cărţii *Colloqui con due diîtatori:*

Bucureşti, 21 octombrie 1944

Domnule Mareşal,
jnoarea de a-mi cere opinia cu privire la situaţia politică din
•mi că Majestatea Sa Regele doreşte s-o cunoască. După con-
;degrabă sumară, v-am promis un *Aide Memoire* pentru uzul
ii Sale Regelui. Vă rog să-i repetaţi Majestăţii Sale că nu am
i şi nici autoritatea de a mă amesteca în chestiuni de politică
Dar dvs. m-aţi încurajat s-o fac sub titlu pur personal şi consi-
m rezumat în anexă nu sunt decât fructul unor meditaţii la fel
Convingerile mele decurg exclusiv din viziunea realistă a situa-
, capătă în acest moment o importanţă esenţială. Eu vă rog să
mea decât ecoul unei mari iubiri pentru ţara dvs. In acest spi-
sar să repet că puteţi conta totdeauna pe prietenul dvs. devotat,

ss R. Bova Scoppa

!, Baronului Mocsonyi-Stârcea,
Iii României, Bucureşti

Aide Memoire

al situaţiei politice interne a României şi al problemelor pe
ilor responsabili ne determină să facem câteva consideraţii

1. După 1917, până în 1935, data intrării Rusiei în Societatea Naţiunilor, adică timp de aproape două decenii, sovieticii au trăit într-o izolare absolută, în timpul întregului secol al XVIII-lea, expansiunea rusă spre apus fusese împiedecată de prezenţa şi forţa a două mari imperii militare: Austro-Ungaria şi Turcia. Pentru a se mişca spre Europa, Rusia ţarilor adoptase politica protejării slavilor meridionali, care a fost una din cauzele războiului din 1914. Rusia bolşevică, în primii ani ai constituirii ei, neputincioasă pentru a desfăşura o acţiune prin prestigiu şi putere militară, a adoptat, ca mijloace de acţiune politică, propaganda comunistă şi Kominternul. De aici, firește, reacţiile din partea statelor capitaliste şi o ostilitate în creştere, care a culminat, ca ultimă expresie, prin Pactul Antikomintern şi prin izolarea politică din ce în ce mai simţită şi manifestă a Rusiei, în consecinţă, timp de 20 de ani, Sovietele au fost considerate inamice ale umanităţii şi bolşevismul, conform unei propagande bine orchestrate, drept cel mai mare flagel al civilizaţiei.

Urmările unei asemenea atitudini au fost nefaste pentru dispoziţia spiritelor ruseşti faţă de vestul european. Intrarea Sovietelor în Societatea Naţiunilor nu a fost o măsură aptă să le reconcilieze cu lumea occidentală. Lăsând de o parte faptul că împotriva unei asemenea participări s-au ridicat vocile mai multor state europene, s-a adeverit că, după trei ani de coabitare rece, când Rusia a fost obligată să regleze raporturile ei pe plan militar cu Finlanda, santinelă înaintată a lumii capitaliste, Societatea Naţiunilor a procedat la expulzarea ei. Acest gest de răzbunare al lumii occidentale şi burgheze nu a făcut decât să ascută şi mai mult neîncrederea rusă şi să sape o groapă şi mai adâncă între Soviete şi Europa. Astfel, trebuie să ne amintim că la Societatea Naţiunilor toate marile puteri dispuneau de o clientelă de state mici, care favorizau jocul lor politic, le susţineau interesele şi le favorizau influenţa, în sistemul de securitate colectivă şi al păcii indivizibile, Rusia era perfect singură. Tentativele lăudabile ale lui Benes şi Titulescu de a adopta o politică de înţelegere cu Rusia nu au schimbat prea mult situaţia, deoarece au fost manifestări fără consecinţe concrete. Cehoslovacia şi România, până la criza tragică din 1939-1940, gravitau în cadrul politicii franco-engleze. Rusia nu putea să conteze *defacto* pe sprijinul nici unui stat. Societatea Naţiunilor s-a revoltat contra ei şi a eliminat-o cu o impresionantă unanimitate...

2. Trebuie să plecăm de la aceste premise pentru a înţelege atitudinea Rusiei de astăzi faţă de planurile politice studiate şi puse la punct la Dumbarton Oaks. Este evident că noul sistem de securitate colectivă ar trebui, în principiu, să dea Rusiei toată ponderea ei. De acum înainte, Consiliul de Securitate, pe temeiul noului proiect, nu va mai fi un organ executiv fără mijloace. El va dispune de o forţă aeriană, navală şi terestră considerabilă şi o va întrebuinţa împotriva oricărui stat agresor. Dar cum va fi compus Consiliul? Din America şi Anglia, care vor forma un bloc, şi din China, care va gravita pe orbita lor; în afară de asta, din alte şapte state, între care Franţa şi şase mai mici, în ultimă instanţă alese dintre

j, ai celor două ţări anglo-saxone. Nu trebuie să se uite că
j dominicane, constituind Commonwealth-ul, şi America
ricane. Ce i va rămâne Rusiei? Sovieticii nu ignoră deloc
s-au asociat cu ei pentru a bate Germania şi pentru a-i ţine
ia, dar că, din punct de vedere moral, economic şi social,
linezesc între concepţiile anglo-saxone şi cele ruseşti,
nici o iluzie cu privire la acest subiect. Ele ştiu că alianţa a
.ă de evenimente, dar ele nu uită că inamicul lor cel mai
lia şi că victoria împotriva Germaniei va deschide mâine
ităţi între lumea anglo-saxonă şi lumea rusă în Europa.
?stei stări de lucruri este că Stalin şi colaboratorii săi pri-
profundă spre noua organizaţie de securitate colectivă şi
id o clientelă de state tradiţional fidele, neavând un credit
lele conducătoare încă în Europa, vor fi mereu puşi în mino-
pţie a Naţiunilor Unite nu va fi, nici mai mult şi nici mai pu-
1 Societăţii Naţiunilor, cu unele particularităţi, însă, în fapt,
i predominante a blocului anglo-saxon.
Ige pe ruşi să accepte fără rezerve politica securităţii colec-
i Occident, lasă să se întrevadă posibilitatea pentru Rusia a
îluenţă în Asia. însă, chiar în cazul unei creşteri a intereselor
\sia, Rusia nu va uita că răspântia lumii e Europa, vatră în-
î raselor, ale naţionalităţilor, ale economiilor şi ale frontiere-
Jr conflictelor. Eu nu cred că ponderea influenţei sovietice se
Orient. Trebuie ţinut cont de faptul că, după marile victorii
Iau exaltat orgoliul guvernanţilor sovietici şi spiritul naţiona-
I: 1) să practice o politică de influenţă şi prestigiu în Europa;
lela de state, după exemplul Angliei şi al Americii; 3) şi, mai
uită încredere în sistemul securităţii colective, să constituie o
gională. Nu ştiu care sunt la ora actuală ţările considerate de
'; din sistemul ei de securitate. Dar, în mare, se poate preve-
jslovacia, Ungaria, România, Bulgaria şi Iugoslavia ar trebui
p Rusia ar putea să considere Cehoslovacia, Bulgaria şi Un-
i'lui ei defensiv apropiat, Polonia şi România constituie un
tice la care ea nu va renunţa *în nici un caz,* văzând în el, în
â vitală pentru apărarea ei. Eu cred că orice încercare de a
le influenţă în lume, pentru a lăsa în picioare numai siste-
ctivă, nu va împiedeca niciodată Sovietele să considere
făcând parte *integrantă* din sistemul lor defensiv,
ţeleaptă trebuie să ia în consideraţie nu speranţele, iluziile,
•aţiile oamenilor şi ale claselor, ci *realităţile concrete.* Or,

elementele pe care mi-am permis să le expun mai sus reprezintă o realitate incontestabilă, din care decurge o consecinţă tot atât de incontestabilă: că politica externă şi internă a României va trebui, înainte de toate, să ţină seamă de factorul rus; că România, care se găsea înainte înghesuită între lumea germanică şi lumea slavă, ca urmare a înfrângerii germane, e la discreţia Rusiei; că România trebuie să combine cu ruşii de o manieră cât mai inteligentă, cât mai loială şi cât mai curajoasă, dacă vrea să spere să mai poată trăi liberă şi independentă. Având în vedere neîncrederea oamenilor de stat ruşi, obsedaţi de 20 de ani de izolare politică, de ostilitate şi de ranchiună, nu mai există decât un mijloc de înţelegere cu ei: să li se dea sentimentul net că o colaborare cu Rusia nu este acceptată ca un rău de sub care se va încerca să se scape cu prima ocazie favorabilă, ci ca o necesitate vitală, care se vrea servită loial.

4. România dispune de un singur mijloc pentru a diminua neîncrederea rusă, pentru a risipi orice îndoială, pentru a stabili cu Moscova o colaborare deschisă şi amicală: să constituie un guvern care să se bucure de *deplina încredere* a oamenilor de la Kremlin. Adoptând această soluţie curajoasă, consecinţele vor fi vizibile şi pozitive:

A. Se va evita o reacţie moscovită, altfel inevitabilă, consistând în crearea de dificultăţi şi de intrigi în România. Persistenţa în a favoriza *combinaţii* lipsite, din nefericire, de o bază parlamentară nu va putea face decât să excite din ce în ce mai mult ostilitatea rusească,

B. Se vor evita grave riscuri pentru Monarhie. Cât timp Regele va dovedi că vrea să urmeze o politică de perfectă înţelegere cu Moscova, tronul lui va fi asigurat. Dacă la Kremlin nu vor avea această convingere, dinastia va fi într-un mare pericol.

C. Moscova va fi împiedecată să pregătească o soluţie de forţă printr-o mişcare revoluţionară, în favoarea armatei roşii. Eu nu cred - şi conversaţiile pe care le-am avut în aceste ultime zile mă întăresc în această idee - că Rusia visează la o anexiune violentă sau *spontană,* din raţiunile următoare:

a) Experienţa României este prima etapă sovietică pe drumul marii politici europene. Rusia are tot interesul ca experienţa să reuşească. Dacă ea va eşua şi dacă prezenţa armatei roşii pe teritoriul român va produce dezordini şi va provoca haos, inamicii Sovietelor vor deduce din asta motive de mari satisfacţii. Se va demonstra foarte simplu că, imbatabile pe teren militar, Sovietele nu sunt la aceeaşi înălţime pe teren politic;

b) O ocupaţie militară va implica o sustragere din forţele necesare războiului; va aliena toate simpatiile din mediile de stânga, va constitui o reeditare a metodelor violente germane şi, practic, o pierdere de prestigiu pentru Soviete;

c) Ocupaţia militară va face şi mai dificilă îndeplinirea clauzelor armistiţiului, va paraliza bogata piaţă românească şi va constitui, în ultimă instanţă, o complicaţie şi o povară considerabilă pentru Rusia.

Sovietele la o anexare a României? Ele nu ignoră că majori-
pulaţiei româneşti este refractară la comunism. Ele nu ignoră
lomuniştii - vor să trăiască liberi şi independenţi. Preceden-
lici un rol în această chestiune. Statele baltice fac parte *inte-*
]isesc şi, în ceea ce priveşte revendicarea teritoriilor foste ru-
'ptransigente. Ele fac o excepţie pentru Finlanda, sub anumite
nai pronunţate, şi pentru Polonia, însă Sovietele, neavând
ituri noi, nici de noi cuceriri, pentru a consolida prestigiul
:ma poloneză nu este decât o chestiune de securitate. Asu-
eclaraţiile pe care le-am primit au fost destul de clare.
;gele a demonstrat într-un mod strălucit curajul Său, clar-
5ău de iniţiativă, provocând revoluţia politică destinată să
d că dacă El va înfrunta în acelaşi fel situaţia internă, va
t o dată, de un grav pericol. Să nu uităm că în Europa de
are au format guverne de stânga şi au patronat reforme ra-
iţelegere între puterea executivă şi puterea legislativă. De
e să se grefeze, *gradat,* toate reformele sociale sovietice
stră naţională, pe corpul naţiunii române, lăsând României
la monarhică? Dacă dinastia va voi să se pună în capul
: deschis revoluţionare, ea se va salva. Dacă ea va frâna
iminentelor, dacă ea va căuta compromisuri pentru a întârzia
jisca destinul, în starea actuală a lucrurilor, nu există nici un
ntinentală care ar putea să se opună curentului inevitabil al
r or mai avansate. Răsculaţii francezi purtau la baionetele ar-
iei mari revoluţii europene; soldaţii ruşi poartă în Europa,
drapelele roşii ale unei noi revoluţii, pentru care trebuie
ta loial şi nu pentru a fi îndurată pasiv,
leea ca Regele să devină comunist şi să arboreze drapelul
însă, dacă El vrea să servească interesele poporului Său şi
i a demonstrat magnific voinţa de a o face, El trebuie ca în
Rusiei convingerea că guvernul de la Bucureşti nu poate
credere şi că Moscova va putea să conteze pe el în indife-
politica externă, el trebuie să se situeze decis, fără nici un
Ise, de partea Uniunii Sovietice.
Irile dificultăţi pe care le comportă această acţiune. Nu cred
J constituie de acum un guvern total comunist, pentru a oferi
Inţiile de linişte. Va fi suficient un guvern având o largă par-
ii bucurându-se de încrederea ruşilor. Este clar că acest gu-
lie veritabilei fizionomii politice a ţării, în care marea majo-
aderă la partidele naţional-ţărănesc şi liberal, însă, nefiind

deschis Parlamentul, nu există necesitatea de a se recurge la alchimia parlamentară... Pe de altă parte, *rebus sic stantibus,* ar fi preferabil pentru Monarhie şi pentru ţară să aibă opoziţia mai degrabă la dreapta decât la stânga... Un guvern având o majoritate de stânga ar putea permite progresul gradual în reformele sociale şi economice; cei de stânga, devenind responsabili pentru ordinea şi liniştea din ţară, pentru continuarea războiului şi pentru îndeplinirea clauzelor armistiţiului, vor face o politică de calm şi nu de convulsii şi agitaţii.

Eu cred că ruşii, care îi consideră pe comuniştii români lipsiţi de maturitatea necesară pentru a prelua puterea, se vor angaja ei înşişi să-i îndemne la moderaţie şi să le dea sugestii utile în ceea ce priveşte reformele de aplicat. Este adevărat că partidul comunist român nu dispune de suficienţi oameni de elită pentru a-i plasa în posturi de mare responsabilitate. Insă cred că elemente având un minimum de calităţi necesare vor putea fi găsite. Dictatura din România a durat prea puţin pentru a distruge, cum s-a întâmplat aiurea, toate elitele.

Concluzie

în ultimul timp, în România s-a invocat adesea exemplul oferit de blocul democratic italian, cum că ar constitui un precedent fericit pentru ea. în fapt, partidele politice din Italia au lăsat de o parte pretenţiile şi programele lor, până la sfârşitul războiului, pentru a căuta un minimum de unitate, care să consimtă guvernului să guverneze, însă, cel ce evocă exemplul italian ignoră un element de importanţă capitală: că Italia nu are armata roşie pe teritoriul ei; că Italia nu trebuie să dea Moscovei, *fără să piardă timp,* convingerea că guvernul ei joacă *fair-play* şi s-a aranjat în cadrul politicii ruseşti.

Anumite manifestări care au avut loc la Bucureşti, atitudinea unor grupuri ale societăţii bucureştene sunt factori destinaţi să perpetueze o neîncredere care poate să aibă consecinţe foarte grave pentru România. Dacă Majestatea Sa Regele şi noul guvern român vor accepta curajos, pe plan politic şi social, noua realitate, care pentru România se rezumă la un singur cuvânt: *Rusia',* atunci întrevăd pentru viitorul României posibilităţi foarte mari. în caz contrariu: dacă se va vrea să se apere până la capăt o poziţie după alta, dându-se impresia că se cedează în faţa forţei în locul unei acceptări libere, că se abdică în faţa violenţei în loc să se subscrie de bunăvoie, că se spune „da" cu rezerve mentale şi gânduri ascunse, că se adoptă reforme sociale cu picătura, că se încearcă contracararea curentului unui fluviu care nu poate fi oprit din cursa lui fatală, atunci eu îmi permit să mă îndoiesc că viitorul României va putea fi liber şi independent. Imixtiunea rusă în politica internă românească va continua până în momentul în care Moscova va avea convingerea că guvernul de la Bucureşti - prezent şi viitor - îi oferă toate garanţiile de securitate şi s-a plasat fără rezerve alături de Rusia sovietică.

ss. R. Bova Scoppa

Vde Memoire, precum şi cel a scrisorii prin care i-a fost pre-
i Mocsonyi-Stârcea, a fost redactat în limba franceză, însuşi
|i a plasat în subsolul documentului următoarea notă: „Ştiu bine
p, considerat în lumina evenimentelor care s-au desfăşurat din
(scita îndoieli şi perplexităţi faţă de afirmaţiile conţinute în el.
Atenţia cititorilor asupra a două circumstanţe: prima, că a fost
luni după ocuparea României de către trupele sovietice; a
raţiile formulate de Molotov la 3 aprilie 1944 şi repetate la 25
iii la două zile după lovitura de stat românească - şi prin care
j angaja să nu schimbe structura socială a României, eram în-
duziile expuse în promemoriul meu. Aş vrea să mai adaug că
tle stat sovietic aveau un plus de valoare, prin faptul că au fost
rmătoare de Cordell Huli, în numele Statelor Unite, şi de
i Comunelor, în numele Marii Britanii."
jituit această antologie, ne permitem să observăm că Ion şi
i şi-au propus niciodată să distrugă elitele româneşti. Dimpo-
|ă le salveze, în iulie 1944, când ocupaţia militară a României
ţnsferat în Elveţia cantităţi importante de aur şi devize, care
: sprijinul financiar al oamenilor de cultură şi ştiinţă români
|a exilului. Din păcate, aceste fonduri au fost subtilizate ilegal
ante cu Constantin Vişoianu şi Alexandru Cretzianu, prove-
iiticianismului românesc interbelic.
3re era şi un remarcabil om de cultură, deosebit de apreciat de
între altele, a tradus şi publicat în Italia versurile lui Mihai
|menea manieră care nu a fost depăşită nici în zilele noastre.
ti el era maior în rezervă, fusese ataşat militar italian pe lângă
' român care lichidase rebeliunea bolşevică din Ungaria, în
Souă războaie mondiale se ocupase de diverse afaceri în Ro-
Izi era şeful organizaţiei fasciste italiene din Bucureşti.
l închisoare Lefortovo din Moscova, conform mărturiei lui
j, se mai aflau generalul Karl Spalcke, ataşatul militar german
ţoţia sa, arestată la Konigsberg, împreună cu fiul lor de numai
3ţia lui Armando Odenigo, Evelina Pincherle, a fost deţinută
r. 75, cu soţia lui Gerhard Stelzer, fost consilier principal al
[lin România, în martie 1945, Evelina a fost transferată în spi-
li, pentru o... uşoară rană produsă de un pantof. De atunci nu a
nimeni, în aprilie 1945, Armando Odenigo 1-a cunoscut în în-
|o şi pe un român, Sever pe nume. Era o victimă a sălbaticelor
] poliţia militară sovietică la Bucureşti. „Se afla în Capitala ro-
piplomatul italian - pentru a supraveghea, din punct de vedere
Imercial încheiat între guvernul român şi guvernul Reichului."

în cadrul interogatoriilor la care a fost supus în timpul detenţiei de la Moscova, situaţia din România a reprezentat un subiect predilect, „Generalul - scria diplomatul italian, în alt capitol al cărţii sale - a trimis să fiu chemat la orele două noaptea. Era un bărbat încă tânăr, blond, robust la trup, cu faţa rotundă, netedă, imobilă, cu ochii cenuşii, reci. L-am găsit înconjurat de o jumătate de duzină de ofiţeri, între care unul care vorbea germana. Voiau să le spun care erau, după opinia mea, adevăratele sentimente ale populaţiei româneşti faţă de URSS.

- Nu ştiu - am răspuns - câţi în România sunt comunişti convinşi şi militanţi... Oameni care cunosc bine ţara, până în urmă cu câteva luni, spuneau că sunt puţini. In rest, sentimentul predominant faţă de Uniunea Sovietică este teama.

- Teamă de ce?

- De a fi reduşi la sclavie. Când, la Bucureşti, după capitularea lui Badoglio, a început să se cocheteze cu ideea de a se proceda la fel, primii paşi, după câte ştiu, s-au făcut către Occident, şi speranţa cea mai răspândită era că înaintea ruşilor vor sosi acolo anglo-americanii.

- Deci aşa?! Dar dumneavoastră cum aflaţi despre aceste lucruri?

- Se vorbea despre asta deschis, peste tot. Desigur, acum lucrurile s-au schimbat. Nimeni nu va veni să vă exprime sentimente ostile...

Generalul a stat o clipă să mă privească. Apoi, brusc, a făcut semn interpretului să mă conducă de unde am fost adus." Avem motive întemeiate să credem că acel general era Viktor Semionovici Abakumov, care i-a interogat şi pe Ion şi Mihai Antonescu.

Alte obiective ale anchetei la care sovieticii l-au supus pe Armando Odenigo au fost, de asemenea, tangente la fapte consumate în România sau pe teritoriul sovietic aflat temporar sub ocupaţia românilor. „Anchetatorul - mai scria diplomatul italian - insistase în mod deosebit asupra a două puncte: afirmase că eu, sau unul dintre colaboratorii mei, din ordinul meu sau din iniţiativa sa, furnizase Legaţiei Germaniei o listă nominală a antifasciştilor rezidenţi în România; şi că, înainte de reocuparea Odessei de către ruşi, câteva zeci de cetăţeni sovietici au fost obligaţi de noi să abandoneze oraşul. Lista pe care NKVD-ul o găsise la Legaţia germană era aceea a membrilor Legaţiei Regelui Italiei şi a persoanelor care ceruseră să plece cu ei spre Turcia. Fusese alcătuită de Legaţia Regală şi înaintată de aceasta Ministerului român de Externe, care o transmisese în copie la Legaţia germană, pentru că trenul care trebuia să-i ducă în Turcia era supus controlului german de la Svilengrad. Cât despre cetăţenii sovietici plecaţi de la Odessa, era vorba despre cei care, fiind de origine italieni, ceruseră şi obţinuseră, sub ocupaţia germană, paşaport italian, şi la întoarcerea sovieticilor plecaseră, pentru a nu fi supuşi represaliilor."

în sfârşit, în ajunul repatrierii, într-un lagăr sovietic de la Wiener Neustadt, în Austria, Armando Odenigo s-a reîntâlnit şi cu o sumă de compatrioţi, unii foşti

care Renato Tozzi, Romeo Moschetti, Achille Menel şi

în momentul când redactez aceste memorii, nu este blocul a împlinit?"

**on due dittatori,* Renato Bova Scoppa a prezentat două dr. Petru Groza, preşedinte al Consiliului de Miniştri ro- martie 1945. Ambele au ajuns la destinatar după ce acesta ia. Le reproducem aici integral:

I

isiliului de Miniştri, Bucureşti, 20 decembrie 1946

Dragă domnule Ministru,

la dvs. scrisoare şi, ca totdeauna cînd primesc veşti de la tiu că din cărţile mele trimise dvs. veţi desprinde frământă- in timpurile de oprimare hitleristo-fasciste, precum şi efor- ii reconstrucţiei, pe urma ruinelor războiului dezlănţuit de >e în serviciul cotropitorilor libertăţii popoarelor, idinea dvs. clară şi neşovăitoare din aceste vremuri, susţi- ca Italia să iasă cât de curând din război, alături de noi, pu- sistam pentru ieşirea din război, îndeosebi, a lăsat plăcute -ă şi minunate impresii, care nu se şterg, actul dvs. de curaj 3S şi de a servi în mod activ guvernul Badoglio, care decla- *î*\. într-o ţară care se găsea sub control şi dominaţie nem- u de curaj v-a cucerit stima noastră, reamintindu-ne şi zelul Dna activitatea dvs. pentru ieşirea din război cu silinţele for- unci surghiunite în România.

ii nu se întâlnesc, dar oamenii mereu, nu renunţăm la nădej- n nou pe aceeaşi linie de năzuinţi, în scopul realizării unei dâncirii apropierii între popoarele noastre, crucificate împo- itre dictatori. Va trebui să ne uşurăm reciproc opera de vin- ocate de război şi ne aşteaptă munca - sper - comună de în- rucţie a ţărilor noastre. Cunoscător şi vechi prieten al Româ- spiraţiunile poporului român, iar experienţa dvs. în ţara mea l care mă îndreptăţeşte să nădăjduiesc poate o revedere la \. Trimit complimentele mele doamnei, iar pe d-ta te salut cu

Dr. Petru Groza
Preşedintele Consiliului de Miniştri

Bucureşti, 9 august 1947

Domnule Ministru,

Am primit rândurile prieteneşti trimise prin Grozuţă şi, ca întotdeauna, m-am bucurat de veştile primite de la dvs. Mi-a parvenit la timp şi scrisoarea care confirma primirea fotografiei familiei mele.

Singurul lucru pe care nu bucuros 1-am citit este că nu mai sunteţi în serviciul activ al ţării dvs. Sper însă că această stare este trecătoare, dat fiind că dvs., încă din 1941, în România aflându-vă, sub regimul aventurii dictatoriale, aţi avut o atitudine foarte netă faţă de regimul acela, care până la urmă ne-a implicat şi pe noi într-un război criminal, aşa după cum ştiu din contactul meu cu activiştii din acea vreme, de la care am auzit vorbindu-se de dvs. Aşa încât îmi amintesc şi acum că, ulterior, am resimţit o deosebită plăcere când 1-am cunoscut pe purtătorul acestui nume cu foarte mult răsunet în cercurile acelora care se trudeau la înlăturarea regimului şi la ieşirea noastră din război. Viaţa noastră este un neîncetat zbucium şi chiar şi în afară de serviciul formal ne păstrăm hotărârea de a fi totdeauna gata la datorie, când suntem chemaţi. Nimic nu ne împiedecă de altfel să lucrăm la aceasta, în orice împrejurare şi sub orice formă. Caracterul unui luptător se oţeleşte izbindu-se de rezistenţe şi adeseori nedreptatea îl îndârjeşte şi îl dinamizează.

Trimit Doamnei afectuoasele mele salutări, iar pentru dvs. dorinţa de a primi întotdeauna numai ştiri bune.

Dr. Petru Groza

Excelenţei Sale, Ministrului Bova Scoppa, Roma

101. Am considerat că, dacă am reprodus şi capitolul final al cărţii *Colloqui con due dittatori,* merită să reproducem şi cuvântul introductiv al lui Renato Bova Scoppa, redactat cu certitudine după ce diplomatul a încheiat manuscrisul memoriilor sale. Deci, primul cuvânt se arată a fi, în realitate, ultimul cuvânt: „Poate că titlul acestei cărţi nu este potrivit întru totul, întrucât cei doi *dictatori* la care se referă convorbirile din timpul ultimului mare război nu au fost dictatori în sens clasic, şi anume în sensul în care sunt definiţi Hitler şi Mussolini. Primul din cei doi dictatori despre care este vorba în aceste memorii, domnul Salazar, nu considera regimul său *dictatorial,* ci *autoritar.* Al doilea, domnul Mihai Antonescu, era primul colaborator al mareşalului Antonescu, *Conducător* al României, însă, prin ascendentul pe care-l avea asupra şefului său, prin faptul că sta mult deasupra lui din punct de vedere intelectual, prin atitudinile pe care le adopta, putea fi considerat, de fapt, un dictator.

Cum se întâmplă după orice război, şi mai ales după acesta ultimul care s-a năpustit asupra umanităţii, plouă din toate părţile cu memorii şi amintiri, în gene-

;ă scrie o carte de amintiri, o face aproape totdeauna pentru
:inală sau pentru a justifica erori proprii. După acest război,
ii imperii şi care a condamnat unele ideologii, exaltând al-
i memorii defensive, în scopuri interne, care nu au nimic de
ă contribuţie la istoria faptelor, care ar trebui să fie singurul
i imparţiale de această natură, în recentele colecţii de epis-
grafii abundă şi cărţile *celor care au văzut limpede.* Doresc
crierea acestor amintiri ale mele, nu am intenţionat nici să
i, deoarece nici modestia funcţiilor pe care le-am exercitat
reo pondere pe care aş fi avut-o în determinarea tragicelor
nu mă obligau să o fac; nici să justific eventualele mele
acestea nu au nici o greutate sau valoare deosebită în inu-
nici, cu atât mai puţin, cum ar putea să gândească unii, să
î *văzut limpede.* Intenţia mea a fost mult mai simplă şi se .
enii următori: cred că oricine care a îndeplinit o misiune po-
lai puţin importantă, care putea să fi avut o relaţie directă
le evenimente la care am fost participanţi sau martori, are
la stabilirea adevărului istoric şi să spună ceea ce ştie.
icular, am vrut să mai demonstrez că nu este adevărat că di-
st, în totalitate, un instrument orb în serviciul regimului fas-
ceasta şi-a făcut datoria sa de a constata faptele şi de a le
şefi de misiuni din străinătate - în măsura în care constat -
lorii analoage memoriilor mele, nu cu falsa prezumţie de a
•*ră limpede,* dar cu orgoliul legitim că şi-au făcut datoria.
să probeze că doi oameni de stat, cu care am avut contacte
slei de-a doua conflagraţii mondiale, cum e de datoria orică-
2ră foarte limpede. Preşedintele Salazar e şi acum şeful gu-
Domnul Mihai Antonescu a fost executat, după ce aceste
fost scrise. Cei doi oameni nu sunt apăraţi în această carte,
"e ei le-au personalizat, însă relatează extrem de simplu cum
politici văzuseră just în mijlocul dramei lumii în flăcări,
tonescu a fost condamnat la moarte în urma unui proces nor-
areşalul Antonescu şi alţi coinculpaţi, desfăşurat în faţa Tri-
' din Bucureşti. Condamnarea lui nu diminuează cu nimic, din
ic, tentativele pe care le-a întreprins pentru a scoate ţara sa
lictului, tentative meritorii, despre care este vorba în această
ntonescu nu a avut curajul să ducă până la capăt acţiunea sa
recţie ar fi trebuit să-şi orienteze eforturile. A căzut victimă a
Datoria de a spune adevărul şi a-1 exprima pe bază de fapte şi
.te fi infirmată de o sentinţă, chiar dacă a fost pronunţată de

patrioţi de bună credinţă. Astfel, numai în omagiul acestui scrupul de adevăr şi de obiectivitate am hotărât să public aceste memorii, care pot să servească la clarificarea unei secvenţe mai puţin cunoscută şi discutată a ultimelor evenimente europene, de care a fost atât de strâns înlănţuit şi destinul ţării noastre."

102. Vizita lui Ion Antonescu în Italia s-a desfăşurat mai degrabă într-o atmosferă sumbră. Când Mussolini 1-a invitat pe general la un schimb de opinii, acesta a răspuns, încruntat: „Eu nu sunt politician, ca să fac schimburi de opinii." Mărturia aparţine diplomatului George Barbul, membru al delegaţiei române care s-a deplasat la Roma, şi e dificil s-o punem la îndoială. Comisia mixtă solicitată de generalul român a intrat în istorie sub numele de Comisia Henke-Roggieri şi eficienţa ei a fost limitată. Din vara lui 1943 nu a mai funcţionat. Nu cunoaştem conţinutul comunicatului Agenţiei *Ştefani,* la care se referă Ion Antonescu, dar ziarele italiene au relatat despre vizită într-un ton manifest festivist. Vezi George Barbul, *Memorial Antonescu -Le troisieme hotnme de l'Axe,* voi. l, Editions de la Couronne, Paris, 1950. Vezi *Corriere della Sera* din 15 noiembrie 1940.

103. Căldura discursului se explică prin faptul că Pellegrino Ghigi, în zilele arbitrajului de la Viena, cum am mai remarcat, manifestase o atitudine favorabilă României. Pe de altă parte, textul reprezintă un specimen semnificativ al retoricii politice din primii ani ai celui de-al doilea război mondial. Firește, dacă numele lui Hitler şi Mussolini sunt înlocuite cu cel al lui Stalin, acelaşi text devine un specimen semnificativ al retoricii politice românești din ultimii ani '40 şi primii ani '50.

104. Nici Galeazzo Ciano şi nici Joachim von Ribbentrop, artizanii arbitrajului de la Viena, perfect informaţi cu câtă antipatie erau priviţi de români, nu au vizitat niciodată România. Este adevărat, asupra lui Ciano au acţionat şi intense presiuni germane ca să nu descindă la București.

105. Convorbirea s-a consumat la Berlin, la reuniunea prilejuită de împlinirea unui an de când România şi alte state satelite ale Germaniei aderaseră la Pactul Tripartit. Guvernul român declarase unilateral caducitatea arbitrajului de la Viena în octombrie 1941.

106. Renato Bova Scoppa nu a fost apărat de guvernul român numai în calitate de diplomat. A fost asistat şi în calitate de om. De pildă, la 22 septembrie 1943, diplomatul italian i-a adresat lui Mihai Antonescu o rugăminte strict personală: să afle ce se putea afla, prin Legaţia României de la Roma, despre „cumna-
tul meu general Max Gusberti, Napoli, Corso Vittorio Emanuele 21; cumnatul meu ing. Carlo Alberto Abetti şi sora mea Măria, Villa Bibolini, La Spezia; cumnatul meu Contele Francisco Vallero, prefect de Novarra; cumnatul meu avocat Guido Melis şi sora mea Lidia, La Rocca, Spoleto". A doua zi, Mihai Antonescu i-a promis că va face toate demersurile posibile. Vezi ANB, fond PCM, dosar 1119/1943, ff. 59-60.

;tul original. Din documentul succesiv rezultă că era vorba
Boniver. Vasile Grigorcea, ministrul României la Roma, se
vea posibilităţi de contact cu ambele tabere care se confrun-
ibil ca, iniţial, fasciştii să fi contat pe serviciile consilierului
nreşti, însă acesta trecuse de partea lui Bova Scoppa.
: cunoscută din cadrul coloniei italiene de la Bucureşti.
achrichten Biiro, agenţia oficială de presă a celui de-al trei-

i'^B şi-a indus deliberat în eroare abonaţii. Renato Bova
stat şi nu a suferit, în general, nici o vexaţiune în România.
• >-se lui Renato Bova Scoppa, Bruno Manzone şi-a păstrat
România până la începutul anilor' 50, când a fost expulzat de
.le, sub acuzaţia stupidă de spionaj.
f ui Renato Bova Scoppa a fost descoperită în arhiva lui
luliu
august 1947, când preşedintele Partidului Naţional Ţărănesc
e explică prezenţa ei în arhivele fostei Securităţi comuniste.

CUPRINS

Introducere ... 7
Notă asupra 'ediţiei ... 15

ALCEOVALCINI-File de jurnal ... 25
ALCEOVALCINI-După căderea cortinei ... 26
GALEAZZO Ci ANO-File de jurnal ... 29
GIOVANNI COSTA - Atentat la Bucureşti ... 30
ALCEO VALCINI - Sfârşit de septembrie ... 35
GALEAZZO CIANO-File de jurnal ... 38
GIOVANNI COSTA-Alertă pe Dunăre ... 40
GALEAZZO CIANO-File de jurnal ... 43
FRANCO TRANDAFILO-Lovitura din iunie 1940 ... 44
GALEAZZO CIANO-File de jurnal ... 49
MĂRIO ZAMBONI - între ciocan şi nicovală ... 49
GALEAZZO CIANO-File de jurnal ... 50
PELLEGRINO GHIGI-Spre un nou război în Balcani ... 51
GALEAZZO CIANO-File de jurnal ... 63
PELLEGRINO GHIGI - Preliminariile campaniei din răsărit ... 65
GALEAZZO CIANO-File de jurnal ... 74
PELLEGRINO GHIGI-Ultimele trei săptămâni de pace ... 74
GALEAZZO CIANO-File de jurnal ... 80
PELLEGRINO GHIGI -Primele trei luni de război ... 81
ARMANDOODENIGO-Cuvântul unui martor ocular ... 89
Renato Bova Scoppa - Bucureşti, Parisul Balcanilor ... 90
Renato Bova Scoppa - Contele Ciano evită România ... 92
GALEAZZO CIANO-File de jurnal ... 101
RENATO BOVA SCOPPA -Vizită în Transnistria ... 102
GALEAZZO CIANO-File de jurnal ... 107
RENATO BOVA SCOPPA-Femei fascinante, femei malefice ... 107
GALEAZZO CIANO-File de jurnal ... 114
RENATO BOVA SCOPPA-Mussolini nu se lasă convins ... 115
GALEAZZO Ci ANO-File de jurnal ... 125

DPPA-Cei doi Antoneşti 126
DPPA-între agonie şi extaz 129
•JINI - Memoriul din 14 iunie 1943 156
-Un om curajos 158
l-File de jurnal 160
Nl-Mihai Antonescu 164
PPA - Neutralitatea egoistă 170
NI -La Rocca delle Camminate 171
PPA - Căderea lui Mussolini 174
PPA - Vara incertitudinilor 184
ÂA - Neliniştea de la Bucureşti 193
PPA - Armistiţiul italian 194
PPA - Agitaţii de toamnă 196
:apitală şi două legaţii 202
PPA-Prieteni şi duşmani 205
PPA-Jurnalul ministrului italian 209
(;o-Preludiul dezastrului 217
pOPPA - Sub protecţia românilor 222
GO - De la Poiana direct în infern 227
COPPA - Ezitările lui Mihai Antonescu 229
COPPA - Ecuaţia turcească 233
O - Zarurile sunt aruncate 235
ppA-Dincolo de incoerenţă şi indecizie 238
3 - îngerul păzitor 244
PPA - Naivităţi şi iluzii 251
Moartea lui Manfred von Killinger 255
3 - NKVD descinde laMogoşoaia 256
PPA - Mărturii îndoielnice 266
IGO- Ultimul act 268
poPPA-Un final inutil 270
..... 277
..... 291

i J.